

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ANTI

Περίοδος Β'
Τεύχος 475
Παρασκευή
20 Σεπτεμβρίου
Δρχ. 250

Διαιτητικός,
μα δεν τρώγεται...

18 5 ΣΕΠ. 2005

- ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΑΝΑΣΤΑΤΑ
- ΣΥΝ και ΠΑΣΟΚ: ΑΠΟΡΙΕΣ
- ΤΡΟΜΟΝΟΜΟΣ ΚΑΙ ΤΥΠΟΣ
- Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ ΔΙΑΔΥΕΤΑΙ
- ΕΚΕ και ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
- ΔΑΣΕ: ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ

ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΣΤΙΓΜΗ!

Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ
ΕΠΙΛΟΓΗ
ΛΗΜΜΑΤΩΝ
ΣΕ 850
ΣΕΛΙΔΕΣ

ΑΠΟ
ΤΗ ΜΟΝΙΜΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΜΕΛΕΤΗΣ
ΤΗΣ
Ν.Ε. ΓΛΩΣΣΑΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΟ

ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΠΟΥ ΔΕ ΘΑ ΒΡΕΙΤΕ ΣΕ ΑΛΛΑ ΛΕΞΙΚΑ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΠΑΤΑΚΗ**

ΝΙΚΗΤΑΡΑ 3, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 3638362 - 3645236 • ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, ΑΘΗΝΑ

• Περίοδος Β
 • Χρόνος 18ος
 • Τεύχος 475
 Παρασκευή 20 Σεπτεμβρίου 1991
 Δρχ. 250

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
 ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**
 Δημοσχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
 Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
 72.32.819 - 72.48.240
 FAX: 72.26.107 - TELEX: 214179 ANTI

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
 Δεινοκράτους 131
 115 21 Αθήνα
- Διαφημίσεις:
 Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
- Φωτοστοιχειοθεσία —
 Αναπαραγωγή φίλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
 Δημοσχάρους 60
 Τηλ. 72.49.300
- Εκτύπωση:
 Νέος Παρνασσός Α.Ε.
 Παλλήνη Αττικής 15 344
 160 Χιλ. Λεωφ. Μαραθώνος
 Τηλ. 66.65.081

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
 Εξαμ. 2.700 δρχ.
 Ετήσια 5.400
 Ετήσια Οργανισμών,
 Τραπεζών, κτλ.: 20.000 δρχ.
 Φοιτητική ετήσια: 4.800

Εξωτερικού
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
 εξάμηνη: ..... δολ. 27
 ετήσια: ..... δολ. 54
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
 εξάμηνη: ..... δολ. 30
 ετήσια: ..... δολ. 60

• Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
 Δημοσχάρους 60
 115 21 ΑΘΗΝΑ

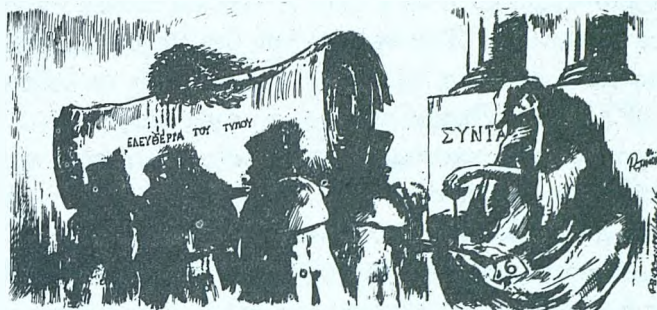
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 250
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 350

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
 Περιοδικό «ANTI»
 Δημοσχάρους 60
 τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας:
 Κέντρο του βιβλίου.
 Α. Πουλουκτσή και Σια Ε.Ε.
 Λαοσάνη 9,
 Τηλ. (031) 285.857
 546 22 Θεσσαλονίκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Στόχος, η ελευθερία του Τύπου _____ 11

7 εκδότες στη φυλακή, ο περιφημος τρομονόμος αμφισβητείται από παντού ενώ οι τρομοκράτες αλωνίζουν ελεύθεροι. Ένα χρονικό της διώξης του τύπου από τον Ρεπόρτερ και μια ανάλυση για το κράτος, τη λογοκρισία, τους εκδότες από την Πέερσα Ζέρη.

ΚΥΠΡΙΑΚΟ: Χορεύοντας με τους λύκους 14

«Ο λαός μας έχει ζωντάνια. Αξίζει καλύτερης ηγεσίας που θα εμπνεύσει φρόνημα και θα διαγράψει όραμα». Για τις τελευταίες εξελίξεις στο Κυπριακό γράφουν ο πρέσβης ε.τ. Μ. Δούντας και ο Γ. Κολοकाσιδής.

ΒΑΛΚΑΝΙΑ: Πυριδιταποθήκη _____ 36-46

Η χρήση στη Γιουγκοσλαβία κι η εμπλοκή της Ελλάδας μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του λεγόμενου κράτους της Μακεδονίας είναι μόνο η μια πλευρά του νομίσματος. Ο Γ. Ριτζούλης κι ο Χρ. Λαζαρίδης διαφωνούν μεταξύ τους, η Τ. Παπαδοπούλου συνομιλεί με ένα ζευγάρι Σλοβένων κι ο Κ. Βασιλείου περιγράφει τις θέσεις του ΚΚΕ για το Μακεδονικό.

Γράφουν ακόμη:

Για την κατάσταση της παιδείας ο Στ. Μονεμβασιώτης (σελ. 20), για το πολιτικό σκηνικό και τις πιθανές (;) πρόωρες εκλογές ο Μ. Βικελίδης (σελ. 28). Κι ένα ντοκουμέντο: το κείμενο της ΔΑΣΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα (σελ. 32).

**Ο ΔΙΚΟΣ ΜΟΥ
 ΕΛΑΙΩΝΑΣ _____ 33**

Η φωτογράφος Άννα Βηχ κάνει τη δική της, αισθητική περιήγηση στον Ελαιώνα...

**ΜΟΝΙΜΕΣ
 ΣΤΗΛΕΣ**

- ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ _____ 5**
 Στάθης
- ΠΟΛΙΤΙΚΟ
 ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ _____ 6**
 Εθνικά - τρομονόμος και το κουβάρι κρατεί!
- ΑΝΤΗΝΩΡ
 ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ _____ 8**
- ΔΙΑΛΟΓΟΣ _____ 47**
- ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ _____ 49**

Πού οφείλεται η κρίση του τελευταίου μήνα στην ΕΡΤ, που οδήγησε στις τόσο διαβλητές μετατάξεις; Στην εισβολή των ιδιωτικών καναλιών; Στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα της κρατικής ραδιοτηλεόρασης; Κι η πρόταση του BBC τι σημαίνει; Ακόμη: Ένα περιοδικό κλείνει 50 χρόνια αδιάλειπτης λειτουργίας, ο ανταγωνισμός των κυριακάτικων φύλλων φέρνει κι άλλα ένθετα πολυτελή περιοδικά που έχουν την προϊστορία τους στην Ιταλία, κι ένα κείμενο του Φρανκ Κάπρα για τη γνωριμία του με τον Κλάρκ Γκραιμπλ.

**ΕΞΩΦΥΛΛΟ:
 Μίλτος Σκούρας**

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΕΣ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ

ΔΙΑΔΟΧΙΚΟΙ κεραυνοί έπληξαν τον κ. Μητσοτάκη στο περασμένο δεκαπενθήμερο, με την διαφορά ότι ο υπεύθυνος για την επέλευση των σωρευτικών καταιγίδων είναι αποκλειστικά ο ίδιος. Ο κ. Μητσοτάκης κατέχει το μοναδικό «χάρισμα» να αντλεί αισιοδοξία ακόμη και από τα ερείπια των πεπραγμένων του. Την «φύση» του δεν μπορούμε, βέβαια, να την αλλάξουμε, δικαιούμεθα όμως να την απορρίπτουμε όταν τα δεδομένα βοούν από μόνα τους. ΕΝ ΑΡΧΗ ην η Θεσσαλονίκη —ο λόγος του στην ΔΕΘ— στον οποίο ουδέν νεότερον επί της οικονομικής πολιτικής προσέφερε, παρά μόνον περισσότερη λιτότητα για περισσότερο χρονικό διάστημα, ιδρώτα και δάκρυα για τους νεόπτωχους Έλληνες, τους άνεργους και τους νέους. Χωρίς ίχνος κοινωνικής συμπάθειας για τους δυστυχούντες, χωρίς ίχνος κοινωνικής δικαιοσύνης, χωρίς ίχνος προορισμού και ελπίδας στο τέλος της διαδρομής.

ΚΑΙ ΕΠΕΤΑΙ η καταδίκη και φυλάκιση των δημοσιογράφων, η «νόμιμη» φίμωση της ελευθερίας του Τύπου, η αυταρχική επιβολή του εξουσιαστικού λόγου, η βάνουση πάταξη της αντίστασης σε ενέργειες που υπονομεύουν το ισχυρότερο θεμέλιο μιας σύγχρονης δημοκρατίας, το ίδιο της το νευρικό σύστημα. Κι ακόμη πιο βάνουση και αποκρουστική είναι η προσπάθεια του φιλικού του Τύπου να ταυτίσει τους εκδότες με τους τρομοκράτες «αντικειμενικά» και να «ανακαλύψει» ή να «συνάψει» δεσμούς εκεί όπου δεν υπάρχουν. Εισπράττουν τώρα ο κ. Μητσοτάκης και οι εμπνευστές του τρομονόμου την διεθνή κατακραυγή έχοντας τελειώς χάσει τον πραγματικό στόχο που δεν είναι άλλος από την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Είναι πρωτοφανής η έλλειψη πρόβλεψης μίας προαναγγελθείσης κατάληξης, παρά τις προειδοποιήσεις. Η άκαμπτη δε στάση του στο θέμα επιδεινώνει ακόμη περισσότερο το βεβαρυμένο πολιτικό κλίμα και οδηγεί σε επικίνδυνα για την δημοκρατία αδιέξοδα.

ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ δε το τρίτο «κατόρθωμα» του κ. Μητσοτάκη. Η συνάντησή του στο Παρίσι με τον Τούρκο πρωθυπουργό Γιλμάζ, συνάντηση από την οποία εξήλθε κεραυνόπληκτος. Κι όμως όφειλε να γνωρίζει, εκτός κι αν ο ίδιος αφέθηκε ανοήτως να πιστέψει, ότι οι «διαφορές» ήταν αγεφύρωτες. Τέτοια αφέλεια και απερισκεψία δε φαίνεται να του έγινε μάθημα. Αλλά όποιοι κι αν είναι οι συντελεστές του φιάσκου αυτού ο ίδιος φέρει ακεραία την ευθύνη. Κι επωμίζεται συνάμα το έτερο φιάσκο της ενημέρωσης των δημοσιογράφων, με αποτέλεσμα τόσο αυτοί όσο και ο ελληνικός λαός να ανατρέχουν για μεγαλύτερη αξιοπιστία σε τουρκικές πηγές παρά στον πρωθυπουργό της χώρας.

ΠΑΡ' ΟΛΑ αυτά ο κ. Μητσοτάκης παραμένει αθεράπευτα αισιόδοξος, άδει το δικό του άσμα εν μέσω εμπιπραμένων οικιών στα γειτονικά Βαλκάνια και προσποιείται ότι όλα βαίνουν καλώς «σύμφωνα με το πρόγραμμα». Ο κ. Μητσοτάκης έχει χάσει την επαφή του με την πραγματικότητα και πλέει ανεργάτιστα σε βαθιά νερά και πελάγη γεμάτα σκοπέλους. Κι αυτό είναι επιζήμιο για την χώρα.

ΜΠΟΡΕΙ άραγε να συνειδητοποιήσει την κατάστασή του ή οι μέρες του στην εξουσία είναι πλέον μετρημένες;

αντι

...ΤΟΥΝΕΛ ΚΙ Ο
ΑΞΟΝΑΣ ΑΘΗΝΑΣ-ΣΟΦΙΑΣ...

... ΚΙ ΕΚΤΟΣ ΑΥΤΟΥ,
ΜΥΡΙΖΕΙ ΚΑΤΙ ΣΑΝ
ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ...

ΨΥΧΡΑΙΜΙΑ ΚΥΡΙΟΙ!
ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΤΟΣΟ ΑΣΚΗΜΗ
Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ!...

ΥΠΑΡΧΕΙ ΩΣ
ΣΤΟ ΒΑΘΟΣ ΤΟΥ
ΤΟΥΝΕΛ...

ΜΟΥΦ
ΜΟΥΦ

ΤΟ ΞΕΝΟΤΕΛΟΝ

Εθνικά - Τρομονόμος και το κουβάρι κρατεί!

Θα γίνει η διάσκεψη;

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ, ωστόσο —πέρα από την οργή ή τη δυσαρέσκεια του Μπους— παραμένει ένα: θα γίνει η διάσκεψη για το Κυπριακό «εντός του Σεπτεμβρίου», δηλαδή πριν από τις τουρκικές εκλογές; Ο Μπους σιωπά, αλλά, στο βάθος επιμένει... Και ο ντε Κουεγιάρ, που ποτέ δεν είπε «όχι» στους Αμερικανούς, συνεργάζεται τώρα με τον Νέλσον Λέτσι, τον ειδικό απεσταλμένο του Στέιτ Ντεπάρτμεντ, για την προώθηση της διάσκεψης. Έχουν, μάλιστα, και ένα θα γράψουμε, από τη μια μεριά, όλα τα σημεία στα οποία Βασιλείου και Ντενκτάς συμφωνούν, και από την άλλη, όλα τα σημεία στα οποία διαφωνούν. Με δεδομένα, λοιπόν, τα σημεία συμπτώσεων, «θα μπορούμε, στη διάσκεψη, να "πέσουμε όλοι" —διάβαζε: να πιέσουμε όλοι— ώστε οι συμπτώσεις να επεκταθούν και στα σημεία διαφωνίας».

ΜΕ ΤΗ σύγκληση της διάσκεψης «εντός του Σεπτεμβρίου» συμφωνεί και ο Βρετανός πρωθυπουργός Τζον Μέιτζορ. Ο οποίος, αν πιστέψουμε τον κ. Μητσοτάκη, ανυπομονεί να εργασθεί —σχεδόν «φλέγεται»...— για μια «δίκαιη και βιώσιμη λύση του Κυπριακού». (Είναι κανείς που θυμάται, ακόμα, ότι για όλα τα δεινά της Κύπρου, την κύρια ευθύνη —πέρα από τα δικά μας ιστορικά και τακτικά λάθη— φέρουν οι πάλοι ποτέ «αυτοκρατορικοί» Βρετανοί;) Πάντως, μέχρι στιγμής, ούτε ο πρόεδρος Βασιλείου, ούτε ο πρωθυπουργός Κ. Μητσοτάκης, αποκλείουν συμμετοχή σε μία διάσκεψη πριν από τις τουρκικές εκλογές. Ο κ. Βασιλείου αρκείται να δηλώνει ότι «με τα σημερινά δεδομένα δεν πρόκειται ο ντε Κουεγιάρ να με καλέσει», ενώ ο Έλληνας πρωθυπουργός προτιμά να σημειώνει το πόσο εκτεθειμένη είναι η Τουρκία «απέναντι στην Ευρώπη, τον ΟΗΕ και τις ΗΠΑ». Πάντως, στο ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών, πολλοί είναι εκείνοι που θυμούνται ότι το «ύς εξαμαρτείν» (διάσκεψη, δηλαδή, πριν από τις τουρκικές εκλογές) «ουκ ανδρός σοφού».

Ο αναποτελεσματικός τρομονόμος

ΚΑΙ ΕΝΩ το Κυπριακό βρίσκεται στην πιο δύσκολη του καμπή, ο τρομονόμος εξακολουθεί να τροφοδοτεί τα εξάστηλα ή οκτάστηλα του ημερήσιου τύπου, καθώς επτά διευθυντές εφημερίδων εξακολουθούν να βρίσκονται στον Κορυδαλλό, οι οποίοι —κατά τον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ— «αρνήθηκαν να ακολουθήσουν τον κ. Μητσοτάκη, στην μετατόπιση της ευθύνης στους ώμους της Δικαιοσύνης», ακριβέστερα αρνήθηκαν «να αποδεχθούν να προαναγγέλονται ή μάλλον να υπαγορεύονται οι ενέργειες δικαστικών και εισαγγελικών αρχών».

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ, ωστόσο, δεν είναι αν οι «7» ακολουθούν ή δεν ακολουθούν τον κ. Μητσοτάκη, αλλά αν ο τρομονόμος είναι ή δεν είναι συνταγματικός και, κυρίως, αν είναι ή δεν είναι αποτελεσματικός. Και αν το δικαίωμα της ελευθεροτυπίας συναρτάται —επιτέλους— με τη δημοσίευση ή μη δημοσίευση (την προβολή ή μη προβολή, κατ' άλλους) κειμένων πανάθλιων τρομοκρατών. Και ως προς τη συνταγματικότητα του νόμου, εγχυρότατοι συνταγματολόγοι επιμένουν ότι ο τρομονόμος είναι αντισυνταγματικός ή ότι η συνταγματικότητά του είναι «οριακή». Όσο για την αποτελεσματικότητά του, ακόμα και τα νήπια μπορούν να διαβεβαιώσουν ότι ουδέν απέδωσε, άρα είναι αναποτελεσματικός. «Η ισχύς του νόμου —δήλωνε την περασμένη Τρίτη η Μαρία Δαμανάκη στη Βουλή— δεν περιόρισε τη δράση των τρομοκρατών, δεν έγινε ούτε ένα βήμα στην αποκάλυψή τους». Αποτέλεσμα: Επτά δημοσιογράφοι να βρίσκονται «μέσα», ενώ οι τρομοκράτες «έξω». Και να χτυπούν ανενόχλητοι, όπως χτύπησαν, με ωρολογιακούς μηχανισμούς, υποκατάστημα του ΙΚΑ και γραφεία της ΔΕΗ, στη Θεσσαλονίκη, την ώρα, ακριβώς, που η Βουλή συζητούσε τροπολογίες της αντιπολίτευσης!

ΑΠΟΜΕΝΕΙ το θέμα της ελευθεροτυπίας και η άρνηση των «7» να προσφύγουν στα ένδικα μέσα που διέθεταν, προκειμένου να αποδειχθεί —σε επίπεδο Αρείου Πάγου, μια και τα κατώτερα δικαστήρια αποφεύγουν να πάρουν θέση— η συνταγματικότητά ή μη του νόμου. Ο λόγος, όπως και ο αντίλογος, υπάρχει. Μερικοί λένουν: Οι δη-

μοσιογράφοι δεν είναι υπεράνω του νόμου. Και άλλοι αντιλέγουν: Ο ελεύθερος Τύπος είναι υπεράνω του νόμου, γιατί μόνον έτσι οι νόμοι ελέγχονται και αλλάζουν. (Διαφορετικά, οι νόμοι ποτέ δεν θα άλλαζαν!). Μερικοί λένουν: Ποιοι, επιτέλους, είναι οι «σημαιοφόροι της ελευθεροτυπίας»; Οι εκπρόσωποι του συγκροτήματος του Ταύρου, ο πρώην υπουργός Τύπου του ΠΑΣΟΚ ή μήπως αυτοί που, μέσω της «αυτοκρατορίας Κοσκωτά», ήθελαν να χειραγωγήσουν ολόκληρο τον Τύπο; (Από την παράθεση ονομάτων εξαίρουν τον Σεραφείμ Φυντανίδη και τους Χρ. Θεοχαράτο και Κ. Παπαϊωάννου). Άλλοι, ωστόσο, αντιλέγουν: Η ελευθεροτυπία δεν σέρνει πίσω της ουρές, δεν στέκεται σε πρόσωπα ή εφήμερες καταστάσεις, ισχύει «εις το διηνεκές».

Ο ΤΡΟΜΟΝΟΜΟΣ θα μπορούσε, φυσικά, να μην είχε ειδικές διατάξεις για τον Τύπο. Κι αν ο διάλογος (ακόμα μεταξύ πολιτικών κομμάτων) δεν θεωρούνταν «προδοσία» ή «έγκλημα καθοσιώσεως», θα μπορούσαμε να είχαμε συμφωνήσει για έναν κοινό τρόπο αντιμετώπισης των προκληξέων των τρομοκρατών. Αυτό έγινε και στην Ιταλία, με ένα νηφάλιο συμφωνητικό ανάμεσα στην κυβέρνηση και τους εκδότες των εφημερίδων. Αλλά εδώ δεν είναι Ιταλία, αλλά Μπαλκάνια. Εδώ η δεκαρολογία, η βαρβαρότητα, ο αυριανισμός, τα «δεν διαλέγομαι», τα «ζήτη» και τα «κάτω» έγιναν τρόπος ζωής. Και καταντήσαμε ώστε το «άπαντον» της ελευθεροτυπίας να ισοδυναμεί με το ποιος πρώτος θα δημοσιεύσει —και, μάλιστα, με όσο γίνεται μεγαλύτερα στοιχεία— την άλφα ή βήτα προκήρυξη κοινών δολοφόνων.

ΕΘΝΙΚΑ θέματα, τρομονόμος, βόμβες στη Θεσσαλονίκη, εμφύλιος (και μη) στη Γιουγκοσλαβία, φυλακίσεις δημοσιογράφων και —χαράς ευαγγέλια— γιορτές για τα 2.500 χρόνια από την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας στην αρχαία Αθήνα —όλα ένα κουβάρι, τις μέρες αυτές, με την κυβέρνηση να οξύνει τα δικά της αδιέξοδα και το ΠΑΣΟΚ να ανακαλύπτει, παντού, «εθνικές μειοδοσίες», «καταστροφικές μειοδοσίες», λιμούς, λοιμούς και καταποντισμούς!

ΤΙΣ «ΕΘΝΙΚΕΣ μειοδοσίες» ενετόπισε, πρώτος, ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ Α. Παπανδρέου, λίγο προτού πραγματοποιηθεί η

ΜΗΝ ΑΝΗΣΥΧΕΙΣ ΣΥΝΤΡΟΦΕ...
ΔΕΝ ΣΑΣ ΠΟΥΛΑΜΕ
ΣΤΟ ΠΑΣΟΚ!..

ΝΟΜΙΖΩ ΜΙΜΗ ΜΟΥ
ΠΩΣ ΜΕ ΤΟ ΤΖΑΜΠΑ
ΤΟΝ ΚΑΛΟΜΑΘΑΙΝΕΤΕ!..

συνάντηση Μητσοτάκη - Γιλμάζ, στο Παρίσι. Ο «άνθρωπος του Νταβός», ο μεγάλος και τρομερός ηγέτης που, ελάχιστη ώρα μετά την πρώτη συνάντησή του με τον Τ. Οζάλ, δήλωνε «το Κυπριακό μπορεί τώρα να μπει στο ράφι» (!), ο ενεργειακός (τότε) πρωθυπουργός που, 11 χρόνια μετά το «πρακτικό της Βέρνης», περιόριζε το δικαίωμα της Ελλάδας να διενεργεί έρευνες στα έξι (μόνον) μίλια, δεν είχε καμιά αναστολή να καταγγείλει τη συνάντηση του Παρισίου και να προβλέψει τα χειρίστα... Τα «χειρίστα», όμως, ευτυχώς δεν ήλθαν. Και παρ' όλα τα «τακτικά» λάθη του κ. Μητσοτάκη —καλλιέργεια κλίματος ευφορίας, απουσία «ατζέντας», μη παρουσία του υπουργού Εξωτερικών, μη έγκαιρη ενημέ-

ρωση των δημοσιογράφων, κ.ά.— η συνάντηση υπήρξε «χρήσιμη». Αν μη τι άλλο, «προσγείωσε» όλους μας. Και, πρωτίστως, τον ίδιο τον κ. Μητσοτάκη. Πάντα κάνει καλό, όταν μπορείς να διερευνάς τις θέσεις της άλλης πλευράς, όταν μπορείς και καταγράφεις ενδεχόμενα ανοίγματα ή ενδεχόμενους κινδύνους, για το μέλλον.

ΩΣΤΟΣΟ —κατά τις εκτιμήσεις του Έλληνα πρωθυπουργού, αλλά και του Κύπριου προέδρου, Γ. Βασιλείου— η συνάντηση του Παρισίου, παρά την αποτυχία της, υπήρξε χρήσιμη και σε κάτι άλλο: Συνέβαλε στο να αποκαλυφθεί η αδιαλλαξία του Ντενκτάς και η υπαναχώρηση της Άγκυρας. Η διαπίστωση δεν είναι σχήμα λόγου.

Ο πρόεδρος Μπους φέρεται «έντονα οχλημένος» από τη στάση του Γιλμάζ. (Το σκεπτικό είναι απλό: «Όταν ημείς, πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών, ορίζουμε ότι η διάσκεψη για το Κυπριακό θα γίνει, στη Νέα Υόρκη, "εντός του Σεπτεμβρίου", κανείς Γιλμάζ, και καμιά σύμμαχος Τουρκία δεν νομιμοποιείται να χαλάει την απόφασή μας αυτή»...). Αλλά «οχλημένος» εμφανίζεται και ο ίδιος ο πρόεδρος Οζάλ, που —σε αντίθεση με τον Γιλμάζ— δεν διακινδυνεύει καμιά εκλογή... Έχει κάθε λόγο, συνεπώς, να το παίζει μετριοπαθής, Ευρωπαίος και, προπαντός *statesman*. (Η αντιπαράθεση Γιλμάζ - Οζάλ έχει μεταφερθεί και στις στήλες του τουρκικού Τύπου. Μόνο που, σε αντίθεση με τους «ημετέρους» Μητσοτάκη και Παπανδρέου, εκεί κανείς δεν ομιλεί περί «προδοσίας», «μειοδοσίας» και άλλα ηχηρά —ή άθλια— παρόμοια...).

ΠΑΝΤΩΣ, την Τρίτη βράδυ, η κυβέρνηση, απορρίπτοντας τις τροπολογίες που είχαν υποβάλει το ΠΑΣΟΚ και ο ΣΥΝ, επιβεβαίωσε για μία ακόμα φορά την εμμονή της στα αδιέξοδα που η ίδια δημιούργησε με την ψήφιση του τρομονόμου. Κυρίαρχο επιχείρημα: Δεν νοείται «πολιτική λύση» όσο υπάρχει εκκρεμοδικία... Ωστόσο, κάπου, στην παρέμβαση του υπουργού Δικαιοσύνης, θα μπορούσε να διακρίνει κανείς έναν κάποιο «συμβιβασμό»: Εάν οι «7» δεχθούν να εκτίσουν την ποινή τους (και «έκτιση ποινής» είναι και η εξαγορά της), τότε, ενδεχομένως, και η κυβέρνηση θα μπορούσε να τροποποιήσει τον «αντι»τρομοκρατικό νόμο, τουλάχιστον στις διατάξεις που αναφέρονται στον Τύπο. Αυτά την Τρίτη βράδυ. Την Τετάρτη, όμως, ο ίδιος ο πρωθυπουργός, μετά τη συνάντηση που είχε με την πρόεδρο του ΣΥΝ, δήλωνε: «Παραμένουμε αμετακίνητοι!»

★ ★ ★

ΚΑΤΑ τα άλλα, το δεκαπενθήμερο κύλησε με τον γιουγκοσλαβικό εμφύλιο σε νέα έξαρση (παρά τις επάλληλες «συμφωνίες» για κατάπαυση του πυρός), με τον Δ. Τσοβόλα να κινεί την «βιομηχανία» των εξαιρέσεων (κατά του προέδρου του Ειδικού Δικαστηρίου Β. Κόκκινου και, στη συνέχεια, κατά του κατηγορού Ν. Κατσαρού) και με τον Συνασπισμό αποφασισμένο παρά τις δυσχέρειες, να εκφράσει, στην Ελλάδα, τη νέα, σύγχρονη, δημοκρατική Αριστερά.

ΑΝΤΗΝΩΡ

Το Σάββατο μπορείς;

Πολλαπλών προελεύσεων βολές έχει δεχθεί η συνάντηση των πρωθυπουργών της Ελλάδας, της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και του προέδρου της Σερβίας που έχει προγραμματισθεί για αύριο Σάββατο στην Αθήνα. Και βεβαίως στο στόχαστρο δεν βρίσκεται αυτή καθαυτή η συνάντηση αλλά ο βασικός πυρήνας της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής τόσο στην Γιουγκοσλαβική κρίση όσο και στην γενικότερη βαλκανική της πολιτική. Και ο πυρήνας αυτός —ασχέτως αν δεν ομολογείται και επίσημα— είναι η επιλογή της Σερβίας, και κατ'επέκταση των συμφερόντων της, ως του νέου προνομιαχού συμμάχου μας στην Βαλκανική. Αυτό άλλωστε σημαίνει και η πρόσκληση για συμμετοχή στη συνάντηση του προέδρου της Σερβίας Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς και όχι του πρωθυπουργού της Γιουγκοσλαβίας Άντε Μάρκοβιτς.

Σε αυτό ακριβώς το σημείο επικεντρώνεται και η κριτική που άσκησαν ορισμένοι δυτικοευρωπαίοι εταίροι μας όπως οι κύριοι Ντε Μικέλις και Γκένσερ χρησιμοποιώντας το αιτιολογικό για το «ανεπίκαιρο» της συνάντησης, εφόσον δεν έχουν παγιωθεί οι εξελίξεις στην Γιουγκοσλαβία. Και βεβαίως ως αντιπερισπασμό χρησιμοποιούν την απειλή ότι θα υποστηρίξουν την ανεξαρτησία της Δημοκρατίας των Σκοπίων.

Σύμφωνα με τα όσα είχαν διαρρεύσει, κυρίως από την ελληνική πλευρά, η συνάντηση θα είχε ως αντικείμενο την κρίση στην Γιουγκοσλαβία, με ιδιαίτερο όμως βάρος στην ανακοπή των προσπαθειών της Δημοκρατίας των Σκοπίων να προχωρήσει στην ανακήρυξη της ως ανεξάρτητου κράτους. Είναι προφανές ότι στην προοπτική αυτή τα συμφέροντα της Ελλάδας και της Σερβίας συμπίπτουν, ενώ αποκλίνουν τα αντίστοιχα της Βουλγαρίας καθώς η Σόφια θεωρεί ότι στην Δημοκρατία των Σκοπίων «θα μπορούσε να αναβιώσει η καταπιεσμένη βουλγαρική συνείδηση του σλαβικής καταγωγής πληθυσμού της». Και αν δεν το είχαμε κατανοήσει εμείς (σ.σ. το «ΑΝΤΙ» έχει γράψει επανειλημμένως γι' αυτό το θέμα) και επιπλέον δεν το

είχε υποψιασθεί ο βούλγαρος πρωθυπουργός Ντ. Ποπώφ, ο πρόεδρος της Βουλγαρίας Ζέλιο Ζέλεφ φρόντισε να γίνει πλήρως κατανοητό με τις συχνές επί του θέματος δηλώσεις του το τελευταίο διάστημα. Πάντως ο Βούλγαρος πρωθυπουργός το αντελήφθη τελικώς και έτσι μετά τη συνάντησή του με τον πρωθυπουργό των Σκοπίων έσπευσε να δηλώσει ότι δεν θα δεχθεί να συζητηθεί το θέμα αυτό στην συνάντηση των Αθηνών εφόσον θα απουσιάζει ο εκπρόσωπος των Σκοπίων. Ο τελευταίος απηύθυνε έμμεση αίτηση για συμμετοχή λίγο πριν αναχωρήσει για την Ρουμανία, ο πρωθυπουργός της οποίας δεν συμπεριλαμβανόταν στον αρχικό κατάλογο των προσκεκλημένων και η οποία έχει κάθε λόγο να διατηρούνται ανοικτά τα μειονοτικά θέματα εν όψει και των τελευταίων εξελίξεων στην Μολδαβία. Πιθανόν όμως, να ξεχνά τα μειονοτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει με την ουγγρική μειονότητα στην Τρανσυλβανία.

Με αυτά τα δεδομένα, αύριο Σάββατο, καλώς εχόντων των πραγμάτων, και ενώ θα έχει μεσολαβήσει άλλη μια συνάντηση των υπουργών εξωτερικών της κοινότητας με αντικείμενο την κρίση στην Γιουγκοσλαβία, πρόκειται να πραγματοποιηθεί η συνάντηση. Μεγάλο το ρίσκο, πιθανό και το φιάσκο. N.X.

Νεοδημοκρατικές αθλιότητες

Θλιβερό είναι το θέαμα μιας εξουσίας που ενώ βρίσκεται σε αδιέξοδο δεν μπορεί να προσφύγει στην καθολική εφαρμογή (νομότυπη ή όχι) της συστατικής της βίας. Στις περιπτώσεις

αυτές η εξουσία γίνεται κάτι λιγότερο από αυτό που αυτοορίζεται ότι είναι, δηλαδή κάτι λιγότερο από την ολοκληρωτική εφαρμογή του λόγου των συμφερόντων της.

Έτσι δείχνει η κυβέρνηση μπροστά στην κρίση που την μαστίζει εξαιτίας της φυλάκισης

των διευθυντών 7 εφημερίδων. Η κυβέρνηση θα ήθελε να επιβληθεί η ποινή, να μην υπάρξει καμιά αντίδραση (αφού «όλοι υφιστάμεθα τις έννομες συνέπειες των ενεργειών μας»), να ενεργοποιήσουν οι καταδικασμένοι τον μηχανισμό πιθανής αποκατάστασής τους και, μέσω

αυτού, να κηρυχθεί ενδεχομένης ως αντισυνταγματικός ο νόμος. Δηλαδή, η κυβέρνηση θα ήθελε άλλοι αντί γι' αυτήν να αμφισβητήσουν τη νομιμότητα του νόμου της εξουσίας της, επειδή αυτή δεν «μπορεί» να αυτοαναιρεθεί σε μια σημαντική εξουσιαστική της επιλογή —και,

φυσικά, επειδή δεν μπορεί να κλείσει άπαξ διά παντός, εφαρμόζοντας απροϋπόθετη βία, τις εφημερίδες.

Και επειδή τίποτε από αυτά δεν γίνεται, επειδή η αμφισβήτηση της οξύνεται και διευρύνεται, σε διεθνές πια επίπεδο, επειδή η εκ μέρους της επίκληση της νομιμότητας δεν πείθει το «κοινό», επιστρατεύει τις εφεδρείες της.

Επιστρατεύει το κόμμα της, ως φτωχό εξάρτημα της κυβερνητικής μηχανής, να μιλήσει όπως αυτή θα ήθελε, αλλά δεν της επιτρέπει κάποια στοιχειώδης νομιμότητα να μιλήσει, δηλαδή, να μιλήσει αντ' αυτής με ένα και μόνον τρόπο: υβρίζοντας και αθλιολογώντας. Το γραφείο τύπου της ΝΔ αποκαλεί «αυτοφυλακισθέντες» τους καταδικασμένους διευθυντές των 7 εφημερίδων, και «παράτυπο επισκέπτη στην Ελλάδα» το Γ. Γραμματέα της Διεθνούς Ομοσπονδίας Δημοσιογράφων που αριθμεί σε όλο τον κόσμο 200.000 μέλη.

Με το μόνο που έχουν σχέση τέτοιου είδους υστερίες και πτωχολεονταρισμοί είναι με το φολκλόρ μιας κυβέρνησης: ένα φολκλόρ που φτιάχνεται όταν μια κυβέρνηση είναι σε κρίση εξαιτίας μιας επιλογής της και δεν μπορεί να ενεργοποιήσει όπως θα ήθελε τον εξουσιαστικό μηχανισμό.

T.K.

Νέες Αριστερές

Νέα Αριστερά θέλει ο κ. Ανδρουλάκης, ως «Νέα Αριστερά» προσδιορίζει η κ. Δαμανάκη την μέλλουσα να προκύψει από την ενιαιοποίηση του ΣΥΝ Αριστερά! Αυτά, κυρίως μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ. Πιο πριν ο λόγος ήταν για την ανανεωτική αριστερά απλώς, ή την ανανεωτική κομμουνιστική συνιστώσα κ.λπ.

Σήμερα που τα τέως στελέχη του ΚΚΕ έχουν συγχροτηθεί πια σε ξεχωριστή ομάδα (με απροσδιόριστο ακόμα το *status* της), η αναζήτηση μιας ταυτότητας φυσικό είναι να ευνοεί την ανά-

Δικών το ανάγνωσμα

Η δίκη στο Ειδικό Δικαστήριο για το «σκάνδαλο Κοσκωτά» διανύει τα τελευταία στάδια. Κι όσο πλησιάζουμε προς το τέλος τόσο οι σπασμοί του φανατισμού και της οξύτητας γίνονται εντονότεροι. Ο κ. Τσοβόλας, που δεν φαίνεται να πέρασε αβρόχους ποσί την ατομική του περίπτωση της ρύθμισης των χρεών του Σωκρ. Καλκάνη επιδόθηκε με τον γνωστό ζήλο του σε υποβολή αιτήσεων εξαιρέσεως και άλλες δικαστικές πράξεις προς υπεράσπιση του «απόντος», ενέργειες που αποσκοπούν αποκλειστικά στην δημιουργία εντυπώσεων και στην χρονοτριβή.

Συνάμα, σε έτερο δικαστήριο, άρχισε η λεγόμενη «δίκη Καμπάνη», πρώην προέδρου της Ελληνικής Βιομηχανίας όπλων, αφού απέτυχε προσπάθεια αναβολής της. Ας υπενθυμίσουμε ότι την υπόθεση αυτή που αφορά οικονομικές και διαχειριστικές ατασθαλίες (πωλήσεις όπλων στο Ιράκ μέσω της εταιρείας - φάντασμα κ. Κοστάλη κ.τ.λ.) παρέπεμψε στην Δικαιοσύνη ο πρώην υπουργός Εθνικής Άμυνας επί ΠΑΣΟΚ

Στο μεταξύ το ΠΑΣΟΚ προετοιμάζεται για την συγκέντρωση της 5ης Οκτωβρίου στην Αθήνα που πραγματικός σκοπός της είναι η επιδείξη δυνάμεως εν όψει της απόφασης του Ειδικού Δικαστηρίου, προειδοποίηση δηλαδή για τις «συνέπειες» μιας καταδίκης του αρχηγού του ΠΑΣΟΚ. Ανώτατος θεσμός «ο λαός» θα αποφασίσει διά βολής, βάζοντας στο ίδιο τσουβάλι την ακρίβεια στις λαϊκές αγορές, την λιτότητα και τους θεσμούς της Δικαιοσύνης. Να ζούμε άραγε στην αρχαία Αθήνα και δεν το πήραμε χαμπάρι;

Σόου στη δίκη. Σόου στα μπαλκόνια. Θα μείνει τίποτα όρθιο από τους θεσμούς, στους οποίους συμπεριλαμβάνεται και η αντιπολίτευση;

Δ.Σ.

πτυξη κάποιων γενικότερων σκέψεων για το τι σημαίνει αριστερά και αριστερός σήμερα. Το ζητούμενο όμως είναι οι προβληματισμοί αυτοί να γίνονται με όσο το δυνατόν περισσότερο σύγχρονους όρους, ζωντανή γλώσσα και καιρία νοήματα. Το να λένε τέως στελέχη του ΚΚΕ ότι θέλουν να φτιάξουν μια «Νέα Αριστερά» που «θα υπερβαίνει τον υπαρκτό σοσιαλισμό αλλά και την σοσιαλδημοκρατία», μας κάνει να αισθανόμαστε περιέργα.

Τόσο καθυστερημένη είναι η Ελλάδα, που ακόμα και οι «πρωτοπορίες» της συλλογίζονται με τρόπους που έχουν εγκαταλειφθεί εδώ και μία δεκαετία τουλάχιστον;

M.B.

Τρισάγια

Στην Πάτρα, πριν λίγες ημέρες, κάποιος περαστικός είδε σε

προχωρώντας στην τελευταία δεκαετία του αιώνα: πείθεται ότι η καθυστέρηση, ο καιροσκοπισμός, η πρόληψη και η ολοένα και μεγαλύτερη μοιρολατρία είναι πλέον τα μόνα που πρυτανεύουν. Όπως τότε με την έλλειψη νερού, που η μεν τηλεόραση μας έλεγε κάθε μέρα βλακωδώς πόσο νερό έχει μείνει, ο κόσμος δε έκανε τρισάγια για να βρέξει ο θεός...

K.X.

Περί «καθάρσεως» και «ανακάμψεως»

Κατά καιρούς, συχνότερα ή αραιότερα, ανάλογα με την ένταση ποικίλων πιέσεων, ο Κ. Μητσοτάκης διαβεβαιώνει ότι θα εξαντλήσει την τετραετία διότι ο λαός του ανέθεσε διά της ψήφου του να εφαρμόσει το προεκλογικό πρόγραμμα της ΝΔ. Δηλαδή, το νόημα της ψήφου είναι η εφαρμογή του προγράμματος.

Ο Κ. Μητσοτάκης, όμως, έκανε, τις δύο από τις τρεις εκλογικές αναμετρήσεις με την σημαία της «κάθαρσης». Έχει δει ήδη μπροστά του την εκτύλιξη της «μεγάλης δίκης».

Ανόρθωση, λοιπόν, είναι ο όρος που θα αναίρουσε την πολιτική οικονομικής ανάκαμψης της χώρας (με την εφαρμογή του προγράμματος της ΝΔ) και την πολιτική αναστήλωσης θεσμών και αξιών (με την κάθαρση).

Και μάλλον έδειξε ο Κ. Μητσοτάκης ότι του είναι δύσκολο να τα πετύχει: κοντά στην σωρεία «συμβάντων» αποτυχημένης οικονομικής πολιτικής (αν τέτοια υπάρχει), ο Κ. Μητσοτάκης διαβεβαιώνει τους λονδρέζους επιχειρηματίες ότι θα ιδιωτικοποιηθούν στην Ελλάδα και κερδοφόροι τομείς, όπως, μεταξύ άλλων, η κινητή τηλεφωνία.

Όμως το όνομα Κόκκαλης, ασφαλώς και δεν είναι άγνωστο στον Κ. Μητσοτάκη, όπως και στον κόσμο. Τώρα τελευταία, η πρόσκληση ενδιαφέροντος για την ανάληψη της κινητής τηλεφωνίας άλλαξε κατά μια κρίσι-

μη φράση της σε σύγκριση με την αρχική. Η φράση αφορά σε ένα από τα κριτήρια αξιολόγησης των ενδιαφερομένων. Και η αλλαγή λέγεται πως είναι φωτογραφική.

Για ποιον; Δεν έχει και μεγάλη σημασία. Ο κανόνας φαίνεται να είναι ότι η «ανάκαμψη» της οικονομίας δεν έχει και μεγάλη σχέση με την λογική και την ηθική της διαφάνειας. Ούτε με την «κάθαρση» ασφαλώς.

Κοιτάχτε μόνο μην εξευτελιστούμε πάλι —όπως έγινε με το μετρό— στους «κουτόφραγκους». Το να εξευτελιστούμε μεταξύ μας —όπως έγινε με την «σύγκρουση» Δήμα -Μπακατσέλου— είναι μικρό το κακό. **T.K.**

Σουηδία

Έπεσε και το κάστρο της Σουηδίας. Μετά από 60 χρόνια συνεχούς σοσιαλδημοκρατικής διακυβέρνησης, εκτός ενός μικρού διαλείμματος 6 χρόνων, το κόμμα που κατάφερε να φέρει την ευημερία στην χώρα με ένα από τα υψηλότερα βιοτικά επίπεδα στον κόσμο, με πλήρη απασχόληση, με τεράστιο δικτυο κοινωνικής προστασίας —αλλά και υπέρογκους φόρους— έχασε την εξουσία. Δείγματα των καιρών. Οι Σοσιαλδημοκράτες κράτησαν βέβαια το 38,5% του εκλογικού σώματος και το κράτος κοινωνικής πρόνοιας που οικοδόμησαν αποτελεί ένα από τα «κεκτημένα» που δύσκολα μπορούν να καταρριφθούν ακόμη και με την πιο μετωπική συντηρητική επίθεση, πράγμα που δεν φαίνεται όμως να ισχύει.

Βέβαια, η τελευταία κυβέρνηση των Σοσιαλδημοκρατών υπό τον Κάρλσον είχε ήδη εγκαταλείψει στην οικονομική της πολιτική πολλές από τις παλαιές αρχές. Είχε εγκαταλείψει την πλήρη απασχόληση για να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό, είχε αρχίσει να αποστασιοποιείται από τον άκρατο κρατισμό, είχε αρχίσει να αντιλαμβάνεται την «αντιφορολογι-

κή εξέγερση», είχε εγκαταλείψει την «αυτάρκεια» και την «απομόνωση» με την αίτηση ένταξης στην ΕΟΚ κι είχε πάρει σειρά μέτρων προς κατεύθυνση αντίθετη με την σοσιαλδημοκρατική παράδοση. Όλα αυτά όμως δεν φάνηκαν αρκετά για να συγκατήσουν την πτώση του κόμματος σε καιρούς όπου τα άτομα ζητούν μεγαλύτερη ανεξαρτησία από τις κρατικές γραφειοκρατικές δομές, έστω κι αν είναι άκρως προστατευτικές.

Περνώντας στην αντιπληττευση το κόμμα των Σοσιαλδημοκρατών έχει πολλά να ξανασκεφθεί, να ανασυγκροτήσει την ταυτότητά του και να αναζητήσει νέους προσανατολισμούς. Παραμένει το πρώτο κόμμα με μεγάλη διαφορά από το δεύτερο Συντηρητικό (22%), ενώ παραμένει αμφίβολο αν ο συντηρητικός συνασπισμός στο σύνολό του θα καταφέρει να συγκροτήσει βιώσιμη κυβέρνηση και να βάλει σε εφαρμογή συνεκτικό πρόγραμμα. **K.B.**

Ας ακούσουμε την «Ομόνοια»

Ικανοποιημένοι δήλωναν οι εκπρόσωποι της «Ομόνοιας», της πολιτικής οργάνωσης των Ελλήνων της Αλβανίας, από τις επαφές που είχαν στην Αθήνα με εκπροσώπους της κυβέρνησης και των κομμάτων. Η ικανοποίησή τους εστιαζόταν στο γεγονός ότι βρήκαν «ευήκοον ους» σε όσους έθεσαν τους προβληματισμούς τους και τις προσεγγίσεις τους προκειμένου να ανακοπεί τελικώς το κύμα φυγής προς την Ελλάδα.

Οι εκκλήσεις τους δεν σχετίζονται μόνον με τη δίκαιη κατανομή των ελληνικών πιστώσεων προς την αλβανική κυβέρνηση και τις επενδύσεις στις περιοχές όπου κατοικεί το ελληνικό στοιχείο. Σχετίζονται με πολύ πιο απλά, αλλά τόσο αναγκαία πράγματα. Όπως π.χ. το κτίσιμο δεκαπέντε ηλεκτρικών φούρων για την παραγωγή φωμιού, ώστε να μην χρειάζονται πέντε ώρες δρόμος για την προμήθειά του. **N.X.**

Ρατσισμός και ξενοφοβία

«Ο ρατσισμός και η ξενοφοβία εκπηγάζουν από τον φόβο και την ανασφάλεια του ατόμου για το μέλλον και τρέφονται από την ανεργία και την φτώχεια», αναφέρει ο *Enrique Varón Crespo*, πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, στο εισαγωγικό σημειώμά του στην έκθεση για την «Ξενοφοβία και τον ρατσισμό».

Την έκθεση, που πρόκειται να εκδοθεί από την υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, συντάξε εξεταστική επιτροπή του Κοινοβουλίου με εισηγητή τον κ. *Glyn Ford*. Με το ίδιο θέμα είχε ασχοληθεί και ο Έλληνας ευρωβουλευτής Α. Ευρυγένης στην έκθεση που είχε εκπονήσει το 1986. Η έκθεση αναφέρει τα μέτρα που έχουν ήδη ληφθεί και τις συστάσεις προς τα κράτη - μέλη που έχουν εφαρμοσθεί, καθώς επίσης, «φωτογραφίζει» τα ρατσιστικά φαινόμενα που παρουσιάζονται όχι μόνο στα κράτη - μέλη αλλά και στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη όπως και στην Νορβηγία, στην Σουηδία και στην Φινλανδία.

Σκοπός της έκθεσης είναι να εντοπισθεί και να καταπολεμηθεί με διάφορα μέσα το φαινόμενο του ρατσισμού, ένα ιδιαίτερα σοβαρό πολιτικό και κοινωνικό πρόβλημα που επηρεάζει ιδιαίτερα τα αδύναμα μέλη μιας κοινωνίας.

Το φαινόμενο του ρατσισμού και της ξενοφοβίας βρίσκεται σε έξαρση και είναι ανεξέλεγκτες οι διαστάσεις που παίρνει σε κράτη όπως για παράδειγμα η Μεγάλη Βρετανία, από όπου ξεκίνησε το κίνημα των *skinheads*. Οι *skinheads*, οι οποίοι είναι αναμειγμένοι σε ρατσιστικές επιθέσεις, πρωτοεμφανίστηκαν στο τέλος της δεκαετίας του '60. Κατά τη δεκαετία του '80 διέδωσαν την υποκουλτούρα τους σε Δυτική Γερμανία, Βέλγιο, Ολλανδία και στην συνέχεια στην Σκανδιναβία και στις Η.Π.Α. Κίνημα με στεγανά, επιθετικό και σκληρό στα ίδια του τα μέλη: στην Καλιφόρνια σταύρωσαν σ' ένα σταθμό αυτοκινήτων οπαδό τους που ήθελε να εγκαταλείψει την οργάνωση!

Κι ενώ πρόκειται να κυκλοφορήσει η έκθεση, στο Λουξεμβούργο, χώρα με υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα και ελάχιστο πρόβλημα ανεργίας, κυκλοφορεί ήδη προκήρυξη της ακροδεξιής οργάνωσης *National Bewegung*. Η *National Bewegung* είναι μία από τις έξι ακροδεξιές οργανώσεις που υπάρχουν και αναπτύσσει έντονη δραστηριότητα κατά των ξένων (30% του συνολικού πληθυσμού εκ των οποίων 9% οι κοινοτικοί υπάλληλοι). Υπενθυμίζει λοιπόν, η *National Bewegung* «τις όμορφες καλές ημέρες πριν από την άφιξη των ευρωπαλλήλων», τους οποίους θεωρεί υπεύθυνους για «την αύξηση της κυκλοφορίας στους δρόμους, την αύξηση των ενοικίων» και καλεί σε αγώνα για «να φύγουν οι ευρωυπάλληλοι από το Λουξεμβούργο».

Τα στοιχεία που αναφέρει η έκθεση για την Ελλάδα είναι ελλιπή και αποσπασματικά. Μνημονεύονται οι ταραχές μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων στην Κομοτηνή και γίνεται μνεία για εμφάνιση αρκετών ακροδεξιών οργανώσεων τα τελευταία χρόνια οι οποίες «...εκτός από δραστηριότητες εναντίον εβραίων, τσιγγάνων και μωαμεθανών έλαβαν μέρος σε πράξεις οικονομικής υπονόμευσης σε μια προσπάθεια αποσταθεροποίησης της προηγούμενης σοσιαλιστικής κυβέρνησης...» (!).

Προς μία Ευρώπη χωρίς σύνορα λοιπόν, μ' έναν στους τρεις Ευρωπαίους να πιστεύει ότι ο αριθμός των ατόμων άλλης εθνικότητας στη χώρα του/της είναι μεγάλος και με μια σημαντική μειοψηφία να θεωρεί ότι η παρουσία ξένων αποτελεί αρνητικό παράγοντα για το μέλλον.

Ο ρατσισμός δεν έχει όρια ούτε σύνορα και είναι ιδιαίτερα έντονος προς τις μειονότητες, τους αδύναμους, τους περιθωριακούς, γενικά τους «διαφορετικούς». Ανάλογα με το πολιτισμικό επίπεδο κάθε λαού, έθνους, κοινότητας εκδηλώνεται αλλού δυναμικά και αλλού «πολιτισμένα» με νόμους και διατάγματα.

Όσο για μας αποδεικνύουμε καθημερινά σε όλες του τις εκφάνσεις τον ρατσισμό και την ξενοφοβία μας τόσο σε προσωπικό όσο και σε πολιτειακό επίπεδο.

Νίκη Τσιλιγκιρογλου

Στόχος, η ελευθερία του τύπου

του Ρεπόρτερ

Είναι γνωστές τόσο οι αντιδράσεις εναντίον του τρομονόμου όταν είχε συζητηθεί και ψηφισθεί στη Βουλή από την ισχυρή πλειοψηφία της ΝΔ, όσο και τα όσα έγιναν μετά την σύλληψη του διευθυντή της «Ελευθεροτυπίας», την δίωξη διευθυντών όσων εφημερίδων δημοσίευσαν προκηρύξεις ή αποσπάσματα και την καταδίκη των επτά.

Κατ' αρχήν, οφείλουμε να δηλώσουμε ότι η ελευθερία του Τύπου δεν είναι διαπραγματεύσιμη. Οι εφημερίδες έχουν υποχρέωση απέναντι στους πολίτες και να πληροφορούν, και να στηλιτεύουν, και να ελέγχουν. Κανένα νομοθέτημα ανταρχικά ρυθμιστικό δεν είναι θεμιτό να υποκαθιστά τον δημοσιογράφο στον τρόπο που σκέπτεται, γράφει, δρα... Ακόμη και αν διαφωνεί κανείς —και το ANTI δεν είναι σύμφωνο— στην δημοσίευση προκηρύξεων τρομοκρατικών οργανώσεων (αυτών τον παράλογο διάλογο με τα όπλα), οφείλει να εξαντλεί τη διαφωνία του στο επιχείρημα, στην άποψη...

Η κοινωνία μας —η δημοκρατία μας— δεν έχει καμιά ανάγκη από ανταρχικά νομοθετήματα που θεσπίζονται στο όνομα της δεοντολογίας. Η δεοντολογία είναι δουλειά των υπεύθυνων δημοσιογράφων —και η στηλίτευση της παραβίασής της υπόθεση της κοινωνίας. Η δημοκρατία παρέχει τα έννομα δικαιώματα στους πολίτες που θεωρούν ότι μπορούν να προασπισθούν τον εαυτό τους όταν θεωρούν ότι θίγεται. Η ύπαρξη μορφών δημοσιογραφικής ευτέλειας, όταν βρίσκει απήχηση στο κοινωνικό σώμα, δεν είναι δυνατόν ούτε θεμιτό να αποτραπεί με ανταρχικές πρακτικές. Η δημοκρατία —ευτυχώς ή δυστυχώς γι' αυτήν— επαφίεται στα κοινωνικά ανακλαστικά των πολιτών.

Βεβαίως, ανάμεσα στους φυλακισμένους, βρίσκονται και εκδότες που διακονούν τη δημοσιογραφία με τρόπο που και σύμφωνος δεν μας βρίσκει και την αντίδρασή μας πολλές φορές έχει επιφέρει. Ωστόσο δεν θεωρούμε ότι μπορούμε να πολεμήσουμε τέτοιες πρακτικές παρά με επιχειρήματα και τον λόγο.

Η κυβέρνηση διακυβεύει το δικαίωμα των κοινωνικών και πολιτικών ομάδων να αντιδικούν —να πολιτεύονται. Προτάσσει τον ανταρχισμό και την αλαζονεία της εξουσίας. Ας προσέξει γιατί σπέρνοντας ανέμους θα θερίσει θύελλες.

Πριν την καταδίκη των επτά διευθυντών εφημερίδων (Ελευθεροτυπία, «Εθνος», «Αυριάνη», «Λόγος», «Νίκη», «Ποντίκι», «48 ώρες») είχε προηγηθεί η περίφημη δήλωση του πρωθυπουργού στην Θεσσαλονίκη που οδήγησε τους επτά στο να μην καταθέσουν έφεση.

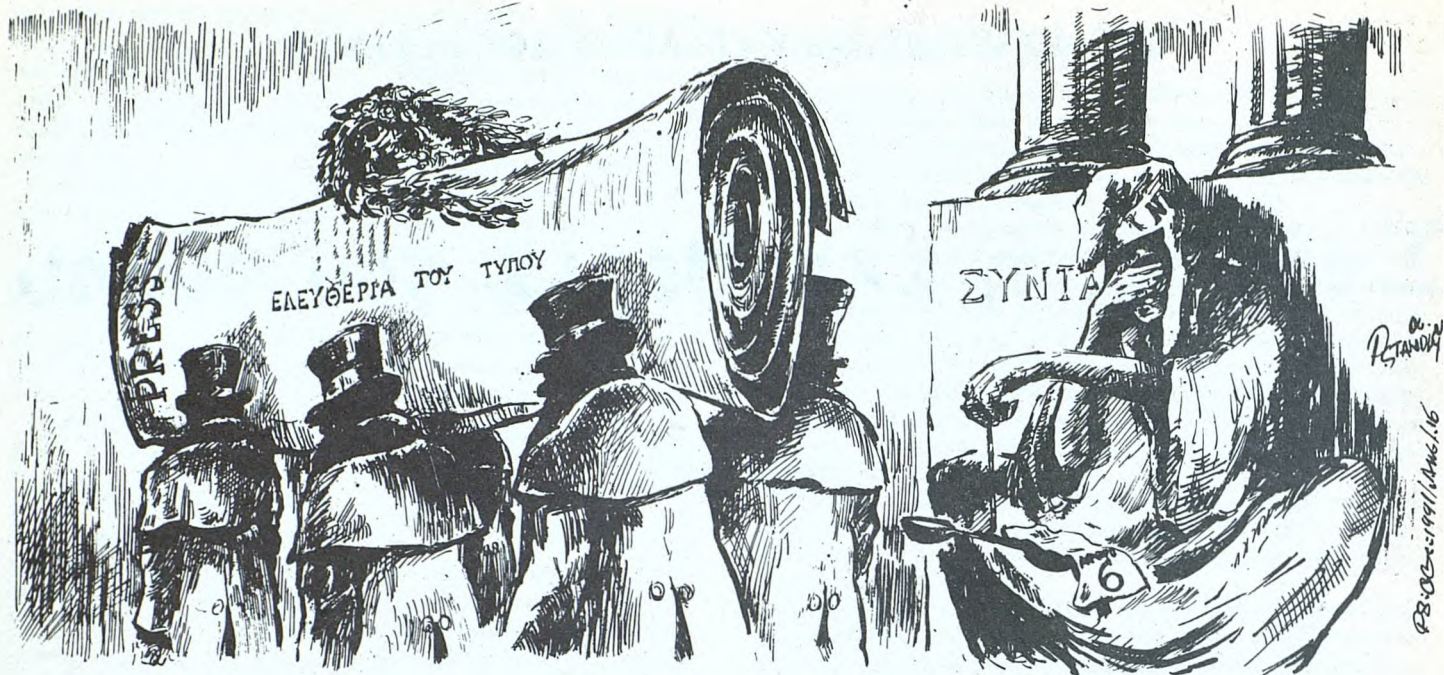
Η προδιαγραφή της δικαστικής διαδικασίας από τον επικεφαλής της εκτελεστικής εξουσίας δεν ήταν μόνο μια παρέμβαση στην δικαιοσύνη αλλά και ένα μήνυμα προς τον Τύπο. Για τον πρωθυπουργό η ελευθερία της έκφρασης, η ελευθερία του Τύπου, έχει όρια.

Η παρέμβαση και η καταδίκη έφεραν τελικά στην επιφάνεια την θεμελιακή σημασία της ελευθερίας του Τύπου που ο τρομονόμος ουσιαστικά την καταργεί αλλά και τον περιορισμό των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών που στραγγαλίζονται από τις υπόλοιπες διατάξεις του τρομονόμου.

Μόνιμη συνέλευση του δήμου

Η επιμονή της κυβέρνησης να αρνείται σταθερά και στην Βουλή παρά τα όσα έγιναν και παρά την διεθνή κατακραυγή την κατάρτησή ή έστω την τροποποίηση ενός νόμου που το σύνολο της αντιπολίτευσης αλλά και διακεκριμένοι νομικοί χαρακτηρίζουν ως αντισυνταγματικό, δεν πρέπει να ερμηνευθεί μόνο ως μία πράξη αυταρχισμού και προσήλωσης στην τυπική εφαρμογή των νόμων. Μέσα από αυτή την άκαμπτη επιλογή επιδιώκει να επιβάλει την σιωπή και τον όποιο πολιτικό λόγο εκφέρεται και έχει στόχο την εξουσία.

Ο ρόλος του Τύπου είναι όχι μόνο να πληροφορεί αλλά και να αντιστέκεται στην σιωπή.

Ο Τύπος, όπως εύστοχα επεσήμανε ο κ. Τσουκαλάς στη σχετική συζήτηση που έγινε στην ΕΣΗΕΑ την ημέρα που στην Βουλή γινόταν η συζήτηση για τον τρομονόμο, θα έπρεπε να λειτουργεί ως δῆμος σε συνεχή ενέργεια και σε μόνιμη συνέλευση. Και με την έννοια αυτή δεν δικαιούται απλώς αλλά υποχρεούται να ελέγχει μόνος του την «συνταγματικότητα» των νόμων που διέπουν το καθεστώς του. Η λογοκρισία αλλά και η αυτολογοκρισία —η επιταγή αποσιώπησης που οποιουδήποτε λόγου, οποιουδήποτε επιχειρήματος και οποιουδήποτε πολιτικού επιφωνήματος— είναι εκ προοιμίου απαράδεκτες, έστω και αν είναι νόμιμες, ακόμη και αν θεωρηθούν συνταγματικές.

Από την άποψη αυτή ο ελεύθερος Τύπος είναι υπέρνω του νόμου. Διότι ο ελεύθερος Τύπος, επεσήμανε ο κ. Τσουκαλάς, είναι προϋπόθεση, ίσως η μόνη προϋπόθεση, για να μπορούν οι νόμοι να ανατρέπονται. Αν όριο της εξουσίας είναι ο νόμος, όριο του Τύπου είναι η εικονοπλαστική δημοκρατική συνείδηση των λειτουργιών του.

Η απόλυτη ελευθερία της έκφρασης συνεπώς δεν είναι διαπραγματεύσιμη γιατί ο Τύπος αν οδηγηθεί σε μια τέτοια λογική παύει να λειτουργεί ως Τύπος και συναινεί —το χειρότερο— στο φίμωμα που επιχειρείται και στην φαλκίδευση ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών.

Επικίνδυνος αυταρχισμός

Η περίπτωση των επτά διευθυντών είναι η κορυφή μιας αντιδημοκρατικής αντίληψης, μια πλευρά ενός ιδιότυπου αυταρχισμού που κυριαρχεί στο κυβερνητικό στρα-

τόπεδο στο όνομα μιας στρουθοκαμηλικής λογικής για την τήρηση των νόμων. Αυτός ακριβώς ο ιδιότυπος αυταρχισμός που δεν επέτρεψε στην κυβέρνηση και στην οριακή πλειοψηφία της ΝΔ στην Βουλή να συζητήσει και να μεταβάλει την στάση της, είναι διπλά επικίνδυνος για την Δημοκρατία:

- Δημιουργεί προϋποθέσεις φιμώματος του Τύπου —γιατί κάτι τέτοιο δεν πρόκειται να γίνει, και
- Ενισχύει τον αυταρχισμό του κράτους με απρόβλεπτες συνέπειες ιδιαίτερα τώρα, σε περίοδο κρίσεων στο εσωτερικό και εξωτερικό μέτωπο.

Είχε την ευκαιρία η κυβέρνηση, τόσο στην Βουλή όσο και πριν, να προχωρήσει σε ενέργειες που θα διαμόρφωναν ένα διαφορετικό κλίμα. Δεν το έπραξε. Και τις συνέπειες αυτής της επιλογής θα τις εισπράξει όπως ακριβώς τώρα εισπράττει όσα έσπειρε η ίδια ψηφίζοντας τον τρομονόμο για τον οποίο και μέσα στην ίδια την ΝΔ είχαν ακουστεί και ακούγονται φωνές αποδοκιμασίας.

Ο τρομονόμος, και αυτό είχε έγκαιρα και έγκυρα επισημανθεί από διάφορες πλευρές, δεν μπορούσε να περιορίσει ούτε κατά «κεραία» την τρομοκρατία. Το αντίθετο. Περιορίζει δικαιώματα και ελευθερίες. Όσα σαθρά επιχειρήματα ακούσθηκαν από την πλευρά της κυβερνητικής παράταξης αυτό το διάστημα επιβεβαίωσαν ότι το μόνο που κάνει ο τρομονόμος είναι να ενισχύει τον αυταρχισμό και να κλονίζει την Δημοκρατία.

Αυτός ο κλονισμός ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης όπως η σημερινή είναι η χειριστη υπηρεσία που προσφέρει η κυβέρνηση στην ανάγκη να καλλιεργηθούν άλλες σχέσεις στην

πολιτική και κοινωνική ζωή. Και αυτή η «υπηρεσία» ξεπερνάει και την στενή έννοια της συγκυρίας και των κρίσεων για τις οποίες τόσος λόγος γίνεται από την κυβέρνηση, αλλά και από τα κόμματα.

Τύπος: μάχες για την ελευθερία

Όσο για τον Τύπο η κυβέρνηση ας τον αφήσει ελεύθερο. Δεν χρειάζεται ούτε ο «τρομονόμος» ούτε οι άλλοι νόμοι περί Τύπου της μεταξικής δικτατορίας και άλλων ανώμαλων περιόδων. Ο Τύπος οφείλει να δώσει μέχρι τέλους τη μάχη για την ελευθερία.

Οι συνέπειες που θα έχει τώρα η φυλάκιση των επτά διευθυντών στις σχέσεις Τύπου - κυβέρνησης είναι ένα άλλο θέμα που διαμορφώνει και νέες καταστάσεις σε όλη την κλίμακα των σχέσεων εξουσίας - Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Οι επιπτώσεις όμως αυτές θα φανούν στην συνέχεια.

Τελικά το αδιέξοδο με την καταδίκη και φυλάκιση των επτά διευθυντών εφημερίδων ίσως λυθεί προσωρινά με την έκτιση της ποινής (φυλακή ή εξαγορά). Όμως το πρόβλημα υπάρχει. Ο τρομονόμος ούτε καταργήθηκε, ούτε τροποποιήθηκε. Και βέβαια κάθε άλλο παρά «εμπόδισε» την εκδήλωση βομβιστικής ενέργειας από τον ΕΛΑ και την 1η ΜΑΗ στην Θεσσαλονίκη με την συνοδεία της απαραίτητης όπως κάθε φορά προκήρυξης την ημέρα που γινόταν η συζήτηση των τροπολογιών της αντιπολίτευσης στην Βουλή.

Όσο για την σχετική προκήρυξη αυτή δημοσιεύθηκε και πάλι στις εφημερίδες. Πώς θα αντιδράσει τώρα η κυβέρνηση; □

Κράτος, λογοκρισία, εκδότες

της Πέρσας Ζέρη

Ήδη για την πρώιμη φιλελεύθερη σκέψη ήταν θεμελιώδης η καντιανή διάκριση μεταξύ σκέψης και δράσης, γνώμων και ενεργειών· ενώ οι ενέργειες και η δράση του πολίτη ρυθμίζονται κι ελέγχονται από το δίκαιο, οι γνώμες και η ανταλλαγή τους αναπτύσσονται ελεύθερα μέσω της πολιτικής δημοσιότητας και είναι η ίδια η δημόσια επικοινωνιακή διαδικασία που ορίζει τον εαυτό της ανάλογα με τις ιστορικές και πολιτικές συνθήκες. Η κρατική παρέμβαση (νομοθετική ή δικαστηριακή) στη διαδικασία της πολιτικής επικοινωνίας με την καταδίκη άρθρων, γνώμων και γενικά αντιπολιτευόμενων εκφράσεων γνώμης, ακόμη και τρομοκρατικών (προκηρύξεις) αντιστρατεύεται ακόμη και τις διακηρύξεις της πρώιμης φιλελεύθερης αντίληψης περί δημοσιότητας σύμφωνα με την οποία:

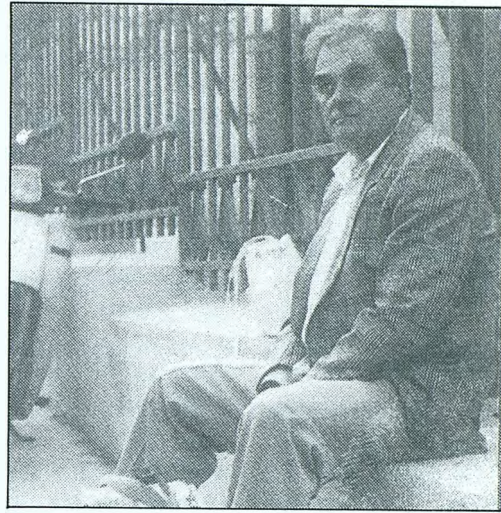
«...δημόσια, ακόμη και δριμεία επίκριση των νόμων και του πολιτικού συντάγματος, αλλά και των δημόσιων ενεργειών του κράτους δεν αποτελεί δικαιική προσβολή του κράτους σύμφωνα με τους φυσικούς νόμους, εάν υποθεθεί ότι η επίκριση αυτή είχε σαν στόχο την αλλαγή του κρατικού συντάγματος. Διότι ο σκοπός αυτός καθεαυτός δεν είναι άδικος: μόνον τα παράνομα μέσα είναι άδικα. Γι' αυτό διατάγματα του κράτους με τα οποία το ίδιο επιδιώκει να κατοχυρωθεί με μεγάλη απόσταση ασφαλείας χωρίς να θέλει να περιμένει την επίθεση, είναι εξαιρετικά αμφίσημα και πολύ δύσκολα μπορούν να δικαιολογηθούν από δικαιοσύνη πλευράς» (L.H. Jakob: Σύμφωνα με ποιες αρχές μπορεί κανείς να εκτιμήσει πολιτικές ενέργειες και γνώμες; 1797).

Ο αντιτρομοκρατικός νόμος αποκλείει από την πολιτική δημοσιότητα (Τύπος) περιεχόμενα γνώμων κι έτσι καταργεί τα παραδοσιακά στάνταρτς

της αρχής της νομιμότητας σύμφωνα με τα οποία μια γνώμη (προκηρύξεις) δεν μπορεί δικαιοδικά να θεωρηθεί επικίνδυνη, επειδή υπάρχει ο κίνδυνος να διαδοθεί μέσω της κριτικής δημοσιότητας (Τύπος). Σύμφωνα με το ελληνικό σύνταγμα επιβάλλεται μια αυστηρά τυπική διάκριση μεταξύ της καθαρά πνευματικής επίδρασης της έκφρασης γνώμης (που το δίκαιο πάντα επιτρέπει) και των ίσως απαγορευσιμων μορφών του πολιτικού αγώνα.

Το θέμα για τα όρια του θεμιτού στον πολιτικό «αγώνα» γνώμης πρέπει επομένως να αποδεσμευθεί από τα περιεχόμενα της έκφρασης (περιεχόμενα των προκηρύξεων) και να αποδοθεί για απάντηση ως πολιτικό ζήτημα στην δημόσια επικοινωνιακή διαδικασία που αυτοπροσδιορίζεται ανάλογα με τις ιστορικές και πολιτικές συνθήκες ανάπτυξής της. Δεν είναι επομένως αρμοδιότητα του δικαστηρίου να κρίνει, αν είναι «θεμιτός ο περιορισμός ορισμένων δημοσιευμάτων σχετικών προς ανακοινώσεις, προκηρύξεις τρομοκρατικών οργανώσεων...» (σχεπτικό τριμελούς πλημμελειοδικείου). Η δικαστηριακή επικύρωση του θεμιτού περιορισμού δημοσιεύσεων είναι αθέμιτη.

Βέβαια κάτω από τις σύγχρονες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες με τη διαμόρφωση και παραμόρφωση της δημόσιας επικοινωνιακής διαδικασίας από κοινωνικούς σχηματισμούς εξουσίας (Τύπο, οικονομικά συμφέροντα, επαγγελματικούς φορείς, κόμματα κ.λπ.) τα θεσμοποιημένα κανάλια της «κοινής γνώμης» (εφημερίδες) δεν αποτελούν θεσμούς «ελεύθερης αντιπαράθεσης» και διαπραγματεύσης «γενικών αναγκών», αλλά διαδικασίες κεντρικού επηρεασμού. Οι εκδότες και διευθυντές των εφημερίδων με το να παίζουν τον ρόλο του θύματος με θύ-

Ο Σεραφείμ Φουντανίδης της «Ελευθεροτυπίας» ατενίζοντας της φυλακής τα σίδερα.

τη το κράτος αποσιωπούν τον ρόλο τους ως θύτη με θύμα την ελεύθερη πληροφόρηση, όταν οι επιχειρήσεις Τύπου αποτελούν φορείς οργάνωσης και άσκησης λογοκρισίας με το να αλλάζουν, να τροποποιούν, να κόβουν, να παραγεμίζουν, να αλλοιώνουν, να ακρωτηριάζουν τα περιεχόμενα και τις πληροφορίες. Κι αυτοί οι λίγοι όμιλοι των μέσων επικοινωνίας που απλά εμπορεύονται τα προϊόντα της μαζικής επικοινωνίας δεν επηρεάζουν μόνον την ποιότητα της κουλτούρας, αλλά αποκτούν κυρίως δεσπόζουσα δύναμη κι επιρροή στις πολιτικές διαδικασίες.

Και μέσα στη γενική μη στερούμενη εμετικών θεατρικών και φαρισσαϊκών αναστάτωση ζητούν οι εκδότες, αλλά και οι δημοσιογράφοι (φευ!) την κατάργηση ή μη θέσπιση ι-διαίτερων ρυθμίσεων και δεσμεύσεων στον τομέα του Τύπου. Είναι γνωστό ότι στη σημερινή εποχή των οργανωμένων συμφερόντων σε αντίθεση με την «κοινωνία των ατόμων» του 19ου αιώνα η ελευθερία του Τύπου μόνον οργανωμένα μπορεί να πραγματοποιηθεί, δηλαδή δεν έχει πλέον το χαρακτήρα ενός προσωπικού υποκειμενικού δικαιώματος σε σχέση με ένα άτομο, αλλά σημαίνει τη δια-

σφάλιση της συγκεκριμένης ελευθερίας του κοινωνικού πεδίου του Τύπου μέσα από την οργάνωσή του. Η ελευθερία του Τύπου αποτελεί μια οργανωτική αρχή που εγγυάται ελεύθερη κυκλοφορία γνώμων, πληροφοριών, ιδεών κ.λπ. στον Τύπο μέσα από την διασφάλιση της συγκεκριμένης ελευθερίας των φορέων της (δημοσιογράφων και τεχνικών, διοικητικού προσωπικού κ.λπ.). Αυτή η διασφάλιση των ελεύθερων δομών στον Τύπο επιτυγχάνεται με τη θέσπιση τυπικών οργανωτικών και διαδικασιακών κανόνων που διαμορφώνουν το εσωτερικό περιβάλλον των οργανώσεων (επιχειρήσεων Τύπου), αλλά και με τη θεσμοθέτηση διαδικασιακών μηχανισμών της δημιουργίας πολυφωνίας, πολυμορφίας και ετερογένειας (π.χ. με το σχηματισμό εκπροσώπησης των συντακτών). Η πάγια αυτή απέχθεια των φορέων του Τύπου σε οργανωτικές προβλέψεις δεν σημαίνει μόνον παραχρηζόμενο ορίζοντα σκέψης, αλλά και άγνοια των νέων πραγματικοτήτων, δεδομένου ότι η παραγωγή και κατασκευή γνώσης και δημοσιογραφικής πολυμορφίας στις σημερινές περιπλοκές κοινωνίες μόνον μέσα και μέσω των οργανώσεων είναι δυνατή. □

Η τεχνική μιας απάτης

του Πρέσβη ε.τ. Μιχάλη Δούντα

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ Βασιλείου με μήνυμά του προς τον λαό της Κύπρου εξήγησε την περασμένη Τρίτη ότι, παρά την επιβεβαιωθείσα τουρκική αδιαλλαξία, είχε αποφασίσει να συνεχίσει την αναζήτηση λύσης του Κυπριακού στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης προσπάθειας Ηνωμένων Πολιτειών και Ηνωμένων Εθνών.

ΤΟΥΤΟ σημαίνει ότι δεδηλωμένος ελληνοκυπριακός στόχος εξακολουθεί να είναι ο περιορισμός των Τούρκων σε ποσοστό 27,5% της Κυπριακής Δημοκρατίας ως Τουρκοκυπριακού ομόσπονδου εδάφους και η παραίτησή τους από την αξίωση για εναλλασσόμενη προεδρία σε αναλογία ένα προς ένα. Ως προς τους πρόσφυγες επιδιώκεται να αναγνωρίσουν οι Τούρκοι κατ' αρχήν δικαίωμα επιστροφής υπό τουρκική διοίκηση σε όσους δεν απορροφηθούν στα αποδοθησόμενα εδάφη, δηλαδή στην συντριπτική πλειοψηφία τους, που στην καλύτερη για τους Έλληνες περίπτωση θα είναι 100.000 επί συνόλου 170.000 αν δηλαδή οι Τούρκοι δεχθούν τον περιορισμό τους σε 27,5%. Αν επιμεινουν στο μεγαλύτερο ποσοστό τότε οι πρόσφυγες που δεν θα απορροφηθούν σε αποδοθησόμενα εδάφη θα κυμανθούν από 120.000-130.000.

ΟΜΩΣ ΣΤΗΝ πραγματικότητα άλλες θα είναι οι εξελίξεις:

ΔΕΔΟΜΕΝΗΣ της σταθερότητας της Τουρκίας στις πάγιες θέσεις της και αφού κάναμε το λάθος να προβούμε και σε νέες παραχωρήσεις κατά την διάρκεια της τελευταίας αβέβαιης διαπραγματεύσεως το πιθανότερο είναι ότι η νέα αμερικανική προσπάθεια θα κλείνει να μετακινήσει τον Ντενκτάς από το 32% προς τα κάτω και μας από το 27,5% προς τα πάνω (σημειωτέον ότι ενώ επισήμως λέγαμε ότι βάση για μας θα ήταν το 25%, προτείναμε τελικώς το 27,5%. Οι Τούρκοι το δέχθηκαν. Και τώρα το 27,5% θα αποτελέσει την νέα βάση εκκίνησης!).

ΑΛΛΑ και ως προς τους πρόσφυγες παίζεται πονηρότατο, βρώμικο παιχνίδι. Αν οι Τούρκοι δεχθούν το κατ' αρχήν δικαίωμα επιστροφής τους υπό τουρκική διοίκηση —πράγμα που είναι αμφίβολο— θα δημιουργηθούν τέτοια πρακτικά αντικίνητρα που το δικαίωμα θα εξουδετερωθεί. Συγκε-

κριμένα: θα τεθεί χρονοδιάγραμμα επιστροφής λόγω πρακτικών δυσκολιών: «θα πρέπει να κτισθούν σπίτια για τους Τούρκους που κατέχουν τα ελληνικά». Εξ άλλου υπολογίζεται ότι η παλινόστηση θα κλιμακωθεί σε 8-10 χρόνια. Παράλληλα, και τούτο είναι το σημαντικότερο, θα παραχωρηθεί δικαίωμα αποζημίωσης. Δηλαδή όσοι πρόσφυγες δηλώσουν ότι δεν επιθυμούν να επιστρέψουν θα αποζημιωθούν για τις περιουσίες τους, εφ' όσον ήταν μόνιμοι κάτοικοι των περιοχών.

Ο ΚΑΘΕΝΑΣ αντιλαμβάνεται ότι υπό τους όρους αυτούς, δηλαδή υπαγωγή σε τουρκοκυπριακή διοίκηση και αβέβαιος χρόνος επιστροφής, ελάχιστοι πρόσφυγες, αν όχι κανένας, θα δεχθούν να παλινοστήσουν. Θα προτιμήσουν την αποζημίωση, ιδίως μάλιστα αφού έχουν ήδη από καιρό εγκατασταθεί στις ελεύθερες περιοχές. Έτσι «λύεται» και το προσφυγικό, με νομιμοποίηση της αρπαγής των υπό τουρκική κατοχή ελληνικών περιουσιών (πρόκειται για πολύ παλιό αμερικανο-βρετανικό σχέδιο, που δεν είχαν μέχρι τώρα τολμήσει να το προωθήσουν ουσιαστικά. Άλλωστε το μεγαλύτερο μέρος των αποζημιώσεων θα καλυφθεί με αμερικανική δωρεά). Σημειωτέον ότι και ο κ. Ντενκτάς επανειλημμένα είχε προτείνει ανταλλαγή και αποζημιώσεις ως λύση του προσφυγικού. Η ασύγνωστη όμως ελληνική υποχωρητικότητα επέτρεψε την προώθηση της «λύσης» αυτής του προσφυγικού που συνεπάγεται απειμπόληση πατρογονικών εδαφών του ελληνισμού.

ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ της πολιτικής παραπλάνησης του λαού προσφέρεται, ως δόλωμα, και ευρωκοινοτική προοπτική της Κύπρου. Πρόκειται για μία ακόμη καλλιεργούμενη ψευδαισθηση προς κάμφη της αντίστασης των Ελλήνων της Κύπρου. Τους λένουν δηλαδή ό,τι δεσμεύσεις και αν δεχθείτε τώρα ως προς το δικαίωμα εγκατάστασης αυτές θα εξαντισθούν ως δια μαγείας όταν θα γίνετε μέλη της κοινότητας. Όμως ποια είναι η αλήθεια: πρώτον, αν δεν λυθεί το Κυπριακό, η Κύπρος δύσκολο να γίνει, υπό τις σημερινές τουλάχιστον συνθήκες, μέλος της Κοινότητας. Αν πάλι λυθεί οι Τουρκοκύπριοι, έχοντας δικαίωμα βέτο, θα μπορούν να παρεμποδίσουν την ένταξη, αλλά και αν

συγκατατεθούν θα μπορέσουν να διασφαλίσουν την εσωτερική δομή της «Κυπριακής Ομοσπονδίας» διατηρώντας ακόμη και περιορισμούς ως προς την ελευθερία εγκατάστασης. Πρόκειται για ευχέρεια γνωστή ως «αντίστροφη διακριτική μεταχείριση» (*Discrimination à rebours*). Όμως με κάτι τέτοια φτηνά τεχνάσματα και όνειρα παραπλανούν τον λαό, ωραιοποιώντας τις προοπτικές.

ΩΣ ΠΡΟΣ τους εποίκους, αυτοί θα παραμείνουν. Το ομολόγησε άλλωστε την Τρίτη 17/9 ο πρόεδρος Βασιλείου επικαλούμενος «συγκινητικούς» λόγους ανθρωπισμού.

ΚΑΙ ΒΕΒΑΙΩΣ θα προβλέπεται τουρκική εγγύηση με τουρκική στρατιωτική παρουσία ως μόνιμο όργανο αυτής της εγγύησης. Το γεγονός ότι θα υπάρχει αντίστοιχη ελληνική εγγύηση δεν καθησυχάζει. Αντιθέτως. Διότι υπό το νέο νομικό και πραγματικό καθεστώς η Ελλάδα δεν θα μπορεί προληπτικώς να ενισχύσει την δύναμή της, οπότε αυτή θα τελεί υπό το βαρύ μειονέκτημα της δυνατότητας αιφνιδιασμού εκ μέρους της Τουρκίας, ενισχυόμενης και λόγω εγγύτητας.

ΥΠΟ τις συνθήκες αυτές το ελληνικό απόσπασμα θα μεταβαλλόταν από εγγυητή σε όμηρο...

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΕΤΑΙ ότι όλες αυτές οι ...«λεπτομέρειες» απουσίασαν από την χθεσινή από τηλεοράσεως εξωραϊστική και διαφημιστική «παράσταση» του Προέδρου της Κύπρου.

ΕΝ ΟΨΕΙ αυτής της πραγματικότητας μπορεί βάσιμα να υποστηριχθεί ότι έναντι απόδοσης 6-7% εδάφους και παλινόστησης αναλόγως 40.000-50.000 προσφύγων οι έλληνες Κύπριοι θα μεταβληθούν εθελουσίως από κράτος, έστω τραυματισμένο, αλλά παγκοσμίως αναγνωριζόμενο, σε αυτοδιοικούμενη κοινότητα μιας συνομοσπονδίας, που λόγω των δουλειών που θα την βαρύνουν ολίγο θα διαφέρει από οιονεί προτεκτοράτο της Άγκυρας. Εξέλιξη μοιραία για τον κυπριακό ελληνισμό και ολέθρια γενικότερα για την Ελλάδα. Διότι μεταξύ άλλων η Τουρκία, απαλλαγμένη από την όποια πίεση του Κυπριακού, θα στραφεί με όλες της τις δυνάμεις προς την Θράκη και το Αιγαίο.

ΚΑΤΑ συνέπεια μια κακή λύση του Κυ-

πριακού, πέραν της γενικότερης εθνικής ζημίας όχι μόνο δεν θα απαμβλύνει την τουρκική πίεση στα άλλα δύο σημεία της αναμέτρησης, όπως φαίνεται να ελπίζει ο κ. Μητσοτάκης, αλλά αντιθέτως, θα την πολλαπλασιάσει.

ΔΥΣΤΥΧΩΣ όμως ο Έλληνας πρωθυπουργός φαίνεται να κατέχεται νοσηρά από την έμμονη και άκρωσ επικίνδυνη ψευδαισθήση ότι η συνδιαλλαγή και ο κατευνασμός μπορεί να κάμψουν την επιθετικότητα της Τουρκίας. Η ιστορία όμως διδάσκει ότι μόνον η ισχύς κατευνάζει τους άρπαγες. Ανάλογη είναι και η ψευδαισθήση του συνοδοιπόρου του, του κ. Βασιλείου. Αυτός, όπως τουλάχιστον λέγει, οραματίζεται ότι το οικονομικό δαιμόνιο των Ελλήνων θα δημιουργήσει τέτοια πραγματικότητα, ώστε τελικά θα καμφθούν τα προνόμια των Τουρκοκυπρίων. Όμως κάνει το λάθος να παραγνωρίσει τον πλέον καθοριστικό παράγοντα, δηλαδή την Τουρκία, που έχοντας επιτύχει κορυφαίο γεωστρατηγικό στόχο της στην Κύπρο δεν θα την εγκαταλείψει. Απλώς θα αποβλέπει σε περαιτέρω βελτίωση της θέσης της.

ΚΑΙ ΕΥΛΟΓΟ τίθεται το ερώτημα: κατά τι τα τεχταινόμενα θα βελτιώσουν υπέρ των Ελλήνων την μετακατοχική πραγματικότητα;

ΣΕ ΑΥΤΟ ουδέποτε έχει δοθεί πειστική απάντηση. Λέγουν απλώς ότι ο χρόνος τρέχει εις βάρος μας. Αλλά για να εκτιμηθούν σωστά οι συνέπειες εκ της διαδρομής του χρόνου πρέπει να συνεκτιμηθεί τι μας προσφέρεται στο μεταξύ. Αν είναι κάτι που θα συνιστούσε βελτίωση της μετακατοχικής πραγματικότητας θα έπρεπε ευμενώς να συζητηθεί. Αν όμως ουδεμία, όπως μέχρι σήμερα, προσφέρεται βελτίωση, τότε η διατήρηση του *status quo* παραμένει η ολιγότερον επικίνδυνη επιλογή. Ιδίως όταν, κατ' αντίθεση με όσα εσχεμμένως αποπροσανατολιστικά υπαινίσσεται ο κ. Βασιλείου, τα τεχταινόμενα και την διχοτόμηση νομιμοποιούν και την δικαιοδική συγκυριαρχία καθιερώνουν διά του συνομοσπονδιακού σχήματος και επιβάλλουν την στρατιωτική παρουσία στην Κύπρο και εγγύηση της Τουρκίας. Προφανής δηλαδή επιδείνωση της σημερινής *de facto* πραγματικότητας.

ΛΕΓΟΥΝ επίσης ότι με την πάροδο του χρόνου το καθεστώς Ντενκτάς θα αναγνωρισθεί. Πρώτον τούτο δεν είναι βέβαιο, αν και πολύ έβλαψε η αναβάθμισή του συνεπεία της εσφαλμένης πολιτικής της Λευκωσίας. Αλλά και αν συμβεί δεν υπάρχει λόγος να το πράξουμε από τούδε εμείς οι Έλληνες διά

της υπογραφής μας. Για μας θα είναι μια *de facto* κατάσταση. Δηλαδή δεν υπάρχει λόγος να υπογράψουμε από τώρα μια κακή λύση επειδή αυτή ενδέχεται να επιβληθεί με την πάροδο του χρόνου.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ λόγους αυτούς ως καλύτερη τακτική από πολλούς —και από τον υπογράφοντα— υποστηρίζεται πολιτική, προς το παρόν, συντήρησης· μη επιδείνωσης· ενίσχυσης ερεισμάτων ισχύος· κατάλληλοι διπλωματικοί χειρισμοί· και διατήρηση όλων των αξιώσεων. Βεβαίως ως πρώτο βήμα αυτής της πολιτικής επιβάλλεται ο απεγκλωβισμός, επιτέλους, από την διαδικασία του διαλόγου και η επανατοποθέτηση του Κυπριακού ως κατοχικού προβλήματος. Τούτο όχι προς επίτευξη λύσης τώρα, αλλά προς εξασφάλιση τακτικών διπλωματικών πλεονεκτημάτων, καθ' όλο το φάσμα της αναμέτρησης Ελληνισμού - Τουρκίας.

ΚΑΙ ΟΛΙΓΑ ως προς την διαδικασία και την διαπραγματευτική στάση Αθηνών - Λευκωσίας.

Η φρενήρης αδημονία των κ.κ. Βασιλείου και Μητσοτάκη έχει εγγίσει τα όρια νεύρωσης. Έχουν αποκαλύψει τέτοια ενδόμυχη πρόθεση υποχωρητικότητας, ώστε οι Τούρκοι ακόμη και αν υποθεθεί ότι θα έκαμαν κάποιες παραχωρήσεις θα έδισταζαν ελπίζοντας σε επιπρόσθετες δικές μας υποχωρήσεις.

ΑΛΛΩΣΤΕ και ο αμερικανικός παράγοντας ενεπλάκη μόνον αφού διαπίστωσε την έκταση των προθέσεων για συμβιβασμούς του ατυχέστατου διδύμου της πολιτικής ηγεσίας Κύπρου - Ελλάδας. Αυτή ήταν η περιώνυμη επιτυχία μας, είπαμε δηλαδή στους Αμερικανούς: εξασφαλίστε κάτι στο έδαφος και όλα τα άλλα «τα βρίσκουμε». Και αντί να συνέλθουμε από το φιάσκο των Παρισίων, προχωρούμε ακάθεκτοι εθελοντές της υποχώρησης ικετεύοντας αναξιοπρεπώς την αμερικανική ή βρετανική παρέμβαση, ώστε τελικώς να πιεσθούμε να δώσουμε και άλλα...

ΑΠΟ ΤΗΝ άλλη πλευρά οι Οζάλ - Γιλμάζ - Ντενκτάς, απολύτως εναρμονισμένοι, μας δίδουν μαθήματα τακτικής και αξιοπρεπείας. Για να αντιμετωπίσουν την όποια αμερικανική πίεση πρότειναν αρχικώς συζήτηση του Κυπριακού σε τετραμερή διάσκεψη, με στόχο να παραγκωνίσουν τον παράγοντα της κυπριακής κυβέρνησης ευθύς εξ αρχής, αφού κορυφαίο αίτημά τους είναι η δικαιοδική ισοτιμία. (Δεν υπάρχει δηλαδή κυπριακή κυβέρνηση αλλά απλώς ελληνοκυπριακή κοινότητα).

ΟΤΑΝ φοβήθηκαν μήπως πιεσθούν στη

διάσκεψη άλλαξαν γραμμή και εξήτησαν εκ των προτέρων συμφωνία την οποίαν η διάσκεψη απλώς θα προσεπικύρωνε. Και ως προς την ουσία επανήλθαν στα ακραία αιτήματα αναγνώρισης κυριαρχικών δικαιωμάτων, και τα λοιπά προαναφερθέντα. Και εμείς αντί να συνέλθουμε και να αρπάξουμε την ευκαιρία, εστατικά ευγνώμονες, συνεχίζουμε τα παρακάλια προς Αμερικανούς, Άγγλους, Γάλλους, Ρώσους... Αντιτάσσοντας ως προς την διαδικασία πολυμερή διάσκεψη. Αλλά είτε τετραμερές είναι είτε πολυμερές, σημασία έχει να μετέχει και η Κύπρος ως κυβέρνηση. Αλλά και αυτό φαίνεται ότι ήδη το έχουμε «καταπείει» με τον συλλογισμό ότι αν υπάρξει προηγουμένως συμφωνία επί της ουσίας, με την οποίαν βεβαίως θα προβλέπεται κατάργηση του σημερινού κυπριακού κράτους, τι σημασία έχει αν θα μετέχει η κυπριακή κυβέρνηση. Γι' αυτό και δεχόμαστε την νέα τουρκική άποψη —που άλλοι λόγοι την υπαγόρευαν— την ανάγκη δηλαδή της διάσκεψης να προϋπάρξει συμφωνία επί της ουσίας.

ΕΤΣΙ έχουν τα πράγματα ως προς το Κυπριακό και αυτές οι προοπτικές διαγράφονται. Μόνη ελπίδα παραμένει ο τουρκικός μαξιμαλισμός· η διαφανόμενη σωτήρια αφύπνιση του λαού στην Κύπρο· και κάποιες αντιδράσεις των αντιπολιτεύσεων Κύπρου και Ελλάδας. Αλλιώς και ο κυπριακός ελληνοισμός θα υποστεί μοιραίο πλήγμα και, παράλληλα, θα ενισχυθούν οι τουρκικές πιέσεις στο Αιγαίο και την Θράκη.

ΟΜΩΣ, ούτε οι Αμερικανοί, ούτε οι Τούρκοι, ούτε τα Ηνωμένα Έθνη, ούτε άλλος ξένος φταίνει τόσο για το κατάντημα του Κυπριακού όσο εμείς οι ίδιοι. Κόπωση και αποπροσανατολισμός του λαού· ανεπάρκεια της πολιτικής ηγεσίας, στην Κύπρο και την Ελλάδα, που δεν μπόρεσε να δει κατάματα την πραγματικότητα και ως υποκατάστατο επέλεξε τις ψευδαισθήσεις· την καλλιέργεια ενός ψευδεπίγραφου ανιστόρητου ρεαλισμού που ταύτισε την σωφροσύνη με την υποχώρηση· την παραγνώριση της «πρωτεύουσας» αλήθειας ότι μόνον η «ισχύς» η στρατιωτική, η γεωπολιτική, καθορίζει τελικώς τις εξελίξεις· την εκποίηση υπό το πρόσχημα αδήριτης ανάγκης. Όλα αυτά μαζί με μία αίσθηση ημερομισθίου, που αγνοεί τα μακρόπνοα και τα συλλογικά και κάποια διάχυτη κακομοιριά υπονομευτική της αξιοπρέπειας κατά την αντιμετώπιση των ξένων βρίσκονται στην ρίζα των δεινών μας.

Και όμως ο λαός έχει ζωντανία. Αξίζει καλύτερης ηγεσίας που θα εμπνεύσει φρόνημα και θα διαγράψει όραμα. □

Κυπριακό: «Χορεύοντας με τους λύκους»

ΕΧΕΙ λεχθεί κατά κόρον τα τελευταία 17 χρόνια ότι το Κυπριακό διανύει κρίσιμη καμπή. (Αυτή ήταν, ας πούμε, μια από τις φράσεις κλισέ που προοιωνίζαν την έναρξη μιας νέας πρωτοβουλίας για την επίλυση του προβλήματος). Παρά την κατάχρηση που της έγινε αυτή η φράση εκφράζει απόλυτα τις σημερινές συγκυρίες· η κατάσταση είναι πράγματι κρίσιμότερη.

Χρονικά η σημερινή φάση ξεκίνησε από μια άτοπη για την Κύπρο μεταπολεμική ευφορία. Η κρατούσα αντίληψη ήθελε το Κυπριακό να βαινει προς δίκαιη επίλυση στο γενικότερο κλίμα της νέας κατάστασης πραγμάτων που εδραιωνόταν στον κόσμο μετά τον πόλεμο στον Κόλπο. Αυτή η καθεαυτή η αντίληψη ότι η αναμέτρηση του Κόλπου γέννησε μια νέα δικαιότερη διεθνή τάξη, ήταν εσφαλμένη. Αυτό που απλά είχε επιτελεστεί ήταν η επιστροφή στην πράξη της επικράτησης της μιας εκ των δύο υπερδυνάμεων: των ΗΠΑ. Ο Κόλπος απλώς εγκαινίασε και στην πράξη τον μονοπωλιακό κόσμο στις διεθνείς σχέσεις· συγχρόνως σηματοδότησε την αναγκασία εκ των πραγμάτων συρρίκνωση της Σοβιετικής επιρροής. Το αντίπαλο δέος της Σοβιετικής παρουσίας που εξασφάλιζε μια διεθνή ισορροπία εξέλειπε.

Έχοντας εξαργυρώσει το διεθνές της ρόλο με αμερικανική στήριξη στα εσωτερικά της, η Σοβιετική Ένωση συνέτεινε στην απόσυρση και των τελευταίων θεσμικών ανασχέσεων στην εφαρμογή της αμερικανικής πολιτικής. Και ως θεσμική ανασχέση εννοώ βασικά το δικαίωμα αρνησικυρίας στο επίπεδο του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Τώρα η αμερικανική πολιτική, με σοβιετική ανοχή, αποκτούσε και το κύρος απόφασης του διεθνούς οργανισμού. Εμείς, ως Κυπριακή και Ελληνική Κυβέρνηση, στο Κυπριακό τουλάχιστον, λαμβάναμε την όποια

Μεγάλο μέρος από το άρθρο του Γιώργου Κολοकाσιδη έχει δημοσιευτεί στην εφημερίδα «Σημερινή» της Λευκωσίας (16/9/1991).

συνδρομή μας από το στρατόπεδο που έχασε τον ψυχρό πόλεμο και αυτή βέβαια η συνδρομή στο πλαίσιο επιδίωξης ιδίου συμφέροντος από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες· και η βοήθεια αυτή δεν ήταν φυσικά και όπως τη θέλαμε. Εν πάση όμως περιπτώσει ήταν μια κάποια βοήθεια σε επίπεδο τουλάχιστον μηχανισμών του ΟΗΕ.

Θα ήταν φυσικό λοιπόν, στην σε βάρος μας αλλοίωση της διεθνούς πολιτικής σκηνής να πολιτευτούμε με επιφύλαξη — «να κλειδαμπαρωθούμε στο σπίτι μας» μέχρι να αποσαφηνιστούν τα πράγματα. Δυστυχώς, αντ' αυτού επιδιώξαμε αμέσως την υλοποίηση μιας ακαθόριστης αμερικανικής πρωτοβουλίας· από μια Αμερική ασυγκράτητη πλέον και με καταγραμμένη την κατά καιρούς σύμπλευσή της με τις τουρκικές θέσεις. Προσβλέποντας δε στη δική της ενεργό ανάμιξη, αναποδραστα την αποδεχθήκαμε και ως έντιμο και αμερόληπτο διαμεσολαβητή.

ΣΤΗΝ πορεία προέκυψε η πρόταση για διάσκεψη κατά το πρότυπο της διάσκεψης για το Μεσανατολικό. Η Τουρκία πλειοδότησε αμέσως με πρόταση για τετραμερή. Αντιλαμβανόμενοι τον κίνδυνο αντιπροτείναμε πολυμερή για να διασχεδάσουμε τις ευνοϊκές για την Τουρκία εντυπώσεις και για να εξισορροπήσουμε μια ασύμφορη για το κύρος του κυπριακού κράτους σύνθεση. Ως γνωστό αυτό έγινε στην αποκληθείσα «ιστορική» μεικτή συνάντηση Κυπριακού Εθνικού Συμβουλίου - Ελλαδικής ηγεσίας.

Και εδώ άρχισε να ξυνιζει η επιλογή του μεσολαβητή στον οποίο εναποθέσαμε τις τύχες μας. Ενώπιον δύο προτάσεων η Αμερική έκλινε προς την τουρκική πρόταση για τετραμερή. Έτσι από τη μια μέρα στην άλλη αποκαλύπτεται ότι οι αποφάσεις του Εθνικού Συμβουλίου δεν ήταν τελικά τόσο «ιστορικές» αφού η πολιτική μας ηγεσία αντικατέστησε την υποτιθέμενη πάγια εμμονή της στην πολυμερή με την πολιτική του «επικεντρώνομαι στην ουσία και παρακάμπω τη διαδικασία». Έπρεπε όμως να είχαν προβλεφθεί αυτές οι πιέσεις. Και εφόσον ει-

του Γεώργιου Κολοκασιδη

χε κριθεί επιζήμια η τετραμερής η αντίθεσή μας σε αυτή έπρεπε να κρατηθεί ως το τέλος.

Δεν είναι επιτρεπτό να πραγματοποιείται κάποιου είδους διεθνής σύσκεψη με τη συμμετοχή των κρατών της Ελλάδας και της Τουρκίας και να απέχει ο κυριότερος ενδιαφερόμενος που είναι το κυπριακό κράτος. Ωσάν να είμαστε πίσω στην αφετηρία χωρίς την ύπαρξη καν της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η ΔΕΥΤΕΡΗ εξέλιξη στο διαδικαστικό πεδίο ήταν η ανακοίνωση για σύγκληση της σύσκεψης τον Σεπτέμβριο. Η ανακοίνωση έγινε από Αμερικανούς επίσημους. Επισχύεται έτσι η εντύπωση ότι το σχήμα θα είναι τετραμερές. Σαφής λοιπόν επικρέμεται πλέον ο κίνδυνος να θεωρηθούμε οι κακοί αν, εφόσον δεν προκύψει τουρκική μετακίνηση στις επόμενες μέρες, αρνηθούμε να προσέλθουμε στη σύσκεψη. Γιατί ο αμερικανικός παράγοντας φαίνεται να προσανατολιζέται στη σύγκληση της σύσκεψης ασχέτως προόδου.

Συνεπώς θα πρέπει να προλειανθεί το έδαφος με δηλώσεις απαισιόδοξες ως προς τη δυνατότητα πραγματοποίησης της σύσκεψης. Έστω και αν κριθεί από την ηγεσία ότι οι οιωνοί είναι καλοί, που φαίνονται να μην είναι αν κρίνει κανείς από τις δηλώσεις επίσημων περιλαμβανομένου του ΥΠΕΞ Ελλάδας κ. Σαμαρά. Ο κ. Σαμαράς φαίνεται να έχει αντιληφθεί ότι λόγω έλλειψης προοπτικών η ώθηση που αποκτά η πρόταση είναι πολύ βλαπτική για την ελληνική πλευρά.

Δηλαδή για να καταστήσουμε τα πράγματα περισσότερο σαφή, αφήσαμε να πάρει διαστάσεις μια ασύμφορη διαδικαστική πρόταση — η τετραμερής — ελπίζοντας ότι θα υπάρξει σύγκληση στην ουσία. Την έλλειψη τέτοιας σύγκλησης θα μας μείνει η κακή διαδικασία την οποία εμείς θα απορρίπτουμε

και η Τουρκία θα έχει κάθε λόγο να αποδέχεται και να εισπράττει πόντους καλοπιστίας.

ΣΕ Ο,ΤΙ αφορά τα υπό συζήτηση θέματα τα πράγματα δεν είναι πολύ ευκρινή. Και αυτό γιατί η πολιτική ηγεσία, για διάφορους λόγους, έχει εκθέσει σε δημόσια θέα ελάχιστα. Οι διαπραγματεύσεις φαίνεται να έχουν διανύσει πολύ δρόμο και πολλά φαίνεται να έχουν ήδη αποσαφηνιστεί. Δεν εξηγείται διαφορετικά η πολύχρηστη δήλωση ότι «υπάρχουν οκτώ σημεία από τα οποία αποκλίνουμε μόνο στα δύο». Δηλαδή εδαφικό και πρόσφυγες. Ωστόσο, ενώ στο εδαφικό υποτίθεται ότι φάνηκαν διατεθειμένοι να

συγκαλεί δημόσια τη Διάσκεψή του. (Και το χειρότερο είναι ότι αντί να δεχθούμε ως θεόσταλτο σωσίβιο το αδιέξοδο των Παρισίων, αντιθέτως εκλιπαρούμε μαζοχιστικά τους Αμερικανούς να επαναλάβουν τις πιέσεις με αποτέλεσμα όχι μόνο να επιβεβαιωθούν όσα κακά ήδη ανεξήγητα δεχθήκαμε, αλλά, επιπλέον, να στέρξουμε και σε άλλες υποχωρήσεις!). Τότε όμως ο δρόμος προς τη λύση θα είναι συνθλιπτικά μονόδρομος και οι διάφοροι ενδιαφερόμενοι δεν πρόκειται να επιτρέψουν στις ενοχλητικές μας παραφωνίες να τους υποκλέψουν τη διπλωματική τους επιτυχία. Σε ανύποπτο χρόνο ο ΥΠΕΞ Ελλάδας κ. Σαμαράς έκανε νύξη για

Δεν καταλαβαίνω τι μας κάνει να πιστεύουμε ότι εμείς θα είμαστε «διαφορετικοί». Πόσο δε ειλικρινείς θα είναι οι πολιτικοί μας να ενθαρρύνουν χρήση τέτοιου δικαιώματος επιστροφής έτσι ακατοχύρωτου και απογυμνωμένου.

ΜΗΠΩΣ, κατά συνέπεια, έναντι εύρωτων παραχωρήσεων εμείς προσφέρουμε επί πίνακι τη μόνη «κόρη οφθαλμού» που έχουμε, που είναι η δυνατότητά μας να αυτοκυβερνηθούμε; Βεβαίως και απειλούμεθα τώρα και βεβαίως η αίσθηση ασφαλείας που νιώθουμε ορισμένοι είναι λίγο επίπλαστη τουλάχιστον όμως σήμερα ελέγχουμε τη λειτουργία της πολιτείας μας. Έχουμε την

περιορίσουν τις αξιώσεις τους στο 27,05%. (Παλινόστηση προσφύγων 70.000-80.000) Υπανεχώρησαν και ζητούν +32%. (Παλινόστηση προσφύγων 30.000-40.000). Οι υπόλοιποι πρόσφυγες μέχρι του συνόλου των 170.000... θα αποζημιωθούν! Αλλά και ο περιορισμός τους στο 27% θα ήταν προφανώς ανεπαρκέστατο αντάλλαγμα για να αποδεχθούμε να περιοριστεί όλη η Κύπρος υπό αποτελεσματικό τουρκικό έλεγχο, όπως θα συμβεί με την αδιανόητη αποδοχή εκ μέρους μας των έξι υπολοίπων σημείων. Τι σημαίνει αυτή η σύγκλιση; Και τι γίνεται με τις σοβαρές μας διαφορές στα θέματα παραμονής στρατευμάτων, εγγυήσεων και συνταγματικών ρυθμίσεων; Αν παρακολουθήσουμε τις τουρκικές δηλώσεις η τουρκική πλευρά δεν έχει στέρξει σε καμιά παραχώρηση σε αυτά τα μέχρι σήμερα σημεία τριβής. Αντίθετα με κάθε σοβαρότητα επιμένει σε μονομερές δικαίωμα επέμβασης, σε παραμονή σημαντικού τουρκικού αποσπάσματος και στη συνταγματική ισοτιμία.

Μήπως η σύγκλιση θέσεων οφείλεται σε δική μας μετακίνηση; Ή μήπως επιφυλάσσουμε τις διαφωνίες μας στα σημεία αυτά για κάποιο μεταγενέστερο στάδιο· όταν ο Αμερικανός Πρόεδρος επαιρόμενος για τη σύγκλιση σε εδαφικό και προσφυγικό θα

την υπάρξη συνταγματικών διαφορών αλλά δυστυχώς η δήλωση έμεινε χωρίς συνέχεια. Καλύφθηκε κάτω από παχιά στρώματα δηλώσεων αισιοδοξίας και προσμονής.

Πιο συγκεκριμένα οι συνταγματικές ρυθμίσεις, οι εγγυήσεις και η παραμονή στρατευμάτων είναι ουσιαστικές γιατί αποφασίζουν, μεταξύ άλλων, τη βιωσιμότητα των τουρκικών παραχωρήσεων σε προσφυγικό και εδαφικό. Αν π.χ. διατηρηθεί σημαντικός τουρκικός έλεγχος στο Βορρά τότε η τουρκική παραχώρηση επιστροφής Ελλήνων υπό τουρκική διοίκηση είναι κάλπικη. Λίγα ενορχηστρωμένα επεισόδια εκφοβισμού και οι άνθρωποι φυσικά θα γυρίσουν στο Νότο· δεν είναι τρελοί να μεγαλώσουν τις οικογένειές τους στην αβεβαιότητα.

Ως γενική πρόβα της τουρκικής καλοπιστίας μπορεί να θεωρηθεί ο βαθμός τουρκικής συμμόρφωσης, με τη συμφωνία που συνείφε η τουρκική πλευρά για μη εκδιώξη των Καρπασιτών από τα σπίτια τους· τη διαβόητη συμφωνία της Βιέννης. Η συμφωνία αυτή είχε για την Τουρκία περίπου το ίδιο κύρος που είχε το άσπρο χαρτί στο οποίο αναγράφηκε. Σήμερα ελάχιστοι Καρπασίτες αντέχουν στην ταπεινώση και τον εξευτελισμό και παραμένουν. Περίπου τα ίδια στην Ίμβρο, Τένεδο, Κωνσταντινούπολη.

ελάχιστη κείνη κοινωνική συναίνεση για να λειτουργήσει και να πάει μπροστά μια κοινωνία. Μήπως θα είναι το ίδιο με τη λύση όπως αρχίζει να μορφοποιείται μέσα από την τωρινή διαδικασία διαπραγμάτευσης. Δηλαδή:

● ΠΡΩΤΟ, με μια περίπου ίση συμμετοχή των Τουρκοκυπρίων στις πολιτειακές δομές.

● ΔΕΥΤΕΡΟ, με μια μοιρασμένη στα ίσα άνω βουλή που θα μπορεί να αναπέμψει οποιονδήποτε νόμο δεν εγκρίνει (αυτό πρόβλεπε το σχέδιο του '89 το οποίο εμείς αποδεχθήκαμε και που φαίνεται πλέον να θεωρείται ασυζητήτο).

● ΤΡΙΤΟ, με ένα κατά τα φαινόμενα τουρκικό δικαίωμα μονομερούς επέμβασης (που όχι μόνο δεν έπρεπε να είναι μονομερές αλλά θα έπρεπε κανονικά να απουσιάζει η Τουρκία από τον κατάλογο των εγγυητών λόγω προηγούμενης κακής συμπεριφοράς).

● ΤΕΤΑΡΤΟ, με ένα τουρκικό απόσπασμα στο νησί που ανά πάσα στιγμή θα μπορεί να ενισχυθεί από τα 30 μίλια μακριά ευρισκόμενα τουρκικά στρατεύματα.

● ΠΕΜΠΤΟ, με μια κολοβαμένη εκτελεστική εξουσία αν ισχύσει τελικά η συμβιβαστική αμερικανική πρόταση που προβλέπει κάθε τρεις ελληνικές προεδρικές θητείες μια

τουρκική (μήπως σε χώρες με μειονότητες τους προσφέρονται θητείες ανάλογες του μέγθους τους;).

Αυτά δεν είναι όροι ελπιδοφόρου συντάγματος· είναι συστατικά μιας συνταγής πολιτικής αυτοκτονίας. Χωρίς μάλιστα να υπάρχει στο σενάριο και η πρωτοτυπία κάποιας αβεβαιότητας.

Πολλοί στηρίζουν τις ελπίδες τους στην καλόπιστη χρήση από τους Τουρκοκύπριους των συνταγματικών τους δικαιωμάτων. Στο τιμόνι όμως της τουρκοκυπριακής κοινότητας βρίσκεται ο Ντενκτάς. Και έχουμε πικρή γέυση της «καλοπιστίας» του. Εξάλλου τόσο καιρό (πολύ ορθά) λέγαμε ότι είναι ο εγκάθετος της Άγκυρας. Μήπως θα τον αναγορεύσουμε σε τίμιο συμπατριώτη απλά και μόνο για να υπογράψουμε μια όποια συμφωνία μαζί του; Αλλά κι αν φύγει ο Ντενκτάς μήπως η Άγκυρα θα επιτρέψει παρεκκλίσεις; Ήδη ο προοριζόμενος διάδοχος Ακιντζι ανταγωνίζεται τον Ντενκτάς σε σκληρότητα. Εν πάση περιπτώσει εδώ ακόμα και η Ζυρίχη απέτυχε υπό καλύτερες προϋποθέσεις, θα πετύχει ένα νέο περισσότερο εύθραστο σύνταγμα;

ΚΑΙ δε φθάνουν αυτά. Φαίνεται ότι διάχυτη είναι η εντύπωση μεταξύ της πο-

λιτικής ηγεσίας ότι και αν καταρρεύσει η Ομοσπονδία θα αποσχιστεί η ελληνική «πολιτεία» της Ομοσπονδίας και θα λειτουργήσει αυτόνομα· έχοντας εξασφαλίσει στο μεταξύ και ένα εδαφικό ποσοστό. Όραμα άπιαστο όμως αυτό το σενάριο. Γιατί η Τουρκία το έχει δηλώσει επανειλημμένα και τελευταία διά στόματος Οζάλ ότι δεν μπήκε στην Κύπρο για να δεχθεί δημιουργία οιονεί ελληνικού κράτους στον κυπριακό νόμο. Και η προσπάθεια αυτονομίσης του φυσικά θα προκαλέσει τις ανάλογες τουρκικές αντιδράσεις. Γιατί οι Τούρκοι θα προτιμήσουν να μας διατηρήσουν μέσα σε ένα υβριδίο κράτους το οποίο θα επηρεάζουν παρά εκτός και ανεξέλεγκτους.

Θα κινηθούν λοιπόν οι Τούρκοι ενεργοποιώντας το εγγυητικό τους δικαίωμα και θα μας αγκαλιάσουν «στοργικά» σε έναν θανάσιμο εναγκαλισμό. Διεθνή βοήθεια δεν θα έχουμε γιατί ουδείς συμπαθεί τους διασπαστές κρατών που ανεξαρτητοποιούνται (Ίδε Γιουγκοσλαβία, τουρκοκυπριακό ψευδοκράτος, Σοβιετική Ένωση κ.λπ.). Συγχρόνως δεν θα έχουμε καν διεθνή νομική οντότητα για να παραπονεθούμε οπουδήποτε για την τουρκική κατάχρηση. Ο Κύπριος αντιπρόσωπος στα Ηνωμένα Έθνη θα πα-

ραλύσει γιατί θα είναι εξ ημισείας; το ίδιο και ο υπουργός Εξωτερικών κ.λπ. Όσον αφορά το ελληνικό στρατιωτικό απόσπασμα θα εξουδετερωθεί αμέσως γιατί δεν θα μπορεί να ενισχυθεί έγκαιρα λόγω απόστασης, αλλά και εγγενών ελληνικών αδυναμιών.

Από την άλλη η Τουρκία θα έχει ενισχύσει το δικό της απόσπασμα αστραπιαία ακριβώς λόγω απόστασης και εγγενούς δύναμης. Και βεβαίως μετά από όλα αυτά η μοίρα του Κυπριακού Ελληνισμού θα παιχτεί υποχρεωτικά σε ένα προσωπικό επίπεδο. Όσοι έχουν τις δυνατότητες φεύγουν και οι υπόλοιποι καθίστανται νεοραγιάδες· οι οποίοι «για να αποφύγουν επεισόδια» και την πιθανότητα συνταγματικής ανατροπής με τα συνεπακόλουθά της, θα συναινούν στις τουρκικές απαιτήσεις. Και βεβαίως συναινώντας στις τουρκικές απαιτήσεις θα καταλήξουν έμμεσα στο ίδιο αποτέλεσμα: να διαλισθήσουν υπό μόνιμη τουρκική επιρροή. Και έτσι θα έχουμε μια νέα Ίμβρο, μια νέα Κωνσταντινούπολη, μια νέα Αλεξάνδρετα.

Χορεύοντας στους ρυθμούς της τωρινής διαπραγματευτικής διαδικασίας έχουμε φηλαφήσει την καταστροφή μας.

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ 1991 - 1992

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

ΟΜΑΔΙΚΗ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑ: Εισαγωγή στην Ομαδική Ψυχοθεραπεία
ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ & ΖΕΥΓΑΡΙΩΝ: Εισαγωγή στη Δυναμική της Οικογένειας
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ: Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχιατρική
ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ: Εισαγωγή στη Δυναμική Ψυχιατρική
ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ: Εισαγωγή στις Αξιολογήσεις

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΩΝ ΟΜΑΔΑΣ (Group Analysts)
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΥΤΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ & ΖΕΥΓΑΡΙΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΙΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΚΙΜΑΣΙΕΣ

ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 151, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 644.5140 - 644.7532
Σ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗ 1 & ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ ΓΩΝΙΑ, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 644.7533 - 643.5980

Αντρέας Γεωργίου

2500 χρόνια από τη γέννηση
της δημοκρατίας

ο βιασμός της θεάς

Εκδόσεις
Γλάρος

Εκδόσεις Γλάρος

ΕΟΚ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Από τη φίλη του ΑΝΤΙ Μαρία Παππα, πήραμε ένα πολύ χρήσιμο κείμενο που αναφέρεται στο συνέδριο με θέμα «Διοργάνωση διεθνών νεολαιιστικών δραστηριοτήτων» που οργανώθηκε πρόσφατα στην ΕΟΚ. Με την ευκαιρία, δίνει χρήσιμα στοιχεία για τα ευρωπαϊκά όργανα νεολαίας και τη δυνατότητα των νέων να επικοινωνούν μεταξύ τους, στο πλαίσιο της ΕΟΚ, αλλά και να συντονίζουν τη δράση τους:

Συμμετέχοντες και λίγα λόγια για το πρόγραμμα

Στη 10ήμερη συνάντηση συμμετείχαν 35 νέοι ηλικίας 18-35 ετών από τις Σκανδιναβικές χώρες ως την Πορτογαλία και από την Τσεχοσλοβακία ως την Κύπρο και τη Μάλτα.

Οι οργανώσεις που είχαν στείλει αντιπροσώπους κάλυπταν πολιτικές νεολαίες (χριστιανοδημοκράτες νέοι από την Ολλανδία και την Ισλανδία ή σοσιαλιστές από τη Σουηδία), κοινωνικές (Ερυθρός Σταυρός και πρόσκοποι), περιβαλλοντικές («νέοι φίλοι της φύσης» από τη Γερμανία), κινήματα εθελοντικής εργασίας για το ρατσισμό και τις μειονότητες καθώς και εργατικά συνδικάτα.

Το μεγαλύτερο μέρος του εκπαιδευτικού προγράμματος κάλυψε ο τρόπος οργάνωσης και εκτέλεσης διεθνών δραστηριοτήτων για νέους. Πώς δηλαδή μπορεί να «σθηθεί» ένα σεμινάριο ή ένα πρόγραμμα ανταλλαγής νέων, μια κατασκήνωση ή μια καλλιτεχνική διεθνής συνάντηση, ένα συνέδριο ή μια καμπάνια.

Διερευνήθηκαν γι' αυτό

1. Ποιοι είναι οι σημερινοί νέοι, οι ανάγκες τους και οι νεολαιιστικές οργανώσεις.
2. Ευρωπαϊκές και διεθνείς οργανώσεις νέων και ευρωπαϊκοί και διεθνείς οργανισμοί για νέους.

Τι είναι, πώς λειτουργούν, πώς μπορούν μέσω αυτών οι νέοι να πάρουν μέρος στη χάραξη της πολιτικής που τους αφορά.

3. Εκπαίδευση μέσω διαφορών

Πώς είναι δυνατόν να πετύχουμε μέσα

από διεθνείς νεολαιιστικές δραστηριότητες όχι μόνο την αλληλοκατανόηση αλλά και την προσωπική εξέλιξη του ατόμου που αποκτά νέες εμπειρίες και συναντά νέες κουλτούρες. Ποιες είναι οι μέθοδοι εργασίας άραγε και πώς θα τις χρησιμοποιήσουμε για να έχουμε τα όσο το δυνατόν καλύτερα αποτελέσματα;

Μέθοδοι εργασίας

Χρησιμοποιήθηκαν πολλές μέθοδοι εργασίας που οι περισσότερες είναι τελείως άγνωστες στους πολλούς Έλληνες, σε σχέση πάντα με το εκπαιδευτικό μας σύστημα. Πιστεύω ότι είναι πολύ ενδιαφέρουσες μερικές απ' αυτές, αφού μαζί με το

ΑΠΟ 26 Ιουνίου έως 4 Ιουλίου, έγινε στο Στρασβούργο ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα: «Διοργάνωση διεθνών νεολαιιστικών δραστηριοτήτων». Την ευθύνη για τη διοργάνωση είχαν το Ευρωπαϊκό Κέντρο για νέους (EYC), η Ευρωπαϊκή Συντονιστική Επιτροπή (ECB) και το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών εθνικών νεολαιιστικών συμβουλίων (CENYC).

Το Ευρωπαϊκό Κέντρο για νέους (EYC), είναι εκπαιδευτικό κέντρο για νέους που ιδρύθηκε το 1972 από το Συμβούλιο της Ευρώπης, στο Στρασβούργο. Κάθε χρόνο φιλοξενεί 40-50 συνέδρια - εκπαιδευτικά προγράμματα για 1.500 περίπου νέους απ' όλη την Ευρώπη. Τα προγράμματα αυτά έχουν σκοπό να προωθήσουν τη συμμετοχή των νέων στη χάραξη της νεολαιιστικής πολιτικής και να τους εκπαιδεύσουν θεωρητικά και πρακτικά στη διοργάνωση διεθνών νεολαιιστικών δραστηριοτήτων. Καλύπτει όλα τα έξοδα φιλοξενίας αλλά και του ταξιδιού τους.

Η Ευρωπαϊκή Συντονιστική Επιτροπή (ECB), είναι ένα όργανο που η ιστορία του αρχίζει το 1969 αλλά πήρε τη σημερινή του μορφή το 1987. Ιδρύθηκε από διεθνείς μη-κυβερνητικές οργανώσεις νέων με σκοπό να προωθήσει τις θέσεις τους σε ευρωπαϊκό επίπεδο και να διευκολύνει τη δράση τους.

Το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Εθνικών Νεολαιιστικών Συμβουλίων (CENYC), είναι ένα όργανο που αποτελείται από τα περισσότερα εθνικά συμβούλια νεολαίας της Ευρώπης και συντονίζει τη δράση τους σε διεθνές επίπεδο. Ιδρύθηκε το 1963 με σκοπό να συνδιαλέγεται με τα διάφορα κυβερνητικά όργανα για νέους στην Ευρώπη και να παίζει σημαντικό ρόλο στη συνεργασία ανατολικής και δυτικής Ευρώπης αφού μέλη του είναι και εθνικά συμβούλια μερικών χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης. Είναι επίσης η επαφή των νέων με τα Ηνωμένα Έθνη.

θέμα είναι το βασικότερο χαρακτηριστικό της δουλειάς που γίνεται στο Ευρωπαϊκό Κέντρο, στο Στρασβούργο.

Κάθε μέρα το πρωί υπήρχε ένα παιχνιδι ενεργοποίησης με σκοπό να φέρει τα άτομα της ομάδας όσο γίνεται πιο κοντά. Γνωρίσαμε εκεί παιχνίδια από διάφορες χώρες με τα χέρια ή τα πόδια, με καρτέλες ή μπάλες, με λόγια ή χωρίς. Μετά απ' αυτό άρχιζε η συνεδρίαση στην κεντρική αίθουσα του κτιρίου όπου ήταν οι μεταφραστές (γλώσσες εργασίας αγγλικά και γαλλικά) και τα όργανα προβολής. Άλλες μέρες γινόταν κάποια εισήγηση και ακολουθούσαν ομάδες εργασίας για βαθύτερη διερεύνηση κι άλλοτε δουλεύαμε «tour bus» (2'-3' συζήτηση με τους διπλανούς γι' αυτά που ακούστηκαν στην εισήγηση και μετά ερωτήσεις).

Μία από τις ενδιαφέρουσες και πρωτότυπες εμπειρίες ήταν τα παιχνίδια κατανόησης - αντιμετώπισης και ρόλων. Δίνονταν κάποιες διευκρινίσεις και η ομάδα περνούσε στη δράση. Έτσι γνώριστο το «Γχνη-προκλήσεις», το «Άλμπιτρος» και τη «Χάρτα», που δείχνουν πώς οι άνθρωποι αντιδρούν σε μια ομάδα και πώς αντιμετωπίζονται, πόσο εύκολα βγάζουμε συμπεράσματα και πόσο δύσκολα αλλάζουμε γνώμη, τι ρόλο παίζουν τα φύλα και τι οι προκαταλήψεις. Ακολουθούσε πάντα αξιολόγηση.

Το τρίτο μέρος της όλης εκπαιδευτικής δραστηριότητας ήταν το πιο δύσκολο και το πιο ενδιαφέρον. Έχουμε όλοι μάθει να παίρνουμε τις γνώσεις έτοιμες είτε από βιβλία είτε από δασκάλους και ήταν πολύ σκληρό για 35 ενήλικες ν' ακολουθήσουν τη βασική αρχή του προγράμματος που ήταν «μαθαίνω πράττοντας». Οι ομάδες εργασίας ήταν πέντε κι ετοιμάστηκαν πέντε προγράμματα διεθνών δραστηριοτήτων για νέους.

α) Καμπάνια: «Στρατός χωρίς όπλα»
β) Σεμινάριο: «Φτώχεια, πλεονεξία, οικονομικό έλλειμμα».

γ) Κατασκήνωση εργασίας για το περιβάλλον.

δ) Ανταλλαγές νέων μεταξύ χωρών ανατολικής και δυτικής Ευρώπης

ε) Εκπαιδευτικό πρόγραμμα: τρόποι ενίσχυσης των γυναικών να παίξουν έναν πιο δραστήριο ρόλο στην κοινωνία.

● Πληροφορίες για νέα προγράμματα μπορείτε να βρείτε στα γραφεία της SCL. Τελεώνος 13, 101 Ε3 Αθήνα (τηλ. Fax 1.31.737) ή απ' ευθείας: EUROPEAN YOUTH CENTRE, 30 Rue Pierre de Coubertin, 67.000 Strasbourg-France

Η αυλαία της νέας σχολικής χρονιάς άνοιξε! Πάνω στο τεντωμένο σκοινί, η μεγάλη φουσκωτή σφαίρα της Παιδείας ταλαντεύεται επικίνδυνα καθώς οι δύο ακροβάτες (υπουργός και ΟΛΜΕ), με τα μαχαίρια στο στόμα, «μάχονται» ποιος θα την αγγίξει πρώτος. Οι θεατές κοιτούν σαστισμένοι, χειροκροτούν, τρομάζουν... αν και ξέρουν πως σε λίγο η παράσταση θα λήξει όπως πάντα... χωρίς αποτέλεσμα! Οι δύο «αθλητές» θα κατευθυνθούν στ' αποδυτήρια. Η επόμενη παράσταση δεν θα αργήσει. Ξέρουν: οι θεατές θα είναι εκεί!

Η μόρφωση χωρίς το ήθος είναι ανάπηρη

του Σταύρου Μονεμβασιώτη

Η νέα σχολική χρονιά βρήκε —γι' άλλη μια φορά— την εκπαίδευση σε κρίση. Μια κρίση που ξεκινά από τις ουσιαστικές ελλείψεις σε υλικοτεχνική υποδομή, διέρχεται τα θιγόμενα συμφέροντα των συνδικαλιστών εκπαιδευτικών και καταλήγει στην αέανθη κόντρα κυβέρνησης - αντιπολίτευσης.

Ήδη το πρώτο συλλαλητήριο διαμαρτυρίας για φέτος προγραμματίστηκε για τα τέλη Σεπτεμβρίου.

Οι μεγάλες ελλείψεις

Για μια ακόμη χρονιά οι 1.800.000 μαθητές θα κάνουν μάθημα με διπλοβάρδιες, σε σχολεία που συχνά θυμίζουν φυλακές, όπου δεν τηρούνται καν οι στοιχειώδεις υγειονομικοί κανόνες, χωρίς βιβλιοθήκες και βοηθητικούς χώρους. Με εργαστήρια, αποθήκες και τροχόσπιτα για αίθουσες διδασκαλίας. Σε ένα κλίμα απωθητικό και αντιπαιδαγωγικό. Τα περισσότερα σχολεία βρίσκονται υπερχρεωμένα σε ΔΕΗ, ΟΤΕ, και ΕΥΔΑΠ αδυνατώντας να καλύψουν βασικές λειτουργικές τους ανάγκες.

Η έλλειψη ειδικευμένων εκπαιδευτικών φέτος παίρνει μεγαλύτερες διαστάσεις, με σοβαρές επιπτώσεις στην μορφωτική λειτουργία Δημοτικών και Γυμνασίων, καθώς ο αριθμός των εκπαιδευτικών που διορίστηκαν ήταν ο μικρότερος από κάθε άλλη χρο-

νιά. (1.608 καθηγητές, 912 δάσκαλοι και 272 νηπιαγωγοί). Με αποτέλεσμα να μην καλύπτεται ούτε το 50% των πραγματικών αναγκών, με μόνη διέξοδο την πρόσληψη αναπληρωτών. Που σημαίνει: καθυστέρηση σε πρόσληψη, διορισμό αλλά και στην λειτουργία της εκπαιδευτικής δραστηριότητας.

Τα αναλυτικά προγράμματα εξακολουθούν να ανταποκρίνονται στην κοινωνία του '60. Τα προγράμματα νέων μαθημάτων δεν πρόκειται να εφαρμοστούν παρά μόνο στο 15% των Δημοτικών σχολείων της χώρας. Η πληροφορική σε... 350 Γυμνάσια ενώ τα προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας για τους αδύνατους μαθητές, εφαρμόζονται πειραματικά μόνο στο 6% των σχολείων.

Η μόρφωση λοιπόν γίνεται ευκαιριακό αγαθό. Ο ρόλος της δημόσιας εκπαίδευσης περιορίζεται δραστικά έναντι της ιδιωτικής. (Και ποιος δεν θέλει ΝΑ ΜΠΟΡΕΙ να στείλει το παιδί του στο ιδιωτικό σχολείο;). Έτσι, «μαθαίνει καλά όποιος πληρώνει καλά». Που σημαίνει: όξυνση των ανισοτήτων στην μόρφωση και μείωση της ροής των παιδιών από τα λαϊκά στρώματα στην ανώτερη εκπαίδευση. Όσο για την παρεχόμενη γνώση, αδυνατεί να αγγίξει τις ραγδαίες εξελίξεις της εποχής.

Από την άλλη, οι άνεργοι δάσκαλοι και

καθηγητές φτάνουν τους 95.000. Συχνά, ο εκπαιδευτικός περιμένει και δέκα χρόνια για να διοριστεί, χωρίς φυσικά στο διάστημα αυτό να σκεφτεί κανείς να τον επιμορφώσει ή έστω να του στείλει δωρεάν ένα περιοδικό...

Η Κυβέρνηση...

Η λύση των προβλημάτων της Παιδείας, όμως, απαιτεί κονδύλια και η οικονομική πολιτική της Κυβέρνησης δεν ευνοεί τέτοιες λύσεις... Έτσι, ο κ. Σουφλιάς κήρυξε τη νέα σχολικά χρονιά καλώντας τους μαθητές «να αναπτύξουν τις ικανότητές τους με αυτά που τους παρέχει το κράτος», εναποθέτοντας τις ελπίδες του για μη επιδείνωση της κατάστασης στα αποτελέσματα της ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ του Εθνικού Διαλόγου για την Παιδεία. Το «έργο» όμως είναι παλιό. Το αίτημα για αναβάθμιση της εκπαίδευσης προβάλλεται από τις κινητοποιήσεις του: 1950, 1955, 1963, 1966, 1974, 1976, 1977, 1979, 1980, 1981, 1988, 1990, 1991... Από τότε: «Υπάρχει θέμα διδακτηρίων και τεχνικών μέσων και ποσοτικής επαρκείας του προσωπικού και ειδικεύσεως αυτού και θέμα προγραμμάτων». Από τότε, οι κυβερνήσεις χαιδεύουν τα γένια τους και φτιάχνουν διαλόγους και επιτροπές...

... και οι «άλλοι»

Η αντιπολίτευση «απέχει» από μια δια-

δικασία «ανούσια», «αναποτελεσματική», «αντιδημοκρατική»... και περιορίζεται να καταγγέλει, και να παρουσιάζει προτάσεις «εκτός διαλόγου». Έτσι, ο ρόλος του προστάτη της «παιδείας του λαού» ανατίθεται στους εκπαιδευτικούς και δη συνδικαλιστές (κυρίως της ΟΑΜΕ), οι οποίοι επίσης με την σειρά τους «απαιτούν» ουσιαστικό διάλογο. Αν όμως για τον κ. Σουφλιά και την κυβέρνηση διάλογος σημαίνει την υλοποίηση του αρχικού τους προγράμματος με εύσχημο τρόπο, για την ΟΑΜΕ και τη ΔΟΕ σημαίνει καταρχήν «στήριξη και ενίσχυση του ρόλου και του έργου του εκπαιδευτικού. Προστασία και γενναία ενίσχυση του εισοδήματός του» και αποδοχή των δικών τους όρων και προϋποθέσεων. Δηλαδή: κουβέντα να γίνεται.

★ ★ ★

Στο τρίτο δεκαήμερο του Σεπτεμβρίου θα πραγματοποιηθεί στην Αθήνα το πρώτο για φέτος συλλαλητήριο εκπαιδευτικών και εργαζομένων με αντικείμενο την εκπαίδευση και τις ανάγκες της. Γι' άλλη μια φορά η οδός Μητροπόλεως θα γίνει πεδίο των ιδίων διεκδικήσεων. Φυσικά δεν θα είναι η τελευταία. Αφού κανείς δεν πιστεύει στις προθέσεις και την αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης ή των φορέων. Αν όντως υπήρχε πολιτική βούληση και καλή πίστη θα είχαν ήδη δρομολογηθεί συμπληρωματικοί διορισμοί όχι μόνο δασκάλων και καθηγητών αλλά και διοικητικού προσωπικού, θα είχαν δοθεί στους Δήμους και τα σχολεία έκτακτες επιχορηγήσεις για να ξεκινήσουν ομαλά, θα είχαν διαμορφωθεί «ζώνες προτεραιότητας» κατά περιοχές για την εφαρμογή της ενισχυτικής διδασκαλίας.

Η πληροφορική θα διδασκόταν σε περισσότερα από χίλια σχολεία. Το Λύκειο δεν θα ήταν ο δρόμος προς τις Γενικές Εξετάσεις, θα παρείχε πολυκλαδική εκπαίδευση και θα συνδεόταν από ένα δικτυο κρατικής επαγγελματικής κατάρτισης για παραπέρα εξειδίκευση... Όλο το σύστημα της εκπαίδευσης θα ήταν υπό συνεχή αξιολόγηση και προγραμματισμό. Δυστυχώς, όμως, το πρόβλημα της Παιδείας στον τόπο μας —όπως όλα— συνδέεται με τον κομματικό ανταγωνισμό και τις συνδικαλιστικές διεκδικήσεις. Είναι δηλαδή αντικείμενο δημαγωγίας. Η δημαγωγία όμως δεν έχει ηθική και «η μόρφωση χωρίς το ήθος είναι ανάπηρη!».

Η νέα σχολική χρονιά θα κυλήσει, ως συνήθως, με πορείες, απεργίες... και τον υπουργό Παιδείας να δηλώνει «ανέχεια» και να «διαλέγεται» με τον εαυτό του. Κοντά στην ψήφιση του προϋπολογισμού και τις Γενικές Εξετάσεις η ατμόσφαιρα θα ενταθεί. Έπειτα, πάλι καλοκαίρι και... ο χορός καλά κρατεί. □

Τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών δημιουργούν ή λύνουν τα προβλήματα;

ΜΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΥΤΑΝΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ κ. ΑΝΔΡΕΑ ΚΙΝΤΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΕΕΣ κ. ΒΛΑΣΗ ΒΕΛΙΟ

Οι διώξεις που ασκήθηκαν πρόσφατα σε ιδιοκτήτες Εργαστηρίων Ελευθέρων Σπουδών για φευδείς διαφημιστικές καταχωρήσεις και εξαπάτηση του κοινού, έφεραν πάλι στην επιφάνεια την ανάγκη θέσπισης του συστήματος Τεχνικής Επαγγελματικής Κατάρτισης και Εκπαίδευσης μετά το Λύκειο. Ήδη η επιτροπή ειδικών που είχε συσταθεί στα πλαίσια του Εθνικού Διαλόγου για την Παιδεία παρουσίασε τις προτάσεις της, το ίδιο θα κάνει και ο υπουργός Παιδείας, προκειμένου να ανοίξει ο δρόμος και να καταλήξουμε σε μια νομοθετική ρύθμιση ίσως στα μέσα Οκτωβρίου.

Στα πλαίσια αυτού του διαλόγου το ANTI διοργάνωσε και φιλοξενεί σήμερα μία συζήτηση μεταξύ του Πρύτανη του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Ανδρέα Κιντή και του προέδρου της Ομοσπονδίας Ιδιοκτητών Εργαστηρίων Ελευθέρων Σπουδών κ. Βλάση Βέλιου, συνιδιοκτήτη των σχολών «ΑΚΤΟ». Θέμα της συζήτησης τα Εργαστήρια των Ελευθέρων Σπουδών και Τεχνική, Επαγγελματική Κατάρτιση μετά το Λύκειο.

ANTI: Ας ξεκινήσουμε την κουβέντα με αφορμή τις 100 χιλιάδες νέων που απέτυχαν στις Γενικές Εξετάσεις και βρίσκονται σήμερα μπροστά στην διπλή διέξοδο των σπουδών στο εξωτερικό ή των σπουδών στα ΕΕΣ...

Α. ΚΙΝΤΗΣ: Ακριβώς. Δεν έχουν αναπτυχθεί άλλες εναλλακτικές διέξοδοι στην πορεία για σταδιοδρομία αφ' ενός και αφ' ετέρου η δομή του εκπαιδευτικού μας συστήματος αλλά και κάποιες μακροχρόνιες καταβολές της ελληνικής κοινωνίας σπρώχνουν τα παιδιά να τελειώσουν το Γενικό Λύκειο και να αναζητήσουν μια θέση στα ΑΕΙ. Όμως

ούτε όλα τα παιδιά μπορούν και έχουν τις προϋποθέσεις να τελειώσουν Πανεπιστήμιο, ούτε και το Πανεπιστημιακό μας σύστημα είναι σε θέση να απορροφήσει όλα αυτά τα παιδιά. Εκ των πραγμάτων λοιπόν οδηγούνται είτε στο δρόμο του εξωτερικού είτε στην διέξοδο των διαφόρων Κέντρων Ελευθέρων Σπουδών που λειτουργούν στην χώρα μας, καθένα κάτω από διάφορες συνθήκες.

Β. ΒΕΛΙΟΣ: Βέβαια, ο δρόμος του εξωτερικού είναι προσιτός για τα μεγάλα βαλάντια. Τα υπόλοιπα παιδιά είτε θα περιμένουν να ξαναδώσουν την άλλη περίοδο είτε θα

καταφύγουν —έστω και μέχρι τις επόμενες Γενικές— στα ΕΕΣ. Πράγματι, όπως είπε ο κ. Πρύτανης είναι στις δομές της ελληνικής κοινωνίας ο σκοπός για το Πανεπιστήμιο. Βλέπουμε όμως ότι από τις 100 χιλιάδες και πλέον που βγαίνουν κάθε χρόνο από το Λύκειο, ένα μεγάλο ποσοστό, ενσυνείδητα, παρακολουθεί τα ΕΕΣ χωρίς να ενδιαφέρεται για τα ΑΕΙ· αυτό το ποσοστό δεν έχει άλλη επιλογή. Ίσως, τις λεγόμενες Αναγνωρισμένες Σχολές που είναι όμως Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια, είναι δηλαδή μια επιστροφή προς τα πίσω.

ΑΝΤΙ: Συμπεραίνει λοιπόν κανείς, ότι η λειτουργία των ΕΕΣ σχετίζεται με την έλλειψη Τεχνικής - Επαγγελματικής Κατάρτισης μετά το Λύκειο. Το ερώτημα είναι κατά πόσο τα ΕΕΣ καλύπτουν αυτό το κενό; Ή η λειτουργία τους προσθέτει προβλήματα;

Α. ΚΙΝΤΗΣ: Το κενό αυτό αρχικά είχε προγραμματιστεί να το καλύψουν τα ΚΑΤΕΕ που στη συνέχεια μετεξελιχθήκαν σε ΤΕΙ χάνοντας τον αρχικό τους χαρακτήρα. Έτσι, η αδυναμία του εκπαιδευτικού μας συστήματος είναι ότι μεταξύ Λυκείου και Πανεπιστημίου δεν υπάρχει οργανωμένος χώρος που να δίνει επαγγελματικές διεξόδους στη νεολαία και μάλιστα σε επαγγέλματα που έχουν ζήτηση και αποδοχές πολλές φορές καλύτερες από αυτές των αποφοίτων ενός Πανεπιστημίου, δεν έχουμε κατορθώσει σαν κοινωνία να προσδώσουμε ένα *status* σε πολλά επαγγέλματα που θεωρούνται από τους νέους παρακατιανά. Σε μεγάλο βαθμό εδώ βρίσκεται το πρόβλημα. Τα ΕΕΣ, ένα μέρος τους, καλύπτουν αυτό το κενό. Αν και η εντύπωση που επικρατεί είναι ότι δεν είναι —τουλάχιστον όλα— καλά οργανωμένα ώστε να προσφέρουν μία εκπαίδευση επαγγελματικά προσανατολισμένη και ικανοποιητική. Διότι το θέμα μας δεν είναι να δημιουργηθεί ένας άλλος χώρος που να δίνει εκπαίδευση κάπως... παρόμοια με αυτή του ΑΕΙ σε χαμηλότερο βαθμό. Αυτό θα οδηγούσε μια ομάδα νέων αύριο το πρωί να αντιμετωπίζει τεράστιο πρόβλημα επαγγελματικής και κοινωνικής αποκατάστασης.

Β. ΒΕΛΙΟΣ: Εγώ, θα συμφωνήσω με τον κ. Πρύτανη ότι δεν είναι όλα τα ΕΕΣ οργανωμένα, ώστε να δώσουν αυτό που επιδιώκουν οι νέοι σήμερα. Τελευταία, δόθηκε έμφαση μεγάλη και πυροδοτήθηκαν δημοσιεύματα τα οποία προέβλεπαν τα ΕΕΣ σαν χώρους απάτης, παραπληροφόρησης και παραπλάνησης. Έχουμε γίνει συνταγή για τον κάθε υπουργό Παιδείας ο οποίος μπορεί χωρίς πολιτικό κόστος να ασκεί γόητρο βάζοντας εναντίον των ΕΕΣ, γιατί εμείς δεν είμαστε χιλιάδες να κατέβουμε και να κλείσουμε την Ακαδημία και την Βουλή, ούτε οι σπουδαστές μας ακούγοντας αυτά θα

βγουν να φωνάζουν. Είναι υπουργός Παιδείας... Παρουσιάζεται λοιπόν προσάτη του λαού εναντίον απατεώνων που προσπαθούν να εξαπατήσουν τα παιδιά. Θέλω όμως να πω το εξής. Υπάρχουν πάρα πολλοί Πανεπιστημιακοί δάσκαλοι που διδάσκουν στα ΕΕΣ. Υπάρχει ένα 10% φοιτητών που παρακολουθεί και τα ΕΕΣ. Και ξέρετε γιατί; Γιατί εμείς μη μπορώντας να δώσουμε πτυχία και αναβολή στράτευσης, μας μένει η ποιότητα. Πολλά ΕΕΣ έχουν ανεβάσει παρά πολύ το επίπεδο σπουδών τους ώστε να τα συγκρίνει κανείς με Πανεπιστήμια του εξωτερικού...

Α. ΚΙΝΤΗΣ: Να κάνω εδώ μία διακοπή. Γιατί ο κ. Βέλιος μίλησε και για την επίθεση του ΥΠΕΠΘ κατά των ιδιοκτητών ΕΕΣ. Νομίζω ότι αυτή η επίθεση οφείλεται στο ότι πολλά από τα κέντρα αυτά προβλήθηκαν όχι απλώς σαν Πανεπιστημιακού επιπέδου, αλλά, ορισμένα, ότι θα παρείχαν και καλύτερες ακόμη σπουδές από των ΑΕΙ. Και εδώ πρέπει να ξεχωρίσουμε δύο πράγματα. Εάν τα ΕΕΣ θέλουν να ανταγωνιστούν τα ΑΕΙ, πιστεύω ότι κάτι τέτοιο δεν μπορούν να το κάνουν και ούτε θα ήταν προς όφελος της κοινωνίας. Εάν όμως τα ΕΕΣ ενταχθούν σε ένα σωστά διαμορφωμένο πλαίσιο μεταλυκειακής εκπαίδευσης με κατεύθυνση την επαγγελματική κατάρτιση νομίζω ότι εκεί μπορούν να προσφέρουν. Ήταν λάθος πολλών ιδιοκτητών να προβάλλουν τα εργαστήριά τους σαν ΑΕΙ. Γιατί, επίσης, το γεγονός ότι σε ορισμένα από αυτά διδάσκουν κάποιοι Πανεπιστημιακοί δεν τα αναβαθμίζει αυτόματα και σε Πανεπιστήμια!

Β. ΒΕΛΙΟΣ: Πολύ λίγοι εμφανίζονται σαν ιδιωτικά Πανεπιστήμια. Δεν ξέρω κανέναν να μίλησε για ιδιωτικό Πανεπιστήμιο, εκτός κι αν αναφέρατε στο *Southeastern*. Κι εκεί όμως το έλεγε στις προσωπικές επαφές... όχι έξω...

Α. ΚΙΝΤΗΣ: Στο *Southeastern*; Ο κ. Κανελλόπουλος εμφανίστηκε εγγράφως και ως Πρύτανης... κάτι ανάλογο έκανε το *IST*...

Β. ΒΕΛΙΟΣ: Όχι, το *IST* μιλάει για συνεργασίες στο εξωτερικό.

Α. ΚΙΝΤΗΣ: Είπε, ότι θα ανέβαζε το Πανεπιστημιακό επίπεδο! Πρέπει να παραδεχτούμε ότι πολλοί ιδιοκτήτες βιάστηκαν να αναδειχτούν σε ΑΕΙ, μπροστά στο μεγάλο αριθμό των αποφοίτων. Σου λέει, εδώ υπάρχει ένα μεγάλο φιλέτο, να τρέξουμε ποιος θα πάρει το μεγαλύτερο κομμάτι...

Β. ΒΕΛΙΟΣ: Δεν θα έλεγα ότι μπορούν να ανταγωνιστούν τα ΑΕΙ. Γίνονται όμως μεγάλες επενδύσεις και παρέχουμε ποιότητα. Και το πετυχαίνουμε αν θέλετε επειδή δρούμε ανεξέλεγκτα, έξω από τον ασφυκτικό κλοιό του ΥΠΕΠΘ, την γραφειοκρατία των υπηρεσιακών υπαλλήλων και τα προγράμματα του 1960. Μόνοι φτιάχνουμε τα προ-

γράμμάτα μας, μόνοι προσλαμβάνουμε τους καθηγητές μας.

ΑΝΤΙ: Μπορούμε, όμως κ. Βέλιο, να μιλάμε για υψηλό επίπεδο σπουδών στα ΕΕΣ, όταν απουσιάζει κάθε έλεγχος;

Β. ΒΕΛΙΟΣ: Αν υπάρχουν τρεις, πέντε... οι οποίοι παραπλανούν, υπάρχουν τα υπηρεσιακά συμβούλια, υπάρχουν τα όργανα του ΥΠΕΠΘ που θα μπορούσαν να κάνουν μια υπόδειξη ή ακόμη να τους πάνε στον εισαγγελέα χωρίς φανφάρες. Τους βάλαμε όμως όλους σε ένα καλάθι, γιατί π.χ. κάποιος χρησιμοποίησε την λέξη «Κολλέγιο». Μια λέξη που ούτως ή άλλως δεν υπάρχει στο σχολικό σύστημα και χρησιμοποιείται επειδή δίνει ένα άλλο *prestige*...Λοιπόν, για να καταλήξω, πιστεύω ότι το ΥΠΕΠΘ συνειδητά κίνησε όλη αυτή την διαδικασία δίωξης των ΕΕΣ, για οφέλη άλλα, που δεν θέλω αυτή τη στιγμή να τα κατανοήσω.

Α. ΚΙΝΤΗΣ: Εγώ βλέπω ότι τα Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών, παρασυρόμενα σε ένα βαθμό και από τις εξαγγελίες της Νέας Δημοκρατίας προεκλογικά περί ιδιωτικών ΑΕΙ, έχουν κατά κάποιο τρόπο αποπροσανατολιστεί και τα ίδια. Προσπαθούν να δουλέψουν συμπληρωματικά με τα ΑΕΙ, με θεωρητικά μαθήματα και επίπεδο χαμηλότερο.

Εάν ξεφύγουν όμως από τον ρόλο τους για επαγγελματική κατάρτιση μετά το Λύκειο, τον ρόλο των ΑΕΙ δεν μπορούν να τον παίξουν. Γιατί το Πανεπιστήμιο είναι δύσκολη υπόθεση που στηρίζεται σε μία παράδοση δέκα αιώνων και έχει μεγάλη χρονική προοπτική. Είναι βασικό συστατικό της κοινωνίας. Δεν είναι το ίδιο πράγμα με μία ιδιωτική σχολή, όσο μεράκι κι αν έχει ο ιδιοκτήτης της, ο οποίος στην ουσία δουλεύει με τους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης. Και επειδή είπα για ιδιωτικά ΑΕΙ. Λένε πολλοί ότι στο εξωτερικό τα καλύτερα Πανεπιστήμια είναι ιδιωτικά —εννοούν φυσικά των ΗΠΑ γιατί στον υπόλοιπο κόσμο δεν υπάρχουν ιδιωτικά Πανεπιστήμια, τα οποία όμως και αυτά δεν είναι ιδιωτικά, αλλά *μη κρατικά*. Τα έχουν φορείς ή η Εκκλησία... τα οποία επίσης, έχουν τεράστιες περιουσίες που προέρχονται από δωρεές. (Η περιουσία του Χάρβαρντ μπορεί να ξεπερνά και αυτή του Ελληνικού κράτους). Στην Ελλάδα τα ΕΕΣ είναι ιδιωτικές επιχειρήσεις που στηρίζονται στα διδάκτρα.

Β. ΒΕΛΙΟΣ: Σας διαβεβαιώνω ότι υπάρχουν πολύ μεράκι. Θα έκανα όμως στο σημείο αυτό μια τολμηρή πρόταση. Στο εξωτερικό, τα Πανεπιστήμια αποτελούνται από πολλά επιμέρους αυτόνομα κολλέγια (*State University, London University*). Δεν θα μπορούσε αυτό να υπάρχει και εδώ; Ύστερα για τις περιουσίες. Στο εξωτερικό οι δωρεές που είπε ο κ. Πρύτανης εκπίπτουν από τις φορο-

λογίες, δεν θα μπορούσε να γίνει και εδώ το ίδιο; Να στηριχτούμε σε αυτές και να μην έχουμε καν δίδακτρα. Λείπει λοιπόν μία πολιτική με ανοιχτό μυαλό... Και να γιατί θα μπορούσε ένα ΕΕΣ να κάνει και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σήμερα πολλά εργαστήρια συνεργάζονται με Πανεπιστήμια του εξωτερικού, τα οποία εγκρίνουν τα προγράμματά μας και δίνουν τη δυνατότητα στους σπουδαστές μας να πάνε εκεί και να πάρουν πτυχίο. Πώς λοιπόν αυτά τα ιδρύματα εγκρίνουν τις σπουδές μας, μας δίνουν τα πτυχία τους και η ελληνική πολιτεία εξακολουθεί να αρνείται;

ΑΝΤΙ: Τι πτυχία όμως, για τι...

Α. ΚΙΝΤΗΣ: Χρειάζεται να είμαστε προσεκτικοί σε αυτές τις συνεργασίες. Γιατί τα Πανεπιστήμια του εξωτερικού προσφέρουν πτυχία για διάφορες κατηγορίες φοιτητών και για διάφορες χώρες. Στην Γαλλία για παράδειγμα, υπήρχαν μέχρι πρόσφατα τρεις κατηγορίες διδακτορικών. Το *Doctorat d' Université*, το *Troisième Cycle* και το *Doctorat D' Etat*. Το πρώτο από αυτά το χαρακτήριζαν ντοκτορά για τις τρίτες χώρες. Με άλλα λόγια επειδή τα Πανεπιστήμια του εξωτερικού αντιμετωπίζουν μεγάλες οικονομικές δυσκολίες, προσπαθούν με κάθε τρόπο να βρουν χρήματα, πουλώντας εκπαιδευτικές υπηρεσίες σε τρίτες χώρες. Από το χώρο της Ευρώπης, η Ελλάδα είναι ο καλύτερος πελάτης.

ΑΝΤΙ: Πέρα από το μεράκι και την ανάγκη ελέγχου, η κάλυψη του κενού της Μεταλυκειακής επαγγελματικής κατάρτισης δεν μπορεί παρά να συνδυαστεί και με την «μετεξέλιξη» των ΕΕΣ, είναι έτσι;

Β. ΒΕΛΙΟΣ: Σήμερα ο τρόπος επαγγελματικής κατάρτισης δεν είναι συγκεκριμένος. Υπάρχουν ταχύρυθμα τμήματα, άλλος μπορεί να κάνει αυτοδιδασκαλία μπροστά σε κομπιούτερ, μιλάνε για Πανεπιστήμιο μέσω δορυφόρου... Λέμε λοιπόν, θεσπίστε κάποια κριτήρια για κάθε επάγγελμα. Τι θέλετε να ξέρει π.χ. ένας σχεδιαστής. Κάνετε επιτροπές, τέλος του χρόνου να δίνουν εξετάσεις οι απόφοιτοι των ΕΕΣ και όποιος άλλος θέλει και συγκεντρώνει τα προσόντα και τις προϋποθέσεις να παίρνουν μια άδεια ικανότητας επαγγελματία. (Όχι πτυχίο, που όλοι λένε και ξαναλένε). Αυτήν την πρόταση την έχουμε ξανακάνει και στο παρελθόν χωρίς να μας ακούσουν. Ούτε και ο νυν υπουργός Παιδείας, που δεν δέχτηκε να μας μιλήσει ούτε στο τηλέφωνο.

Έχουμε χρόνια σ' αυτόν τον χώρο και γνωρίζουμε τις ανάγκες του. Διαθέτουμε και τα μέσα. Ορίστε λοιπόν επαγγελματικά κριτήρια και αφήστε μας να ανταγωνιστούμε ο ένας τον άλλο —αφού όλοι θα θέλουμε τα δικά μας παιδιά να περνούν τις εξετά-

σεις— αφήστε μας να διδάξουμε με τον δικό μας τρόπο, όπως εμείς ξέρουμε καλύτερα. Τότε και οι τσαρλατάνοι θα φύγουν από τη μέση.

Α. ΚΙΝΤΗΣ: Εγώ προσβλέπω στη δημιουργία ενός θεσμικού πλαισίου, με προϋποθέσεις και δικλίδες ελέγχου του συστήματος, μέσα στο οποίο θα μπορούσαν τα ΕΕΣ να προσφέρουν και επαρκή και ηλεγμένη επαγγελματική κατάρτιση και εκπαίδευση. Και αυτό το χρωστάει η Πολιτεία κυρίως στην ελληνική νεολαία: μπορεί και πρέπει. Και για το λόγο ότι υπάρχουν πολλές ειδικότητες που το κράτος δεν καλύπτει, τις οποίες μπορούν να δώσουν τα ΕΕΣ, σε ένα σύστημα όμως με διαδικασίες εισόδου και εξόδου ώστε και τα παιδιά να είναι κατοχυρωμένα και οι υπεύθυνοι επαγγελματίες να είναι κατοχυρωμένοι απέναντι στους τσαρλατάνους. Στο χώρο της καθαρά επαγγελματικής εξειδίκευσης, σίγουρα ένας επαγγελματίας, ένας γραφίστας για παράδειγμα, που διδάσκει σε ΕΕΣ χωρίς να είναι Πανεπιστημιακός, μπορεί να δώσει πολύ περισσότερο και από τον καθηγητή του ΑΕΙ, που έχει θεωρητικές γνώσεις και ξέρει δυο-τρία πράγματα για τη λειτουργία αυτού και εκείνου. Και σε αυτήν την κατεύθυνση πιστεύω, οι επαγγελματίες πρέπει να πιέσουν την Πολιτεία. Είναι καιρός να αντιμετωπίσουμε αυτό το ζήτημα της Παιδείας που κουβεντιάζουμε, σε μία πιο μακροχρόνια προοπτική. Και σίγουρα όχι με την παλιά νοστροπία της κλειστής και μικρής αγοράς.

Β. ΒΕΛΙΟΣ: Μετά την 1/1/93 στην χώρα μας θα εισβάλουν ξένα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, υπάρχει σχετική οδηγία της ΕΟΚ που κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει. Γιατί λοιπόν να περιμένουμε τους ξένους να έρθουν να μας καπελώσουν και να μην ξεκινήσει μια προσπάθεια με δική μας, ελληνική πρωτοβουλία;

★ ★ ★

Ένα θεσμοθετημένο πλαίσιο τεχνικής Επαγγελματικής Κατάρτισης με όρους και ασφαλιστικές δικλίδες αμέσως μετά το Λύκειο, η θέσπιση συγκεκριμένων κριτηρίων για κάθε ειδικότητα και εξετάσεις στο τέλος των σπουδών; Αυτές είναι οι προτάσεις των συνομιλητών μας, οι οποίες μπορούν να ληφθούν σοβαρά υπόψη στα πλαίσια του διαλόγου για την Μεταλυκειακή εκπαίδευση η οποία απ' ό,τι φάνηκε και στην κουβέντα μας δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται «αγοραία» και εφήμερα. Αλλά σε προοπτική και σίγουρα έξω από κάθε μικρή ή μεγάλη πολιτική σκοπιμότητα.

Σταύρος Μονεμβασιώτης

ΗΛΙΑΣ ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ

Καλύτερα
νά νικούσαν οι κόκκινοι

...Ο χρόνος ή (κάλλιο) ο τρόμος του χρόνου, στοιχειώνει αυτή τη συλλογή διηγημάτων. Ο αφηγητής είτε ως παρατηρητής των μελλοντικών χρόνων, είτε ως ήρωας μελοδραματικών ρομάντζων, βουλιάζει μέσα σε βάλτους αυτοεγκλεισμού, όπου και βολοδέρνει τρεφόμενος με τὰ άποφάγια της μνήμης.

.....
Τό επιβάλει τό είδος των άλφαροϊσκιωτων ήρωων που περιγράφονται και λειτουργούν, ό τρόπος μέ τόν όποιο αντιδρούν, ό παρορμητισμός και ή άκρα ένταση μέ τήν όποια συμπεριφέρονται, οι άπόλυτες άποφάσεις, τά όνειρα που κάνουν και που συνήθως βρίσκονται σε άγρια διάσταση μέ τήν ρέουσα πραγματικότητα... Δέν έχουμε παρά να θυμηθούμε ήρωες του Θανάση Βαλτινού, του Γιάννη Πάνου Από τό στόμα της παληάς Remington, και του Δημήτρη Πετσετίδη από Τό Παιχνίδι.

Η.Χ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιάλη 9 - Αθήνα
Τηλ. 36.07.744 - 36.04.793

Οι Οικονομικοί «πονοκέφαλοι» της κυβέρνησης Μητσοτάκη

του Αλέκου Βυζάντιου

Και για να αποτύχεις σε κάτι χρειάζεται προσπάθεια, επιτυχής ή όχι. Η Κυβέρνηση καταφέρνει, ελλείπει και αντιπολίτευσης να προβαίνει σε συνεχείς αποτυχίες... αλλά με επιτυχία.

Αναμφισβήτητα υπάρχουν πολλά προβλήματα, εσωτερικά και εξωτερικά, αλλά και εκκρεμότητες που μπορούν να προκαλέσουν —και προκαλούν— «πονοκεφάλους» σε μια κυβέρνηση και ιδιαίτερα στην κυβέρνηση Μητσοτάκη, η οποία εδώ και μερικούς μήνες με τις αντιθέσεις της, τις διαμάχες της, τις αμφιταλαντεύσεις της και τις οπισθοχωρήσεις της σε καίρια θέματα «αρχής», θυμίζει τους τελευταίους μήνες διακυβέρνησης της χώρας από το ΠΑΣΟΚ.

Ωστόσο, επειδή το σημαντικότερο ίσως πρόβλημα, το οποίο αντιμετωπίζει η κυβέρνηση του κ. Μητσοτάκη, είναι το οικονομικό και επειδή, όπως ο ίδιος έχει παραδεχθεί, χωρίς την επίλυση του προβλήματος αυτού δεν μπορεί να ασκηθεί ούτε εξωτερική πολιτική και επειδή πολύ σύντομα ορισμένοι υπουργοί θα κληθούν να δώσουν λογαριασμό για την οικονομική πορεία της χώρας στους Κοινοτικούς αξιωματούχους προκειμένου να μας χορηγηθεί η δεύτερη δόση του δανείου, καλό θα ήταν να δούμε «πού βρισκόμαστε».

Βέβαια, για το «πού βρισκόμαστε» αναφέρθηκε αρκετές φορές ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Μητσοτάκης τις τελευταίες εβδομάδες, με αποκορύφωμα τις δηλώσεις του στην Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, που όπως ήταν φυσικό προκάλεσαν πολλές αντιδράσεις αφού το 1992 το έταξε χειρότερο του 1991. Υπενθυμίζουμε ότι ο πρωθυπουργός με έμφαση τόνισε ότι «δεν υπάρχουν κεκτημένα δικαιώματα ούτε ανελαστικές δαπάνες στον προϋπολογισμό. Όλα είναι ελαστικά από την ώρα που δεν έχεις να πληρώσεις», προκαλώντας έτσι «ρίγη» στον κ. Παλιαοκρασσά, ο οποίος καλείται τώρα με τον προϋπολογισμό του 1992, να αναθεωρήσει πάγιες πλέον απόψεις για

τις πραγματικά ανελαστικές δαπάνες και «σύγκρου» στους περισσότερους εργαζόμενους, οι οποίοι γνωρίζουν πολύ καλά τι σημαίνει να περικοπούν ακόμη και εκείνες οι δαπάνες οι οποίες μέχρι τώρα θεωρούνταν ανελαστικές.

Και για να μην μας αφήσει καμιά αμφιβολία για το «πού το πάει» η κυβέρνηση τούτη, ο κ. Μητσοτάκης πρόσθεσε, στην ομιλία του στην ΔΕΘ, ότι «για μας δεν υπάρχουν κεκτημένα δικαιώματα. Κεκτημένα δικαιώματα είναι δικαιώματα όταν μπορείς να το ασκήσεις»... θέλοντας να πει, τι; Ότι οι συναξιούχοι (για παράδειγμα) δεν έχουν κεκτημένο δικαίωμα εισπραξής της σύνταξής τους... γιατί δεν μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμα αυτό;

Άλλωστε από όσα έχει πει ως τώρα ο κ. Μητσοτάκης ελάχιστοι απομένουν στην Ελλάδα που μπορούν να ασκήσουν τα κεκτημένα τους δικαιώματα, αφού η κατάσταση της οικονομίας, κατά γενική ομολογία, δεν είναι καθόλου ευχάριστη, το δε μέλλον της διαγράφεται ζοφερό. Μια πρώτη προσέγγιση της οικονομικής κατάστασης, μας οδηγεί στα εξής συμπεράσματα:

● Ότι οι αντιθέσεις μεταξύ κυβερνητικών στελεχών για τον προϋπολογισμό 1992, τις περιχοπές δαπανών και τα συμφέροντα που θα θιγούν όπως και οι διαφοροποιήσεις πάνω στα θέματα του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων, ενδέχεται να οδηγήσουν σε συγκρούσεις μεταξύ κορυφαίων οικονομικών υπουργών με απρόσμενες, προς το παρόν, προεκτάσεις...

● Πως η αδυναμία επίτευξης των στόχων στην εισπραξη των δημοσίων εσόδων, για τα οποία μας παρέπεμψε ο πρωθυπουργός στην ομιλία του στην ΔΕΘ, στο 1992, από κρατικά ομόλογα και αποκρατικοποιήσεις θα προκαλέσει την μήνιν των Κοινοτικών αξιωματούχων, οι οποίοι είχαν δεχθεί, μετά από πολλές πιέσεις, μεταξύ των όρων για την χορήγηση του δανείου, ότι οι στόχοι αυτοί θα επιτευχθούν μέσα στο 1991. Και αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία διότι στην περίπτωση που η ΕΟΚ διαπιστώνει ότι οι όροι

για την χορήγηση του δανείου δεν επιτυγχάνονται θα γίνουν «έξω φρενών» με απρόβλεπτες και εδώ συνέπειες, διότι εκτός των άλλων η λήψη του δανείου από την Ελλάδα έγινε με την εγγύηση της ΕΟΚ. Κατά συνέπεια, μαζί με την Ελλάδα εκτίθεται και η ΕΟΚ στην περίπτωση που δεν ικανοποιούνται οι όροι χορήγησης του δανείου.

● Ότι καμιά σημασία και κανένα θετικό αποτέλεσμα δεν πρόκειται να έχουν οι όποιες φορολογικές απαλλαγές αποφασίσει η κυβέρνηση δεδομένου ότι ο πληθωρισμός θα μειώσει έτσι και αλλιώς το καθαρό εισόδημα των εργαζομένων ακόμη περισσότερο.

Ειδικά για τον πληθωρισμό πρέπει να τονιστεί ότι είναι πολύ πιο δύσκολο να μειωθεί από το 15% ή 16% ή 17% στο 10%, όπως είναι ο κυβερνητικός στόχος για το 1992, παρά από το 23% ή 24% που ήταν το 1990 στο 15% ή 16% ή το 17%. Σημειώνεται ότι στα υψηλά κλίμακα των υπουργείων Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών αμφισβητείται έντονα το κατά πόσο θα μειωθεί ο πληθωρισμός «έτι περισσότερο» διότι, όπως οι ίδιοι υποστηρίζουν, λειτουργεί ουσιαστικά μόνο το ένα σκέλος του «δίπτυχου» για την πτώση του πληθωρισμού. Δηλαδή, ενώ απελευθερώνεται η αγορά δεν απελευθερώνονται οι συντελεστές της. Για να μειωθεί ο πληθωρισμός, υποστηρίζουν οι ίδιοι, δεν πρέπει μόνο να απελευθερωθούν πλήρως οι τιμές, αλλά παράλληλα να υπάρξει και πλήρης απελευθέρωση εισόδου στα επαγγέλματα, πλήρης απελευθέρωση του ωραρίου και πλήρης απελευθέρωση της λειτουργίας των καταστημάτων και όχι ορισμένοι επαγγελματίες και ομάδες πίεσης να καθορίζουν μέχρι και σε ποια απόσταση θα είναι το ένα κατάσταση από το άλλο...

Όπως είναι φυσικό η «διάχυση» της «νέας» αυτής άποψης προετοιμάζει το έδαφος για την πλήρη απελευθέρωση και κατά συνέπεια θα πρέπει να αναμένεται σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ κυβέρνησης και εμποροεπαγγελματιών. Δεν είναι τυχαίο ότι εκπρόσωπός τους στον οποίον διεμνήθη η ά-

ποψη αυτή, απάντησε ότι το πιθανότερο είναι να κηρυχθεί απεργία διαρκείας αν η κυβέρνηση αποφασίσει να «περάσει» κάτι τέτοιο.

● Πως τα Μεγάλα Έργα (Αχελώος, Μετρό, Αυτοκινητόδρομοι, Αεροδρόμιο Σπάτων) προχωρούν με τους γνωστούς ελληνικούς ρυθμούς, με αποτέλεσμα να χρειαστεί σύντομα να απολογηθούν στον Πρωθυπουργό μερικοί υπουργοί. Αυτό σε συνδυασμό με το «κλείσιμο» των προβληματικών επιχειρήσεων και την αποεπένδυση θα επιφέρουν τρομακτική αύξηση της ανεργίας με όλα τα συνακόλουθα.

Τα «ότι» και τα «πώς» μας δίνουν και σαφή και πλήρη εικόνα του «οικονομικού περιβάλλοντος» του τι πρόκειται να περάσουμε και το 1992 και τι θα πρέπει να περιμένουμε για το 1993. Έως τότε αναμεινάντε αντιπολίτευση... σε επίπεδο στήριξης της Κυβέρνησης...

● Πως οι ιδιωτικές καταθέσεις συνεχίζουν την καθοδική τους πορεία, εξέλιξη καθόλου ευχάριστη και για τις Τράπεζες αλλά και για το σύνολο της οικονομίας. Μόνο στο α' εξάμηνο του 1991 και παρά τον συνυπολογισμό των τόκων οι καταθέσεις ιδιωτών και ιδιωτικών επιχειρήσεων «έπεσαν» κατά 60

δισ. δρχ. σε σύγκριση με το αντίστοιχο περυσινό διάστημα. Σε «καλούς καιρούς» το ποσόν αυτό θα ήταν δεκαπλάσιο και στη στήλη της ανόδου και όχι της καθόδου.

● Ότι θα μπορούσε στο «βάθος του τούνελ» να διακρίνεται ένα επενδυτικό φως. Αντί αυτού μόνον επενδυτική άπνοια και δυσπραγία, αποεπένδυση και μείωση της παραγωγής, τουλάχιστον μέχρι το Μάιο όπως μας πληροφορούν από τη Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (τα στοιχεία ως γνωστόν δημοσιεύονται με καθυστέρηση).

Μεταναστεύσεις, παλινοστήσεις, εποικισμοί...

Σοβαρότατα προβλήματα (και οπωσδήποτε περισσότερα από ό,τι τώρα) θα αντιμετωπίσει και η Ελλάδα στο άμεσο μέλλον, από την μαζική μετανάστευση αλλοδαπών και την παράνομη απασχόλησή τους.

Προβλήματα που θα έχουν σχέση (και ήδη έχουν) με την όξυνση των ταξικών αντιθέσεων, την παραοικονομία, τη φοροδιαφυγή, το έλλειμμα των ασφαλιστικών ταμείων αλλά και την απασχόληση, αυτή καθ' εαυτή, των αλλοδαπών, κυρίως στα βαριά και ανθυγιεινά επαγγέλματα, την άνοδο της εγκληματικότητας κ.λπ.

Όλα αυτά δηλαδή τα προβλήματα που αντιμετώπισαν και αντιμετωπίζουν ήδη πολλά κράτη της Δύσης από την μετανάστευση —νόμιμη και παράνομη— υπηκόων από τις Ανατολικές Χώρες αλλά και την Αφρική και την Ασία.

Και εδώ είναι ίσως η μεγάλη σημασία του όλου θέματος. Δηλαδή ότι ενώ οι εμπειρίες που απέκτησαν και αποκτούν άλλα κράτη θα έπρεπε να μας είχαν καταστήσει ιδιαίτερα προσεχτικούς για το θέμα της μετανάστευσης οι πάντες κωφεύουν, καθένας για τους λόγους του.

Αλλά ας δούμε την πραγματική διάσταση του όλου θέματος.

Οι νόμιμα απασχολούμενοι αλλοδαποί, με άδεια εργασίας στην Ελλάδα, δεν ξεπερνούν τους 25.000, ενώ οι παράνομα απασχολούμενοι ή υποαπασχολούμενοι είναι τουλάχιστον δεκαπλάσιοι, αριθμός εξαιρετικά και επικίνδυνα υψηλός αν λάβει κανείς υπόψη το σύνολο του πραγματικού εργατικού δυναμικού της χώρας.

Το υπουργείο Δημόσιας Τάξης εκτιμά ότι οι παράνομα απασχολούμενοι αλλοδαποί στην Ελλάδα δεν ξεπερνούν τους 120.000, οι ανεπίσημες πληροφορίες τους αναβιβάζουν σε 300.000, η ΓΣΕΕ τους υπολογίζει

σε 350.000 ενώ πρόσφατα δημοσιεύματα αναφέρονται σε 400.000. Αν και τα τελευταία νούμερα μοιάζουν για υπερβολικά γεγονόσι είναι ότι ένας μεγάλος αριθμός Πολωνών, Ρουμάνων, Αλβανών, Αιγυπτίων, Κούρδων, Πακιστανών, αφρικανών και άλλων, εργάζονται ή υποαπασχολούνται σε βουστάσια, χοιροστάσια και πτηνοτροφεία, στην οικοδομή και στα εργοστάσια, στη γεωργική γη, σε ξενοδοχεία και ορυχεία συνήθως κάτω από άθλιες συνθήκες «χωρίς ταυτότητα» αφού κανένας εκτός από τους εργοδότες τους δεν γνωρίζει πως δουλεύουν και με μεροκάματο που πολλές φορές μόλις ξεπερνά εκείνα που θα εισέπρατταν στη χώρα τους.

Αλλά και στην «υπερήφανη ναυτιλία μας» τα πράγματα δεν είναι καλύτερα. Το υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας υπολογίζει ότι το 10% των πληρωμάτων των υπό ελληνική σημαία πλοίων είναι αλλοδαπό ενώ στα ελληνοκτηπτα πλοία με ξένη σημαία οι 4 στους 10 από τα μέλη του πληρώματος είναι αλλοδαποί.

Όλοι οι παραπάνω, συνήθως ανασφάλιστοι, χωρίς ωράριο και με μοναδική ελπίδα τη διατήρηση της θέσης τους, ζουν κάτω από τις ίδιες αναλογικά συνθήκες που έζησαν για πολλά χρόνια εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες που ξενιτεύτηκαν παλαιότερα στις ΗΠΑ και την Αυστραλία και πιο πρόσφατα στην Γερμανία την Γαλλία και αλλού. Αλλά αυτά φαίνεται να έχουν ξεχαστεί στην Ελλάδα αν και είμαστε σίγουροι ότι μια έρευνα θα αποδείκνυε ότι πολλοί εργοδότες που εκμεταλλεύονται την «μαύρη αγορά εργασίας» σήμερα ήταν πριν λίγα χρόνια, σε άλλο τόπο, στην ίδια θέση του Πολωνού, του Ρουμάνου, του Αλβανού, του Κούρδου και του Πακιστανού.

Και το χειρότερο; Το χειρότερο είναι ίσως ότι όχι μόνον αυτοί οι αλλοδαποί υπο-

φέρουν, έστω και αν περνούν καλύτερα από ό,τι στη χώρα τους, αλλά και «έπεται συνέχεια», αφού την ίδια μοίρα ή σχεδόν την ίδια θα έχουν και άλλοι που δεν είναι αλλοδαποί με την παραπάνω έννοια. Ποιοι; Μα ένα μέρος των Ποντίων που ζουν σήμερα στην ΕΣΣΔ (ήδη έχουν έρθει 40.000), οι ομογενείς από την Αλβανία (άλλοι τόσοι) και οι Σαρακατσάνοι (αναμένονται 10.000).

Όλοι αυτοί, όχι σε πολύ χρόνο, θα υπερκαλύψουν τις θέσεις εργασίας που δεν ενδιαφέρουν τώρα τους Έλληνες και σιγά - σιγά θα περάσουν σε άλλες που ενδιαφέρουν τους Έλληνες (όχι ιδιαίτερα βαριές και βρώμικες δουλειές). Και τότε αναμφίβολα θα δημιουργηθούν και νέα προβλήματα που θα φθάσουν μέχρι και σε συγκρούσεις ημεδαπών και αλλοδαπών. (Το έργο το έχουμε ξαναδεί σε πολλές άλλες χώρες).

Προς το παρόν βέβαια οι σχέσεις των δύο πλευρών είναι άριστες. Οι Έλληνες μεταφέρουν παράνομα τους αλλοδαπούς «εν μια νυκτί» μέσω των συνόρων, καρπούνται την υπεραξία της δουλειάς τους, αλλά έως τότε;

Μπροστά σε αυτούς τους κινδύνους και άλλους πολλούς που δεν εξαντλούνται στις λίγες αυτές γραμμές για αυτό το τεράστιο θέμα, η ελληνική νομοθεσία για τους αλλοδαπούς βασίζεται σε νόμο του 1929 (!).

Όσο για τον καινούριο που ετοιμάζεται έγινε γνωστό ότι θα προβλέπει την συγκρότηση ειδικών μονάδων (από αστυνομικούς και λιμενικούς) που θα αναλάβουν την καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης και ποινές, πολλές ποινές για τους εργοδότες που θα απασχολούν αλλοδαπούς χωρίς άδεια εργασίας. Όλοι λένε ότι ο νέος νόμος θα έχει περισσότερο τον χαρακτήρα κατασταλτικού μέτρου και λιγότερο προληπτικού.

Έτσι και αλλιώς ποιος μπορεί να πει ότι ο χρόνος δουλεύει υπέρ ημών; □

Το αντιαεροπορικό σύστημα

Οσα ακολουθούν, με αφορμή τα γνωστά επεισόδια εργαζομένων στην ΕΒΟ, αποτυπώνουν μία τραγική πραγματικότητα σε ένα τμήμα της αμυντικής βιομηχανίας και υποβάλουν σειρά κρίσιμων ερωτημάτων στον αρμόδιο υπουργό κ. Γιάννη Βαρβιτσιώτη, ο οποίος έχει αρκετή ευθιξία ώστε να επιληφθεί των όσων έχουν δρομολογηθεί.

Στο παρελθόν χρεώνεται η έλλειψη σχεδιασμού και υποβάθμισης των αμυντικών μας βιομηχανιών ώστε αυτή τη στιγμή να παρατάσσουμε ελάχιστες εταιρείες παραγωγής αμυντικού υλικού (ΠΥΡΚΑΛ-ΕΒΟ-ΕΑΒ-Ναυπηγεία και μετρημένες στα δάχτυλα εταιρείες του ιδιωτικού τομέα που εκπροσωπούνται από τον ΣΕΚΠΥ), έναντι 50 περίπου της Τουρκίας που συμπαράγουν ο,τιδήποτε προμηθεύονται οι ένοπλες δυνάμεις της.

Και στην Τουρκία αυτό επιτυγχάνεται με έναν πανίσχυρο και καλά οργανωμένο φορέα πολεμικής βιομηχανίας που προγραμματίζει για τις ανάγκες της επόμενης 20ετίας, ενώ στη χώρα μας η αντίστοιχη Υ.ΠΟ.ΒΙ. (Υπηρεσία Πολεμικής Βιομηχανίας), εκτός από ελάχιστες υπηρεσίες διεκπεραιωτικής μορφής, δεν έχει να επιδείξει τον προγραμματισμό ούτε μιας εγχώριας κατασκευής.

Και όχι μόνον αυτό, αλλά μετά την απόλυση του 30% έως 40% του προσωπικού της ΠΥΡΚΑΛ/ΕΒΟ, το υπόλοιπο απλώς...κάθεται. Μια επίσκεψη λ.χ. στην Μάνδρα Αττικής ή στην Ηλιούπολη σε εργάσιμες ώρες μπορεί να διακόψει μια απέραντη απραξία, την ίδια στιγμή που υλικά των Ενόπλων Δυνάμεων εισάγονται μανιωδώς, ενώ η Υ.ΠΟ.ΒΙ. και το Υ.ΕΘ.Α. «προγραμματίζουν».

Στο κείμενο που ακολουθεί αναφερόμαστε μόνο στο πρόβλημα της ΕΒΟ και ειδικότερα του αντιαεροπορικού συστήματος ARTEMIS μετά την μαζική απόλυση του 80% περίπου των πτυχιούχων μηχανικών της! Το ARTEMIS σχεδιάστηκε από την παρούσα διοίκηση της ΕΒΟ. Και το πρόβλημα, ή μάλλον το σκάνδαλο, με την υπό τον κ. Άρη Μπουλούκο διοίκηση είναι ότι αυτός διακαώς επιθυμεί, σε συνεργασία με ξένους αντιπροσώπους, να διακοπεί η παραγωγή του ARTEMIS, να πεταχτούν τα 40 δισ. δρχ. που δαπανήθηκαν μέχρι τώρα, και να καταβληθούν άλλα 100 δισ. δρχ. περίπου για α-

γορά ενός νέου συστήματος. Η τελευταία «υποχώρηση» που δέχεται είναι να χρησιμοποιηθεί το «ξεπερασμένο» σύστημα ARTEMIS του αμαρτωλού παρελθόντος, αφού εμπλουτισθεί με έναν συγκεκριμένο εκτοξευτή πυραύλων, τύπου SKYGUARD αντί δαπάνης 40 δισ. δρχ. περίπου.

Φαίνεται ότι σήμερα η διαφορά των νέων διοικήσεων από τις παλιές, όπως αυτή του κ. Καμπάνη που ήδη δικάζεται, είναι η προκλητικότητα. Οι παλιές διοικήσεις πράγματι διόγκωσαν το πραγματικό κόστος του συστήματος που ανέπτυσαν, αλλά πάντως κούτσά - στραβά το ανέπτυξαν. Οι σημερινές, αντιθέτως, ξεδιάντροπα κατηγορούν το ίδιο το προϊόν τους, και δημιουργούν (ή τείνουν να δημιουργήσουν) πολλαπλάσια ζημιά, με αντίστοιχο όφελος που θα καρπωθούν συγκεκριμένοι αντιπρόσωποι.

Ευθυγραμμισμένο με την προσπάθεια αυτή της διοικήσεως Μπουλούκου, και της αντιπροσωπείας Δαλέζιου, εμφανίστηκε στην «Καθημερινή» της περασμένης Κυριακής, ένα άρθρο, καταδικαστικό του ARTEMIS που ήταν πλήρες ανακριβειών.

Παραπληροφόρηση

Τα κύρια σημεία του άρθρου αυτού, που μόνο παραπληροφόρηση παρείχε είναι τα εξής:

1) Οι προδιαγραφές της μονάδας πυροβόλων είναι ξεπερασμένες και ήδη χρονολογούνται από το 1981, σε αντίθεση με τις προδιαγραφές του συστήματος SKYGUARD της OERLIKON.

2) Το σύστημα ARTEMIS έχει απορριφθεί κατά την αξιολόγησή του.

3) Διακόπηκαν οι όποιες προσπάθειες παραγωγής λόγω... του μη επιχειρησιακού των επιμέρους συστημάτων κ.τ.λ.

4) Παραγγέλθηκαν από τις προηγούμενες διοικήσεις όλα σχεδόν τα υποσύστημα έναντι κόστους 40 δισ.δρχ., τα οποία γενικώς είναι άχρηστα, δεδομένου ότι τα σύγχρονα αεροσκάφη επιχειρούν εκτός βεληνεκούς πυροβόλων.

5) Δεν προβλέπεται κοινή ευθύνη των επιμέρους κατασκευαστών παρά μόνο του κύριου κατασκευαστή (ΕΒΟ) απέναντι στις Ένοπλες Δυνάμεις.

6) Το μόνο πυραυλικό σύστημα που φαίνεται αξιόπιστο και κατάλληλο να ενσωματωθεί στο ARTEMIS είναι το SKYGUARD του Δαλέζιου, με βεληνεκές 12.000 m σύμφωνα με ειδική μελέτη!

Η πραγματικότητα

Οι πραγματικές όμως θέσεις, πλήρως διασταυρωμένες έχουν ως εξής:

1) Οι προδιαγραφές του ARTEMIS είναι οι νεότερες διεθνώς για μονάδα πυροβόλων. Αυτές λ.χ. του SKYGUARD που προβάλλεται είναι του 1970! Σύμφωνα επίσης με πληθώρα μελετών το διαμέτρημα των 30 χιλιοστών είναι το βέλτιστο για αντιαεροπορική άμυνα. Ένα διαμέτρημα 35 χιλ. ή 40 χιλ. προσφέρει μεν 10-15% αύξηση βεληνεκούς σε βάρος ταχυβολίας, διασποράς κ.τ.λ., με συνέπεια την ακαταλληλότητα για εγγύς αεράμυνα.

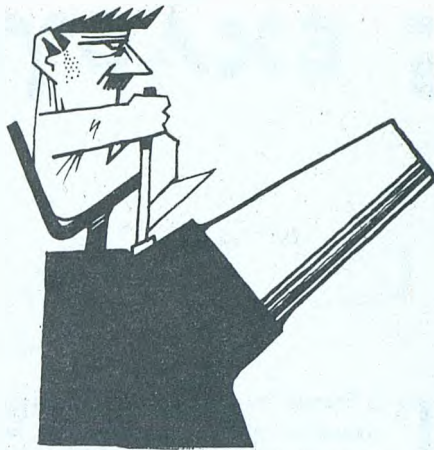
2) Το ARTEMIS έχει γίνει αποδεκτό πλήρως, σύμφωνα με τρεις (3) εκθέσεις του Υ.ΕΘ.Α. Αντίθετα το SKYGUARD, που αγοράστηκε από την Ελλάδα και Αίγυπτο (ούτε καν από την Ελβετία που το παράγει), παρουσίασε πληθώρα προβλημάτων (MISS FIRE) τόσο σε στοιχειώδεις αρχικές δοκιμές, όσο και στις δοκιμές αποδοχής, τις οποίες «επιμελήθηκε» ο γνωστός αντιπτεράρχος Ι. Μαρινάκης.

3) Οι...προσπάθειες παραγωγής διακόπηκαν με ευθύνη του Μπουλούκου και του προϊσταμένου της Υ.ΠΟ.ΒΙ. κ. Δημουλή, που μετά την αποδοχή από τις αντίστοιχες επιτροπές δεν εισηγήθηκαν την έναρξη μαζικής παραγωγής σύμφωνα με την σύμβαση. Το θέμα βέβαια είναι γιατί η διορισμένη διοίκηση θα υπερασπιστεί τα συμφέροντα της Εταιρείας, όπως και η επιβλέπουσα δημόσια αρχή (Υ.ΠΟ.ΒΙ.)!

4) Πράγματι παραγγέλθηκαν με απαράδεκτο τρόπο από τις προηγούμενες διοικήσεις διάφορες υποσυλλογές, και τον λόγο έχει η δικαιοσύνη. Δεν νομίζουμε βέβαια ότι είναι άχρηστο, σαν αντιαεροπορικό μέσο, το πυροβόλο, ούτε αυτό προκύπτει από καμιά ανάλυση, το αντίθετο μάλιστα. Η ανάγκη συμπλήρωσης του συστήματος με ένα εύλικτο, αξιόπιστο και ει δυνατόν, φθηνό πυραυλικό σύστημα, νομίζουμε επίσης ότι είναι υπαρκτή.

Θα έπρεπε συνεπώς, βάσει του νόμου 284/89 η Υ.ΠΟ.ΒΙ. να δώσει προδιαγραφές και να προκηρύξει διαγωνισμό, και όχι να συντάξει χωρή κριτήρια μια ειδική, όπως την αποκαλεί το δημοσίευμα, μελέτη η οποία καταλήγει υπέρ του SKYGUARD του Δαλέζιου! Η «μελέτη» αυτή που περιήλθε στην αντίληψή μας, είναι μνημείο προχειρότητας που ελάχιστα αντέχει σε κριτική.

ARTEMIS

5) Ουδέποτε ο επιμέρους κατασκευαστής ελέγχεται για ευθύνη, την οποία αμέριστη φέρει ο κύριος κατασκευαστής (στην διάθεσή μας υπάρχουν επ' αυτού αναλύσεις, της ίδιας της Υ.ΠΟ.ΒΙ., ΝΑΤΟϊκών οδηγιών ποιότητας κ.τ.λ.).

6) Υπάρχουν πυραυλικά συστήματα που έχουν παραχθεί σε εκατοντάδες αντίτυπα εκτός του SKYGUARD για το οποίο έγινε στοιχειώδης παραλαβή από τον υποπτέραρχο κ. Μαρινάκη, που προαναφέραμε. Μάλιστα για να πετύχει τον στόχο επελέγη ανακλαστική επιφάνεια ίση με αυτή ενός BOEING, και υποχρεώθηκε να περάσει δύο φορές από την ίδια πορεία!

Λίγα λόγια τώρα για το ARTEMIS-30.

Ως γνωστόν το αντιαεροπορικό αυτό σύστημα περιλαμβάνει συστοιχίες διδυμων πυροβόλων 30 χιλιοστών που κατευθύνονται από ένα RADAR ερεύνης που διεγείρει τη μονάδα παρακολούθησης στόχων και αυτή με τη σειρά της τα πυροβόλα. Όλα τα συγχροτήματα ραντάρ καθώς και διάφορα επιμέρους εξαρτήματα έχουν ήδη παραγγελθεί σε εταιρείες του εξωτερικού (αφού υπογράφηκαν σχετικές συμβάσεις), που τώρα πιέζουν για εξόφλησή τους. Οι μονάδες πυροβόλων (σε συντομία Μ.Π.Π.) αποτελούν το κυρίως συγκρότημα στο οποίο παρέχει η EBO προστιθέμενη αξία. Τα δύο αρχικά πρωτότυπα έχουν σχεδιαστεί και κατασκευαστεί από τη γερμανική KUKA.

Το πρόγραμμα ARTEMIS λοιπόν, το μοναδικό εθνικό πρόγραμμα σε εξέλιξη μετά από ακροβατισμούς προηγούμενων διοικήσεων, έφτασε επιτέλους σε κάποιο τέλος. Οι Μ.Π.Π. έγιναν αποδεκτές από τις ένοπλες δυνάμεις όπως είπαμε μετά από 3 θετικές εκθέσεις (δύο διακλαδικές και μία της Αεροπορίας με περιβάλλον αντιμέτρων).

Στη συνέχεια στους χρήστες, μετά μάλιστα από τις νωπές αναλύσεις του πολέμου του Κόλπου, αναθερμάνθηκε η ανάγκη προσταρτήσεως στις συστοιχίες πυροβόλων και ενός πυραυλικού συστήματος, πράγμα για το οποίο υπήρχε πρόβλεψη στο αρχικό συμβόλαιο της EBO.

Μπουλούκος, Δαλέζιος, Μαρινάκης

Και από το σημείο αυτό, που τοποθετείται στις αρχές του '91, αρχίζει η ευθύνη κυρίως της Υ.ΠΟ.ΒΙ. της διοικήσεως της EBO και εν μέρει του Υ.ΕΘ.Α. Αντί της εντολής

ενάρξεως κατασκευής εκατό και πλέον μονάδων Μ.Π.Π. που είχαν ήδη γίνει αποδεκτές, άρχισε από τον διορισθέντα πρόεδρο της EBO και βουλευτή κ. Μπουλούκο, μία τακτική υπαναχωρήσεως και συγκεκαλυμμένης κατηγορίας του ARTEMIS από την ίδια την εταιρεία (όπως ότι η EBO αδυνατεί να το καλύψει σε ανταλλακτικά κ.λπ.).

Παράλληλα ο αντιπρόσωπος Μ. Δαλέζιος, που φέρεται να έχει στενή σχέση με τον κ. Μπουλούκο, (τουλάχιστον για ένα μεγάλο διάστημα ήταν τακτικός επισκέπτης των γραφείων της EBO) άρχισε να προωθεί την ιδέα κατάργησης των Μ.Π.Π. καθώς και ολόκληρου του ARTEMIS και αντικατάστασής του με τα πυροβόλα 35mm της OERLIKON και το πυραυλικό σύστημα SKYGUARD που ο ίδιος αντιπροσωπεύει.

(Το σύστημα SKYGUARD έχει πουληθεί στην Ελλάδα και στην Αίγυπτο, είχε δε πρωτοστατήσει στην αγορά του ο γνωστός μας αντιπτέραρχος Ι. Μαρινάκης των MAGIK-II).

Στην σιωπηρή πρόσκληση για πυραυλικό σύστημα που τελείως ανορθόδοξα κίνησε η Υ.ΠΟ.ΒΙ., προσήλθαν προσκεκλημένες - απρόσκλητες 6 ξένες εταιρείες και μια ομάδα 2 ελληνικών εταιρειών που σε συνεργασία με τη γερμανική KUKA αναλάμβαναν να κατασκευάσουν στη χώρα το πυραυλικό σύστημα στο ένα δέκατο του κόστους των ξένων ανταγωνιστών. Παράλληλα, οι ελληνικές εταιρείες δεσμεύτηκαν σε πλήρη αξιοποίηση του συστήματος ARTEMIS.

Η ανορθόδοξη συμπεριφορά της Υ.ΠΟ.ΒΙ. συνίσταται στη μη εφαρμογή του νόμου 284/89, δηλ. χωρίς να συντάξει προδιαγραφές και κριτήρια αξιολογήσεως, συνέγραψε έκθεση στην οποία αυθαίρετα προκρίνει το σύστημα Μ. Δαλέζιου και την έστειλε στον πρώην αναπληρωτή υπουργό Παπαδόγγονα. Στην ίδια έκθεση αποκλείει ουσιαστικά τους Έλληνες, παρά την πρόσφατη υπουργική απόφαση του τ. αναπληρωτή υπουργού Άμυνας κ. Παπαδόγγονα, όπου δίδονται οδηγίες για ελληνοποίηση προμηθειών και του ρόλου της, εν πάση πε-

ριπτώσει, ως υπηρεσίας αναπτύξεως της Αμυντικής Βιομηχανίας.

Το πλάνο λοιπόν του Μ. Δαλέζιου, με ανοχή της διοικήσεως της EBO αλλά και της Υ.ΠΟ.ΒΙ. φαίνεται να αρχίζει να προωθείται και οδηγεί στη ματαιώση του προγράμματος ARTEMIS και σε ακόμη μεγαλύτερη διόγκωση του κόστους του δεδομένου ότι οι ήδη ανειλημμένες υποχρεώσεις της EBO που προαναφέραμε, συμποσούνται σε πολλές δεκάδες δισεκατομμύρια δραχμές.

Υπάρχει απάντηση;

Προτού προχωρήσουμε σε περισσότερες λεπτομέρειες θα θέλαμε μία απάντηση απ' τον κ. Βαρβιτσιώτη, στα εξής:

● Πράγματι θα «πεταχτούν» τα περίπου 40 δισ. δρχ. που ήδη δαπανήθηκαν;

● Υπάρχει πολιτική βούληση να μην επαναληφθούν οι μεθοδεύσεις του ΠΑΣΟΚ που εκκρεμούν στα δικαστήρια; Ποιος ο λόγος της πρόχειρης εκθέσεως της Υ.ΠΟ.ΒΙ. και ποιος τελικά, ο ρόλος της στην υποστήριξη της Ελληνικής Αμυντικής Βιομηχανίας; Γιατί παραβιάζεται το ΠΔ 284/89 και η σχετική υπουργική απόφαση;

● Χρειάζεται περισσότερο από ενάμιση χρόνο για να ληφθούν αποφάσεις για το ARTEMIS — το δε κόστος του αργούντος προσωπικού ποιος το πληρώνει; Το SKYGUARD παρελήφθη λ.χ. σε μερικές εβδομάδες, ενώ είμαστε ο πρώτος χρήστης στον κόσμο.

● Υπάρχει συγκεκριμένο πλάνο υποκατάστασης εισαγωγών και αναπτύξεως συστημάτων που ακολουθεί η Τουρκία; Φερ' ειπείν, είναι γνωστό ότι τα ανταλλακτικά μας σε F-16 θα τα προμηθευόμαστε μελλοντικά απ' την Τουρκία (!) ενώ υπάρχει εγχώρια δυνατότητα κατασκευής τους που καταπινιγεται. Το ίδιο ισχύει για πληθώρα συστημάτων.

Αλλά θα επανέλθουμε, περιμένοντας εν τω μεταξύ κάποιες διευκρινίσεις απ' το Υ.ΕΘ.Α.

□

Πρόωρες εκλογές;

του Μ. Βικελίδη

Με προίκα δύο δημοσκοπήσεις, η επίθεση που εξαπέλυσε από την Θεσσαλονίκη ο Α. Παπανδρέου φαίνεται να στηρίχθηκε στους καλούς θεούς της κοινής γνώμης: οι δημοσκοπήσεις που δημοσιεύθηκαν την προηγούμενη εβδομάδα στον «Ταχυδρόμο» και στο «ΕΝΑ» έδιναν προβάδισμα στο κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης 5,2% και 8%, αντίστοιχα, έναντι της ΝΔ. Για τον Α. Παπανδρέου, δεν είχε καμιά σημασία το ότι οι δημοσκοπήσεις έγιναν στις 4 εκλογικές περιφέρειες της Αθήνας και του Πειραιά και δεν ήταν πανελλαδικές· ίσως δεν είχε σημασία και αυτή καθ' εαυτή η δημοσκόπηση —του χρειαζόταν σαν υποστήριγμα στον «αέρα» που διεκδικεί έναντι του κυβερνώντος κόμματος. Γι' αυτό και, άλλη μία φορά, ήταν προσεκτικός: μίλησε όχι για το πλειοψηφούν ΠΑΣΟΚ, αλλά για το ΠΑΣΟΚ -«πρώτο κόμμα» και για μειοψηφούσα κυβερνητική παράταξη.

Το ζήτημα του συσχετισμού δυνάμεων ανάμεσα στην ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ δεν μπορεί ασφαλώς να λυθεί μέσω κάποιων δημοσκοπήσεων. Οι τάσεις που μπορούν να διαφανούν από τις δημοσκοπήσεις των τελευταίων μηνών ερμηνεύοντας έτσι ή αλλιώς, ανάλογα με το ποιος τις ερμηνεύει, πώς και ως προς τι. Το γεγονός ότι τα αποτελέσματα των δημοσκοπήσεων έχουν ενταχθεί άμεσα στους στρατηγικούς χειρισμούς των κομματικών ηγεσιών και έχουν έτσι γίνει οργανικό στοιχείο στον πολιτικό ανταγωνισμό, περιπλέκει ακόμη περισσότερο τα προβλήματα που ενέχονται στην προσέγγιση των δεδομένων για τις τάσεις της κοινής γνώμης.

Είναι όμως κοινός τόπος ότι υπάρχουν απώλειες για την ΝΔ: πριν από τρεις περίπου μήνες, ο Κ. Μητσοτάκης ήταν αυτός ο οποιός, όταν ρωτήθηκε για τα αποτελέσματα δημοσκόπησης που έφεραν προπορευόμενο το ΠΑΣΟΚ, ισχυρίσθηκε ότι η ΝΔ μπορεί να έχει χάσει το 2-3% των ψηφοφόρων της του Απριλίου 1990. Το πρόβλημα όμως αρχίζει από εκεί και μετά: απώλειες προς όφελος ποιού; Και με ποια κριτήρια μετρώνται αυτές οι απώλειες, ή, αντίθετα, η ισχύς των κομμάτων; Και μέσα σε ποιο θεσμικό πλαίσιο προβάλλονται; Σε εκείνο του ισχύσαντος ή σε αυτό του ισχύοντος εκλογικού συστήματος; Και με βάση ποια γεωγραφική κατανομή εδρών, την ισχύουσα, ή αυτήν που μπορεί να υπάρξει αν ληφθεί σαν βάση υπολογισμού του εκλογικού πληθυσμού ή φετινή απογραφή;

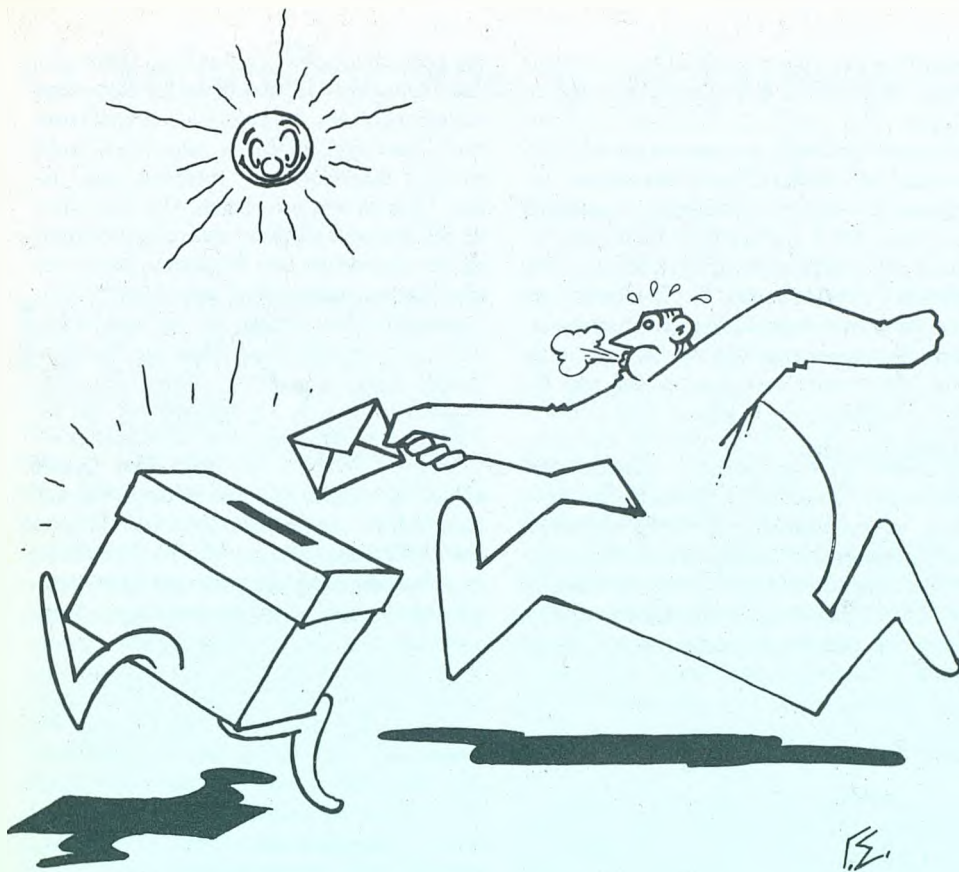
Και, για να κλείσουμε αυτόν τον τελείως ενδεικτικό, κατάλογο προβλημάτων με επισημάνσεις «τεχνικής φύσεως», πώς συγκροτούνται τα δείγματα αυτών των δημοσκοπήσεων, (πέρα από την απλή απογραφή: «η έρευνα έγινε με την μέθοδο των *quotas*...»), με ποιες τεχνικές αναλύονται τα πορίσματά τους, πώς γίνονται οι σταθμίσεις της ψήφου, πώς ανιχνεύεται η πρόθεση ψήφου (με μία ή με περισσότερες μεταβλητές), πώς προσδιορίζονται αναλυτικότερα οι μαζικές βάσεις των κομματικών χώρων;

Δυστυχώς οι δύο πρόσφατες έρευνες δεν

παρέχουν αξιόλογη βάση για υπολογισμούς και ελέγχους μετατοπίσεων και κερδών, απωλειών ή πιθανοτήτων παλινόστησης / επαύξησης. Και, πρώτα απ' όλα, και οι δύο έρευνες δεν παρουσιάζουν την ψήφο που δήλωσε ο πληθυσμός του δείγματός τους για τον Απρίλιο του 1990 (δηλαδή, τόσο τοις εκατό του δείγματος είχε ψηφίσει τον Απρίλιο 1990 ΠΑΣΟΚ, τόσο ΝΔ, τόσο ΣΥΝ κ.ο.κ.). Το σίγουρο είναι ότι οι πρόθεση ψήφου για την ΝΔ υπολείπεται σημαντικότερα από τις ψήφους που συγκέντρωσε τον Απρίλιο του 1990 κατά 17%, στην έρευνα του «Ταχυδρόμου» (από 45,3 σε 28,6%) και κατά 25%, στην έρευνα του «ΕΝΑ» (από 45,3 σε 20%), πράγμα που ενδεχομένως υποδηλώνει (αν ληφθεί υπόψη και η κατανόηση της «μη ψήφου» στην ανά κόμμα πρόθεση ψήφου) μία υποανατιπροσώπηση των συντηρητικών ψηφοφόρων στα δείγματα αυτών των ερευνών. Και βεβαίως, ακόμη και αν δεχθεί κανείς τη θέση ότι «η δημοσκόπηση δεν είναι φωτογραφία, αλλά χάρτης» που δείχνει τάσεις, το πρόβλημα είναι ότι αν υπάρχουν κάποια «ελαττώματα» τότε ούτε τα περί «τάσεων» γίνονται άλλοθι για να αποφευχθεί ο αυστηρός έλεγχος των δεδομένων.

Σημαντικές μετατοπίσεις;

Με αυτά υπόψη, δεν είναι αυθαίρετο να υποθέσει κανείς ότι οι απώλειες της ΝΔ δεν μεταφράζονται αβίαστα σε αντίστοιχες μετατοπίσεις - κέρδη υπέρ του ΠΑΣΟΚ. Ακόμη και αν μιλήσει κανείς για «τάσεις», μπορεί να υποθεθεί ότι από τις δύο αυτές δημοσκοπήσεις δεν προκύπτουν ανακατατάξεις μείζονες. Ακόμα και αν το ΠΑΣΟΚ «εισπράττει» από την ΝΔ, δηλαδή έχουμε πραγματική μετατόπιση και όχι αναστολή ψήφου προς το κυβερνών κόμμα, τα ποσοστά που φαίνεται να εισπράττει και στην μία και στην άλλη δημοσκόπηση δεν είναι ικανά να μειώσουν σημαντικά ή πόσο μάλλον να αντιστρέψουν την κατά 9% απόστασή του από την ΝΔ τον Απρίλιο του 1990. Διότι το ΠΑΣΟΚ εμφανίζεται, επιπρόσθετα, να χάνει λίγους ψηφοφόρους του το '90 από

τον ΣΥΝ, ενώ καταγράφει σχεδόν ίδιο ποσοστό «μη ψήφου» (λευκό - άκυρο, αναποφάσιστοι) με τον ΣΥΝ. Οι περισσότεροι ψηφοφόροι της ΝΔ του Απριλίου 1990 που δεν δηλώνουν αντίστοιχη πρόθεση ψήφου για «σήμερα» κατατάσσονται στους αναποφάσιστους, στους «μη γνωρίζοντες» στα «λευκά» και στα «άκυρα». Αυτό σημαίνει ότι μεταστροφή κρίσιμης μάζας δεν υπάρχει προς το παρόν.

Υπάρχει περισσότερο μία «αναστολή» των εκλογικών προσανατολισμών των συντηρητικών ψηφοφόρων. Και αυτό συμβαίνει στις κοινωνικά εξόχως προβληματικές για το κυβερνών κόμμα περιοχές του Λεκανοπεδίου της Αττικής, μέσα σε μία κατάσταση πλήρους σχεδόν διάλυσης και φυγοκεντρικής δυσαρέσκειας της κομματικής μηχανής της ΝΔ, και με τριβές και συγκρούσεις στην ανώτατη πολιτική ηγεσία της. Αυτό, βεβαίως, δεν σημαίνει ότι κάποιες μετατοπίσεις δεν έγιναν από τον κυβερνητικό χώρο προς εκείνον της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Το ζήτημα που τίθεται εδώ είναι η σημασία, δηλαδή ο όγκος και η δυναμική της μετατόπισης. Και αυτό δεν μπορεί να εξαχθεί αν, μεταξύ άλλων που λείπουν από τις δύο δημοσκοπήσεις, δεν γίνει «προβολή» των εκλογικών τάσεων του πληθυσμού του λεκανοπεδίου σε εθνικό επίπεδο, ελλείψει της σίγουρα δαπανηρής πανελλαδικής δημοσκόπησης.

Υπάρχει και Αριστερά

Στον χώρο της Αριστεράς η εικόνα που προκύπτει από τις δύο δημοσκοπήσεις είναι εξόχως προβληματική, τουλάχιστον αν διαβάσουμε συνετά τα δεδομένα τους: και στις δύο δημοσκοπήσεις ο ΣΥΝ με το ΚΚΕ εμφανίζονται με ένα ποσοστό ίδιο, γύρω στο 14%. Και αυτό παρά το γεγονός ότι τα ποσοστά της ΝΔ —και σε μικρότερο βαθμό του ΠΑΣΟΚ— διαφέρουν αρκετά μεταξύ των δύο ερευνών. Αν σε αυτό το 14% των ΚΚΕ + ΣΥΝ συνυπολογιστούν τα σχεδόν ταυτόσημα πάλι μεταξύ των δύο ερευνών ποσοστά των ψηφοφόρων που το 1990 είχαν ψηφίσει ΣΥΝ αλλά τώρα επιλέγουν το λευκό - άκυρο ή δεν έχουν αποφασίσει (13-15%), τότε ούτε λίγο ούτε πολύ η Αριστερά δείχνει ακόμη και να ξεπερνά το ποσοστό του ΣΥΝ τον Απρίλιο του 1990.

Το ποσοστό των λευκών - άκυρων και των αναποφάσιστων που καταγράφεται στο εκλογικό σώμα της αριστεράς στην Αθήνα και τον Πειραιά είναι θεμιτό να υπολογίζεται σαν δυνητική ψήφος προς τα ΚΚΕ/ΣΥΝ δεδομένου ότι αυτοί οι ψηφοφόροι δεν προσελκύστηκαν από άλλους κομματικούς χώρους και λαμβάνοντας υπόψη ότι η Αριστερά εμφανίζεται στις δύο έρευνες ως εξαιρετικά συνεκτική (διατηρώντας δηλαδή το 80% περίπου των ψηφοφόρων του ΣΥΝ το 1990). Και όλα αυτά, τη στιγμή που έχει διαλυθεί το σύμπαν στον αριστερό χώρο

(διεθνώς και εθνικώς) και οι εγχώριες κομματικές μηχανές του ΚΚΕ και του ΣΥΝ είτε βρίσκονται σε κατάσταση αποσάθρωσης (ΚΚΕ), είτε είναι ασυγκρότητες (ΣΥΝ). Αυτά είναι λίγα από τα στοιχεία που μπορούν να θεμελιώσουν την υπόθεση ότι, αντίθετα με τον χώρο της ΝΔ, η αριστερά ίσως να υπεραντιπροσωπεύεται στο δείγμα πληθυσμού και των δύο ερευνών.

Όσον αφορά την κατανομή της πρόθεσης ψήφου των ψηφοφόρων του ΣΥΝ τον Απρίλιο του 1990 μεταξύ του ΚΚΕ και του ΣΥΝ, η οποία δίνει διπλάσιο σχεδόν ποσοστό ψήφων στο ΚΚΕ από τον ΣΥΝ, είναι ίσως νωρίς ακόμη να εξαχθούν συμπεράσματα για το ποιος κληρονομεί το μεγαλύτερο μέρος των αριστερών ψήφων: το ΚΚΕ εμφανίζεται με δύναμη 5% περίπου και στις δύο έρευνες, τη στιγμή που και οι δύο δημοσκοπήσεις έγιναν μετά το πραξικόπημα στην ΕΣ-ΣΔ και τις θέσεις αλληλεγγύης προς αυτό εκ μέρους του Περισσού, και όταν υπάρχει σαν δεδομένο, από άλλη δημοσκόπηση, ότι το 1/4 περίπου του πληθυσμού Αθήνας - Πειραιά κάθε άλλο παρά διάκειται δυσμενώς προς την μοσχοβίτικη χούντα. Είναι μάλλον νωρίς ακόμα για να κρίνουμε τις κοινωνικές αντοχές που διαθέτει η κουλτούρα του σημερινού ΚΚΕ, και είναι το λιγότερο επιτόλαιο όλα αυτά να τα «ξεμπερδεύεις» με τη φράση «η ελληνική κοινωνία έχει ακόμη ένα δημοκρατικό έλλειμμα», όπως έκανε η Πρόεδρος του ΣΥΝ Μ. Δαμανάκη.

Πρώρες εκλογές;

Αν οι παραπάνω προσεγγίσεις δεν είναι χωρίς αντίκρουσμα στην πραγματικότητα, τότε το ερώτημα που προκύπτει είναι κατά πόσο υπάρχει περίπτωση να μετατοπισθεί το πολιτικό εκκρεμές από τον σημερινό του άξονα ειδικότερα, κατά πόσο ενδέχεται να υπάρχουν μετατοπίσεις τέτοιες που να προμηνύουν σύντομα αλλαγές στην διακυβέρνηση της χώρας. Μόνον έτσι μπορεί να ελεγχθεί η άποψη Α. Παπανδρέου ότι η κυβέρνηση είναι μειοψηφία στο εκλογικό σώμα.

Οι δημοσκοπήσεις και άλλα στοιχεία για τις τάσεις της κοινής γνώμης δεν αφήνουν πολλά περιθώρια για θετική απάντηση στο ερώτημα μιας κοντινής ή μακρυνότερης αλλαγής στην διακυβέρνηση. Αν η ΝΔ έχει κάποιο πρόβλημα, αυτό δεν είναι η μετατόπιση της εκλογικής της βάσης προς το ΠΑΣΟΚ όσο κυρίως η μετάπτωση κάποιου απροσδιόριστου ακόμη τμήματος αυτής της βάσης στην κατάσταση της εν γένει πολιτικής και όχι στενότερα κομματικής αδιαφορίας. Η πιθανή δυσαρέσκεια ψηφοφόρων του Κ. Μητσοτάκη από την οικονομική πολιτική της κυβέρνησής του, ή από την ελαχιστοποιημένη λειτουργία των μηχανισμών πελατειακής διευκόλυνσης δεν μετατρέπεται αυτομάτως σε εγκατάλειψη του κομματικού

χώρου, ούτε σε «λευκό» στις επικείμενες εκλογές. Το πρόβλημα ως προς την ΝΔ έγκειται στην έλλειψη κινήτρων αλλά και πλαισίου (αν σκεφτεί κανείς την ανυπαρξία σχεδόν κομματικής μηχανής), που θα οδηγούσαν σε μια ενεργότερη στήριξη της κυβέρνησης και της πολιτικής της. Αυτό δεν σημαίνει ότι η εν λόγω κατάσταση αδιαφορίας τμήματων των νεοδημοκρατών ψηφοφόρων δεν μπορεί να μετασχηματισθεί μέσα στο χρόνο σε θετική ψήφο υπέρ του άλλου «μεγάλου κόμματος».

Για να γίνει αυτό, όμως, θα πρέπει το «μεγάλο κόμμα», το ΠΑΣΟΚ, να μην χαρακτηρίζεται απλώς από συνοχή στις τάξεις των δεδομένων ψηφοφόρων του. Το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης χρειάζεται ορισμένες εκατοντάδες χιλιάδων ψήφους προκειμένου να φθάσει στην εκλογική στροφή που θα εξασφαλίσει διακυβέρνηση, αφήνοντας κατά πολύ πίσω του το 38,62% του Απριλίου 1990. Και αυτό κάθε άλλο παρά εύκολο είναι, με τα προβλήματα που έχει στην ηγεσία του, στην πολιτική του, στην σχέση του με απωλεσθέντα κρίσιμα στρώματα του εκλογικού σώματος, αλλά και στη σχέση του με το πρόσφατο παρελθόν του. Και δεν είναι καθόλου καλός οδηγός για τον Α. Παπανδρέου η πεποίθηση ότι το

ΠΑΣΟΚ είναι πρώτο κόμμα, αφού το πρόβλημα είναι άλλο —στο πόσο είναι πρώτο κόμμα. Ούτε μπορεί το ΠΑΣΟΚ να υπολογίζει στις απώλειες της αριστεράς που δεν μπορούν να αποτελέσουν παρά τσόντα (εκτός και αν υπάρχει η άποψη ότι η αριστερά θα φτάσει στο 5 ή στο 6%). Ούτε είναι σίγουρο ότι προσθέτουν αξιολογη δύναμη στην εκλογική του πελατεία τα δεινοπαθούσα στρώματα από τις προβληματικές επιχειρήσεις, αν υπολογισθεί ότι πολλές από αυτές ήταν ήδη προνομιακές για την πολιτική δύναμη του ΠΑΣΟΚ. Η μήπως υπολογίζει το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης ότι με κάποιο άγνωστο ακόμη —ωστόσο διακηρυγμένο, όπως άλλωστε πάντα σχεδόν— ζετές «πρόγραμμα σωτηρίας» θα προσελκύσει παραδοσιακά στρώματα από τον τριτογενή τομέα του εμπορίου, όταν, στα σωματεία τους, οι συντηρητικές διοικήσεις συγχρουνται πολλές φορές με την κυβέρνηση του Κ. Μητσοτάκη, ενώ δεν είναι άγνωστες και κάποιες σκέψεις των εμπορικών κύκλων για δημιουργία αυτοτελούς σχήματος πολιτικής αντιπροσώπευσης;

Ο αρχηγός της ΝΔ μπορεί βέβαια να σκέφτεται γενικώς τη λύση των εκλογών, προκειμένου, μεταξύ άλλων, να λύσει προβλήματα που δημιουργούνται από την αρχε-

τές φορές διαλυμένη εικόνα της κυβέρνησής του, από την ανικανότητα κατάστρωσης συγκεκριμένων προγραμμάτων ή εκτέλεσης των λίγων σχεδιασθέντων, από την έλλειψη συνοχής διακηρύξεων - πράξεων, και, τέλος, ίσως το σημαντικότερο, από την ανάγκη να διαμεσολαβηθούν αποτελεσματικότερα και αμεσότερα στο θεσμικό κυβερνητικό πλέγμα τα συμφέροντα συγκεκριμένων ισχυρών ομάδων (εκτός και αν νομίζει κανείς ότι η σύγκρουση με Δήμα και Κεφαλογιάννη έγινε για λόγους «προσβολής προσωπικότητας»...). Οι περιορισμοί του Κ. Μητσοτάκη στην λύση των πρώρων εκλογών είναι ποικίλοι, με σημαντικό μεταξύ αυτών τον περιορισμό που θέτει το χρονικό όριο ισχύος της λίστας: μετά τον Μάρτιο του 1992 ο αρχηγός της ΝΔ δεν θα διαθέτει το ενδοκομματικά εξουσιαστικό πλεονέκτημα που του παρέχει ο (και πειθαρχικός) μηχανισμός της λίστας. Μην ξεχνάτε, όμως, ότι η κυβέρνηση της ΝΔ είναι ίσως και χειρότερη από το ΠΑΣΟΚ. Ο κ. Παλαιοκρασσάς, π.χ., έχει ήδη τάξει «ένα δωράκι» στο «τόπολο», εκεί κάπου στα Χριστούγεννα του 1992. Κάπου εκεί είναι και η προθεσμία που λήγουν —αν δεν αλλάξει τίποτε στο μεταξύ— τα περιοριστικά μέτρα που συνοδεύουν τις δόσεις του κοινοτικού δανείου... □

**Α' ΚΥΚΛΟΣ (ΤΡΙΕΤΗΣ)
ΣΠΟΥΔΕΣ ΙΣΠΑΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**

**Β' ΚΥΚΛΟΣ (ΔΙΕΤΗΣ)
ΣΠΟΥΔΕΣ ΙΣΠΑΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ**

**Γ' ΚΥΚΛΟΣ (ΔΙΕΤΗΣ)
ΤΜΗΜΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΩΝ**

**ΕΙΔΙΚΑ ΕΝΤΑΤΙΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΟΛΟ ΤΟ ΧΡΟΝΟ**

**ΔΙΠΛΩΜΑ ΤΟΥ ΙΣΠΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΙΚΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΜΕΝΕΝΔΕΖ - ΡΕΛΑΥΟ**

**ΙΣΠΑΝΙΚΟ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟ**

**ESTUDIO
ESPAÑOL**

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΕΓΓΡΑΦΕΣ
Σόλωνος 34 • Τηλ 3608055 - 3606882

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ
ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ

ΓΙΑ ΤΙΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ - ΛΥΚΕΙΟΥ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΙΔΙΚΕΣ ΣΕΙΡΕΣ ΓΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

ΓΛΩΣΣΑ - ΛΕΞΙΚΑ

ΛΑΤΙΝΙΚΑ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ - ΛΥΚΕΙΟΥ

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

ΓΙΑ ΤΙΣ ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ - ΦΥΣΙΚΗ - ΧΗΜΕΙΑ

ΒΙΟΛΟΓΙΑ - ΟΙΚΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**
Σ. ΠΑΤΑΚΗΣ Α.Ε. Ε. ΜΠΕΝΑΚΗ 16 - 10 678 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ. 36.38.382

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΕ ΣΕΒΑΣΜΟ ΣΤΗΝ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΓΝΩΣΗ

Ο Δούναβης και η ελληνοτουρκική σύγκρουση

του Αστέρη Κ. Χουλιάρη

Η Ελλάδα και η Τουρκία πάντα φιλοδοξούσαν να παίξουν το ρόλο της «γέφυρας» μεταξύ της Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής. Σε μια εποχή που η πολιτική ρευστότητα στα Βαλκάνια δεν δημιουργεί μόνο κινδύνους αλλά και ευκαιρίες, είναι επόμενο ο ελληνοτουρκικός ανταγωνισμός για το μελλοντικό έλεγχο των εμπορικών οδών Ανατολής - Δύσης να είναι έντονος. Η Αθήνα και η Άγκυρα επιδιώκουν σε πρώτη φάση να αποφύγουν την περιθωριοποίηση. Η μεν Ελλάδα, επιδιώκοντας να υποκαταστήσει την εξάρτησή της από τη διαλυόμενη Γιουγκοσλαβία, έχει ήδη ενισχύσει την ακτοπολιτική της σύνδεση με την Ιταλία ενώ ταυτόχρονα προωθεί την αναβίωση της Εγνατίας οδού (σύνδεση Θεσσαλονίκης με τον Αλβανικό λιμένα του Δυρραχίου)¹. Η δε Τουρκία, αντιμετωπίζοντας δύο εχθρικά κράτη στα δυτικά σύνορά της (Ελλάδα και Βουλγαρία), φαίνεται γεωπολιτικά πολύ περισσότερο απομονωμένη. Είναι, λοιπόν, αναμενόμενο, το ειδικό ενδιαφέρον της Άγκυρας για τα τεχαινόμενα στα Βαλκάνια να είναι μεγάλο. Ακολουθώντας, λοιπόν, αυτή την επιχειρηματολογία, πολλοί αναλυτές συμπεραίνουν ότι «αντικειμενικός στόχος της (Τουρκίας είναι) οι εμπορικοί δρόμοι που θα διανοιχτούν από την Ευρώπη προς τη Μέση Ανατολή να “ελέγχονται” (...) από βαλκανικά κρατίδια που (θα) βρίσκονται υπό την επιρροή της»². Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση οι Τούρκοι *decision-makers* παρουσιάζονται να πιστεύουν ότι μπορούν να αποτρέψουν τη γεωγραφική απομόνωση της χώρας τους από την Ευρώπη διευρύνοντας την επιρροή τους στα Βαλκάνια. Είναι το λεγόμενο «μουσουλμανικό χαρτί» της Άγκυρας: χρησιμοποίηση των μειονοτήτων του Ισλάμ οι οποίες τέμνουν τον εθνολογικό χάρτη των Βαλκανίων στα δύο, με σκοπό την έξοδο της Τουρκίας από την γεωπολιτική της περιθωριοποίηση. Αυτό το σενάριο κάνει την ελληνοτουρκική σύγκρουση αναπόφευκτη: η Ελλάδα έχει κάθε συμφέρον να αποτρέψει τη δημιουργία εχθρικών κρατιδίων στα βόρεια σύνορά της.

Όπως όμως θα δούμε, η ανάλυση αυτή, αγνοεί το σημαντικότερο γεγονός ότι η Τουρκία, πολύ σύντομα, θα είναι λιγότερο

απομονωμένη από την υπόλοιπη Ευρώπη και συνεπώς θα έχει λιγότερα κίνητρα για να εμπλακεί στα Βαλκάνια ακολουθώντας μια πολιτική η οποία:

1. πιθανώς να έχει μεγάλο κόστος για την ασφάλειά της (π.χ. συσπείρωση των μελλοντικών χριστιανικών κρατών των Βαλκανίων εναντίον της), και,

2. πιθανώς να αποδώσει πενιχρά αποτελέσματα (π.χ. το μουσουλμανικό τόξο που συνδέει τον Εύξεινο με την Αδριατική δεν είναι συνεχές — υπάρχουν μεγάλα κενά κατοικούμενα από χριστιανικούς πληθυσμούς— και συνεπώς η εξασφάλιση ενός χωρίς εμπόδια εμπορικού δρόμου είναι εξαιρετικά δύσκολη).

Από το 1992 η Τουρκία θα μπορεί να παρακάμψει τα Βαλκάνια και να αποφύγει τη διεθνή της περιθωριοποίηση. Η λύση; Ο Δούναβης.

«Το 1992 δεν θα σηματοδοτήσει μόνο την αρχή της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς αλλά επίσης και μιας άλλης, πιθανόν εξίσου σημαντικής σύνδεσης: την ολοκλήρωση του καναλιού σύνδεσης του Ρήνου με τον Δούναβη», έγραφε πρόσφατα η αναλύτρια *Vera Rich* στο *The World Today*³. Η σύνδεση των δύο μεγαλύτερων πλωτών Ευρωπαϊκών ποταμών θα δημιουργήσει έναν νέο εμπορικό δρόμο μεταξύ της Βαλτικής και της Μαύρης Θάλασσας. Κι αν ακόμη λάβουμε υπόψη ότι το διεθνές δίκαιο εγγυάται την ελεύθερη —ασχέτως εθνικότητας— είσοδο και έξοδο εμπορικών σκαφών στους και από τους εν λόγω ποταμούς, μπορούμε εύκολα να κατανοήσουμε τη μεγάλη διέξοδο που το έργο αυτό προσφέρει στο πρόβλημα της Τουρκικής γεωγραφικής απομόνωσης. Η σημαντική αυτή εξέλιξη όχι μόνο δεν απασχόλησε τον ελληνικό Τύπο αλλά ούτε —απ' ό,τι γνωρίζουμε— και την ελληνική ακαδημαϊκή κοινότητα.

Είναι αρκετά ενδιαφέρον να παρακολουθήσει κανείς από κοντά τη στροφή της Τουρκικής πολιτικής προς τη Μαύρη Θάλασσα, στροφή που πιθανόν να οδηγήσει σε μείωση του Τουρκικού ενδιαφέροντος για το Γιουγκοσλαβικό δράμα και για τις γενικότερες εξελίξεις στην Βαλκανική «πυριτιδαποθήκη». Έτσι, η δημιουργία και προώθηση α-

πό την Άγκυρα της Πρωτοβουλίας για τη Συνεργασία στη Μαύρη Θάλασσα (μαζί με την Σοβιετική Ένωση, την Βουλγαρία και την Ρουμανία) δείχνει ξεκάθαρα ότι η Τουρκική κυβέρνηση επιδιώκει να δημιουργήσει μέσω του Δούναβη και του Ρήνου έναν νέο εμπορικό δρόμο σύνδεσης με την Κεντρική Ευρώπη και, ιδιαίτερα με την Γερμανία, τον κυριότερο εισαγωγέα τουρκικών προϊόντων.

Πρόσφατα, μάλιστα, οι τέσσερις χώρες της Πρωτοβουλίας υπέγραψαν ένα σχέδιο συμφωνίας για την οικονομική συνεργασία στην περιοχή με απώτερο στόχο τη δημιουργία μιας Παρευξείνιας Ελεύθερης Οικονομικής Ζώνης όπου θα ανθούν οι μεταφορές⁴, ενώ οι εμπορικές συναλλαγές του συνασπισμού των χωρών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και της Τουρκίας προβλέπεται να τριπλασιαστούν στα επόμενα 2-3 χρόνια⁵. Παράλληλα, η Τουρκική κυβέρνηση, επιδιώκοντας να εξασφαλίσει το αναγκαίο πλαίσιο ασφαλείας για την επέκταση των ανταλλαγών μέσω του Εύξεινου Πόντου βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις με το Βουκουρέστι για την ανανέωση του τουρκο-ρουμανικού συμφώνου μη επίθεσης του 1933⁶. Αν, λοιπόν, η Τουρκία μπορέσει με τον τρόπο αυτό να παρακάμψει τη γεωπολιτική της περιθωριοποίηση, τότε θα έχει ένα λόγο παραπάνω να εγκαταλείψει τις πιθανότατα επικίνδυνες για τα συμφέροντά της βλέψεις επιρροής στην Βαλκανική.

Να, λοιπόν, ένα αισιόδοξο σενάριο για το μέλλον των ελληνοτουρκικών σχέσεων!

Ο Αστέρης Κ. Χουλιάρης είναι διδάκτορας Πολιτικών Επιστημών του *University of Hull* της Αγγλίας.

1. Οι 7 δρόμοι της Ευρώπης, *TO BHMA*, 19 Μαΐου 1991.

2. Χρύσανθος Λαζαρίδης, Ο Επεκτατισμός της Τουρκίας και οι ψευδαισθήσεις της Ελλάδας, *Ο Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 29 Αυγούστου 1991, σ. 21-22.

3. *Vera Rich, The Future of the Danube, The World Today*, Vol. 47 (8-9), August-September 1991, p. 142.

4. *The Economist*, July 13, 1991, p. 27.

5. *Le Monde Diplomatique*, Juillet 1991.

6. Γεράσιμος Ζαρκάδης, Η Άγκυρα «ποντάρει» στη ρήξη των Σκοπίων, *TO BHMA*, 14 Ιουλίου 1991.

ΔΑΣΕ και Μειονότητες

ΔΑΣΕ — «Ανθ

Η μνημονομένη συνάντηση έγινε στην Γενεύη α

Η κατάρρευση των ολοκληρωτικών καθεστώτων στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, τα προβλήματα συγκρότησης μιας νέας συντεταγμένης δημοκρατικής πολιτείας και η ευαισθησία της δημοκρατικής κοινής γνώμης στην Δύση για τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν μπορούσαν παρά να βρουν έκφραση στην *Διάσκεψη για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη* (ΔΑΣΕ). Στο επίκεντρο της λεγόμενης «Ανθρώπινης Διάστασης» της ΔΑΣΕ βρέθηκαν κατά συνέπεια και τα προβλήματα των διαφόρων μειονοτήτων, φορέων μεγάλων και μικρών εθνικισμών που όρμησαν απειλητικά στο προσκήνιο δημιουργώντας αστάθεια, αβεβαιότητα και ρευστότητα στη διεθνή σκηνή και που απειλούν να ανατρέψουν ακόμη και τα γνωστά σύνορα μεταξύ των κρατών. Απτή απόδειξη η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, η κήρυξη ανεξαρτησίας διαφόρων κρατών, βιώσιμων και μη, οι εθνικιστικές συγκρούσεις που φθάνουν σε εμφύλια σύρραξη, όπως στην γειτονική Γιουγκοσλαβία κ.τ.λ., κ.τ.λ.

Πίσω βέβαια από τις διακηρύξεις για τις μειονότητες και την προστασία των δικαιωμάτων τους υποκρύπτονται ποικίλες ιδιοτελείς επιδιώξεις. Κράτη τις χρησιμο-

ποιούν είτε για «στρατηγικούς» σκοπούς διείσδυσης και πίεσης είτε για ελάχιστα συγκαλυμένες επεκτατικές διαθέσεις.

Αυτονόητο είναι ότι το θέμα των μειονοτήτων και οι διάφορες ρυθμίσεις στους κόλπους της ΔΑΣΕ ενδιαφέρουν άμεσα την Ελλάδα. Όχι γιατί μία σύγχρονη δημοκρατία έχει τίποτε να φοβηθεί από τέτοιες ρυθμίσεις αλλά ακριβώς για τους ιδιοτελείς αυτούς σκοπούς που αναφέραμε πιο πάνω. Τα παραδείγματα της Τουρκίας σε σχέση με την πολιτική της στο θέμα της μουσουλμανικής μειονότητας στην Δ. Θράκη από τη μία μεριά και των Σκοπίων από την άλλη που επικαλούνται ανύπαρχτες μειονότητες είναι χαρακτηριστικά και γνωστά και δεν χρήζουν περαιτέρω επεξηγήσεων.

Το «ΑΝΤΙ» δημοσιεύει πιο κάτω σχετικό απόσπασμα από βασικό ντοκουμέντο της ΔΑΣΕ που αφορά τις μειονότητες και που έχει ιδιαίτερη σημασία, διότι φωτίζει τις διεθνείς υποχρεώσεις κάθε χώρας.

Το κείμενο περιλαμβάνει τις σχετικές ρυθμίσεις που περιέχονται στο Έγγραφο (Document) της ΔΑΣΕ με ημερομηνία 25 Ιουνίου 1990, έγγραφο που προέκυψε μετά από τη διάσκεψη στην Χάγη (5-29/6/90) των 35 μελών - κρατών της ΔΑΣΕ αναφορικά με την «Ανθρώπινη Διάσταση». (Σε προσεχή τεύχη θα δημοσιεύσουμε κι άλλα σχετικά κείμενα της ΔΑΣΕ για τις εθνικές μειονότητες). Ας σημειώσουμε, τέλος, ότι στις 10 Σεπτεμβρίου άρχισε στην Μόσχα, για πρώτη φορά, η διάσκεψη της ΔΑΣΕ για την «Ανθρώπινη Διάσταση» της οποίας τα αποτελέσματα ιδιαίτερα ως προς την υιοθέτηση μηχανισμών για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή ευρύτερου φάσματος ανθρώπινων δικαιωμάτων και βασικών ελευθεριών αναμένονται με μεγάλο ενδιαφέρον.

B.K.

Κοπεγχάγη 29/6/1990

30 Τα συμμετέχοντα Κράτη αναγνωρίζουν ότι τα προβλήματα που σχετίζονται με τις εθνικές μειονότητες μπορούν να επιλυθούν ικανοποιητικά μόνο μέσα σε ένα δημοκρατικό πολιτικό πλαίσιο βασισμένο στο νόμο, με τη λειτουργία ανεξάρτητης Δικαιοσύνης. Το πλαίσιο αυτό εγγυάται πλήρη σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, ίσα δικαιώματα και *status* για όλους τους πολίτες, την ελεύθερη έκφραση όλων των νόμιμων συμφερόντων και προσδοκιών, του πολιτικού πλουραλισμού, της κοινωνικής ανεκτικότητας και της εφαρμογής των νομικών κανόνων που θέτουν αποτελεσματικούς φραγμούς στην κατάχρηση της κυβερνητικής εξουσίας.

Αναγνωρίζουν επίσης τον σημαντικό ρόλο των μη κυβερνητικών οργανώσεων, συμπεριλαμβανομένων και των πολιτικών κομμάτων, των εργατικών συνδικάτων, των οργανώσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα και των θρησκευτικών ομάδων, στην προώθηση της ανεκτικότητας, της πολιτιστικής διαφορετικότητας και της επίλυσης προβλημάτων που έχουν σχέση με εθνικές μειονότητες.

Επιβεβαιώνουν περαιτέρω ότι ο σεβασμός των δικαιωμάτων ατόμων που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες ως μέρος των καθολικά αναγνωρισμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα για την ειρήνη, την δικαιοσύνη, την σταθερότητα και την δημοκρατία στα συμμετέχοντα Κράτη.

31 Άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες έχουν το δικαίωμα να ασκούν πλήρως και αποτελεσματικώς τα ανθρώπινα δικαιώματά τους και τις θεμελιώδεις ελευθερίες τους χωρίς καμιά διάκριση και εν πλήρει ισότητα έναντι του νόμου.

Τα συμμετέχοντα Κράτη θα λάβουν, όπου καθίσταται αναγκαίο, ειδικά μέτρα με σκοπό να διασφαλίσουν στα άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες πλήρη ισότητα με τους άλλους πολίτες στην άσκηση και απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών.

32 Το να ανήκει κανείς σε εθνική μειονότητα είναι θέμα προσωπικής επιλογής του ατόμου, από την άσκηση δε αυτής της επιλο-

ρῶπινη Διάσταση»

τό 1 έως 19 Ιουλίου 1991)

γής δεν νοείται να προκύπτουν δυσμενείς συνέπειες.

Άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν ελεύθερα, να διατηρούν και να αναπτύσσουν την εθνοτική, πολιτιστική, γλωσσική ή θρησκευτική ταυτότητά τους και να συντηρούν και να αναπτύσσουν την κουλτούρα τους σε όλες της τις πτυχές, ελεύθερα από κάθε απόπειρα αφομοίωσης ενάντια στη θέλησή τους. Ιδιαίτερα, έχουν το δικαίωμα:

32.1— να χρησιμοποιούν ελεύθερα την μητρική τους γλώσσα κατ' ιδίαν καθώς και δημοσίως·

32.2— να ιδρύουν και να συντηρούν τους δικούς τους εκπαιδευτικούς, πολιτιστικούς και θρησκευτικούς θεσμούς που μπορούν να επιδιώκουν την εθελοντική χρηματοδότησή τους και άλλες εισφορές καθώς και δημόσια βοήθεια, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία·

32.3— να πρεσβεύουν και να ασκούν την θρησκεία τους, συμπεριλαμβανομένων της απόκτησης, κατοχής και χρήσης θρησκευτικών υλικών, και να διεξάγουν τις θρησκευτικές εκπαιδευτικές δραστηριότητές τους στη μητρική γλώσσα·

32.4— να συνάπτουν και να συντηρούν ανεμπόδιστες επαφές μεταξύ των εκτός της χώρας τους καθώς και επαφές πέραν των συνόρων με πολίτες άλλων Κρατών μετά των οποίων διαμοιράζονται κοινή εθνοτική ή εθνική καταγωγή, πολιτιστική κληρονομιά ή θρησκευτικές πεποιθήσεις·

32.5— να διαδίδουν, να έχουν πρόσβαση σε και να ανταλλάσσουν πληροφορίες στη μητρική τους γλώσσα·

32.6— να ιδρύουν και να διατηρούν οργανώσεις ή ενώσεις μέσα στη χώρα τους και να συμμετέχουν σε διεθνείς μη κυβερνητικές οργανώσεις.

Άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες μπορούν να ασκούν και να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους ατομικά καθώς και από κοινού με άλλα μέλη της ομάδας τους. Από την άσκηση ή μη άσκηση τέτοιων δικαιωμάτων από άτομο που ανήκει σε εθνική

μειονότητα δεν μπορούν να προκύπτουν δυσμενείς συνέπειες.

33 Τα συμμετέχοντα Κράτη θα προστατεύσουν την εθνοτική, πολιτιστική, γλωσσική και θρησκευτική ταυτότητα των Εθνικών μειονοτήτων στο έδαφός τους και θα δημιουργήσουν τις συνθήκες για την προώθηση αυτής της ταυτότητας. Προς τον σκοπό αυτό, θα λάβουν τα αναγκαία μέτρα μετά από δέουσες διαβουλεύσεις, συμπεριλαμβανομένων και επαφών με οργανώσεις ή ενώσεις τέτοιων μειονοτήτων, σύμφωνα με τις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων σε κάθε Κράτος.

Τέτοια μέτρα θα είναι σύμφωνα με τις αρχές της ισότητας και της μη διάκρισης έναντι των άλλων πολιτών των εν λόγω συμμετεχόντων Κρατών.

34 Τα συμμετέχοντα Κράτη θα προσπαθήσουν να διασφαλίσουν ώστε τα άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες, παρά την ανάγκη να εκμάθουν την επίσημη γλώσσα ή γλώσσες του εν λόγω Κράτους, θα έχουν επαρκείς ευκαιρίες για διδασκαλία της μητρικής τους γλώσσας ή στη μητρική τους γλώσσα, καθώς, όπου καθίσταται δυνατό και αναγκαίο, και της χρήσης των ενώπιον των δημοσίων αρχών, σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία.

Στο πλαίσιο της διδασκαλίας της ιστορίας και κουλτούρας σε εκπαιδευτικούς θεσμούς, θα πάρουν επίσης υπ' όψιν τους την ιστορία και κουλτούρα των εθνικών μειονοτήτων.

35 Τα συμμετέχοντα Κράτη θα σεβαστούν το δικαίωμα αποτελεσματικής συμμετοχής των ατόμων που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες στις δημόσιες υποθέσεις, συμπεριλαμβανομένης και της συμμετοχής στις υποθέσεις που σχετίζονται με την προστασία και προώθηση της ταυτότητας τέτοιων μειονοτήτων.

Τα συμμετέχοντα Κράτη σημειώνουν τις προσπάθειες για την προστασία και δημιουργία συνθηκών που έχουν αναληφθεί για την προώθηση της εθνοτικής, πολιτιστικής, γλωσσικής ή θρησκευτικής ταυτότητας ορισμένων εθνικών μειονοτήτων ιδρύοντας, σαν ένα από τα δυνατά μέσα επίτευξης

των στόχων αυτών, κατάλληλες τοπικές ή αυτόνομες διοικήσεις που ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ιστορικές και εδαφικές περιστάσεις τέτοιων μειονοτήτων και σύμφωνα με την πολιτική του εν λόγω Κράτους.

36 Τα συμμετέχοντα Κράτη αναγνωρίζουν την ιδιαίτερη σημασία της αυξανόμενης εμποδομητικής συνεργασίας μεταξύ των επίθεμάτων που έχουν σχέση με εθνικές μειονότητες. Τέτοια συνεργασία επιδιώκει να προωθήσει την αμοιβαία κατανόηση και εμπιστοσύνη, σχέσεις φιλικές και καλής γειτονίας, την διεθνή ειρήνη, ασφάλεια και δικαιοσύνη.

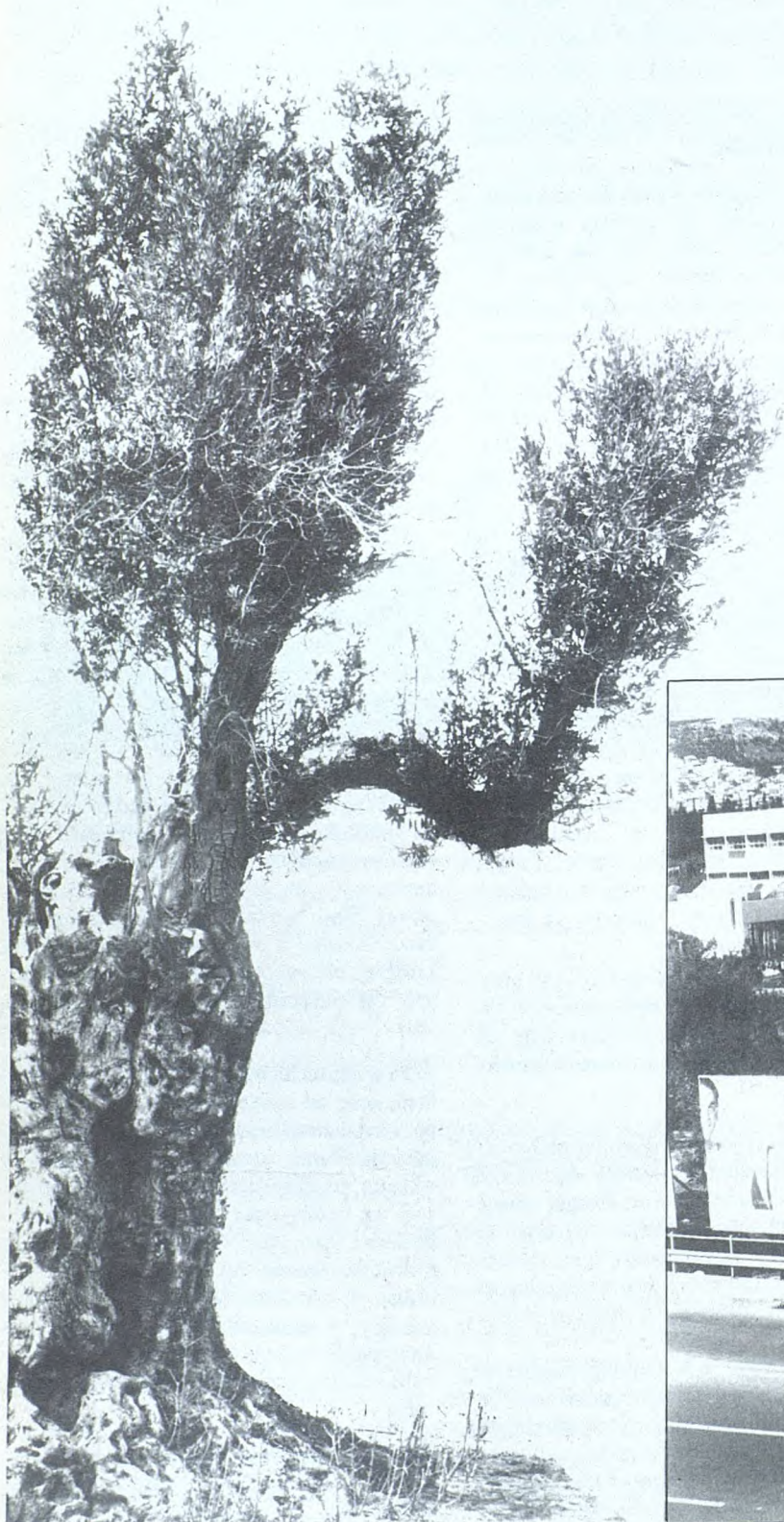
Κάθε συμμετέχον Κράτος θα προωθήσει κλίμα αμοιβαίου σεβασμού, κατανόησης, συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ όλων των ατόμων που ζουν στο έδαφός του, χωρίς διάκριση ως προς την εθνοτική ή εθνική καταγωγή ή θρησκεία και θα ενθαρρύνει την επίλυση προβλημάτων με διάλογο βασισμένο στις αρχές των κανόνων δικαίου.

37 Καμιά από αυτές τις δεσμεύσεις δεν μπορεί να ερμηνευθεί ότι συνεπάγεται κανένα δικαίωμα εμπλοκής σε δραστηριότητα ή εκτέλεση πράξης που να παραβιάζει τους σκοπούς και τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, άλλες υποχρεώσεις του διεθνούς δικαίου ή τις διατάξεις της Τελικής Πράξης, συμπεριλαμβανομένης και της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας των Κρατών.

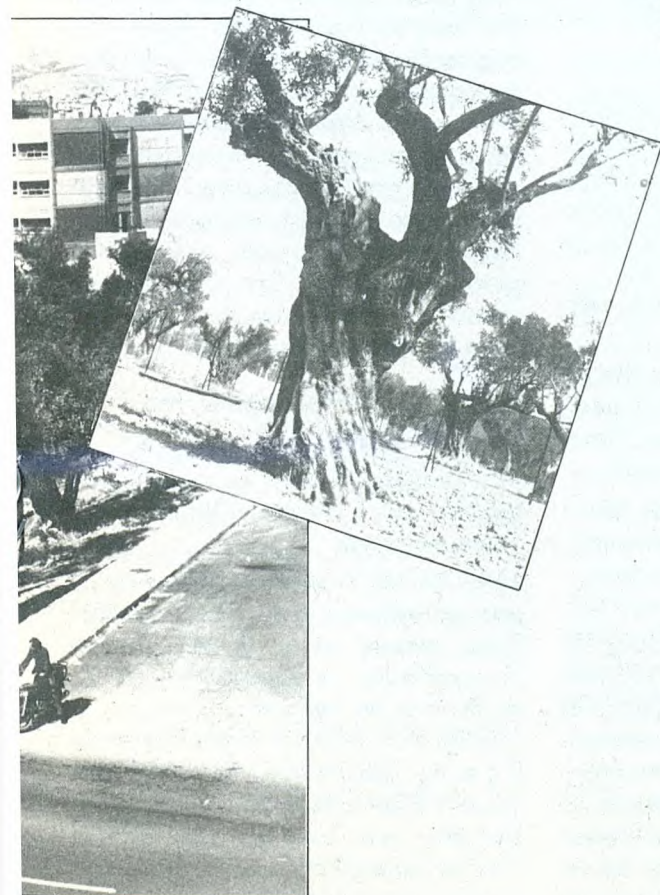
38 Τα συμμετέχοντα Κράτη, στις προσπάθειές τους να προστατεύσουν και να προωθήσουν τα δικαιώματα των ατόμων που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες, θα σεβαστούν πλήρως τις δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει από τις υπάρχουσες συμβάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα και άλλων σχετικών διεθνών συνθηκών και θα εξετάσουν τη συμμόρφωσή τους προς τις σχετικές συμβάσεις, εάν δεν το έχουν πράξει ακόμα, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που προβλέπουν το δικαίωμα υποβολής παραπόνων από άτομα.

39... Τα συμμετέχοντα Κράτη θα εξετάσουν τη σύγκληση συνάντησης εμπειρογνομίων για μια πληρέστερη συζήτηση του θέματος των εθνικών μειονοτήτων.

Ο δικός μου Ελαιά

ωνας

Σε μια δύσκολη εποχή στην οποία δεν μπορούσα να βρω καμιά απόλαυση στην ζωή μου στην Αθήνα αλλά μόνο δυσάρεστη ταλαιπωρία. Θυμήθηκα μια εικόνα που είδα κάποτε στην Πελοπόννησο: σε ένα βιβλικό περιβάλλον κοντά στην θάλασσα και στην πλαγιά ενός βουνού περπατούσα ανάμεσα σε ελαιόδεντρα και κυπαρίσσια, όπου τα χόρτα και η γη μοσχολοβούσαν, η θάλασσα και ο ουρανός ήταν γαλάζια. Την ίδια εποχή κοίταζα κάτι φωτογραφίες που είχα κάνει στην Κέρκυρα —φωτογραφίες με ελαιόδεντρα— που με είχαν εντυπωσιάσει με τις εκφράσεις τους. Και σε μια ανάγκη φυγής αποφάσισα να αναζητήσω τον Ελαιώνα της Αθήνας για τον οποίο είχα ακουστά. Ήψαχνα να βρω τα δέντρα και τελικά βρήκα αυτά που απέμειναν. Όμορφα, λίγα και σε ένα κατεστραμμένο περιβάλλον. Βρήκα μια φυσική εικαστική αξία ανυπολόγιστη. Ξεπέρασα τις δυσκολίες να μπαίνω σε μια μικρή περιφραγμένη ιδιωτική έκταση, τα κοίταγα από κοντά και τα χαιρόμουν. Θυμήθηκα την Πελοπόννησο, που κάποιος, κάτω από ένα ελαιόδεντρο, τότε έψαλλε βυζαντινούς ύμνους.

★ ★ ★

Μου άρεσε και μου αρέσει η φύση. Η νεκρή και η ζωντανή. Δεν θα μου άρεσε να είμαι αιχμάλωτή της. Πάντα όμως θα μου αρέσει ως πηγή έμπνευσης και ερεθισμός —σαν αληθινό θέαμα, που με ευχαριστεί και με φοβίζει. Νιώθω απέναντί της μια απόσταση και ταυτόχρονα την ανάγκη να είμαι κοντά της. Θα μου άρεσε η πολυτέλεια να ζω με την φύση σε ένα επίπεδο αισθητικής αναζήτησης και απόλαυσης και όχι μόνο στο πεδίο της αντιπαλότητας ή της χρησιμότητας. Είχει, στο χώρο της αισθητικής και των αισθήσεων η τέχνη είχε και έχει πάντα μια σχέση με την φύση. Μπορεί να υπάρχουν εποχές που αυτό να μην είναι πολύ φανερό αλλά ο κάθε καλλιτέχνης θα το ξέρει. Η συνεχής ροή αυτής της σχέσης από την αρχαιότητα ως σήμερα στην έκφραση του πολιτισμού είναι εφικτή. Και εν τέλει μπορούμε να βλέπουμε και να κρίνουμε τον όποιον πολιτισμό στο μέτρο του εάν και πώς η φύση είναι παρούσα ή απύσα στην αντίληψη του ανθρώπου. Το ελαιόδεντρο είναι ένα πολιτισμικό δέντρο και σύμβολο του ανθρώπου, ιδιαίτερα στον μεσογειακό χώρο. Ένας ελαιώνας είναι ιερός! Στην αρχαιότητα ήταν θανάσιμο έγκλημα εάν κάποιος έκοβε ένα ελαιόδεντρο. Αντιθέτως, αυτός που φύτευε μια ελιά σκεπτόταν το μέλλον και την ειρήνη. Το ελαιόδεντρο χρειάζεται χρόνο —τον όποιον και συμβολίζει. Βλέποντας τα όμορφα και πολύ παλιά δέντρα που απέμειναν στην περιοχή του Ελαιώνα της Αθήνας σκεπτόμουν ότι ανάμεσα στα θαυμάσια πάρκα της Ευρώπης μπορούσε να προστεθεί ένα ακόμα: ένας Ελαιώνας! Ένα πολιτισμικό τοπίο, μια πηγή απόλαυσης.

ANNA WICH

«Πού ε

Δύο Γιουγκοσλάβοι

στην Γιουγκοσλαβία. Αυτός ο κόσμος δεν υπάρχει πια, χάθηκε.

ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Για μένα η Γιουγκοσλαβία είναι —δηλαδή ήταν— πρώτα-πρώτα μια πολιτιστική ένωση. Αισθάνομαι Σέρβα, ορθόδοξης παράδοσης. Οι διαφορές που έχω με τους άλλους είναι διαφορές πολιτιστικές και τίποτα άλλο. Εγώ, δηλαδή, γνωρίζω περισσότερα για την σερβική κουλτούρα π.χ., από έναν Κροάτη ή ένα Βόσνιο.

Εμείς —ο Μπόζινταρ κι εγώ— ζούσαμε μεταξύ Βελιγραδίου και Λουμπλιάνας. Ταυτοχρόνως εγώ δίδασκα στο Ζάγκρεμπ, ενώ οι εκδοτικοί οίκοι με τους οποίους συνεργαζόμουν ήταν στο Σεράγεβο και στο Νόβι Σαντ. Είμαστε πάντοτε σε κίνηση. Θα ήθελα να σημειώσω στο σημείο αυτό πως στη δεκαετία του '70 και του '80 όταν δεν μπορούσες να κάνεις κάτι στο Βελιγράδι το έκανες στο Ζάγκρεμπ. Μπορούσες να αποφύγεις την λογοκρισία πηγαίνοντας από την Σερβία στην Κροατία ή την Σλοβενία κι αντιστρόφως. Ό,τι δεν μπορούσαμε να δημοσιεύσουμε στο Βελιγράδι, το δημοσιεύαμε στην Λουμπλιάνα. Υπήρχε ένα σύστημα επικοινωνίας τα τελευταία είκοσι χρόνια το οποίο δεν ήταν καθόλου κρατικό...

Δεν είμαστε τα παιδιά του κομμουνισμού

ΕΡ: Τι έχετε να πείτε σε εκείνους που θεωρούν την Γιουγκοσλαβία μία χώρα τεχνητή;

ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Τι θα πει τεχνητή χώρα; Εμείς γεννηθήκαμε στην Γιουγκοσλαβία. Τρεις, τέσσερις γενιές γεννήθηκαν στην Γιουγκοσλαβία. Οι διανοούμενοι, επίσης, την θεωρούν ένα πολιτιστικό φαινόμενο. Ο Ντανίλο Κις¹ έλεγε ότι ήταν Γιουγκοσλάβος κι όχι Εβραϊσοσέρβος. Οι μεγάλοι ζωγράφοι ο Βλάντα Βελισκοβιτς κι ο Λιούμπα Κόποβιτς, που ζουν στο Παρίσι, είναι Γιουγκοσλάβοι. Τι θα πει λοιπόν τεχνητή χώρα:

Η Σβητλάνα είναι Σέρβα από το Βελιγράδι. Ο Μπόζινταρ, Σλοβένος από την Λουμπλιάνα. Είναι κλασική φιλόλογος. Έχεινος, αρχαιολόγος. Μιλούν θουμάσια ελληνικά και οι δύο. Έρχονται πολύ συχνά στην Ελλάδα· εδώ, εξάλλου, γνωρίστηκαν το '71.

Εμείς γνωρίσαμε την Σβητλάνα και τον Μπόζινταρ Σλάπσκακ πριν επτά χρόνια. Η Γιουγκοσλαβία βρισκόταν ήδη στην μετατιτοϊκή εποχή, αλλά η κρίση ήταν ακόμη υπόγεια. Η διάλυση της χώρας των Σλάβων του Νότου δεν είχε ακόμη αρχίσει. Φέτος, στις 25 Ιουνίου, η Σλοβενία και η Κροατία κήρυξαν την ανεξαρτησία τους. Η επέμβαση του στρατού του ονομαζόμενου ακόμη ομοσπονδιακού στρατού στην Σλοβενία, η έκρηξη κι ο συνεχιζόμενος σπαραγμός στην Κροατία ήταν η χαριστική βολή.

Η Γιουγκοσλαβία διαλύεται με αιματηρό τρόπο και με το λεξιλόγιο του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Τα φαντάσματα του παρελθόντος —οι σφαγές Σέρβων και Κροατών κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο— έγιναν. Ξανά, πραγματικότητα. Για τους Σέρβους όλοι οι Κροάτες είναι Ουστάσι. Για τους Κροάτες όλοι οι Σέρβοι είναι Γσέτνικ.

Η Σβητλάνα και ο Μπόζινταρ Σλάπσκακ μιλάνε στο 1911. Καταθέτουν τον προβληματισμό τους για την Γιουγκοσλαβία που, όπως οι ίδιοι λένε, δεν υπάρχει πια.

1. 11.

ΕΡ: Έχουμε να συναντηθούμε από το '84. Θυμάμαι τότε πόσο είσατε, και οι δύο, ριζικά αντίθετοι με το καθεστώς στην Γιουγκοσλαβία, με τον κομμουνισμό.

ΣΒΕΤΛΑΝΑ ΣΛΑΠΣΑΚ: Ναι έτσι ήταν τότε. Όμως ο κομμουνισμός πέθανε. Δεν έχει πλέον νόημα να μάχεσαι κάτι που δεν υπάρχει. Τώρα ο αντικομμουνισμός είναι για τις μεγάλες μάζες οι οποίες πρέπει να βρουν κάτι για να καλύψουν την απογοήτευσή τους, τις χαμένες επενδύσεις τους. Ο αντικομμουνισμός είναι σήμερα ψυχολογικό πρόβλημα.

ΜΠΟΖΙΝΤΑΡ ΣΛΑΠΣΑΚ: Το '84 εμείς κάναμε μια αριστερή κριτική στον κομμουνισμό, στον υπαρκτό σοσιαλισμό. Όποτε ερχόμαστε στην Ελλάδα προσπαθήσαμε να εξηγήσουμε στους Έλληνες φίλους μας ότι ο κομμουνισμός στην Γιουγκοσλαβία ήταν της Δεξιάς...

ΕΡ: Τους ήταν εύκολο να καταλάβουν;

ΜΠΟΖΙΝΤΑΡ: Όχι καθόλου.

ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Ούτε οι Έλληνες ούτε οι Ευρωπαίοι αριστεροί φίλοι μας μπορούσαν

να καταλάβουν ότι το κομμουνιστικό κόμμα ήταν το δεξιό, δηλαδή το συντηρητικό κόμμα. Τώρα πλέον φάνηκε ότι είχαμε δίκιο. Αυτό το κόμμα έγινε με τόση ευκολία εθνικιστικό. Επομένως είχε πράγματι όλα τα δεξιά στοιχεία που του καταλογίζαμε.

ΕΡ: Τώρα ποιος πολιτικός χώρος σας εκφράζει;

ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Είμαστε στο Κέντρο που «ανοίγεται» στην Αριστερά (γέλια). Είμαστε εκεί όπου υπάρχει περιθώριο για προβληματισμό, για ερωτήματα, για συζήτηση.

ΕΡ: Αισθάνεστε Γιουγκοσλάβοι; Ή ενδεχομένως σε μια τέτοια ερώτηση απαντάτε «είμαι Σλοβένος», «είμαι Σέρβα»;

ΜΠΟΖΙΝΤΑΡ: Αυτό δεν έχει μεγάλη σημασία για μένα. Είμαι βεβαίως Σλοβένος αλλά, επίσης, είμαι Γιουγκοσλάβος. Η Γιουγκοσλαβία είναι για μένα μία πραγματικότητα. Είναι η χώρα στην οποία γεννήθηκα κι έζησα. Είναι οι προσωπικές, οι οικογενειακές, οι επαγγελματικές μου σχέσεις και δραστηριότητες. Ο κόσμος μου δεν περιοριζόταν στην Σλοβενία, αλλά απλωνόταν

«Ναι τα σύνορα;»

«... διανοούμενοι μιλούν στο ANTI

Ο Μπόζινταρ και η Σβετλάνα Σλάπσακ στην Αθήνα λίγο πριν αναχωρήσουν για την Γιουγκοσλαβία.

ΕΡ: Από την απάντησή σας μπορώ να συνάγω ότι θεωρείτε πως υπάρχει Γιουγκοσλαβικό έθνος;

ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Το πρόβλημα για μένα είναι αν υπάρχει οποιοδήποτε έθνος. Υπάρχουν οι άνθρωποι που αισθάνονται όπως αισθάνονται. Πάντως στην τελευταία απογραφή, πριν έξι χρόνια, πολλοί απάντησαν ότι είναι Γιουγκοσλάβοι.

ΜΠΟΖΙΝΤΑΡ: Το ζήτημα δεν είναι αν υπάρχει ή όχι Γιουγκοσλαβικό έθνος, αλλά πώς ορίζουμε το έθνος, ποια είναι τα κριτήρια. Ωστόσο είναι προφανές ότι η Γιουγκοσλαβία δεν έγινε έθνος. Γιουγκοσλαβικό έθνος δεν υπάρχει, παρ' ό,τι πολλοί αισθάνονταν μέχρι πρότινος Γιουγκοσλάβοι. Τώρα όλα αλλάζουν. Στην μεγάλη πλειοψηφία τους οι άνθρωποι θέλουν να είναι Κροάτες, Σλοβένοι, Σέρβοι και να ζήσουν στο δικό τους κράτος - έθνος.

ΕΡ: Πώς ζείτε, καθένας ξεχωριστά, όλα όσα συμβαίνουν στην Γιουγκοσλαβία τους τελευταίους μήνες;

ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Ως προσωπική ήττα. Αισθάνομαι ότι δεν έκανα αρκετά πράγματα για

την ειρήνη. Πρώτα είναι η προσωπική μας ευθύνη και μετά η ευθύνη των άλλων. Αυτή η κατάσταση σημαίνει για μένα τον θάνατο μιας γενιάς, τον θάνατο μιας προσπάθειας να δημιουργηθεί μια κουλτούρα εξ' ορισμού αντιπολιτευτική. Ε, αποτύχαμε... Πριν αναλύσουμε τα γεγονότα οφείλουμε να σκεφθούμε γιατί δεν προλάβσαμε την καταστροφή, γιατί δεν σταματήσαμε τους εθνικιστές το '87 όταν εμφανίστηκε στο πολιτικό προσκήνιο της Σερβίας ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς.

Φυσικά, δεν τρέφω την παραμικρή νοσταλγία για το καθεστώς το προ του '87. Εμείς δεν είμασταν χαιδεμένοι από το σύστημα, εμείς δεν είμαστε τα παιδιά του κομμουνισμού. Τρεις φορές μου πήραν το διαβατήριο, στα καλύτερά μου χρόνια δεν μπορούσα να ταξιδέψω στο εξωτερικό, έχασα τη δουλειά μου, δικάστηκα, έγιναν πολλά...

ΜΠΟΖΙΝΤΑΡ: Για μένα αυτή η κατάσταση είναι πρώτα απ' όλα μια ταπείνωση. Η Γιουγκοσλαβία ήταν ενδιαφέρων χώρος. Μετά τον θάνατο του Τίτο αναπτύχθηκαν κινήματα πρωτοποριακά όχι μόνο για την Ανατολική Ευρώπη αλλά για όλη την Ευρώπη. Το επίπεδο του πολιτικού λόγου της

αντιπολίτευσης ήταν πολύ υψηλό. Όλα αυτά τα σάρωσε ο εθνικισμός και ο λαϊκισμός. Τώρα, με όσα συμβαίνουν, ζούμε τη ντροπή της Γιουγκοσλαβίας.

Ο πόλεμος της προπαγάνδας

ΕΡ: Ποια είναι η γνώμη σας για τον ρόλο και την στάση των διανοουμένων από τις απαρχές της κρίσης έως τώρα;

ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Φταίνε πολύ οι διανοούμενοι οι οποίοι, παρά την αδιαμφισβήτητη αντίστασή τους στο κομμουνιστικό καθεστώς, τα τελευταία χρόνια έκαναν μεγάλη στροφή. Έχασαν το ηθικό κύρος τους. Έγραψαν τα χυδαιότερα εθνικιστικά κείμενα. Καλλιέργησαν τα πιο φθηνά λαϊκιστικά αισθήματα. Αναφέρομαι στους Σέρβους, αλλά και στην Σλοβενία δεν είναι πολύ καλύτερη η κατάσταση.

Οι διανοούμενοι στο Βελιγράδι ακόμη και τώρα αρνούνται να ασκήσουν κριτική στον Μιλόσεβιτς, ενώ σπρώχνονται για να πάρουνε ...θεσίσεις, χρήματα, κάποιο διαμέρισμα. Φοβερή κατάσταση.

Νομίζω ότι ο πόλεμος στην Γιουγκοσλαβία είναι αποκλειστικό αποτέλεσμα της προπαγάνδας που άρχισε πριν τέσσερα χρόνια και σιγά-σιγά δημιούργησε τις προϋποθέσεις ώστε να χυθεί αίμα. Σε αυτή τη φρικτή πορεία από το 1987 έως τώρα συνέβησαν δυστυχώς οι διανοούμενοι.

ΕΡ: Ποιος έχει ωστόσο την κύρια ευθύνη;

ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς ασφαλώς. Γι' αυτό δεν χωρά αμφιβολία.

ΕΡ: Αλλά ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς δεν έπεσε εξ ουρανού. Επιπλέον, ούτε ήταν, ούτε είναι μόνος του...

ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Βεβαίως. Πρέπει να το πούμε. Ο Μιλόσεβιτς αναδείχθηκε υποστηριζόμενος μαζικά από τον κόσμο, από τους Σέρβους.

ΕΡ: Αυτή τη μαζική υποστήριξη φαίνεται πως ακόμη την διατηρεί. Δεν είναι έτσι;

ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Να δούμε τι θα γίνει στις 9 Οκτωβρίου στο Βελιγράδι στην μεγάλη πο-

ρεία διαμαρτυρίας εναντίον του πολέμου και του Μιλόσεβιτς. Διατηρώ ακόμη ορισμένες ελπίδες για τους Σέρβους...

ΕΡ: Μιλήσατε για τον εθνικισμό που σαρώνει την Γιουγκοσλαβία από άκρη σε άκρη, για τον ρόλο του Μιλόσεβιτς, για τη στάση των διανοουμένων. Εδώ εξαντλείται η παράθεση των βασικών αιτιών που οδήγησαν στη σημερινή κατάσταση;

ΜΠΟΖΙΝΤΑΡ: Όχι, υπάρχουν κι άλλοι λόγοι. Θα αναφέρω έναν που τον θεωρώ πολύ σημαντικό. Η πολιτική εξέλιξη της Γιουγκοσλαβίας δεν ήταν η ίδια σε όλη την επικράτεια της. Υπάρχει μια καθυστέρηση σε φάσεις. Ασφαλώς η Σλοβενία υπήρξε πρωτοποριακή. Μετά τον θάνατο του Τίτο όλα τα μεγάλα κινήματα υπέρ των αλλαγών ξεκινούσαν από αυτήν. Το σύστημα στην Σλοβενία και την Κροατία είναι πολύ διαφορετικό από εκείνο της Σερβίας. Στην Σερβία επέζησε το κομμουνιστικό καθεστώς απλώς αλλάζοντας ονομασία... Οι Σλοβένοι αποκαλούν το καθεστώς της Σερβίας εθνικοσοσιαλιστικό και οι Κροάτες σερβοκομμουνιστικό...

Υπάρχουν λοιπόν εχθρικά πολιτικά συστήματα στα πλαίσια της Γιουγκοσλαβίας. Πιστεύω ότι η εχθρότητα των πολιτικών συστημάτων πήρε την μορφή εχθρότητας των εθνών.

Αν ο εθνικισμός είναι ο μοναδικός δρόμος, τότε...

ΕΡ: Ο εθνικισμός πλήττει την Ανατολική Ευρώπη και την Σοβιετική Ένωση. Στην Γιουγκοσλαβία όμως έχει πάρει δραματικότερες διαστάσεις από οπουδήποτε αλλού. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας τα όρια ανάμεσα στο δικαίωμα ενός έθνους για ανεξαρτησία και στον εθνικισμό; Δεν δικαιούνται η Σλοβενία και η Κροατία να γίνουν ανεξάρτητες;

Είναι άραγε ο εθνικισμός ο μοναδικός τρόπος για να αποκτήσουν οι Σλοβένοι ή οι Κροάτες εθνική ανεξαρτησία; Αν είναι ο μόνος τρόπος, τότε διερωτώμαι κατά πόσον αξίζει η εθνική ανεξαρτησία ένα τέτοιο τίμημα...

ΜΠΟΖΙΝΤΑΡ: Αναμφίβολα κάθε έθνος έχει αυτό το δικαίωμα. Ασφαλώς κι εμείς οι Σλοβένοι δικαιούμαστε να αποκτήσουμε ανεξάρτητο κράτος. Εκείνο όμως που δεν μου αρέσει είναι ο τρόπος με τον οποίο φθάσαμε στην ανεξαρτησία.

Θέτω ένα απλό ερώτημα: είναι άραγε ο εθνικισμός ο μοναδικός τρόπος για να αποκτήσουν οι Σλοβένοι ή οι Κροάτες εθνική ανεξαρτησία; Αν είναι ο μόνος τρόπος, τότε διερωτώμαι κατά πόσον αξίζει η εθνική ανεξαρτησία ένα τέτοιο τίμημα...

Ο εθνικισμός εύκολα οδηγεί στον σωβινισμό αλλά και στον ρατσισμό. Με τον εθνικισμό το επίπεδο της κουλτούρας και του πολιτικού λόγου δεν μπορεί παρά να είναι πολύ χαμηλό.

Δεν είμαστε λοιπόν εναντίον της ανεξαρτησίας της Σλοβενίας ή της Κροατίας. Είμαστε όμως εντελώς αντίθετοι με τον εθνικισμό. Στην περίπτωση που η τιμή για την ανεξαρτησία είναι ο εθνικισμός, τότε δεν τη θέλουμε...

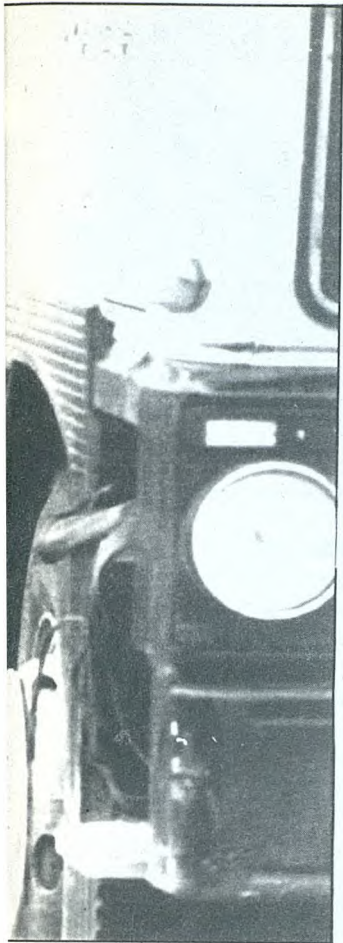
ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Στην Κροατία και την Σλοβενία οι αρχές έχουν επιβάλει λογοκρισία στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Εκτός αυτού υπάρχει κάτι χειρότερο: η αυτολογοκρισία.

Οι άνθρωποι δεν τολμούν να πουν ο,τιδήποτε μπορεί να θεωρηθεί ... «ανθεθνικό».

Αν συνεχισθεί αυτή η κατάσταση αναρωτιέμαι ποιες άραγε θα είναι οι επιπτώσεις της στην πολιτική ζωή, την κουλτούρα, την λογοτεχνία... Τι θα απογίνει η κροατική λογοτεχνία, μια λογοτεχνία γεμάτη εκπλήξεις και λεπτή ειρωνία; Φοβάμαι ότι θα μεταβληθεί σε λογοτεχνία εθνικών αισθημάτων. Φοβάμαι μήπως πέσουμε πάλι στον ρεαλισμό...

Ο Κούντερα, η Σλοβενία και τα Βαλκάνια

ΕΡ: Τις πρώτες ημέρες του Ιουλίου, ενώ ο γιουγκοσλαβικός στρατός πολιορκούσε την Λιουμπλιάνα, ο Μίλαν Κούντερα² έγραψε, όπως γνωρίζετε, ένα άρθρο υπέρ της ανεξαρτησίας της Σλοβενίας. Η Σλοβενία «είναι μια χώρα δυτική, καθολική, που επί πολύ μεγάλο διάστημα ήταν τμήμα της αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας (...). Τι το κοινό μπορεί να έχει η Σλοβενία με τα Βαλκάνια;» υποστηρίζει ο Κούντερα.

Ζάγκρεμπ,
Κροάτες
πολιτοφύλακες
και αστυνομικοί.

Συμμερίζετε την άποψή του;

ΜΠΟΖΙΝΤΑΡ: Μα, τι σημαίνει Βαλκάνια;

ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Τα Βαλκάνια είναι ένας μύθος της Ευρώπης που δυστυχώς εμείς οι Βαλκάνιοι τον αποδεχόμαστε επειδή ακριβώς έχουμε το σύμπλεγμα της περιφέρειας (γέλια).

Θεωρώ την άποψη του Κούντερα ανεύθυνη. Η ανευθυνότητα έγκειται όχι φυσικά στο ότι υποστηρίζει την ανεξαρτησία της Σλοβενίας, αλλά στην διάκριση και υποτίμηση των Βαλκανίων. Πάντοτε υπήρχαν ευρωπαίοι διανοούμενοι που επένδυναν σε μικρά έθνη. Αυτό είναι ωραίο. Όμως ο Κούντερα το κάνει εναντίον των άλλων εθνών. Κατ' αυτόν τα άλλα μικρά έθνη είναι χειρότερα, είναι... Βαλκάνια. Σε αυτό το σημείο εγώ διαβλέπω κάποιο σπέρμα ρατσισμού... Είναι ελεύθερος βεβαίως ο Κούντερα να διαλέξει την αγάπη του —την Σλοβενία— αλλά ας μην υποτιμά τα άλλα έθνη που υπάρχουν εκεί γύρω...

ΕΡ: Κατά τη γνώμη σας υπάρχουν ή όχι σημαντικές διαφορές στις περιοχές και χώρες, όπως τα Βαλκάνια, που βρέθηκαν επί αιώνες

υπό την Οθωμανική αυτοκρατορία και σε εκείνες που ήταν τμήμα της Αυστροουγγαρίας, όπως η Σλοβενία; **ΜΠΟΖΙΝΤΑΡ:** Ωραία, υπάρχουν διαφορές. Πού είναι όμως τα σύνορα; Μήπως μεταξύ Σλοβενίας και Κροατίας; Μα και η Κροατία ανήκε στην Αυστροουγγαρία. Μήπως μεταξύ Βοϊβοδίνας και Σερβίας; Μα η Σερβία είναι ενωμένη τώρα με την Βοϊβοδίνα. Μήπως μεταξύ Βοσνίας και Κροατίας; Μα η Βοσνία τον 19ο αι. ήταν αυστριακή κτήση. Πού είναι λοιπόν τα σύνορα που ο Κούντερα και η Ευρώπη τα διακρίνουν με τόση ευκολία;

Τα Βαλκάνια αποτελούν ένα παράδειγμα μικτής παράδοσης της Ευρώπης. Δέχομαι από καθαρά ορθολογική άποψη ότι, εδώ που έφθασαν τα πράγματα, η Γιουγκοσλαβία πρέπει να διαλυθεί. Μας φαίνεται όμως εντελώς αστειό είτε ότι οι Βόσνιοι δεν μπορούσαν να συνυπάρξουν στο ίδιο κράτος με τους Σλοβένους είτε ότι οι Σλοβένοι δεν μπορούν να ζήσουν μαζί με τους Σέρβους...

Η μαύρη τρύπα της Ευρώπης

ΕΡ: Πώς κρίνετε την στάση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στην κρίση της Γιουγκοσλαβίας;

ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Για μένα με τη στάση τους οι εταίροι της ΕΟΚ μοιάζουν να λένε: εμείς εδώ είμαστε εντάξει, αλλά αυτοί εκεί πέρα έχουν προβλήματα. Λες κι όσα συμβαίνουν στην Γιουγκοσλαβία δεν συμβαίνουν στην Ευρώπη...

ΜΠΟΖΙΝΤΑΡ: Το ζήτημα είναι αν η Ευρώπη θα αφήσει μια μαύρη τρύπα μέσα της. Αυτή η κατάσταση δεν μπορεί, δεν είναι δυνατόν να συνεχισθεί. Δεν με νοιάζει τι θα είναι η νέα Γιουγκοσλαβία ή πόσα κράτη θα δημιουργηθούν στη θέση της. Ξέρω όμως ότι αυτός ο χώρος πρέπει να επικοινωνεί, να έχει ένα δίκτυο σχέσεων το οποίο δεν θα εξαρτάται —ελπίζω— από τα κράτη και τα πολιτικά τους συστήματα, αλλά από τους ίδιους τους ανθρώπους και την ανάγκη τους να έχουν σχέσεις μεταξύ τους.

Η Γιουγκοσλαβία που γνωρίσαμε διαλύθηκε, αυτό είναι φανερό. Ωστόσο θεωρώ ότι η λύση η οποία θα δοθεί θα λαμβάνει υπ' όψιν την... Γιουγκοσλαβία. Στην Χάγη αυτές τις ημέρες οι εταίροι της ΕΟΚ προσπαθούν να βρεθεί λύση συνολικά για την Γιουγκοσλαβία, όχι μόνο για την Σλοβενία ή την Κροατία.

ΕΡ: Τι εύχεσθε να γίνει;

ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Να υπάρξει ειρήνη. Τιποτα άλλο.

Το ζήτημα δεν είναι αν υπάρχει ή όχι Γιουγκοσλαβικό έθνος, αλλά πώς ορίζουμε το έθνος, ποια είναι τα κριτήρια.

Ωστόσο, είναι προφανές ότι η Γιουγκοσλαβία δεν έγινε έθνος.

Δεν υπάρχει Γιουγκοσλαβικό έθνος, παρ' ό,τι πολλοί αισθάνονταν μέχρι πρότινος Γιουγκοσλάβοι

ΜΠΟΖΙΝΤΑΡ: Να σταματήσουν οι άνθρωποι να αλληλοσκοτώνονται. Αν έχουν την...δυνατότητα (παύση) να μη σκοτώνονται, θα μπορέσουν να βρουν πάλι το ενδιαφέρον να επικοινωνήσουν μεταξύ τους. Δεν θα έχει σημασία αν η Σλοβενία και η Κροατία θα είναι ανεξάρτητες ή αν τα σύνορα θα αλλάξουν.

Ας φθάσουμε σε συμφωνία ειρήνης τώρα στην Χάγη. Μόνο όταν γίνει ειρήνη θα μπορέσουμε να σκεφθούμε λογικά, να κάνουμε πολιτική και πολιτισμό. Αυτό εύχομαι.

ΕΡ: Βρίσκεστε στην Αθήνα από τον Ιούνιο και πρόκειται τις επόμενες ημέρες να επιστρέψετε στην Λουμπλιάνα.

ΣΒΕΤΛΑΝΑ: Φύγαμε οδικώς από την Λουμπλιάνα, με αρκετές δυσκολίες βεβαίως, την πέμπτη ημέρα του πολέμου. Όλο αυτό το διάστημα στην Αθήνα φυσικά συζητάμε με τους φίλους μας για την Γιουγκοσλαβία...

Τι μου έχει μείνει περισσότερο από αυτό τον πόλεμο που τον ζω από απόσταση; Έχω μπροστά μου συνεχώς τις εικόνες που είδα στην τηλεόραση. Από την μια πλευρά εκείνα τα παιδιά στην Κροατία που παριστάνουν τους ψευτο-Ράμπο και γλεντάνε τον πόλεμο... Από την άλλη πλευρά εκείνες οι φοβερές εικόνες των Σέρβων εθνικιστών με το ψευτομεξικάνικο επαναστατικό ύφος.

Ποιοι είναι άραγε όλοι αυτοί; Από ποια χώρα έρχονται; Τι διαβάσανε, τι ακούσανε αυτά τα παιδιά πριν πάνε να σκοτώσουν και να σκοτωθούν; Αναρωτιέμαι, μόνο μέσα σε τέσσερα χρόνια κατόρθωσε η προπαγάνδα να καταστρέψει τόσο πολύ τους ανθρώπους;

1. Μυθιστοριογράφος, δοκιμιογράφος, ο οποίος πέθανε πριν δύο χρόνια. Από τη δεκαετία του '70 ζούσε στην Γαλλία.

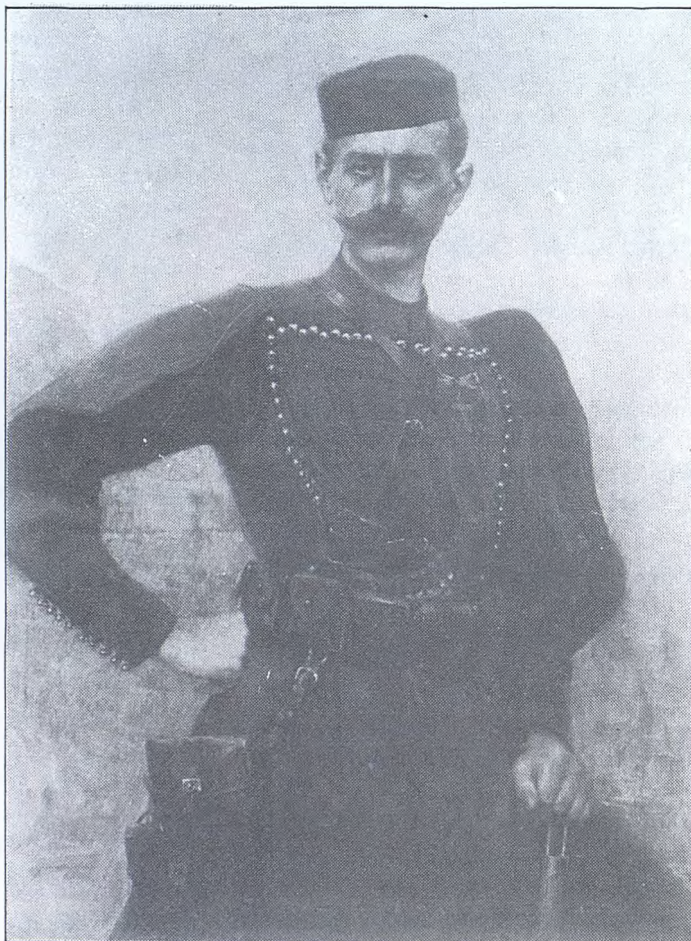
2. Μίλαν Κούντερα, «Il faut sauver la Slovanie», *Le Monde*, 4/7/91.

ΚΚΕ και Μακεδονία

του Κ. Βασιλείου

Οι σχέσεις του ΚΚΕ με την Μακεδονία και το λεγόμενο «μακεδονικό πρόβλημα» γνώρισαν πολλές διακυμάνσεις από την ίδρυση του κόμματος μέχρι σήμερα. Είναι ένα θέμα - ταμπού στο οποίο η Αριστερά γενικότερα δείχνει μεγάλη «ευαισθησία» είτε ποιώντας την νήσσα είτε αποφεύγοντας να τοποθετηθεί ιστορικά επί της ουσίας: κι αν η στάση αυτή «εξηγείται» για πολύ συγκεκριμένους λόγους όσον αφορά το παρελθόν, δύσκολα μπορεί να ερμηνευτεί σήμερα. Μετά την περίφημη 6η Ολομέλεια του 1956, όταν τα «αδελφά» κόμματα ανέτρεψαν τον Μάρτη του 1956 την ηγεσία του Ζαχαριάδη και υποτίθεται ότι αποκατέστησαν τις «λενινιστικές» αρχές, δεν είναι γνωστή καμιά ολοκληρωμένη τοποθέτηση οργάνου επί του θέματος πέρα από τις γενικόλογες εκτιμήσεις περί «σοβαρών πολιτικών λαθών» της καθοδήγησης ή της «αριστεριστικής πολιτικής» της στην περίοδο 1946-49. Ούτε το ΚΚΕ, ούτε η προδικτατορική ΕΔΑ, ούτε το ΚΚΕ εσ., ούτε η ΕΑΡ έχουν τοποθετηθεί αναλυτικά στο θέμα αυτό (κάθε διορθωτική επισήμανση ευπρόσδεκτη). Ιδιαίτερα σήμερα, λόγω της προκλητικότητας των Σκοπίων, επιβάλλεται η κριτική τοποθέτηση της Αριστεράς έναντι των ιστορικών της πεπραγμένων και στάσεων και η διευκρίνιση της σημερινής της θέσης, που δεν μπορεί απλώς να εξαντλείται στο ότι «δεν υπάρχει Μακεδονικό».

Το σημείωμα που ακολουθεί δεν είναι ολοκληρωμένο από την άποψη της ευρύτερης δέσμης των παραγόντων που επηρέαζαν τη στάση του ΚΚΕ και από την άποψη των συγκρούσεων και αποφάσεων στον βαλκανικό χώρο. Εν τούτοις, το σημείωμα επισημαίνει ορισμένα καίρια γεγονότα και κατά συνέπεια μπορεί να κεντρίσει το ενδιαφέρον για μια πιο συστηματική έρευνα.

Ο Παύλος Μελάς (Μίκης Ζέζας), που εικονίζεται επάνω με στολή μακεδονομάχου σε πίνακα του Ιακωβίδη, υπήρξε ένας από τους τέσσερις αξιωματικούς που η κυβέρνηση (εσοτόκη) αποφάσισε στις αρχές του 1904 να στείλει ως οργανωτές του αγώνα στην Μακεδονία (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Μεσοπόλεμος

Το «Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα» Ελλάδος που ιδρύθηκε τον Νοέμβριο του 1918 μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος (Ελληνικό Τμήμα της Κομμουνιστικής Διεθνούς, ίδρυση 1919) αφού φυσικά αποδέχθηκε τους 21 όρους της. Ο 16ος όρος προέβλεπε σαφώς ότι «όλες οι αποφάσεις των συνεδρίων της ΚΔ καθώς και της Εκτελεστικής Επιτροπής είναι υποχρεωτικές για όλα τα κόμματα που ανήκουν στην Κ.Δ.».

Τα ΚΚ που ανήκαν στην ΚΔ αποκαλούνταν «τμήματα της ΚΔ» και για την καλύτερη καθοδήγησή τους ήταν ενταγμένα σε ομοσπονδίες. Τα ΚΚ των Βαλκανικών χωρών ήταν ενταγμένα στη «Βαλκανική Κομμουνιστική Ομοσπονδία» (ΒΚΟ) όπου κυρίαρχο ρόλο έπαιζε το ΚΚ Βουλγαρίας με τα εξέχοντα στελέχη του Δημητρώφ και Μανουηλίσκι τα οποία είχαν μεγάλη επιρροή στην ΚΔ και φυσικά στο ΚΚΣΕ.

Η Βουλγαρία είχε ήδη «δραστηριοποιηθεί» στην Μακεδονία από τα τέλη του περασμένου αιώνα με τους κομιτατζήδες που τρομοκρατούσαν τους πληθυσμούς της περιοχής υπό τον Οθωμανικό τότε ζυγό και κυρίως μέσω της *Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης*, γνωστής με τα αρχικά *Ι.Μ.Ρ.Ο.*, που είχε σαφώς διακηρυγμένο στόχο την «πλήρη πολιτική αυτονομία» της περιοχής μέχρι και το Αιγαίο!

Η *ΙΜΡΟ* υποκίνησε «επανάσταση» στα βιλαέτια του Μοναστηρίου και της Αδριανούπολης, που καταπνίγηκε σε 3 εβδομάδες από τους Οθωμανούς, καθώς και στην σερβική Μακεδονία. Στο Κρούσοβο, κοντά στα Σκόπια, όπου κατοικούσαν κυρίως Έλληνες έγιναν ανελέητες σφαγές από την Οργάνωση.

Με τους Βαλκανικούς πολέμους (1912-13) και την εγκατάσταση 700.000 προσφύγων από την Μικρά Ασία, η εθνολογική σύνθεση της Μακεδονίας άλλαξε ριζικά υπέρ της Ελλάδας. Η επίσημη ελληνική απογραφή του 1928 έδειξε ότι σε σύνολο πληθυσμού 6.032.761 κατέγραψε 81.984 σλαβόφωνους Έλληνες. Η απογραφή αυτή επιβεβαιώνει τις εκτιμήσεις της απογραφής της Κοινωνίας των Εθνών (1926) κατά την οποία η Μακεδονία κατοικείται σε ποσοστό 88,8% από Έλληνες, 5,1% από Βουλγάρους και 6% από διάφορες εθνότητες. Κατά συνέπεια το λεγόμενο «μακεδονικό» πρόβλημα πέρα από τις εδαφικές διευθετήσεις είχε και εθνολογικά λυθεί για την Ελλάδα.

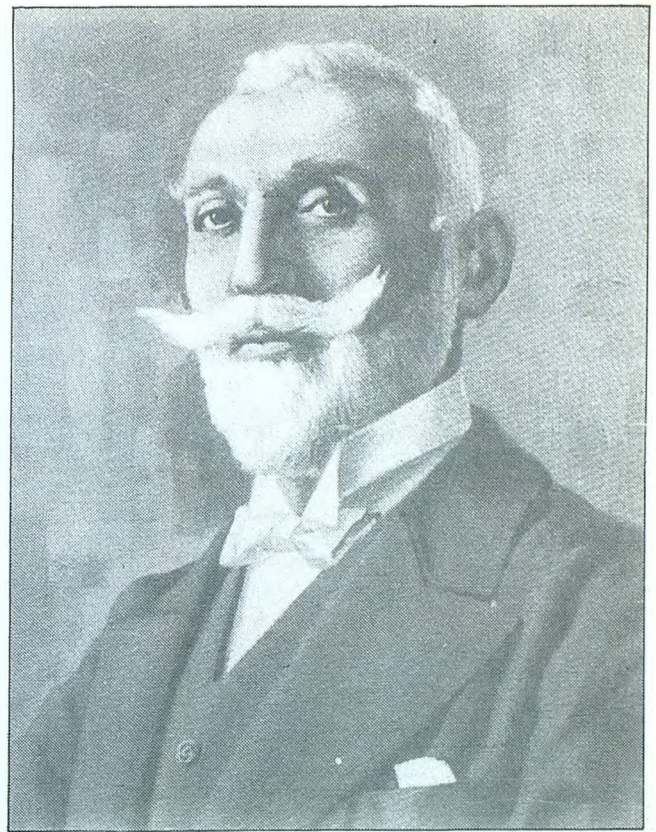

Μετά τον διορισμό του Λάμπρου Κορομηλά το 1904 ως γενικού προξένου της Ελλάδας στην Θεσσαλονίκη, το Προξενείο μεταβλήθηκε σε αληθινό επιτελείο του Μακεδονικού αγώνα.

Επάνω: το προσωπικό του ελληνικού Προξενείου της Θεσσαλονίκης σε ομαδική φωτογραφία του 1908 (Αθήνα, συλλογή Ιωάννη Μαζαράκη).

(Ο Λάμπρος Κορομηλάς, όταν έφτασε ως γενικός πρόξενος στην Θεσσαλονίκη τον Μάιο του 1904, είχε ήδη σχηματίσει μια πολύ σαφή εικόνα του κινδύνου που διέτρεχε ο ελληνισμός στην Μακεδονία και είχε φτάσει στο συμπέρασμα πως έπρεπε με κάθε μέσο να παρεμποδισθεί η βουλγαρική προπαγάνδα και δράση (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Δυστυχώς όχι για τους γείτονές της.

Στο 5ο Συνέδριο της ΒΚΟ που συνήλθε στην Μόσχα το 1923 υιοθετήθηκε απόφαση με ρητή τη διατύπωση του συνθήματος για μία «αυτόνομη και ανεξάρτητη Μακεδονία και Θράκη». Ο αντιπρόσωπος του ΚΚΕ Σαργολόγος υπέγραψε την απόφαση, πράγμα που προκάλεσε σάλο στην Αθήνα. Αντί να γυρίσει στην Αθήνα μετανάστευσε απ' ευθείας στις ΗΠΑ. Ωστόσο, ορισμένα μέλη της ΚΕ συζητούσαν την αποδοχή της απόφασης. Μόνο ο Γιάννης Κορδάτος, εκδότης του «Ριζοσπάστη», απέρριψε σαφώς την απόφαση της Κομιντέρν. Τελικά απόφαση το ΚΚΕ δεν έπαιρνε.

Σύντομα όμως, στο 6ο Συνέδριο της ΒΚΟ τον Μάρτιο του 1924 οι αντιπρόσωποι του ΚΚΕ Πουλιόπουλος και Μάξιμος υιοθέτησαν άνευ όρων την βουλγαρική άποψη. Το σύνθημα «ενωμένη και ανεξάρτητη Μακεδονία» υιοθετήθηκε και στο 5ο Συνέδριο της Κομιντέρν (Μάϊος - Ιούνιος 1924) υπό την πίεση των Βουλγάρων και Ρώσων. Πουλιόπουλος και Μάξιμος φήφισαν υπέρ και στο Έκτακτο Συνέδριο του ΚΚΕ που συνήλθε στις 26 Νοεμ. - 30 Δεκ. 1924 στην Αθήνα υποστήριξαν την άποψή τους. Ο κομμουνιστής ηγέτης Σταυριδής που γνώριζε την κατάσταση στην Μακεδονία και υποστήριζε την ελληνικότητά της υπέβαλε σχετικό υπόμνημα. Όντας όμως εξόριστος, η θέση του απορριφθηκε. Επρόκειτο για μια

απόφαση - ορόσημο στο θέμα αυτό. Η απόφαση αναγνώριζε το δικαίωμα «των λαών της Μακεδονίας και Θράκης» για αυτοδιάθεση και απόσχιση από την Ελλάδα και υποστήριζε τη λογική ότι ο διαμελισμός της Μακεδονίας μεταξύ Γιουγκοσλαβίας, Ελλάδας και Βουλγαρίας «όξυνε ακόμα περισσότερο την επιθυμία των Μακεδόνων να ενώσουν τα τρία κομμάτια της διαμελισμένης πατρίδας τους και να σχηματίσουν μια ενωμένη και ανεξάρτητη Μακεδονία».

Και πάλι ο Γ. Κορδάτος το 1927 υψώνει φωνή διαμαρτυρίας στον «Ριζοσπάστη» εις μάτην όμως, ενώ ο Πουλιόπουλος προτείνει τώρα τη θέση για «αυτοδιάθεση» του «μακεδονικού λαού» με δικαίωμα απόσχισης.

Στο μεταξύ η ηγεσία του ΚΚΕ έχει περάσει στα χέρια των Κουτβιστών, των στελεχών που έχουν εκπαιδευτεί στην κομματική σχολή της ΕΣΣΔ. Η «ερμηνεία» του Πουλιόπουλου απορρίπτεται στο τρίτο Τακτικό Συνέδριο του κόμματος που συνέρχεται τον Μάρτιο του 1927.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι βουλευτές του κόμματος δεν υποστήριξαν την απόφαση για την Μακεδονία και κατηγορήθηκαν για «ρεφορμιστικό ευνουχισμό», τους απαγορεύτηκε δε να εκπροσωπούν το κόμμα στην Βουλή.

Όμως σταδιακά η θέση του ΚΚΕ τροποποιείται ελαφρά. Στο 4ο Συνέδριο (Δεκ.

1928) γίνεται λόγος πλέον για «καταπιεσμένες εθνότητες» που απέμειναν σε Μακεδονία και Θράκη ενώ το 1931 η θέση του ΚΚΕ επιβεβαιώνει το «ανεξάρτητη» Μακεδονία, αποσιωπά όμως το «ενωμένη»... Η ελαφρά αυτή μετακίνηση σίγουρα είχε σχέση με την ήττα του ΚΚΕ στις εκλογές του 1928.

Η θέση του ΚΚΕ για το «μακεδονικό πρόβλημα» μεταβάλλεται αργότερα, στο 6ο Συνέδριο (Δεκ. 1935) αφού είχε προηγηθεί σχετική απόφαση της ΚΕ (11/6/35). Στην απόφαση αυτή γίνεται λόγος για «πλήρη ισοτιμία των μειονοτήτων», αναγνωρίζεται ότι η πλειοψηφία του πληθυσμού της Μακεδονίας είναι ελληνική και το όλο θέμα καλύπτεται κάτω από την «Λενινιστική - Σταλινική» αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών. Υπογραμμίζεται συνάμα ότι η πλήρης εθνική αποκατάσταση του Μακεδονικού λαού θα βρει δικαίωση μόνο με την επικράτηση της σοβιετικής εξουσίας στα Βαλκάνια.

Κατοχή και Αντίσταση

Η κατοχή της Γιουγκοσλαβίας και της Ελλάδας από τα γερμανικά, ιταλικά και βουλγαρικά στρατεύματα ανατρέπει και πάλι το σκηνικό στην Μακεδονία. Οι Βούλγαροι και οι ένοπλες συμμορίες του Κάλτσεφ αλωνίζουν. Ο ελληνικός πληθυσμός στενάζει. (Οι Βούλγαροι εγκατέλειψαν τα ελληνικά εδάφη τον Νοέμβριο του 1944 μόνο

μετά από σθεναρές διαμαρτυρίες των δυτικών κρατών). Το ΚΚ Βουλγαρίας αποκτά τον έλεγχο του ΚΚ Γιουγκοσλαβίας εγκαθιστώντας τον δικό του άνθρωπο και υιοθετώντας πολιτική μη επιθέσεως εναντίον των γερμανικών στρατευμάτων κατοχής. Ο έλεγχος διατηρείται μέχρι το καλοκαίρι του 1943 όταν ο Τέμπο εκπρόσωπος του Τίτο, κατάφερε να ανατρέψει την κατάσταση και να συστήσει ΚΕ του ΚΚ Μακεδονίας και «Εθνικό Απελευθερωτικό Στρατό». Το Νοέμβριο του 1943 ο Τίτο αναγνωρίζει την ύπαρξη «μακεδονικού έθνους», χωρίς φυσικά καμιά ιστορική θεμελίωση και υπόσχεται την ένταξή του στην μεταπολεμική ομοσπονδία της Γιουγκοσλαβίας.

Από τότε φαίνεται να αρχίζει και η ενεργός ανάμιξη της Γιουγκοσλαβίας στο «Μακεδονικό» με την αποστολή του Τέμπο στο αρχηγείο του ΕΛΑΣ στην Μακεδονία, όπου την ευθύνη για το ΚΚΕ είχε ο Ανδρέας Τζήμας. Συμφωνήθηκε τότε η οργάνωση από τον ΕΛΑΣ και υπό την αιγίδα των σλαβόφωνων Ελλήνων της Μακεδονίας. Δόθηκε άδεια για τη σύσταση του Σλαβομακεδονικού Εθνικού Μετώπου (SNOF). Συγκρούσεις και διαφωνίες μεταξύ του ΕΛΑΣ και του SNOF ήταν συχνές. Η ηγεσία του SNOF προπαγάνδιζε ανοιχτά την ενσωμάτωση της ελληνικής Μακεδονίας στην Γιουγκοσλαβία. Το SNOF υπό τον Γκότσεφ πίεζε για περισσότερη αυτονομία στη δράση του και μεγαλύτερη στρατολόγηση σλαβόφωνων. Ο αρχηγός του ΕΛΑΣ Σαράφης υποστήριζε την διάλυση του SNOF διά της βίας.

Τελικά τον Οκτώβριο του 1944 ο ΕΛΑΣ περικύκλωσε το τάγμα του Γκότσεφ και θα το εκμηδένιζε αν δεν επενέβαινε η τοπική οργάνωση Φλώρινας του ΚΚΕ που βοήθησε τον Γκότσεφ να διαφύγει στην Γιουγκοσλαβία. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τόσο το ΚΚΕ όσο και το ΕΑΜ δεν είχαν τότε συγκεκριμένη και ξεκαθαρισμένη πολιτική για το «Μακεδονικό», αλλά και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πολλοί «Σλαβομακεδόνες» κομμουνιστές ανεπιφύλακτα υποστήριζαν αποσχιστικές τάσεις. Σύμφωνα με έναν ειδικό επί του θέματος «οι εξτρεμιστές "Σλαβομακεδόνες" που αναδύθηκαν σαν επαναστάτες κατά τη διάρκεια της κατοχής δεν ήταν ούτε Βούλγαροι ούτε "Μακεδόνες" γιουγκοσλαβικού τύπου. Αποτελούσαν απλώς ομάδα σλαβόφωνων κατοίκων σε ένα απομακρυσμένο μέρος της Ελλάδας, που λόγω της αντίθεσής τους απέναντι στα αυθαιρέτα μέτρα των αρχών στράφηκαν πρώτα προς την Βουλγαρία και αργότερα προς την Γιουγκοσλαβία» (βλ. E. Kofos, *Nationalism and Communism in Macedonia, Institute for Balkan Studies, 1964*, σελ. 131).

Υπήρξαν κομμουνιστές ηγέτες, όπως ο

Ο Κωνσταντίνος Μαζαράκης - Αιγιάν (Ακρίτας) δεν υπήρξε μόνον αρχηγός σημαντικού σώματος κατά τον Μακεδονικό αγώνα, αλλά και συντονιστής της δράσεως των ελληνικών σωμάτων κεντρικής και δυτικής Μακεδονίας και σύνδεσμος μεταξύ των ελληνικών Προξενείων Θεσσαλονίκης και Μοναστηρίου (Αθήνα, συλλογή Ιωάννη Μαζαράκη).

Γ. Ζεύγος, που υποστήριζαν ένθερμα την άποψη ότι η Μακεδονία ήταν ελληνική γη και δέχονταν τα «ίσα δικαιώματα» των μειονοτήτων και για την Μακεδονία και για την Β. Ηπειρο, (την ελληνική δηλαδή μειονότητα της Αλβανίας).

Απελευθέρωση και Εμφύλιος

Το σχηματικό στην Μακεδονία αλλάζει και πάλι με την απελευθέρωση, την δημιουργία του «Μακεδονικού» Ομόσπονδου κράτους της Γιουγκοσλαβίας (2/8/44) και την ανάληψη της διακυβέρνησης της Βουλγαρίας από το Πατριωτικό Μέτωπο (9/9/44), όπου κυριαρχεί το ΚΚ. Η πρωτοβουλία στο θέμα παραχωρείται στην Γιουγκοσλαβία που επιμένει περί «μακεδονικού λαού», ενώ η Βουλγαρία στην Διάσκεψη Ειρήνης στο Παρίσι διεκδικεί από την Ελλάδα την Δυτική Θράκη. Συνάμα, υπολογίζεται ότι μεταξύ 20.000 με 25.000 «Σλαβομακεδόνες» εγκατέλειψαν την Ελλάδα με προορισμό την Βουλγαρία και την Γιουγκοσλαβία.

Η συνάντηση Τίτο και Δημητρώφ στο Μπλεντ (2/8/47) επισφραγίζει την αλλαγή της βουλγαρικής πολιτικής στο Μακεδονικό. Αναγνωρίζονται τα «εθνικά δικαιώματα» των κατοίκων του Πιρίν.

Στην Ελλάδα ο θεωρητικός του ΚΚΕ Γ. Ζεύγος τοποθετείται δημόσια το 1945 στο θέμα διακηρύσσοντας την ελληνικότητα της Μακεδονίας ενώ στο 7ο Συνέδριο του κόμματος ο γ.γ. Ν. Ζαχαριάδης ενώ αναφέ-

ρεται με απόλυτο σεβασμό στα «δικαιώματα της Σλαβομακεδονικής μειονότητας» θεωρεί ότι η ελληνική Μακεδονία κατοικείται κατά 90% από Έλληνες κι ότι αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της ελληνικής επικράτειας.

Στις αρχές του 1946 υπολογίζεται ότι κάπου 25.000 κομμουνιστές από την Ελλάδα είχαν συγκεντρωθεί στην Γιουγκοσλαβία, όπου στο στρατόπεδο του Μπούλκες υφίσταντο στρατιωτική εκπαίδευση για ανταρτική δράση στην Ελλάδα και φυσικά πολιτική εκπαίδευση.

Συστήνεται νέα οργάνωση, το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΝΟΦ) από εκπαιδευμένους «Σλαβομακεδόνες» που συμμετέχει ενεργά στον εμφύλιο πόλεμο στην Ελλάδα και αποτελεί το βασικό όργανο των σχεδίων της Γιουγκοσλαβίας. Μετά την επίσκεψη του Ζαχαριάδη στην Γιουγκοσλαβία το 1946 το ΝΟΦ γίνεται δεκτό στο ΕΑΜ. Το 1947 το ΝΟΦ έχει ένοπλες δυνάμεις που τίθενται υπό την διοίκηση του «Δημοκρατικού Στρατού» και συγκεκριμένα του Μάρκου Βαφειάδη. Προς τα τέλη του 1947 το ΝΟΦ ελέγχει μεγάλο μέρος του εναπομειναντος σλαβόφωνου ελληνικού στοιχείου στην Μακεδονία και στρατολογεί σε εθελοντική και ενιαία βάση μεταξύ του πληθυσμού αυτού.

Υπολογίζεται ότι στις αρχές του 1948 κάπου 11.000 «Σλαβομακεδόνες» αντάρτες υπηρετούσαν μέσω του ΝΟΦ στις τάξεις του «Δ.Σ.». Εκτιμάται επίσης ότι ο «Δ.Σ.»

άρχισε να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό στρατιωτικά από αυτό το «Σλαβομακεδονικό» στοιχείο, το οποίο υπολογίζεται μεταξύ 20-30% του συνόλου των δυνάμεών του.

Το σχίσμα μεταξύ της Κομμουνιστικής και του Τίτο δημιούργησε σοβαρά προβλήματα στο ΚΚΕ και στην διεξαγωγή του εμφυλίου πολέμου. Είναι γνωστή η απόφαση της 4ης Ολομέλειας της ΚΕ του ΚΚΕ (28/7/48) που παίρνει το μέρος της Διεθνούς, αλλά κρατείται, για ευνόητους λόγους, μυστική. Σύντομα το ΚΚΕ ξεκαθαρίζει την ηγεσία του ΝΟΦ από τα φιλογιουγκοσλαβικά στοιχεία και τα αντικαθιστά με πιστά στην Κομμουνιστική. Μετά την μαζική εκδίωξη των φιλογιουγκοσλαβικών στοιχείων και την μαζική έξοδό τους στην Γιουγκοσλαβία φαίνεται ότι η πλειοψηφία των «Σλαβομακεδόνων» ευνοεί την βουλγαρική γραμμή για αυτονομία.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στην «προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση» περιλαμβάνεται ο Μιτρόφσκι ως «Υπουργός τροφίμων» και ο Κότσεφ ως Διευθυντής Εθνικών Μειονοτήτων στο «υπουργείο Εσωτερικών», αμφότεροι ανώτατα στελέχη του ΝΟΦ.

Στο μεταξύ, τον Νοέμβριο του 1948 ο Βαφειάδης, που εκτός των άλλων έχει σοβαρές αντιρρήσεις για την πολιτική στο Μακεδονικό, καθαιρείται και αρχηγός του «Δ.Σ.» αναλαμβάνει ο ίδιος ο Ν. Ζαχαριάδης.

Οι εξελίξεις αυτές και η πίεση του ΝΟΦ οδηγούν στην μοιραία απόφαση της 5ης Ολομέλειας της ΚΕ του ΚΚΕ (Ιαν. 1949), όπου γίνεται λόγος για «μακεδονικό λαό» και «πλήρη εθνική αποκατάσταση». Επανέρχεται δηλαδή το ΚΚΕ στην πολιτική της «ενιαίας και ανεξάρτητης Μακεδονίας».

Στο 2ο Συνέδριο του ΝΟΦ ο ίδιος ο Ζαχαριάδης υιοθετεί απόφαση του που μιλά για «ανεξάρτητη Μακεδονία» στο πλαίσιο «Βαλκανικής Ομοσπονδίας». Λίγο αργότερα, τον Μάρτιο, κάτω από πολλές αντιδράσεις, η γραμμή τροποποιείται έμμεσα. Τώρα γίνεται λόγος για «αυτοδιάθεση των Μακεδόνων». Ωστόσο το ΚΚΕ συμφωνεί στην ίδρυση ξεχωριστών κομματικών οργανώσεων για τους «Σλαβομακεδόνες» (Μακεδονία του Αιγαίου).

Μετά τον εμφύλιο

Σε λίγους μήνες η Γιουγκοσλαβία κλείνει τα σύνορα (23/7/49) και το τέλος του εμφυλίου πλησιάζει με την ήττα του «Δ.Σ.» στον Γράμμο και το Βίτσι. Οι «Σλαβομακεδόνες» εγκαταλείπουν κι αυτοί την Ελλάδα. Οι Ελληνικές αρχές υπολόγισαν τους αποχωρήσαντες σε 35.000. Σύμφωνα με την ελληνική απογραφή του 1951 στην Ελλάδα απέμειναν 42.000 σλαβόφωνοι με ελληνική συνειδηση.

Μετά την ήττα κι ενώ ο Ζαχαριάδης επέμενε ότι η πολιτική του ΚΚΕ στο Μακεδονικό ήταν ορθή το μέλος της ΚΕ Μ. Παρτσαλίδης επέκρινε την πολιτική αυτή σαν λάθος σε σχολική έκθεσή του και στην 7η Ολομέλεια της ΚΕ (Μάιος 1950). Παρ' όλα αυτά, το 1952, το ΚΚΕ συστήνει νέα οργάνωση «Σλαβομακεδόνων» (Iliden) με σαφή αντιγιουγκοσλαβικό χαρακτήρα. Ίδρύει μάλιστα και σχολεία για την διδασκαλία της «σλαβομακεδονικής διαλέκτου», ενώ παράνομοι κομματικοί πυρήνες λειτουργούν στην ελληνική Μακεδονία.

Μετά τον θάνατο του Στάλιν (5/3/53) τα πράγματα αλλάζουν και πάλι. Η Βουλγαρία ξαναβαφτίζει τους κατοίκους του Πιρίν «Μακεδόνες», ενώ το ΚΚΕ στην 6η Ολομέλεια (1956) με την βοήθεια των «αδελφών κομμάτων» αποκαθλώνει τον Ζαχαριάδη. Ο νέος γ.γ. Κ. Κολιγιάννης, επικρίνει την απόφαση του 1945 για το Μακεδονικό σαν πολύ σοβαρό αριστεριστικό και σεχταριστικό λάθος. Η νέα πολιτική του ΚΚΕ επανέρχεται στην θέση των «ίσων δικαιωμάτων για τους Σλαβομακεδόνες» οι οποίοι εξισώνονται με την «τουρκική μειονότητα» της Δυτικής Θράκης.

Μεταξύ 1957 και 1962 οι Γιουγκοσλάβοι φαίνεται ότι κατάφεραν να συγκεντρώσουν μεγάλο μέρος των «σλαβομακεδόνων προσφύγων» στους οποίους και απέδωσαν γιουγκοσλαβική υπηκοότητα. Προς τα τέλη του 1962 υπολογίζεται ότι ο αριθμός των «προσφύγων» αυτών ανερχόταν στις 40.000.

Νέα στροφή στις σχέσεις της εξόριστης ηγεσίας του ΚΚΕ και της Γιουγκοσλαβίας σημειώνεται το 1962 μετά την επίσκεψη

Χρουτσώφ στο Βελιγράδι και το λυώσιμο των πάγων. Οι επιθέσεις του ΚΚΕ εναντίον της Γιουγκοσλαβίας σταματούν.

Επίλογος

Η συνοπτική αυτή εξιστόρηση δεν αποσκοπεί στο να ξαναοίξει παλιές πληγές. Δεν υφίσταται σήμερα θέμα ούτε για το ΚΚΕ ούτε για τον ΣΥΝ. Σαφείς ήταν οι πρόσφατες δηλώσεις τόσο της κ. Παπαρήγα όσο και της κ. Δαμανάκη.

Η στάση όμως του ΚΚΕ στο Μακεδονικό, οι διακυμάνσεις της πολιτικής του που εξηγούνται από διάφορους προσδιοριστικούς παράγοντες οι οποίοι έχουν σχέση τόσο με την ιδεολογία του κόμματος και τις διεθνείς δεσμεύσεις του όσο και με τις πρακτικές του πολιτικές ανάγκες σε διάφορες κρίσιμες καμπές της εξέλιξής του, αποτελούν μέρος της ιστορικής διαμόρφωσης του προβλήματος.

Δια πυρός και σιδήρου το θέμα για την Ελλάδα είναι ανύπαρκτο και η δήθεν «μειονότητα» που επικαλούνται τα Σκόπια φάντασμα. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν βρισκόμαστε το θέμα συνεχώς μπροστά μας, λόγω της πολιτικής και των φιλοδοξιών των Σκοπίων. Όμως, ακόμη και μια πρόχειρη ιστορική ανάγνωση της ιστορικής εξέλιξης του θέματος είναι αρκετή για να δείξει το «μεγάλο παιχνίδι» στα Βαλκάνια, με επίκεντρο το «Μακεδονικό». Όπου για μία ακόμη φορά αποδεικνύεται ότι πέρα από τις ταξικές ιδεολογίες ο εθνικισμός παραμένει μία συγκλονιστική και δεσπόζουσα ιστορική δύναμη, δημιουργική αλλά και καταστροφική συνάμα για πολιτικά κόμματα και κράτη. □

Ο Τσόντος (Βάρδας) που έφτασε με αρκετούς Κρητικούς αντικατέστησε τον Νοέμβριο του 1904 τους Κατεχάκη και Γύπαρη στην αρχηγία του αγώνα στην Δυτική Μακεδονία και έπαιξε σημαντικό ρόλο μέχρι το τέλος του αγώνα το 1908. Το σώμα του Τσόντου (Αθήνα, συλλογή Ιωάννη Μαζαράκη).

Μια ελληνική πολιτική στηριγμένη στο

Η συζήτηση για την Γιουγκοσλαβία και την Βαλκανική Χερσόνησο δυσκολεύεται να προχωρήσει στην εσωστρεφή μας χώρα, ακόμα και τώρα, κάτω από την πίεση κοσμογονικών ανακατατάξεων. Όμως, αν επί δεκαετίες στρέφεις την κεφαλή σου αλλού όταν γίνεται λόγος για την γειτονιά σου, τότε δεν είναι καθόλου εύκολο να ανταλλάξεις επιχειρήματα και να διαμορφώσεις άποψη τεκμηριωμένη, στηριγμένη σε στερεό έδαφος, για ένα θέμα μάλλον άγνωστο. Οι ελάχιστες εξαιρέσεις (όπως η σε βάθος ενασχόληση του Λεωνίδα Χατζηπροδρομίδα με την πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα, την πολιτισμική κατάσταση και τη λογοτεχνία της γειτονικής μας χώρας) δεν έτυχαν δυστυχώς έγκαιρα της αρμόζουσας προσοχής.

Δεν γνωρίζουμε λοιπόν επαρκώς την γειτονική μας χώρα —ή μάλλον τις χώρες οι οποίες συστεγάζονται κάτω από την Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία— και για τον λόγο αυτό ο διάλογός μας για την Γιουγκοσλαβία κινδυνεύει να πάρει τη μορφή διαλόγου μεταξύ κουφών και τυφλών. Παράδειγμα χαρακτηριστικό ήταν κατά τη γνώμη μου το άρθρο του Χρ. Λαζαρίδη, *Εμείς, οι Σέρβοι τα Βαλκάνια και η Ευρώπη* (ANTI, τ. 472, 9 Αυγούστου 1991), το οποίο ήταν απάντηση στο δικό μου κείμενο *Στη Γιουγκοσλαβία δοκιμάζεται η τύχη της Ευρώπης* (ANTI τ. 471, 26 Ιουλίου 1991).

Πίσω λοιπόν στα γεγονότα, γνωριμία με την πραγματικότητα την οποία τόσο πολύ αγνοούσαμε· χωρίς στοιχεία, μια ενδεχόμενη συνέχιση της συζήτησης (και όχι μόνον του Χρ. Λαζαρίδη με τον υπογράφοντα), κινδυνεύει να ομοιάσει με τη συζήτηση επί του Πύργου της Βαβέλ. Για τον λόγο αυτό, αντί για απαντήσεις και ανταπαντήσεις εφ' όλης της ύλης, ας αποσαφηνίσουμε μερικά «σκοτεινά σημεία» που περιέχει η εν λόγω απάντηση του Χρ. Λαζαρίδη, τουλάχιστον τα οφθαλμοφανέστερα για όσους γνωρίζουν τη γειτονική χώρα και την ιστορία της Βαλκανικής Χερσονήσου.

Και κάτι πολύ ζοφερότερο από ανακρίβειες και άγνοιες: Επιχειρήματα όπως «όποιος ζει ακονίζοντας το ξίφος ενός ψεύτικου εθνικισμού είναι φυσικό να πέσει θύμα από το ξίφος ενός αληθινού εθνικισμού», ή «αφού δεν έχουν λοιπόν ιστορική υπόσταση οι Σκοπιανοί, ας αντιμετωπίσουν τη μοίρα τους» (Χρ. Λαζαρίδης) δεν συνεισφέρουν στο διάλογο, ούτε προκαλούν αντεπιχειρήματα. Φέρνουν μόνον κρύα ρίγη στη ραχοκοκκαλιά. Δεν στρέφονται εναντίον ευρωπαϊστικών, διεθνιστικών, αριστερών ή δεξιών αντιλήψεων (άλλωστε οι όροι «δεξιά» ή «αριστερά» όταν τίθεται θέμα δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν σημαίνουν τίποτε σήμερα), αλλά εναντίον του ανθρωπισμού (που υπερβαίνει ιδεολογίες, πολιτικές αντιλήψεις και εθνικά συμφέροντα). Ας μη χαιρέται τόσο ο Χρ. Λαζαρίδης όταν βλέπει το ξίφος του αληθινού εθνικισμού να αστράφτει· γνωρίζει άλλωστε πόσο επικίνδυνο είναι να στηρίζεται κανείς σε ξίφος, δικό του ή ξένο.

■ Η περίπλοκη εθνολογική διάρθρωση των Γιουγκοσλαβικών χωρών, και ιδιαίτερα η μη αντιστοιχία εθνοτήτων και ομόσπονδων κρατιδίων δεν οφείλεται τόσο στη μεταπολεμική μορφή της Γιουγκοσλα-

βίας ούτε στη μεταπολεμική χάραξη των συνόρων από τον Τίτο, αλλά δημιουργήθηκε κυρίως σε προηγούμενους αιώνες, όταν ο χώρος της Γιουγκοσλαβίας παρέμενε διαιρεμένος κάτω από την Οθωμανική αφ' ενός

και την Αυστροουγγρική αφ' ετέρου κυριαρχία. Οι Σέρβοι στην Κροατική επαρχία της Κράινα π.χ., οι οποίοι σήμερα θέλουν να αποσπάσουν την περιοχή τους από την Κροατία, εγκαταστάθηκαν εκεί κατά το τέλος του 16ου αιώνα, όταν η επαρχία αυτή αποτελούσε το «θερμό» στρατιωτικό σύνορο του κράτους των Αψβούργων με την Οθωμανική αυτοκρατορία. Η Βιέννη φρόντισε να προσελκύσει εκεί σερβικούς πληθυσμούς που καταπιέζονταν από τον τουρκικό ζυγό, εγγυήθηκε ειδικά δικαιώματα αυτονομίας τους, τους απάλλαξε από την φορολογία, εγγυήθηκε την αυτονομία της Ορθόδοξης επισκοπής τους και παραχώρησε την επικαρπία όλων των εδαφών, παρ' όλο που ο Κάιζερ κράτησε την ιδιοκτησία του. Η αυτονομία αυτή που ίσχυε μέχρι πρόσφατα (την κατήργησε η νέα κροατική κυβέρνηση του Franjo Tudzman) ήταν το αντάλλαγμα για την υπεράσπιση των Αυστροουγγρικών συνόρων από αυτούς τους Σέρβους αγρότες-στρατιώτες της Κράινα, η οποία ονομαζόταν τότε «Πολεμική Κράινα» (*Vojna Krajina*). Αυτό το παράδειγμα, το οποίο επιβεβαιώνει Σέρβος συγγραφέας (ο Ivan Ivanji στο *Spiegel*, τεύχος 31/1991) διαψεύδει τα επιχειρήματα του Σέρβου εθνικοκομμουνιστή ηγέτη Μιλόσεβιτς, τα οποία στηρίζουν τον σημερινό Μεγαλοσερβικό επεκτατισμό που αποδέχεται ο Χρ. Λαζαρίδης. Η πραγματικότητα, Βαλκανική και Ευρωπαϊκή, είναι μερικές φορές περισσότερο πολυσύνθετη από τον απλοϊκό κανόνα ο οποίος ταυτίζει το έθνος με τον χώρο ενός κρατικού μορφώματος.

■ Ουγγρικής καταγωγής μουσουλμάνους δεν θα βρει ο Χρ. Λαζαρίδης στην Βοϊβοντίνια ακόμη και αν την φάξει σπιθαμή προς σπιθαμή. Η αυτόνομη αυτή επαρχία της Σερβίας έχει πλειοψηφία Σέρβων, έχει Ουγγρική μειονότητα, έχει επίσης λίγους Κροάτες, Εβραίους, Γερμανούς και Σλοβάκους ποικίλων χριστιανικών δογμάτων, μουσουλμάνους όμως έχει μόνον κάποιους μετανάστες από την Βοσνία. Το «μουσουλμανικό τόξο» δεν θα φθάσει άλλη φορά έξω από τα τείχη της Βουδαπέστης και της Βιέννης.

■ Η στάση των Γερμανών (και των Ιταλών) δεν αποτελεί «ιδιοτελή εθνικιστική συμπεριφορά» περισσότερο από ό,τι η διαφορετική στάση της Αγγλίας, Γαλλίας, Ισπανίας ή Ελλάδας στο Γιουγ-

Ελλάδα - Σερβία, Συμμαχία!...

σερβικά ξίφη;

του Γιώργου Ριτζούλη

κοσλαβικό ζήτημα. Θα έλεγα μάλιστα ότι υποστηρίζοντας την αυτοδιάθεση της Σλοβενίας, Κροατίας ή οποιοδήποτε άλλου ομόσπονδου κρατιδίου —σε αντίθεση με τους υπόλοιπους— καταλήγουν, ανεξαρτήτως κινήτρων, σε περισσότερο δημοκρατική και εποικοδομητική πολιτική: παρ' όλα όσα μπορεί να καταλογίσει κανείς στους Σλοβένους, Κροάτες, Σλαβομακεδόνες ή Αλβανούς που διεκδικούν σήμερα μορφές ανεξαρτησίας, δεν υπάρχει δυστυχώς άλλη δημοκρατική εναλλακτική λύση εκτός από την υποστήριξη του αιτήματός τους. Η Πανευρωπαϊκή ολοκλήρωση με περιφερειακές δομές θα μπορούσε να είναι μια τέτοια λύση, βρίσκεται όμως ακόμη πολύ μακριά.

IV. Η συγκρότηση μιας «Μείζονος Σερβίας» στον Νότο δεν μπορεί να είναι συμπληρωματική και συμβατή με την ανεξαρτησία της Κροατίας και Σλοβενίας στον Βορρά, άρα δεν μπορεί να συνυπάρξει με όσα επιθυμούν Γερμανοί, Ιταλοί και τα λοιπά, για πολλούς λόγους. Τον κυριότερο τον αναφέρει ο ίδιος ο Χρ. Λαζαρίδης: μία τέτοια λύση σημαίνει υποταγή κάτω από το ξίφος αυτού του Σερβικού εθνικισμού (ο οποίος αναζωπυρώθηκε από το ίδιο το καθεστώς της νομενκλατούρας) όχι μόνον των Σκοπιανών, αλλά και των Βοσνίων μουσουλμάνων, των Αλβανών, των μειονοτικών Ούγγρων καθώς και μεγάλου μέρους Κροατικών πληθυσμών. Αλλά η κατάκτηση δημιουργεί πάντοτε αντίσταση· θα δεχθούν οι Κεντροευρωπαίοι τρεις - τέσσερις Παλαιστίνες στα χράσπεδα της επικράτειάς τους; Θα ήταν τρελλοί αν το δέχονταν.

Άλλωστε η στρατιωτική ισχύς των Σέρβων είναι φανερή, δεν σημαίνει όμως αυτό ότι η Σερβία είναι αρκετά ισχυρή ώστε να μετατοπίσει τα γεωπολιτικά σύνορα Δυτικής και Ανατολικής Ευρώπης από τον ποταμό Δρίνο (σύνορα Βοσνίας και Σερβίας) στα περίχωρα του Ζάγκρεμπ. Ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος το 395 μ.Χ. όρισε την γραμμή του Δρίνου ως σύνορο του Δυτικού και Ανατολικού Ρωμαϊκού Κράτους και η γραμμή αυτή ήταν επί αιώνες το μόνιμο μέτωπο ποικίλων συγκρούσεων. Μια Ελληνική Βαλκανική πολιτική η οποία στηρίζεται στο ιδεολόγημα της Μείζονος Σερβίας είναι απλούστατα μη ρεαλιστική και κινδυνεύει ήδη να εκμηδενίσει τον ειδικό ρόλο της χώρας μας ως κράτους - μέλους της ΕΟΚ στην Βαλκανική Χερσόνησο. □

...και η συζήτηση πράγματι συνεχίζεται, με την δεύτερη ανταπάντηση, του συνεργάτη μας Χρύσανθου Λαζαρίδη, υπόψη του οποίου θέσαμε το άρθρο του Γιώργου Ριτζούλη...

Υπάρχει ένα όμορφο εξωτικό πτηνό —η στρουθοκάμηλος— που ζει στις σαβάννες της Αφρικής αν δεν απατώμαι, και η οποία έχει την βλαβερή συνήθεια, όταν βλέπει τον κίνδυνο να ...χώνει το κεφάλι της στο έδαφος! Παύει να βλέπει τον κίνδυνο άρα πιστεύει ότι ο κίνδυνος δεν υπάρχει. Και πάντα πληρώνει με τη ζωή της, την ολέθρια αυτή εθελουφλία.

Η δυσκολία μου να συζητήσω επί της ουσίας με τον Γιώργο Ριτζούλη δεν προκύπτει από τη δική μου υποτιθέμενη «άγνοια» του ζητήματος (απλώς παρενόησε τι ανέφερα για τους Ούγγρους της Βοϊβοδίνας, όπως θα δούμε πιο κάτω). Η πραγματική δυσκολία έγκειται —και να με συμπαθάει— στη δική του εθελουφλία.

Ο ίδιος πιστεύει ότι η άποψή του πατάει στέρεα στο έδαφος του Ανθρωπισμού! Εγώ πιστεύω, αντίθετα, ότι η άποψή του κρέμεται στον αέρα από τα σύννεφα ενός εξωπραγματικού ψευτοουμανισμού.

Δεν θα κουραστώ να το αποδείξω. Απλώς θα αντιστρέψω το επιχείρημά του: αναφέρει κάπου ότι «είναι επικίνδυνο να στηρίζεται κανείς σε ξίφος, δικό του ή ξένο...».

Το ακριβώς αντίθετο ισχύει: αληθινά επικίνδυνο είναι να κάνεις εξωτερική πολιτική χωρίς να στηρίζεσαι στη δική σου δύνα-

μη και σε ισχυρές συμμαχίες. Αληθινά επικίνδυνο είναι να πολιτεύεσαι στον διεθνή περιγυρο δίκως να δημιουργείς ευνοϊκούς συσχετισμούς, δίκως να στηρίζεσαι σε «ξίφη», δικά σου ή ξένα...

Η μακροχρόνια εθνική πολιτική δεν ασκείται με επίκληση αφρημένων αρχών —ουμανιστικών ή άλλων— αλλά με οικονομική ισχυρών συσχετισμών. Συσχετισμών πολιτικών, οικονομικών, ασφαλών και στρατιωτικών.

Όποιος αυτό δεν το αντιλαμβάνεται, ασφαλώς εθελουφλεί.

Σε περιόδους διεθνούς σταθερότητας (όπως η, μακαρία τη λήξει, εποχή του διπολισμού) το οικονομικό και πολιτικό σκέλος της εθνικής σου πολιτικής έχει προτεραιότητα σε σχέση με το στρατιωτικό...

Αλλά σε περιόδους τέτοιας πρωτοφανούς ρευστότητας, σε περιόδους μεταβατικές, από ένα μοντέλο «στατικής ισορροπίας» διεθνώς σε ένα άλλο μοντέλο «δυναμικής ισορροπίας», σε τέτοιες περιόδους, όπου όλα τα θέματα τίθενται εκ νέου και ο παγκόσμιος χάρτης αλλάζει, η σημασία του στρατιωτικού σκέλους αυξάνεται... Όποιος δεν το αντιλαμβάνεται αυτό επίσης εθελουφλεί.

Αναρωτιέται ο Γιώργος Ριτζούλης —στον τίτλο του άρθρου του μάλιστα: «Μια ελληνική πολιτική στηριγμένη σε σερβικά ξίφη;». Προς τι η απορία του; Μήπως ο Ελευθέριος Βενιζέλος δεν έκανε εξωτερική πολιτική στηριγμένος στα ελληνικά, στα βουλγαρικά και τα σερβικά ξίφη;

Μία «λύση» που... οξύνει το πρόβλημα

Παρά τις όποιες υπερβολές των Σέρβων σωβινιστών το ιστορικό αίτημα της δημιουργίας βιώσιμου σερβικού κράτους μέσα στα γεωγραφικά όρια του ιστορικού Σερβικού Έθνους, είναι απόλυτα φυσιολογικό και μακροπρόθεσμα σταθεροποιητικό για την ευρύτερη περιοχή! Τρεις είναι οι μείζονες εθνότητες της νότιας Βαλκανικής. Οι Έλληνες, οι Βούλγαροι και οι Σέρβοι. Όπως έχουν εθνικά κράτη οι Έλληνες και οι

Βούλγαροι, γιατί να μην αποκτήσουν τέτοιο εθνικό κράτος και οι Σέρβοι;

Σε μεγάλο βαθμό, άλλωστε, η σημερινή Γιουγκοσλαβική κρίση προέκυψε λόγω του τεχνητού κατακερματισμού της Σερβίας στα πλαίσια της μεταπολεμικής Ομόσπονδης Γιουγκοσλαβίας.

Ο Γ.Ρ. βλέπει την «λύση» την διαιώνιση των αιτιών που δημιούργησαν το πρόβλημα: να παγιωθεί ο κατακερματισμός του Βαλκανικού χώρου σε μη βιώσιμα «εθνικά κρατίδια» που θα εμπλέκονται σε ατέλειωτες διαμάχες, θα κλείνουν τα σύνορά τους, θα σπάνε την ενότητα της Βαλκανικής αγοράς, θα διακόπτουν την συνέχεια των εμπορικών δρόμων («σπορ» στο οποίο έχουν ήδη «διακριθεί» οι Σκοπιανοί), θα κατασπαταλούν τους φτωχικούς τους πόρους σε επαχθείς στρατιωτικές δαπάνες και αιματηρές συγκρούσεις, διαιωνίζοντας έναν φαύλο κύκλο τοπικής αστάθειας και χρόνιας υπανάπτυξης.

Το φάσμα της τουρκικής διείσδυσης.

Υπάρχει ακόμη μια επεκτατική χώρα της περιοχής —η Τουρκία— που έχει σοβαρότατους λόγους και ισχυρότατα κίνητρα να τροφοδοτεί συνεχώς τις ενδοβαλκανικές συγκρούσεις αναδεικνύοντας και την μουσουλμανική διάσταση. Δεν πρόκειται για κάτι που εικάζουμε ότι θα κάνει. Πρόκειται για κάτι που ήδη κάνει...

Είναι σήμερα διακηρυγμένη επιδίωξη της Τουρκίας να δημιουργήσει πέντε μουσουλμανικά κρατίδια στην Βαλκανική, επικαλούμενη, όπως το συνηθίζει άλλωστε, υπαρκτές και ανύπαρκτες μειονότητες. Μεταξύ των οποίων και οι Ούγγροι της Βοϊβωδίνης.

Ελάχιστη σημασία έχει για μας αν ...υπάρχουν Ούγγροι μουσουλμάνοι στην Βοϊβωδία! (Ούγγροι υπάρχουν σίγουρα, όπως παραδέχεται και ο Γ.Ρ.). Το ζήτημα είναι ότι οι Τούρκοι επικαλούνται την ύπαρξή τους (όχι εγώ) και προσπαθούν να τους προσεγγίσουν στηριζόμενοι και στην λεγόμενη τουρκομανική καταγωγή τους.

Καθ' όσον αφορά την πολιτική συζήτηση που κάνουμε (και όχι ακαδημαϊκές διατριβές εθνολογικής ή ιστορικής υφής) σημασία δεν έχει καν αν είναι, όντως, οι Ούγγροι (και οι Φινλανδοί) «οι τουρκομάνοι της

Ευρώπης», αν έχουν δηλαδή κοινή φυλετική καταγωγή με τους Τούρκους, όπως υποστηρίζει η Άγκυρα. Το μεγάλο ζήτημα για μας είναι ότι η Τουρκία χρησιμοποιεί επιθετικότερα και την «μουσουλμανική αλληλεγγύη» και την «τουρκομανική αλληλεγγύη» ως «μοχλούς» για την δημιουργία Βαλκανικών κρατιδίων υπό την άμεση επιρροή της.

Την διάσταση αυτή του προβλήματος —διάσταση εξαιρετικά απειλητική και για τους Έλληνες και για τους Βούλγαρους και για τους Σέρβους, και για την μακροπρόθεσμη σταθερότητα της περιοχής— ο Γ.Ρ. την αγνοεί πλήρως. Και η άγνοιά του αυτή είναι πολύ πιο σοβαρή από το... «ακανθώδες» ζήτημα του θρησκευάματος των Ούγγρων μειονοτικών στην Βοϊβωδία.

Ψαρεύοντας στα «θολά νερά» της Γιουγκοσλαβικής κρίσης, οι Τούρκοι μπορούν να πετύχουν τους στόχους τους. Ιδιαίτερα αν η αστάθεια διαιωνιστεί με τον κατακερματισμό της Γιουγκοσλαβίας σε αδύναμες και αλληλοούπρβλεπόμενα κρατίδια...

Αυτή η εφιαλτική προοπτική δεν προκαλεί, άραγε, ρίγη στην ραχοκοκκαλιά του Γ.Ρ.;

Και συμβατή και συμπληρωματική

Βασική θέση του Γ.Ρ. είναι ότι «η συγκρότηση μιας μείζονος Σερβίας στον Νότο δεν μπορεί να είναι συμπληρωματική και συμβατή με την ανεξαρτησία της Κροατίας και Σλοβενίας στον Βορρά...».

Και επειδή η συγκρότηση της Μείζονος Σερβίας περνάει μέσα από την —βίαιη ενδεχομένως— προσάρτηση της λεγόμενης «Μακεδονίας των Σκοπιών», ο Γ.Ρ. μας προειδοποιεί: «Η καταπάτηση δημιουργεί πάντα αντίσταση: θα δεχθούν οι Κεντροευρωπαίοι τρεις - τέσσερις Παλαιστίνες στα κράσπεδα της επικράτειάς τους; Θα ήταν τρελοί αν το δέχονταν».

Πιστεύω ότι αυτά είναι και τα ισχυρότερα πολιτικά επιχειρήματα του Γιώργου Ριτζούλη...

Στηρίζονται, όμως, σε μια θεμελιώδη παρανόηση: Οι περιπτώσεις της Σλοβενίας και της Κροατίας είναι διαφορετικές από την περίπτωση των Σκοπιών.

Οι Σκοπιανοί υπήρξαν τμήμα της ενιαίας προπολεμικής Σερβίας —πράγμα που δεν ισχύει, βέβαια, για τους Σλοβένους και τους

Κροάτες. Ός το 1941 οι Σκοπιανοί δεν είχαν διανοηθεί ότι είναι... ξεχωριστό έθνος... «Μακεδόνων».

Ήταν Σέρβοι, ένωσαν Σέρβοι, κι αναγνωρίζονταν από τους υπόλοιπους Σέρβους ως Σέρβοι.

Και η περιοχή τους ακόμη, δεν ονομαζόταν «Μακεδονία» - «Διοικήσεις Βαρδαρίου» ονομαζόταν.

Η ενδεχόμενη κατάκτηση της Σλοβενίας και της Κροατίας από την Σερβία, φυσικά και θα προκαλούσε μακροχρόνια αντίσταση, δημιουργώντας τοπική «πληγή». Αλλά η ενσωμάτωση των Σκοπιών, πέρα από κάποια πρώτη αντίσταση, γιατί τάχα να δημιουργήσει «μικρή Παλαιστίνη»;

Το Παλαιστινιακό δημιουργήθηκε από τον ξεριζωμό ενός αρχαίου λαού από την πατρίδα του. Όχι από την συντριβή μιας σωβινιστικής νομενκλατούρας που προσπάθησε να δώσει ψευδή «εθνική συνειδηση» στους κατοίκους μιας περιοχής...

Οι τρεις σημαντικότερες εθνότητες της σημερινής Γιουγκοσλαβίας είναι οι Σλοβένοι, οι Κροάτες και οι Σέρβοι. Τι πιο «φυσικό» και μακροπρόθεσμα σταθεροποιητικό, αφού δεν μπορούν να ζήσουν μαζί, να φτιάξουν τρία εθνικά κράτη σε σταθερά σύνορα.

Από αυτή την άποψη η δημιουργία της «Μεγάλης Σερβίας» είναι αντίθετα από ό,τι πιστεύει ο Γ.Ρ., απολύτως συμπληρωματική και συμβατή με την ανεξαρτησία της Σλοβενίας και της Κροατίας στον Βορρά...

● Αλήθεια, περιεργος ο «ουμανισμός» του Γιώργου Ριτζούλη; τον οδηγεί να ταυτίζει τα εθνικά αιτήματα Σλοβένων, Κροατών και Σέρβων, με τον «Μακεδονικό, ψευτοεθνικισμό» των Σκοπιανών.

● Και οι «ευαισθησίες» του ακόμη πιο περιεργες: του προκαλεί «ρίγη στην ραχοκοκκαλιά» ο εθνικισμός των Σέρβων (που δεν μας απειλεί), αλλά όχι και ο σωβινισμός των Σκοπιανών, που άμεσα μας απειλεί.

Η —έστω και βίαιη— επανενσωμάτωση των Σκοπιών στην Σερβία δεν πρόκειται να δημιουργήσει «νέο Παλαιστινιακό», ας μην ανησυχεί ο Γ.Ρ.

Αντίθετα, ο κατακερματισμός της Γιουγκοσλαβίας σε εχθρικά κρατίδια θα μετατρέψει τα Βαλκάνια σε... Μέση Ανατολή σε όλο το ερχηκτικό της μεγαλείο.

Όσο για τους Ευρωπαίους, θα είναι όντως τρελοί να δεχθούν την δημιουργία ενός νέου Μεσανατολικού στην Βαλκανική... □

Κυκλοφόρησε και ο 31ος τόμος του ANTI (β' εξάμηνο 1989)

ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ

● Από τη συνέντευξη δύο μαθητών Λυκείου στο προηγούμενο τεύχος, ο Κώστας Γαρδούνης παίρνει αφορμή για την επιστολή που ακολουθεί:

Διαβάζοντας τη συνέντευξη των συμμαθητών μου Αλέξη Τσίπρα και Στέφανου Μυτιληναίου ένιωσα την ανάγκη να κάνω ορισμένες παρατηρήσεις κοιτώντας τα πράγματα από μια διαφορετική λογική. Λογική που κινείται στα πλαίσια ενός πνεύματος που εξέφραζε πολλούς μαθητές - καταλήψεις και το οποίο βρισκόταν και βρίσκεται στον αντίποδα του τρόπου σκέψης των δύο συμμαθητών μου. Δεν φιλοδοξώ να είμαι ο αυθεντικός εκφραστής αυτού του πνεύματος γιατί απλούστατα η ευρύτητα και ο δυναμισμός του βρίσκονται πέρα από το οποιοδήποτε κείμενο.

Ήταν σαφής πέρσι στο κίνημα των καταλήψεων μας, η αντίθεση του κινήματος σε κάθε προσπάθεια χειραγώγησής του από τους κομματικούς μηχανισμούς. Η αντίθεση αυτή εκφράστηκε με τον πιο δυναμικό τρόπο, μέσα από την πολεμική που ασκήθηκε στην Παναττική Επιτροπή Καταλήψεων για τον εξαιρετικά επικίνδυνο ρόλο που έπαιξε για την αυτονομία του κινήματος. Κάτω από το βάρος των κατηγοριών η Παναττική Επιτροπή κυριολεκτικά κατέρρευσε. Οι γνωρίζοντες τα πράγματα το ξέρουν πολύ καλά αυτό, όπως το γνωρίζουν και οι δύο μαθητές —τότε μέλη της Επιτροπής— που έδωσαν τη

νέντευξη. Ήταν φανερό ότι η Παναττική Επιτροπή ελεγχόταν από κομματικούς αγχιτάτορες. Είμαι σε θέση, όπως και πολλοί άλλοι μαθητές να έχω υπόψη μου συγκεκριμένα στοιχεία για αυτή την κατάσταση. Παρά όμως τις κατηγορίες για «καπέλωμα» ενάντια στην —καταρρέουσα πλέον— Επιτροπή ο φίλος Τσίπρας εμφανίστηκε στη τηλεοπτικό κανάλι του *Antenna* (!) ως επιφανής εκπρόσωπος του μαθητικού κινήματος. Τα φώτα της δημοσιότητας από τότε πέφτουν πάνω του (και άλλη εμφάνιση στον *Antenna*, συνέντευξη στην «Ελευθεροτυπία» κ.τ.λ.).

Η Παναττική Επιτροπή γενικά ήταν μια δυσάρεστη παρένθεση στον αγώνα μας και γι' αυτό η συμπεριφορά των μελών της θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα σεμνή, και να μην εκμεταλλεύονται τη θέση που είχαν τότε για να προβάλλονται, αποδεχόμενοι κάθε πρόσκληση που τους γίνεται από κάποιον ΜΜΕ.

Σχετικά με την ανάγκη διάλογου με το υπουργείο θα έλεγα ότι οι συμμαθητές μου ξεχνούν πολύ εύκολα. Μπορώ να αναφέρω άπειρα παραδείγματα για το πού έχει οδηγήσει ο διάλογος με την κρατική εξουσία. Πάντα το αποτέλεσμα ήταν ή τίποτα ή μερικές μικροβελτιώσεις —ισα για να εκτονώνονται οι αγώνες— και καμιά ουσιαστική αλλαγή. Γιατί λοιπόν να περιμένουμε κάτι διαφορετικό τώρα; Το βασικό όμως δεν είναι αυτό. Δεν πάει ένας χρόνος που δολοφονήθηκε ο Νίκος Τεμπονέρας. Δεν πάει ένας χρόνος από τις φασιστικές επιδρομές στα σχολεία, τα δακρυγόνα και τις εκατοντάδες τραυματιών διαδηλωτών. Τότε που η κρατική βία αποκαλύφθηκε σε όλο της το μεγαλείο. Μήπως ήταν όλα αυτά λεπτομέρειες και πρέπει να τα ξεχάσουμε; Εμείς οι μαθητές ξέρουμε πολύ καλά από πού καθοδηγούνταν οι δολοφόνοι του Ν. Τεμπονέρα. Και όμως μιλάμε για διάλογο, κοροιδεύοντας τους εαυτούς μας —όσοι το κάνουν. Αν κάποιος θεωρούν σημαντικό «να διαφαινεταί ο διάλογος, σαν λέξη» και ελπίζουν σε αυτόν μετά τα όσα

έγιναν, πρέπει να μας εξηγήσουν για τι είδους αγώνες μιλάμε.

Δυο λόγια ακόμη για τα ζητήματα που τέθηκαν από την συνέντευξη ως πιο σημαντικά. Οι δαπάνες για την Παιδεία είναι βέβαια κάτι σημαντικό. Ένας όμως θεσμός καταπίεσης και εγκλεισμού όπως είναι το σχολείο σήμερα, ακόμα και αν βελτιωθεί υλικότεχνικά θα εξακολουθήσει να είναι στην ουσία αυτό που ήταν. Το σημαντικό δεν είναι να ζητήσουμε, πάνω από όλα χρήματα, αλλά να παλέψουμε για μια Παιδεία βασισμένη στην αυτενέργεια και την αυτοοργάνωση των μελών της.

Τότε μόνο οι μαθητές θα αγαπήσουν το σχολείο σε δεύτερο σπίτι τους. Οποιαδήποτε αλλαγή (π.χ. νέα βιβλία από το κράτος) που δεν θα βασίζεται σε αυτές τις αρχές μπορεί να ανεβάσει το επίπεδο μάθησης, όμως είναι καταδικασμένη να παράγει μια νέα καταπίεση, ίσως ελκευσιμμένη, αλλά πάντως καταπίεση. Άρα ούτε «οι βάσεις για μια Ευρωπαϊκή Παιδεία» είναι η λύση.

Ποια πρέπει λοιπόν να είναι η στάση των μαθητών; Πάνω από όλα χρειάζεται μια καθημερινή πρακτική μέσα στο σχολείο —και όταν γίνονται καταλήψεις και όταν δεν γίνονται— που θα βάζει σε εφαρμογή κάθε τι που προάγει αποφασιστικά την αυτενέργεια και την αυτοοργάνωσή τους. Και βέβαια χρειάζεται μια δυναμική πρακτική μαζικής αντίστασης και επιθεσης, που θα στοχεύει στην άσκηση της μέγιστης πίεσης και στην επιβολή της μέγιστης αποδιοργάνωσης στους μηχανισμούς της κατεστημένης πολιτικής. Η βάση θα δώσει τη λύση.

Κώστας Γαρδούνης
Αιγάλεω

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

● Προς τον Χρύσανθο Λαζαρίδη απευθύνει την επιστολή του ο φοιτητής αναγνώστης μας. Βέβαια ακούγονται κάπως ουτοπικά όλα όσα υποστηρίζει και αρκετά φιλοδοξά. Ας

ακούσουμε όμως τον ίδιο (αποσπασματικά, μια που η επιστολή του είναι τεράστια σε έκταση).

Η ζοφερή κατάσταση που ολόγυρά μας δημιουργείται περί τα εθνικά ζητήματα, η πανθομολογούμενη χρεωκοπία του «αθηναϊκού» κράτους, η βαθύτατη ανησυχία που προκαλείται από διάφορες δυσοίονες εξελίξεις στους νουνεχείς Έλληνες και πάνω απ' όλα η βούληση να πάρουμε εμείς οι ίδιοι οι Έλληνες τις τύχες μας στα δικά μας χέρια δημιουργούν την εντύπωση πως επιτέλους κάτι κινείται σε αυτόν τον ...καφαλισμένο από τον «ρεαλισμό» τόπο. Εντούτοις βαθύτερη και ενδελεχέστερη ανάλυση και μελέτη του βασικότερου και ίσως ...αστάθμητου στους ζυγούς των μαγειρών των τραγωδιών του λαού μας καταλυτικού παράγοντα δεν έχει λάβει χώρα μέχρι στιγμής: το κεφάλαιο «ανθρώπινο παράγοντα» δεν έχει ανυψωθεί ως παράμετρος στο σημείο που θα έπρεπε. Κι όταν ομιλούμε γι' αυτό το ζήτημα, εννοούμε την στο έπακρο αξιοποίηση του όπου γης Ελληνισμού και των δυνατοτήτων που αυτός έχει. Μέχρι σήμερα δεν έχουν αξιολογηθεί εθνικά υπό τις διαρκώς μεταβαλλόμενες άρδην συνθήκες ο ρόλος των ελληνικών μειονοτήτων στις Βαλκανικές χώρες, στην Εγγύς, την Μέση και την Άπω Ανατολή, τις Μεσογειακές χώρες, την Σοβιετική Ένωση, η θέση των Ελλήνων πολιτικών προσφύγων στις χώρες της τέως πολιτικά Ανατολικής Ευρώπης και τη Σοβ. Ένωση, η σημασία της Ομογένειας και των παροικιών, η βαρύτητα της παρουσίας των Ελλήνων επιστημόνων στο εξωτερικό και των Ελληνορθόδοξων Πατριαρχείων και Ιεραποστολών ανά τον κόσμο, η προοπτική της συνεργίας με τις χώρες που διαθέτουν παροικίες στην Ελλάδα έχοντας αυτές για «γέφυρα» προς αυτή την κατεύθυνση και το πολιτικά θεμιτό της ανάπτυξης των επαφών της Ελλάδας με τα απελευθερωτικά κινήματα της περιοχής μας και ευρύτερα (Αρμενικό, Κουρδικό, Πολισάριο κ.τ.λ.).

Ο ρόλος των ελληνικών μειονοτήτων στις Βαλκανικές χώρες πρέπει να αναδειχθεί από την μητροπολιτική Ελλάδα σε τέτοιο μοχλό αναγνώρισης δικαιωμάτων, προάσπισης της πανάρχαιης ελληνικής καταγωγής τους, συνέχισης της αδιάταρακτης παρουσίας του ελληνισμού της περιοχής ανά τους αιώνες, μετεξέλιξης σε παράγοντα υποστήριξης των συμφερόντων του έθνους και τέλος παράδειγμα προς μίμηση ως προς το σεβασμό των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων

των λαών της περιοχής με πρώτο αυτό του σεβασμού της Πράξης του Ελσίνκι 1975 (...). Ας ανευρεθούν επιτέλους οι διττόγλωσσοι και διττόθρησκοι αλλοδαποί πληθυσμοί με την αδρανή ελληνική εθνική συνείδηση — οι περιπτώσεις της Νότιας Γιουγκοσλαβίας, της Ίμβρου και της Τενέδου, της Ανατολικής Θράκης, του Πόντου, της Αλβανίας, της Κωνσταντινούπολης και κυρίως της Σοβιετικής Ένωσης και της Βορείου Ηπείρου προσφέρονται γι' αυτό! Ας αποτελέσουν οι πληθυ-

σμοί των Ελληνόφωνων της Κάτω Ιταλίας, οι Έλληνες των παλαιά ποτέ παρίστριων ηγεμονιών στην Ρουμανία, οι Μανιάτες της Κορσικής, οι κάτοικοι της Έλτσε της Ισπανίας, οι κοινότητες των Ελληνορθόδοξων της Κορέας αντικείμενο θερμής μέριμνας από το Εθνικό Κέντρο! Ο Ελληνισμός μόνο να κερδίσει μπορεί από κάτι τέτοιο — όχι να χάσει...

Και απλά να αναλογιστεί κανείς ότι και μόνο αριθμητικά ο ομογενειακός και ο παροικιακός Ελληνισμός είναι περίπου ίσος με τον ελλαδικό, κατανοεί τις δυνατότητες που προσφέρονται, αν κινητοποιηθεί αυτός. Αν σε αυτούς προσθέσουμε και τους γόνους μικτών γάμων, ιδιαίτερα σε ορισμένες χώρες όπως ΗΠΑ, Αυστραλία, Καναδά, τότε σίγουρα ο αριθμός αυτός ξεπερνά κατά πολύ τον ελλαδικό! Έτσι αν καταφέρουμε να κινητοποιήσουμε και να φέρουμε ενάντιον των ευθυνών τους τους ομογενείς και τους πάροικους δημιουργώντας ανά χώρα μια ισχυρή ομάδα πίεσης για την προστασία των εθνικών συμφερόντων πολύ σύντομα θα καταφέρουμε να απολαύσει το Έθνος πολιτικά οφέλη.

Σε δεύτερη φάση θα μπορούσαν να εισρεύσουν ομογενειακά και παροικιακά κεφάλαια στην ελκυστική επενδυτική Ελλάδα.

Το ιστορικό παράδοξο μια μικρή χώρα, όπως η Ελλάδα, να είναι μια απύθμενη δεξαμενή επιστημόνων, καλλιτεχνών και γενικά προσωπικοτήτων του πνεύματος είναι δυσεξηγήτο για τους ξένους. Όμως για μας τους Έλληνες, που η φιλομάθεια και το φιλελεύθερο του πνεύματος είναι εθνικά χαρακτηριστικά, κάτι τέτοιο φαίνεται απόλυτα φυσιολογικό. Είναι καιρός λοιπόν να ενεργοποιήσουμε αυτό το περιλαμπροκομμάτι του Έθνους και να αναλάβει πρωτοβουλίες με εθνική προοπτική (...).

Σε αυτή την κατεύθυνση φυσικούς αρωγούς θα βρουν την Εκκλησία και τα Ελληνορθόδοξα Πατριαρχεία, τους παραδοσιακούς πνευματικούς ηγέτες του Ελληνισμού (...).

Ο ελληνικός λαός έχει απο-

δείξει δια μέσου των αιώνων τα φιλειρηνικά του αισθήματα, τη διεθνή του αλληλεγγύη, τους ισχυρούς δεσμούς φιλίας με τους άλλους λαούς, την πίστη του στα πανανθρώπινα ιδεώδη και την απόλυτη αξία της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας... Σήμερα καλείται ξανά να σφυρηλατήσει άρρηκτους δεσμούς με τη διεθνή κοινότητα.

Φιλικά

Γιάννης Ελ. Κυμιωνής
Φοιτητής Νομικού Τμήματος
Πανεπιστημίου Αθηνών

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΣΙΚΟΥΡΗΣ (1945-1970) 21 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΡΑΓΙΚΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ

Στις 2 Σεπτεμβρίου συμπληρώθηκαν 21 χρόνια από τον τραγικό θάνατο του αγωνιστή της Δημοκρατίας Γεωργίου Τσικουρή. Η έκρηξη πριν από την ώρα της βόμβας μεγάλης ισχύος που θα τοποθετούσε στην Αμερικανική Πρεσβεία των Αθηνών οδήγησε στο θάνατο του νεαρό Κύπριο και την Ιταλίδα συναγωνίστριά του Μαρία Ατζελόνι. Η ηρωική θυσία των δύο νέων αποτέλεσε την κορυφαία έκφραση αγάπης τους για την Δημοκρατία και της ιδέας μίας Ελλάδας απαλλαγμένη από το δικτατορικό καθεστώς της στρατιωτικής χούντας.

Ο Γεώργιος Τσικουρής γεννήθηκε στα 1945 στο τουρκοκρατούμενο σήμερα χωριό Άσσια. Οι γονείς του Χρίστος και Χρυστάλλα Τσικουρή, άνθρωποι με πλατιές αντιλήψεις για τη ζωή, φρόντισαν με επιμέλεια την ανατροφή των παιδιών τους. Ο Τσικουρής έζησε τα πρώτα του χρόνια σε μία περίοδο που κυριαρχείται από τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα του κυπριακού λαού ενάντια στους Άγγλους αποικιοκράτες. Άνθρωπος παρατηρητικός και μεθοδικός, διερωτάται και προβληματίζεται για τα τοπικά και παγκόσμια γεγονότα έτσι ώστε από πολύ μικρός να τοποθετείται απέναντι σε σημαντικά πολιτικά και εθνικά ζητήματα. Άριστος μαθητής, αμέσως μετά την αποφοίτησή του από τη Σχολή Τέρρα Σάντα της Λευκωσίας κερδίζει υποτροφία της ιταλικής κυβέρνησης και συνεχίζει τις σπουδές του στην Φυσικομαθηματική Σχολή του Μιλάνου.

Στο έντονα πολιτικοποιημένο περιβάλλον της Ιταλίας μελετά και αναλύει συνεχώς την πολιτική κατάσταση «στην μεγάλη πατρίδα». Με επιμονή αναζητεί τους τρόπους στρατεύσεώς του στους αγώνες του ελληνισμού ενάντια στην χούντα των Αθηνών. Άνθρωπος έντονα ευαίσθητος δεν ήταν δυνατόν να παραμείνει απαθής απέναντι στην Στρατιωτική Δικτατορία. Εκφράζει τις πολιτικές του θέσεις και πεποιθήσεις σε κάποια κείμενα που δημοσιεύει σε εφημερίδες και περιοδικά που εκδίδονται αυτή την εποχή μακριά από την Ελλάδα, όπως στο περιοδικό «Πορεία», θέλοντας έτσι να συμβάλει στην ενδυνάμωση του αντιχουντικού αγώνα. Η συνολική του δράση βρίσκεται απήχηση ανάμεσα στους Έλληνες φοιτητές της Ιταλίας και σε συνδυασμό με την ευγένεια του χαρακτήρα του, το ήθος και την σοβαρότητά του, συντελούν ώστε να εκλεγεί πρόεδρος του Συλλόγου Ελλήνων Φοιτητών Ιταλίας.

Ο Τσικουρής δεν μένει εγκλωβισμένος στην σχηματοποίηση ωραίων αγωνιστικών λόγων αλλά εντάσσεται σε αγωνιστικούς κύκλους που έχουν και άλλες επιλογές αντίστασης. Επισκέπτεται αρκετές φορές την Ελλάδα και διαμορφώνει πλήρη εικόνα για την πολιτική κατάσταση της χώρας και τη βοήθεια που μπορεί ο ίδιος να προσφέρει. Δυστυχώς, το μοιραίο εκείνο βράδυ, κάτι δεν πήγε καλά. Η θυσία του συγκλόνισε όσους είχαν στρατευτεί στην προσπάθεια επαναφοράς της Δημοκρατίας στην Ελλάδα.

Κωστής Κοκκινόφτας

Ο «ΛΑΟΣ» ΚΑΙ ΟΙ «ΓΥΦΤΟΙ»

Χαιρόμαστε ειλικρινά όταν οι αναγνώστες μας επιβεβαιώνουν με τη στάση τους την κοινωνική τους εγρήγορση απέναντι σε φαινόμενα όπως ο ρατσισμός. Η καταγγελία του φίλου από τη Βέροια (στοιχεία του στο ANTI) είναι ενδεικτική:

Αγαπητό ANTI, χαιρε. Εξαρχής αναρωτιέμαι από πού να αντλήσει αισιοδοξία ο πολίτης αυτής της πολυπαθής χώρας. Αφορμή της επιστολής αυτής το σχόλιο υπό τον τίτλο «Κρύψτε τους» που δημοσιεύτηκε στην συντηρητική τοπική εφημερίδα «Λαός» την πρώτη μέρα των εργασιών του επιτυχημένου συμποσίου που οργάνωσε ο Δήμος της Βέροιας.

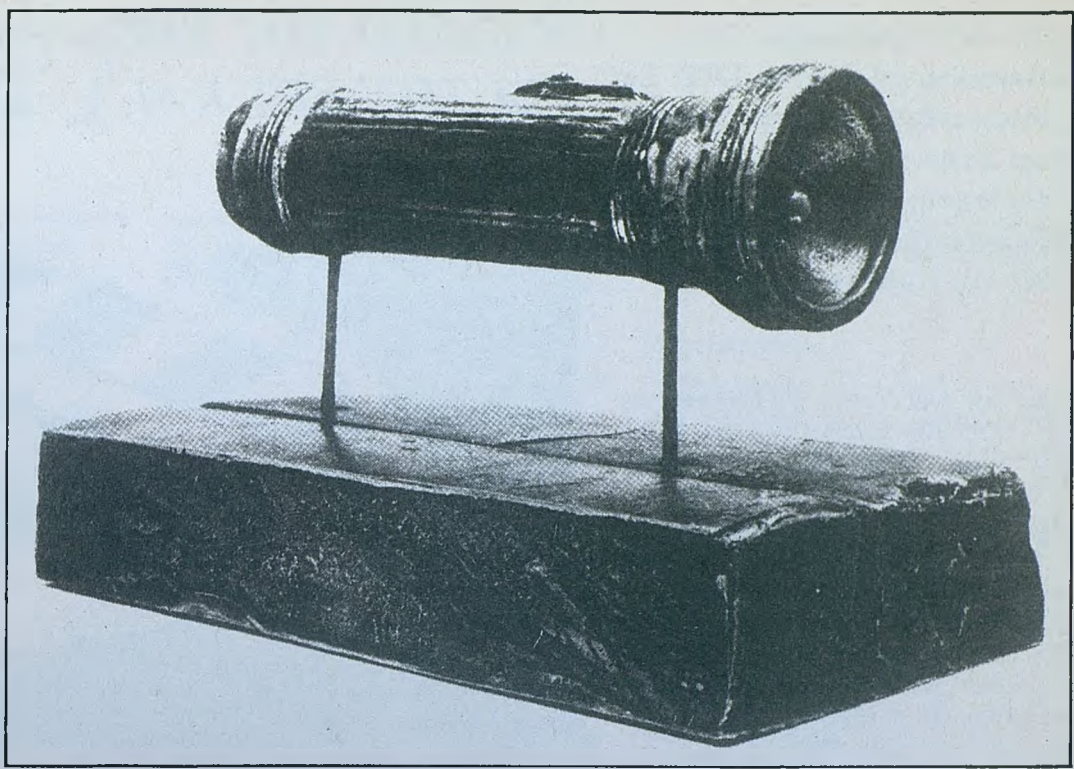
Υ.Γ. 1. Την εβδομάδα αυτή η «κοινωνία των τσιγγάνων» έζησε όντως έντονες στιγμές μετά την εκδίκαση και καταδίκη πρωταιτίων μιας βεντέτας. Επί ώρες ελάμβαναν χώραν «οχληρές» εκδηλώσεις συγγενών τους στο ήμισυ της πλατείας. Το έτερον ήμισυ «καταλαμβάνουν» σε πρωινές και απογευματινές ώρες Αλβανοί που παζαρεύουν το κορμί τους.

Υ.Γ. 2. Άλλο πράγμα το συμπόσιο για τη Μακεδονία και άλλο δημοτικές εκλογές: κάποιιοι μπορούν και εξαγριώνονται κατά των «γύφτων», καθόσον οι εκλογές απέχουν αρκετά.

Γ.Μ.
Βέροια

Φεστιβάλ βιβλίου στο πεδίο του Άρεως και το τηλεοπτικό σποτ της ΕΡΤ θέλησε να θυμίσει στους τηλεθεατές την αδιαμφισβήτητη χρησιμότητα του βιβλίου. Πάει πολύ, όμως, να χρησιμοποιείται ως κίνητρο για την προσέλκυση επισκεπτών, η πιθανότητα συνάντησής τους και συνομιλίας τους με συγγραφείς, λογοτέχνες, ποιητές και, στην οθόνη, να εμφανίζεται ο ...Νικηφόρος Βρεττάκος! Όταν η μικρή οθόνη πάει ...στον παράδεισο.

JASPER JOHNS: FLASHLIGHT, 1960

ΤΟ ΒΒC ΚΑΙ...

Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΡΤ

Πού οφείλεται η κρίση του τελευταίου μήνα στην ΕΡΤ; Σε χρόνια ενδογενή προβλήματα της; Στην ιδιωτική τηλεόραση; Και στα δύο; Πώς αξιολογείται η έκθεση του ΒΒC; Ερωτήματα στα οποία απαντά ο Κώστας Σφικτός. (σελ. 50-51).

- ΓΡΑΦΟΥΝ:**
 Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΚΗΣ
 ΗΛ. ΚΑΝΕΛΛΗΣ
 Τ. ΜΕΝΔΡΑΚΟΣ
 ΑΛ. ΡΑΠΤΗΣ
 Κ. ΣΦΙΚΤΟΣ
 Δ.Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
 Ν.Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
 Δ. ΦΙΛΙΠΠΗΣ
 Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ
 ΑΝΤ. ΦΡΑΝΤΖΗΣ
 Β. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Μ. ΒΟΥΜΒΑΚΗ

«Είμαστε νέοι. Γνωρίζουμε καλά όσα κατέκτησε η νέα τεχνολογία. Αγαπήσαμε εκπροσώπους των πιο ζωντανών μουσικών ρευμάτων». Μιλάει στο ANTI η νικήτρια στους αγώνες τραγουδιού της Καλαμάτας.

ΣΕΛ. 53

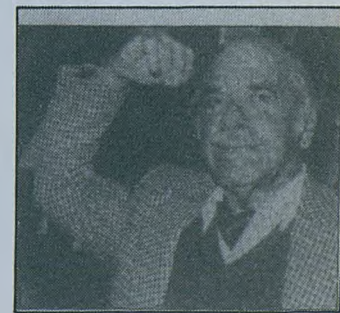
ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

Ξεκίνησε τη δύσβατη πορεία της το σκληρό χειμώνα του 1941 με ένα αφιέρωμα στον Παπαδιαμάντη. Σήμερα, 50 χρόνια μετά, συνεχίζει να εκδίδεται, πάντα προσηλωμένη στη λογοτεχνία. Γράφει ο Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος.

ΣΕΛ. 56-57

ΦΡΑΝΚ ΚΑΠΡΑ

(1) Φρανκ Κάπρα, ο σκηνοθέτης της «Υπέροχης Ζωής» που «έφυγε» πριν από μερικές μέρες, περιγράφει την γνωριμία του με τον Κλαρκ Γκκaiήμπλ: «Κύριε Γκκaiήμπλ, κάνουμε μαζί μια ταινία:». «Άκου φιλάρα, παράτα μας»...

ΣΕΛ. 55

Πού οφείλεται η κρίση του τελευταίου μήνα στην ΕΡΤ; Σε χρόνια ενδογενή προβλήματα της; Στην ιδιωτική τηλεόραση; Και στα δύο; Πώς αξιολογείται η έκθεση του BBC; Ας είμαστε κριτικοί.

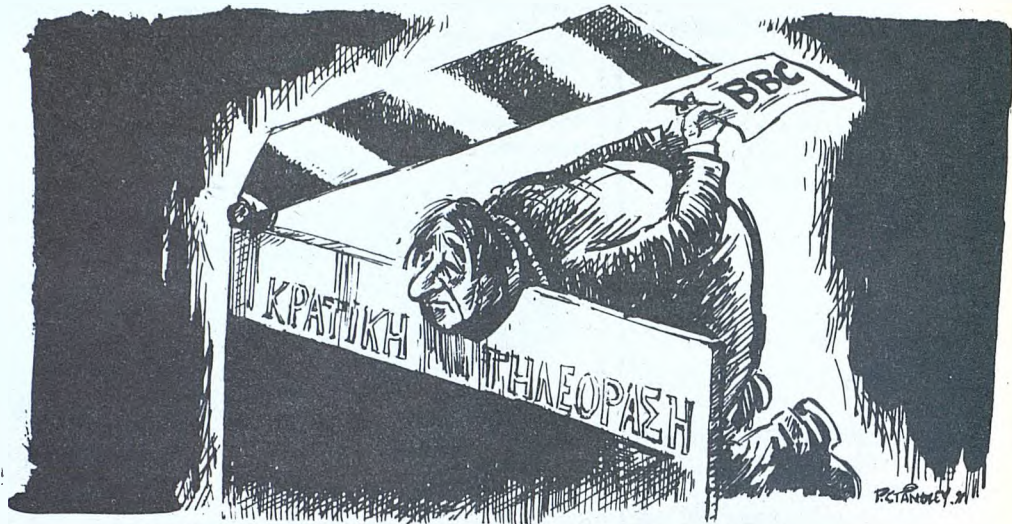
Τρεις είναι οι αιτίες που οδήγησαν την ΕΡΤ στην σημερινή της κρίση. Οι δύο πρώτες είναι εμφανείς και μάλλον πολυσυζητημένες, η δε τρίτη έχει αποσιωπηθεί ή δεν έχει εκτιμηθεί κατάλληλα.

Η πρώτη αιτία θα πρέπει να αναζητηθεί στις καταβολές της ελληνικής τηλεόρασης, στην Υ.Ε.Ν.Ε.Δ. και το Ε.Ι.Ρ.Τ. Οργανισμοί που, στην εξέλιξή τους τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια, ήταν κάτω από τον άμεσο έλεγχο, την χειραγώγηση και την εξάρτηση από την κάθε κυβέρνηση για λόγους που γνωρίζουμε όλοι.

Η δεύτερη αιτία εντοπίζεται στην κολοσσιαία και αργοκίνητη γραφειοκρατία (που χαρακτήριζε το ΕΙΡΤ ήδη από το '74), στην τεχνολογική καθυστέρηση του σταθμού και στην έλλειψη εκπαιδευμένου προσωπικού. «*Να βολέψουμε τους ημετέρους, με μια σίγουρη θέση στο Δημόσιο*» ήταν από τις βασικές ενασχολήσεις των κάθε φορά τηλεοπτικών (και μη) αρχόντων. Επόμενο είναι βέβαια να φτάσουμε στα σημερινά εξωφρενικά νούμερα. Κάποιοι μιλούν για 4.500, άλλοι για 9.000 υπαλλήλους της ΕΡΤ. Προσωπικό δυσανάλογα πολλαπλάσιο των αναγκών του καναλιού που οδηγεί νομοτελειακά στις μετατάξεις. Το βασικό ερώτημα είναι ποιοι θα μεταταγούν, που και με ποια κριτήρια. Αλλά κάτι τέτοιο ξεφεύγει από τον στόχο του παρόντος άρθρου.

Η τρίτη αιτία της σημερινής κρίσης της ΕΡΤ είναι την ίδια στιγμή και η αφορμή να τονιστούν και οι δύο πρώτες. Η εμφάνιση της ιδιωτικής τηλεόρασης, το φθινόπωρο του '89, σαν ένας από τους λόγους της κρίσης της ΕΡΤ ή δεν αναφέρθηκε καθόλου ή αντιμετωπίστηκε με έναν μάλλον ανεπαρκή τρόπο από διάφορους σχολιαστές και τηλεκριτικούς. Κάποιοι από αυτούς πιστεύουν πως «παρά το ότι η εμφάνιση της ιδιωτικής τηλεόρασης», από μόνη της (;), «ήταν ένας λόγος για να σοβαρευτεί η ΕΡΤ... αυτή (η ΕΡΤ) αντιθέτως, γελοιοποιώντας εντελώς την ύπαρξή της κινδυνεύει να εξαφανιστεί»

Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ BBC ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΤ ΚΑΙ... Η κρίση

(«Ελευθεροτυπία» 1/9/1991). Όμως τα πράγματα δεν είναι έτσι. Πώς είναι δυνατόν να είναι, όταν η ΕΡΤ καθυστερεί να προσαρμοστεί στα νέα —παγκόσμια— τηλεοπτικά δεδομένα εξαιτίας της υποταγής της στο κράτος και του γεγονότος πως για χρόνια λειτουργούσε μέσα σε ένα μονοπωλιακό, μη ανταγωνιστικό περιβάλλον;

Οι κανόνες του παιχνιδιού

Πώς είναι δυνατόν να είναι έτσι αφού, χωρίς να προηγηθεί κανένα θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας τους, τα δύο μεγάλα ιδιωτικά κανάλια όταν εμφανίστηκαν πριν δύο χρόνια επέβαλαν δυναμικά τους δικούς τους κανόνες; Δηλαδή, νέα αντίληψη ροής, α-

νανεωμένος χαρακτήρας προγράμματος, εκσυγχρονιστικές αντιλήψεις, μάρκετινγκ και εκμετάλλευση της αγοράς. Μια πρακτική που ήδη είχε εφαρμοστεί, με επιτυχία, στις τηλεοπτικά «απορρυθμισμένες» και τεχνολογικά προηγμένες ΗΠΑ και Δ. Ευρώπη (βλ. «ANTI» No 471, σελ. 50).

Από το φθινόπωρο του '89 οδηγούμαστε με ακρίβεια στην σημερινή... υπαρξιακή κρίση της ΕΡΤ. Ακολουθούσε αδύναμη τις εξελίξεις που *de facto* καθόρισαν, από τη μία η έλλειψη πρόθεσης για την δημιουργία του ρυθμιστικού θεσμικού σχεδίου για την Ραδιοτηλεόραση (είτε από το ΠΑΣΟΚ όταν ήταν κυβέρνηση είτε τώρα από την Ν. Δημοκρατία), και από την άλλη οι νέοι μεγάλοι τηλεοπτικοί - ιδιωτικοί πρωταγωνιστές. Και ασφαλώς, η ΕΡΤ δεν θα μπορούσε να «σοβαρευτεί» αναδιαρθρώνοντας μόνο το πρόγραμμά της και διατηρώντας από την άλλη την ξεπερασμένη δομή και τον τρόπο λειτουργίας της. Αυτό το έκανε. Έκανε το πρόγραμμά της πιο ανταγωνιστικό, πιο εμπορικό, αλλά χωρίς να καταφέρει τίποτα. Η ΕΡΤ, λοιπόν, δεν είναι ότι είχε την ευκαιρία να «σοβαρευτεί» αντ' αυτού όμως την έχασε και γελοιοποιήθηκε. Αυτό που απαιτείται είναι να ριξουμε μια κριτική, και λιγότερο ίσως δημοσιογραφική, ματιά στα παγιωμένα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της ΕΡΤ αλλά και στην παγκόσμια τηλεοπτική κατάσταση που έχει τους εκπροσώπους της και στη χώρα μας. Κατάσταση για

Η έκθεση - πόρισμα του BBC για την ΕΡΤ δεν είναι βέβαια η πρώτη. Έχει προηγηθεί η συμβουλευτική έκθεση του Σερ Χιου Γκρην το 1975 και αυτή του Άλαν Πρόθροου για τον Τομέα Ειδήσεων. Ακόμα η έκθεση του Φέλιξ Χαϊντενμπεργκ της Βαυαρικής Τηλεόρασης.

στην EPT

του Κώστα Σφικτού

την οποία η ελληνική κρατική τηλεόραση ποτέ δεν προετοιμάστηκε. Από κανέναν.

Το πόρισμα των «μπιμπισίδων» λίγο ως πολύ το ξέρουμε όλοι ή έστω το φανταζόμαστε: απεξάρτηση της EPT από την εκάστοτε κυβέρνηση, αντικειμενικότητα, συμπληρωματικός ρόλος των τριών κρατικών καναλιών, τεχνολογική αναβάθμιση, μείωση προσωπικού κ.λπ.

Πράγματα μάλλον γνωστά ήδη πολλά χρόνια τώρα. Η διαφορά είναι πως τώρα κάτι τέτοιες προτάσεις τις πληρώνουμε 7.5 εκατομμύρια!

Το 1991 είναι ένας δύσκολος, φαίνεται, χρόνος για τα δημόσια τηλεοπτικά δίκτυα. Το BBC αντιμετωπίζει οικονομική συρρίκνωση αφού η αύξηση των τελών των συνδρομητών του είναι κάτω από την αύξηση του πληθωρισμού. Μέχρι το 1993 προβλέπεται η απόλυση 2.400 ατόμων, σύμφωνα με τον γενικό διευθυντή του Ν. Τσέγκλαντ, προκειμένου ο οργανισμός να ανταπεξέλθει στις πιέσεις ενός ανταγωνιστικού περιβάλλοντος.

Και γιατί προσφεύγουμε κατά καιρούς στο BBC; Γιατί θεωρείται το κανάλι με το μεγαλύτερο κύρος και εμπειρία. Για πολλούς ο πιο αξιόπιστος τηλεοπτικός οργανισμός, για άλλους «η λιγότερο κακή τηλεόραση στον κόσμο». Εδώ όμως, αξίζει να υπογραμμίσουμε δύο σημεία τα οποία φανερώνουν τις άγνωστες πλευρές του BBC και πλήττουν την υποτιθέμενη ανεξαρτησία του από τον κρατικό έλεγχο και την αντικειμενικότητά του.

● Πρώτον, ποιοι είναι το BBC και ποια η

σχέση του με την βρετανική κυβέρνηση. Το BBC διοικείται από πρόσωπα που διορίζει η κυβέρνηση η οποία δύναται με οικονομικά, διοικητικά και νομικά μέτρα να παρέμβει στη λειτουργία του Οργανισμού άλλοτε λογοκρίνοντας κι άλλοτε ματαιώνοντας εκπομπές (βλ. «ANTI», Νο 468, σελ. 59). Το Αγγλικό κράτος μπορεί να μην έχει απευθείας έλεγχο ασκεί όμως επιρροή στον Οργανισμό. Για ποια ανεξαρτησία μιλάμε;

● Δεύτερον, η αντίληψη των «μπιμπισίδων» για το ζήτημα της αντικειμενικότητας έχει εξισωθεί με την πολιτική της ίσης μεταχείρισης των δύο μεγάλων κομμάτων (Μ. Σεραφετινίδου, 1987, 205) αποκλείοντας έτσι κάποιες άλλες απόψεις συνήθως κριτικές του *status quo*. Έτσι φτιάχνονται τα όρια της κοινωνικής συναίνεσης που εκφράζεται άριστα με τις σύγχρονες δη-

μοκρατικές - πλουραλιστικές (εντός ορίων, πάντα) αντιλήψεις. Για ποια αντικειμενικότητα μιλάμε;

Απεξάρτηση...

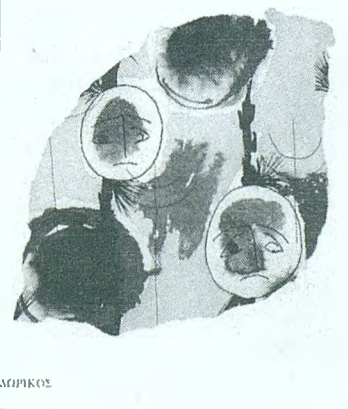
Είναι φανερό πως το BBC και τα «έγκυρα» πορίσματά του για την μοίρα της δύσμοιρης ελληνικής κρατικής τηλεόρασης δεν μπορούν για πολύ ακόμα να αποτελούν πανάκεια για τις πληγές της EPT. Η απεξάρτηση της EPT από τον κυβερνητικό έλεγχο είναι σίγουρα ένα βήμα προς την σωστή κατεύθυνση όμως ας μην είμαστε αφελείς. Ας απεξαρτηθούμε από την εμμονή μας στο κύρος του BBC κι ας προχωρήσουμε παρακάτω. Σε αντίθετη περίπτωση... «άλλαξε ο Μανωλιός κι έβαλε τη βράκα αλλιώς». Και τότε βέβαια θα είναι πιο κομφός, πιο αθόρυβος, πιο υπόγειος. □

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΩΡΙΚΟΣ

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 72 Τηλ. 3629675

AZIZ NESIN
Ο ΖΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΖΕΙ ΚΑΙ ΔΕ ΖΕΙ

AZIZ NESIN
Ο ΖΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΖΕΙ ΚΑΙ ΔΕ ΖΕΙ

ΔΩΡΙΚΟΣ

ΥΠΟΠΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ
Το κρυφό ημερολόγιο
της Λόρας Πάλμερ

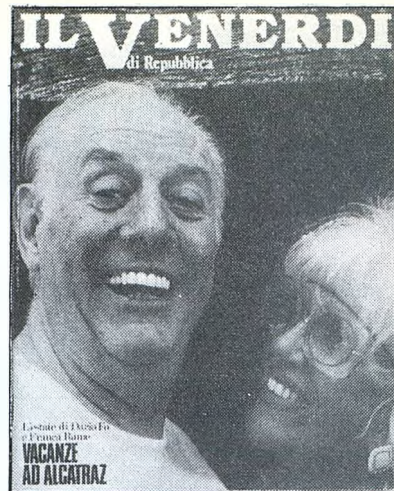
ΔΩΡΙΚΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

«ΔΑΝΑΟΣ» Μαυρομιχάλη 64 Τηλ. 3604161

Πώς ένας πίνακας του Ραφαήλ ομορφαίνει τον ...Κράξι

του Δημήτρη Φιλιππή

από τα ένθετά τους. Η *Corriere della sera* που διευθύνει ο Ούγκο Στίλε (από τις παλαιότερες και εγκυρότερες εφημερίδες στην Ιταλία), δεν έχει καμιά σχέση με το ένθετό της. Το ίδιο ισχύει και για την *Repubblica* του Εουτζένιο Σκάλφαρι...

Μετά τα πρώτα φύλλα που ανέβασαν σημαντικά το τιράζ, τόσο η *Repubblica* + *Venerdi*, όσο και η *Corriere* + 7 έπεσαν στην συνηθισμένη —και πάντοτε υψηλή— κυκλοφορία τους (και οι δύο εφημερίδες ξεπερνούν καθημερινά τις 600-700.000 φύλλα). Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η προσπάθεια απέτυχε. Το ...πείραμα είχε ξεκινήσει με καλές προοπτικές όταν, πριν έξι - επτά χρόνια, η *Repubblica* εξέδωσε σε μια σειρά μικρών τόμων τη ...δημοσιογραφική της ανθολογία. Ανά έτος και ένθετο, από το 1977-78... Η επιτυχία όμως δεν είχε συνέχεια. Τα σημερινά ένθετα περιοδικά, που βγαίνουν εδώ και τέσσερα χρόνια, είναι μάλλον παθητικό για τις δύο εφημερίδες. (Η *L'Unità* που μοιράζει κάθε τόσο ένα βιβλίο σαν ένθετο, έχει βρει καλύτερη λύση).

Οι μεγαλοεκδότες δεν το έβαλαν κάτω. Αντί για το χοιρομέρι που υπέδειξε ο Μπιιάτζι: η ...τσελεμεντέ —όπως συμβούλεψε πρόσφατα κάποιος αμερικανός ειδικός—, οι δύο ιταλικές εφημερίδες προτίμησαν να επενδύσουν στις ...τέχνες. «Μεγάλοι συνθέτες» και με κασέτα η *Corriere*, «Μεγάλα μουσεία της Ευρώπης» η *Repubblica*... Δεν λείπει η φαντασία από τους Ιταλούς. Τα καλλιτεχνικά ένθετα φαίνεται πως αρέσουν. Ποιος Ιταλός, εξάλλου, προτιμά τη φάτσα του Κράξι ή του Ντε Μικέλις, από τους «Γάμους του Φίγκαρο» ή από την «*Transfigurazione* (1516-20)» του *Rafaello*, βλ. σελίδα 17 του ένθετου αρ. 9, της *La Repubblica*...

Υ.Γ. (1), προς κ. Χ. Λαμπράκη, εκδότη, διοικητικό μέλος Μέγαρου Μουσικής και λοιπούς εκδότες: κάντε κάτι...

Υ.Γ. (2), προς κ. Χ. Παπουτσάκη, εκδότη περιοδικού «ANTI»: Θα αναγκαστείτε νομίζω σύντομα να διευκρινίσετε στο εξώφυλλο του περιοδικού σας ότι «η δεκαετή ημερη πολιτική και πολιτιστική επιθεώρηση» σας δεν είναι ένθετο καμιάς εφημερίδας...

Το ΕΨΙΛΙΟΝ, ένθετο περιοδικό της «Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας», ήταν η αρχή. Πολύχρωμο όσο και ανώδυνο, «τίναξε» την κυκλοφορία της εφημερίδας στα ύψη. Ήδη, στο «ΒΗΜΑ», θορυβημένοι, ετοιμάζουν ανάλογη αντεπίθεση —και ακολουθούν κι άλλοι... Κι όμως. Περιοδικά ένθετα σε εφημερίδες, ενισχυτικά της κυκλοφορίας, στην Ιταλία λ.χ., κυκλοφορούν εδώ και πολλά χρόνια —και, εκτός από εντυπωσιασμό, «πωλούν» και τέχνη.

Από τον Μιχαήλ Άγγελο ως τον Μπετόβεν... Τα ένθετα της «Ρεπούμπλικα» και της «Κορριέρε ντελα Σέρα».

Όταν ζήτησαν την γνώμη του Έντζο Μπιιάτζι (παλαιμάχου δημοσιογράφου, επί σειρά ετών διευθυντικού στελέχους εφημερίδων μεγάλης κυκλοφορίας και πρώην διευθυντού ειδήσεων της RAI) για τα ένθετα περιοδικά των ιταλικών εφημερίδων, εκείνος απάντησε μεταξυ σοβαρού και αστείου: — Δεν μπορώ να καταλάβω τους διευθυντές των εφημερίδων. Τι χρησιμεύουν, τέλος πάντων, αυτά τα ένθετα. Θα ήταν καλύτερα αν οι εφημερίδες έδιναν εκατό γραμμάκια χοιρομέρι (*prosciutto*), αντί για περιοδικά... (Για όσους δεν το ξέρουν, οι Ιταλοί τρώνε πολύ χοιρομέρι).

Το ένθετο της *LA REPUBBLICA* είναι το *IL VENERDI* (Η Παρασκευή) που κυκλοφορεί μαζί με την εφημερίδα κάθε... Παρασκευή φυσικά. «7» —εννοείται «επταήμε-

ρο»— είναι το ένθετο της *Corriere della sera* του Σαββάτου. Αντίθετα με το ένθετο περιοδικό της ισπανικής *EL PAIS* της Κυριακής, το *EL PAIS SEMANAL* (πιστή αντιγραφή του το «Έφιλον» της Κ.Ε.) που το βρίσκουμε στα περίπτερα, τα περιοδικά των ιταλικών εφημερίδων προορίζονται μόνο για ...εσωτερική κατανάλωση...

Και, εμείς εδώ, δεν χάνουμε δα και τίποτα το σπουδαίο... Τα πολύχρωμα και ...πολύ βαριά ένθετα των ιταλικών εφημερίδων δεν έχουν τίποτα να προσφέρουν από πλευράς ειδησεογραφίας και αναλύσεων. Μόνο μερικές φωτογραφίες αξίζουν που, όμως, όσοι προσέχουν τις λεπτομέρειες υποστηρίζουν πως δεν δημοσιεύονται για πρώτη φορά.

Για να το πούμε διαφορετικά: οι ιταλικές εφημερίδες, ευτυχώς, είναι πολύ καλύτερες

Μαρία Βουμβάκη

Προσπερνώντας βεβαιότητες, γούστα, συνήθειες...

Γεννήθηκε το 1963 και από πολύ νωρίς αφιερώθηκε στη μουσική. Σπούδασε για πολλά χρόνια στο Εθνικό Ωδείο πιάνο και θεωρητικά και, σχετικά νωρίς, ασχολήθηκε με την σύνθεση. Δούλεψε μόνη της με τη βοήθεια ηλεκτρονικών μηχανημάτων και οι ελάχιστες προσπάθειες που έκανε να προσεγγίσει παραγωγούς και δισκογραφικές εταιρείες απέτυχαν. Έστειλε δύο συνθέσεις της πριν από μερικούς μήνες στην διοργάνωση των Αγώνων Ελληνικού Τραγουδιού της Καλαμάτας —έμπνευση του Μάνου Χατζιδάκι— που προκρίθηκαν, ξεχώρισαν, άρεσαν, και βραβεύθηκαν. Ονομάζεται Μαρία Βουμβάκη.

— Έχω ασχοληθεί με όλα σχεδόν τα είδη της μουσικής, αλλά κατέληξα στο τραγούδι —που, πρέπει να το πούμε, το θεωρώ εύκολο...

● Θα ασχοληθείτε, λοιπόν, επαγγελματικά με κάτι «εύκολο»;

— Κατ' αρχήν θα ασχοληθώ με το τραγούδι. Αργότερα —ποιος ξέρει!— ίσως καταφέρω να γράψω για τον κινηματογράφο, κάτι που με ενδιαφέρει πολύ. Ωστόσο, το τραγούδι είναι ένας άμεσος τρόπος να εκφράσει κανείς τη σχέση του με την ζωή.

● Ας μιλήσουμε λοιπόν για το ελληνικό τραγούδι. Για την παράδοσή του και για τις επιδράσεις σου...

— Δεν αρνούμαι τις επιδράσεις από κάποιους σημαντικούς Έλληνες δημιουργούς —κι ιδιαίτερα από τον Χατζιδάκι, σχετικά με τον τρόπο που κάνει μουσική και το Σαββόπουλο, αναφορικά με τον τρόπο που δίνει την μουσική με τον στίχο.

Ωστόσο οι επηρεασμοί μου περισσότερο θα μπορούσαν να αναζητηθούν, πιστεύω, στη σύγχρονη κίνηση του ροκ

—έχω ακούσει πάρα πολλή ξένη μουσική.

● Εντάξει με τη μουσική... Όμως, στο τραγούδι το ίδιο βαραινεί κι ο στίχος. Η στιχουργική σου, μπορούμε να πούμε ότι συμπυκνώνει ερεθίσματα της καθημερινότητας δοσμένα με πολύ απλό τρόπο. Πώς γράφεις στίχους;

— Θα έλεγα, αναγκαστικά. Με απασχολεί πολύ το ερώτημα: «Γιατί να γράφει κανείς στην εποχή μας;». Υπάρχουν κάποια θέματα που επαναλαμβάνονται συνεχώς. Η καθημερινότητα, ο έρωτας... Πάντως, «Η Ιστορία και η ευτυχία», που βραβεύθηκε στην Καλαμά-

τα, έχει μια πολιτική χροιά. Όμως η πολιτική και η σχέση μαζί της έχει αλλάξει —η φόρμα του πολιτικού, του αγωνιστικού τραγουδιού, σήμερα φαντάζει παρωχημένη. Τους στίχους αυτού του τραγουδιού τους έγραφα βλέποντας μετά τα μεσάνυχτα από το CNN το ξεκίνημα του πολέμου στον Κόλπο.

Φοβάμαι, πάντως, την αμηχανία και την επανάληψη. Ίσως, στο μέλλον, χρειασθεί να προσφύγω στην συνεισφορά κάποιων στιχουργών...

● Πολλοί υποστηρίζουν ότι το τραγούδι πρέπει πριν απ' όλα να τραγουδιέται. Ισχύει κάτι τέτοιο;

— Δεν είμαι σίγουρη. Νομίζω ότι οι φόρμες έχουν εξελιχθεί κι ίσως αυτός ο σκοπός να μην είναι μονόδρομος. Όμως οι άνθρωποι θέλουν να ψιθυρίζουν ένα μοτίβο —γι' αυτό και πολλοί παραπονιούνται που στην εποχή μας δεν υπάρχουν τραγούδια «τραγουδίσιμα». Παρ' όλα αυτά, η μουσική εξελίσσεται κι οι απόλυτες παραδοχές είναι επικίνδυνες. Ο κόσμος προχωρεί συμπαρασύροντας βεβαιότητες, συνήθειες και γούστα.

Δεν αναφέρω το μεγάλο κοινό, την αποδοχή, αυτό που λέμε επιτυχία. Ωστόσο θεωρώ αδιανόητο να δουλεύει κανείς με

στραμμένη την προσοχή του στο μέσο γούστο.

● Αν στόχευε σε κάτι η βράβευσή σας στην Καλαμάτα, ήταν να πιστοποιήσει, συμβολικά έστω, τα καινούρια στοιχεία με τα οποία μπολιάζετε μία λίγο - πολύ συμβατική μουσική σκηνή. Ποιο είναι αυτό το καινούριο που προτείνετε;

— Είμαστε κάποιοι νέοι άνθρωποι με αντιλήψεις για τη ζωή διαφορετικές από αυτές των 50άρηδων και των 60άρηδων που ακόμα κυριαρχούν στους κοινωνικούς, πολιτιστικούς και πολιτικούς χώρους. Γνωρίζουμε πολύ καλά να χρησιμοποιούμε όσα κατέκτησε η νέα τεχνολογία. Και οι επιρροές μας προέρχονται από μια βαθιά σχέση με τα πιο ζωντανά μουσικά ρεύματα της Ευρώπης, της Αμερικής, αλλά και του τόπου που γεννηθήκαμε και ζούμε...

● Θέλετε να μιλήσετε με περισσότερη σαφήνεια για τα πρότυπά σας;

— Οι επηρεασμοί μου από την ελληνική μουσική παράδοση είναι μικροί. Και, ως γυναίκα, οφείλω να πω ότι δεν είχα γυναίκα πρότυπα στον ελληνικό χώρο. Αντίθετα, πολλές γυναίκες της μουσικής από τη διεθνή σκηνή με χαρακτηρίζουν: η Τζόνι Μίτσελ, η Κρίσι Χάιντ των Πριτέντερς (τουλάχιστον ερμηνευτικά, μια που εγώ δεν παίζω κιθάρες, ντραμς και δεν ζω στην Αγγλία και, συνεπώς, δεν μπορώ να εναρμονιστώ α-πολύτως στο μουσικό της ύφος), η Τζόαν Αρματρέϊντινγκ... Από τις νεότερες μου αρέσει η Σούζαν Βέγκα, δεν μπορώ να υποστηρίξω όμως ότι με έχει επηρεάσει.

Την συνέντευξη πήρε ο
Ηλίας Κανέλλης

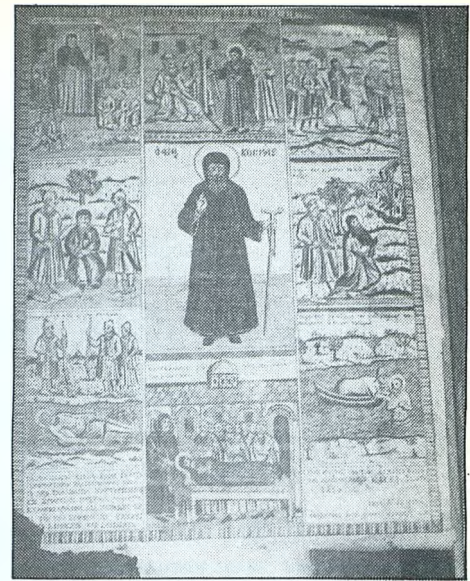

Οι ανησυχίες του Μάνου Χατζιδάκι για την πορεία της ελληνικής μουσικής σκηνής και η επανεγκαινίαση του θεσμού των αγώνων τραγουδιού στην Καλαμάτα, έδωσαν την ευκαιρία στην Μαρία Βουμβάκη να ξεχωρίσει με δύο τραγούδια. Ανησυχη, με επιρροές από τον χώρο της διεθνούς σκηνής του ροκ η Μαρία Βουμβάκη ενδιαφέρεται να προχωρήσει την αποκλειστικά προσωπική της οπτική για το τραγούδι —που θεωρεί ότι εκφράζει τις ανησυχίες της γενιάς της. Η συνέντευξή της στο ANTI είναι χαρακτηριστική.

‘Ένα ανεξόφλητο χρέος τής Ελλάδας

του Δημήτρη Δ. Τριανταφυλλόπουλου

‘Ο λόγος εδώ είναι για τὰ μνημεία τής ‘Αλβανίας, πού έχουν άμεση σχέση με τὰ θμωρφα έλληνικά, και για τὰ όποια ή έλληνική πλευρά θά έπρεπε ήδη νά έχει ένδιαφερθει πολλαπλώς. ‘Ελπίζω ότι τούτα δέν έκλαμβάνονται ως προπαγάνδα μετά από δεκαετίες ψυχρού πολέμου και άλληπάλληλες άπόπειρες διαστρέβλωσης τής ‘Ιστορίας για λόγους πολιτικούς, είναι καιρός όλοι νά δούμε τὰ πράγματα κατάματα και άπροκατάληπτα!

Μονή Εϊσοδίων Θεοτόκου στήν ‘Αρδένιτσα. Προσκυνητάρι του ‘Αγίου Κοσμά του Αίτωλου.

Η έλληνική συμβολή στην έρευνα του πολιτισμού, τής Ιστορίας και τής τέχνης τής σημερινής ‘Αλβανίας δέν είναι εύκαταφρόνητη: για του λόγου τό άληθές δέν έχει κανείς παρά να φυλολομετρήσει τίς σχετικές βιβλιογραφίες (E. I egrand, Λ. Δρούλια -Β. Κόντη, Βαλκανική Βιβλιογραφία κ.τ.λ.). ‘Οστόσο οι πολιτικές συνθήκες μετά τον πόλεμο έμπόδισαν κάθε άμεση πρόσβαση στα ίδια τὰ μνημεία. ‘Η βαθμιαία άπόψυξη των σχέσεων, κυρίως μετά τό 1990, δέν όδήγησε σε άνάλογη σύσφιγξη δεσμών μεταξύ των άρχαιολογικών κύκλων ‘Ελλάδας και ‘Αλβανίας. Είναι πραγματικά αξιοπερίεργο, ότι οι δύο τρέχουσες συνεργασίες στο πεδίο τούτου, δηλαδή ή έρευνα του Βουθρωτού (Butrinto) και ή άποκατάσταση όρθοόδεων ναών, γίνονται από τή ΓΓΕΤ και τό ΕΕΣ αντίστοιχα, με άπόντες τό ΥΠΠΟ και τήν ‘Αρχαιολογική ‘Υπηρεσία του! ‘Ομολογώ ότι δέν γνωρίζω σε τί όφειλεται αυτή ή άπουσία, έλπίζω πάντως όχι σε άδιαφορία ή άμέλεια!

Δέν διαθέτω άλβανολογικές περγαμινές, ώστε νά μιλήσω από καθέδρας. ‘Οστόσο όμως φανούν και αναλάβουν πρωτοβουλίες οι τυχόν «άλβανολόγοι» μας, θεωρώ καθήκον μου, ως ‘Ελληνας άρχαιολόγος πού είχε τήν εύκαιρία νά ύπηρετήσει μιά δεκαετία στα ‘Ιωάννινα και ό ΕΕΣ του έκανε τήν τιμή νά του αναθέσει τήν παρακολούθηση τής άποκατάστασης ναών - μνημείων τής ‘Αλβανίας, νά άπαριθμήσω συγκεκριμένες προτάσεις για μιά συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών στο πεδίο των μνημείων. Θά είχα λοιπόν νά προτείνω:

1. Σύναψη διμερούς συμφωνίας για πολιτιστικά και άρχαιολογικά θέματα, με τήν ύποχρέωση άμοιβαίας έννημέρωσης και βοήθειας ως

πρός τὰ μνημεία κάθε έποχής.

2. Καθιέρωση τακτών περιοδικών συναντήσεων (συνεδρίων, σεμιναρίων, συμποσίων ή ήμερίδων) μεταξύ των δύο ‘Αρχαιολογικών ‘Υπηρεσιών.

3. Δυνατότητα άμεσης και πλήρους πρόσβασης στα μνημεία και τὰ μουσεία των δύο χωρών. Δέν χρειάζεται, ύποθέτω, νά θυμίσω τί σημαίνουν για τήν άρχαία ‘Ελλάδα τόποι όπως τό Βουθρωτό, ή ‘Επίδαμνος, ή ‘Απολλωνία, τί για τό Βυζάντιο τὰ Βελέγραδα (Μπεράτι), τό Δυρράχιο, τό Λάμποβο, τέλος τί για τήν Τουρκοκρατία ή Μοσχόπολις, τό ‘Αργυρόκαστρο, τό Δέβινο κ.τ.λ. Καί μόνο ένας άνιστόρητος θά άγνοούσε τήν καιρία έπιστημονική σημασία των μνημείων τής ‘Ηπείρου, των ‘Ιονίων, τής Μακεδονίας για τους όμοτέχνους μας τής ‘Αλβανίας!

4. ‘Άμεση ανταλλαγή έμπειρίας και πρακτικής βοήθειας σε θέματα άνασκαφής, τεκμηρίωσης, άποκατάστασης των μνημείων. ‘Αν, πιθανόν, ή ‘Ελλάδα ύπερτερεί στον έκσυγχρονισμό των μεθόδων, ή ‘Αλβανία έχει τό πολύτιμο πλεονέκτημα νά διαθέτει έμπειροτεχνίτες πού ακόμη γνωρίζουν και άσκοϋν τίς πατροπαράδοτες τεχνικές!

5. ‘Αντίληψη διδαγμάτων για τό πώς κατορθώθηκε στην ‘Αλβανία, ίσως εις πείσμα του «σοσιαλιστικού μετασχηματισμού» ή διατήρησης παραδοσιακών οικισμών και μνημειακών συνόλων. ‘Η ψευδοκαπιταλιστική ‘Ελλαδίτσα των μικρομεσαίων μεταπρατών του προγονικού πλούτου πρέπει νά μάθει κάποτε, ότι ό άνεξέλεγκτος τουρισμός μεταβάλλεται εύκολάτα σε Μολών!

Μέ συντροφιά πολύτιμη τήν πρόσφατη, έμπλουτισμένη μετάφραση του βιβλίου του René Puaux «Δυστυχισμένη Βόρειος ‘Ηπειρος» (έκδοση «Τροχαλίας»), πού θά και φιλοσοφεί, διασχίζαμε τό δρόμο Κακαβιά - ‘Αργυρόκαστρο - Τίρανα. Κοπαδιαστές οι μνήμες και στο λαϊμό μόνιμα ένας κόμπος, πού λύνεται πιά καθώς μπαίνουμε στις ρημαγμένες έκκλησίες του ‘Αργυροκάστρου. Τό ίδιο λίγο άργότερα, όταν σε άπόσταση κοντινή βλέπουμε νά διαγράφονται πύλες

και άετώματα τής άρχαίας ‘Απολλωνίας, ή όταν βαδίζουμε στον άύχητρό βαλτόκαμπο του Κολκόντασι, προσκυνητές στον τάφο του πατρο-Κοσμά. ‘Αλλά, προπάντων, καθώς άξιωνόμαστε νά συναναστήσουμε με τους ‘Ορθόδοξους ‘Αλβανούς και ‘Ελληνες στη Μητρόπολη των Τιράνων (16/7/1991), όταν ό ‘Εξάρχος του Οίκου-μενικού Πατριαρχείου κ. ‘Αναστάσιος άσπάζεται κατανυκτικά τό μαρτυρικό έδαφος του επί 25 χρόνια χειμασθέντος ποιμνίου του! Σκέφτομαι διαρκώς με άγωνία τήν εύθύνη μας, όταν μάλιστα κομμάζουμε πώς είμαστε γέφυρα άνάμεσα ‘Ανατολή και Δύση, πού καθεύδουμε τον νήδυμον για τὰ μνημεία του «Μείζονος ‘Ελληνισμού» στη Μεσόγειο, στα Βαλκάνια, στη Ν.Α. Εύρώπη, στη Μέση ‘Ανατολή! Συλλογιέμαι τό καχεκτικό ΥΠΠΟ, «ύπουργείο μή παραγωγικό, τρίτης τάξεως» κατά τὰ ζυγιάσματα των «εύφωδων» τεχνοκρατών μας, πού δέν διανοείται νά ξεκολλήσει από τή νοοτροπία του άδιαφοριστή των μνημείων του έλλαδικού χώρου! Ποιός θά του έμφυσησει νέα πνοή, θά τό κάνει νά ένδιαφερθει για ό,τι σημαίνει για τήν ‘Ανθρωπότητα ‘Αρχαίος και Βυζαντινός ‘Ελληνισμός, σε όλη του τή γεωγραφική και πολιτιστική διάσταση; Ποιός θά ταρακουνήσει τους μακάριους καρεκλοκένταυρους του, πού κόπτονται μόνο για τὰ «κεκτημένα» τους και έλαφρά τή καρδιά καταργούν ‘Υπηρεσίες πολύτιμες, όπως άποπειρήθηκαν πρόσφατα νά καταποντίσουν τή Δ/ση ‘Αρχαίος Μνημείων και Δημοσιευμάτων, έντεταλμένη άκριβώς για τό έργο τεκμηρίωσης των μνημείων του ‘Ελληνισμού;

‘Η ‘Αλβανία είναι για τό ΥΠΠΟ πρόσκληση, πρόκληση και πρόκριμα! Θά τήν άποδεχθεί ή ή ραστώνη μας θά άφήσει νά χαθεί μιά άκόμη ί σ τ ο ρ ι κ ή ε ύ κ α ι ρ ί α ;

*Ο κ. Δημ. Τριανταφυλλόπουλος, Δρ. Φ, ύπηρετεί ως ‘Εφορος Βυζαντινών Αρχαιοτήτων στη Διεύθυνση Αρχαίος Μνημείων και Δημοσιευμάτων του ΥΠΠΟ.

Η ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΚΛΑΡΚ ΓΚΑΙΗΜΠΛ

του Φρανκ Κάπρα

Η Κλωντίε
Κολμπέρ και ο
Κλαρκ Γκaiήμπλ
στο «Νέα Υόρκη -
Μαϊάμι» του
Φρανκ Κάπρα.

Ο θάνατος του Φρανκ Κάπρα, του σκηνοθέτη που «ζαχάρωσε» το αμερικανικό όνειρο, και, παρ' όλα αυτά, υπήρξε δηκτικός και κριτικός απέναντι στην κοινωνία του αλλά και «γήινος» και συνάμα αποκαλυπτικός μας δίνει την ευκαιρία να τον θυμηθούμε άλλη μια φορά. Αντι νεκρολογίας προτιμήσαμε να παρουσιάσουμε ένα μικρό απόσπασμα από την αυτοβιογραφία του.

«Και τώρα, Harry¹, αν μπορέσουμε να βρούμε πρώτα έναν άντρα βεντέτα, θα είναι πιο εύκολο να βρούμε μετά μία γυναίκα. Η M.G.M. έχει έναν ηθοποιό πολύ αστείο, πολύ ελαφρύ: τον Robert Montgomery».

Για νιοστή φορά το σενάριο πήρε το δρόμο της M.G.M., για νιοστή φορά ξαναήρθε στα χέρια μας με επιστροφή μέσω ταχυδρομείου. Ο Bob Montgomery το είχε απορρίψει.

Τότε, για πρώτη φορά, διέβλεψα την λήξη των ατυχιών του «New York-Miami». Ο Cohn, με δάκρυα στα μάτια, ικέτευε τον Louis Mayer² να πει καλά λόγια γι' αυτόν στον Montgomery.

«Μα Harry, έλεγε ο Mayer συγκαταβατικά, ο Montgomery λέει ότι είναι πολλές οι ταινίες με λεωφορεία αυτόν τον καιρό. Και, χωρίς να θέλω να σε προσβάλω, οι βεντέτες μου δεν θέλουν να αλλάζουν συχνά διεύθυνση, ειδικά αν πρόκειται να πάνε από την M.G.M. στην Gower Street. Αλλά, Harry, είσαι τυχερός, γιατί έχω καλή διάθεση σήμερα. Έχω έναν ηθοποιό που κάνει του κεφαλιού του, και ζητάει και περισσότερα λεφτά. Θα ήθελα να του τις βρέξω λίγο. Σου δανείζω τον Clark Gable.

— Κι αν δεν του αρέσει το σενάριο;

— Harry σου μιλώ εγώ, ο Louis Mayer. Σου λέω να πάρεις τον Gable.

— Τον Clark Gable; αναφώνησα δύσπιστα. Μόνο σε μια ταινία τον έχω δει, την «The Last Mile», όπου έπαιζε έναν δολοφόνο.

— Άκου, φίλε, ή τον Gable ή τίποτα, κατάλαβες; Θα σου έρθει από στιγμή σε στιγμή».

Το πράγμα ήταν ξεκάθαρο στα μάτια μου. Κάθε φορά που ο Mayer φταρνιζόταν, ο Cohn έπαιρνε ασπιρίνη. Τώρα, ο Cohn ήταν υποχρεωμένος να κάνει το «New York - Miami» επειδή ο Mayer ήθελε να τιμωρήσει τον Gable που «έκανε του κεφαλιού του», αναγ-

κάζοντάς τον να δεχτεί έναν ρόλο από τους ψωριάρηδες — την εξορία, με λίγα λόγια, την Σιβηρία των σταρ της M.G.M. που έκαναν τους δύσκολους.

Ήξερα πως ήταν ο Gable όταν άκουσα κάποιον να δρασκελίζει βαριά τα σκαλοπάτια της άθλιας σκάλας που οδηγούσε στο άθλιο γραφείο μου που είχε θέα στην άθλια εσωτερική αυλή. Μια ογκώδης φιγούρα εμφανίστηκε στην πόρτα. Ο Gable στάθηκε ακίνητος στο κατώφλι του γραφείου μου, με το καπέλλο του να πέφτει στο αυτί του, φελλίζοντας φυσικά, είχε σταματήσει σε όλα τα μπαρ που βρήκε στην διαδρομή από την M.G.M. ως την Gower Street.

— Α... αυτό είναι το γρ...αφείο του κυρίου Frank Capra;

— Φυσικά, κύριε Gable. Εγώ είμαι ο Frank Capra. Παρακαλώ κάντε τον κόπο να περάσετε μέσα...

— Χαίρω πολύ για τη γνωριμία».

Κατευθύνθηκε προς μια καρέκλα κουζίνας και αφέθηκε να πέσει πάνω της με όλο του το βάρος. Κράτησα την αναπνοή μου. Η καρέκλα βόγγηξε, αλλά δεν υποχώρησε. Κι εκείνος κρατιόταν καλά. Περιέφερε ένα θολό βλέμμα στην επίπλωση, άφησε ένα ρέφιμο αηδιασμένος, και μετά γύρισε προς το μέρος μου.

«Λοιπόν, αφεντικό, τι πλάκα ετοιμάζετε εδώ και διαλέξατε εμένα;».

«Όχι μόνο ήταν τελειώς πίτα, αλλά ήταν και θυμωμένος!»

«Λοιπόν, κύριε Gable, θα...»

— Τι κάθαρχα ο Mayer, με διέκοψε εκείνος. Πάντα ήθελα να πάω στην Σιβηρία, αλλά, μα το θεό, δεν φανταζόμουν ότι βρώμαγε τόσο. Πουάχ!».

Τα νεύρα μου άρχιζαν να τεντώνονται. Πήρα το σενάριο στα χέρια μου και το ξεφύλλιζα.

«Κύριε Gable, πρόκειται, εσείς και εγώ, να κάνουμε μια ταινία βάσει αυτού του σεναρίου. Θέλετε να σας πω περί τίνος πρόκειται, ή μήπως προτιμάτε να το διαβάσετε όταν θα έχετε πιο καθαρό μυαλό;

— Άκου, φιλάρα, είπε με αργόσυρτη φωνή, το σενάριό σου μορρείς να το βάλεις στον κόλλο σου!»³.

1. Harry Cohn, διευθυντής της Columbia.

2. Διευθυντής της M.G.M.

3. Παρά ταύτα ο Clark Gable θα γυρίσει το «New York-Miami» και θα πάρει Όσκαρ καλύτερου ηθοποιού.

Απόσπασμα από το «Hollywood Story» του Φράνκ Κάπρα. Μετάφραση: Μαργαρίτα Κρεμμυδά.

Επέτειος και παρεπόμενα

Πενήντα χρόνια αδιάλειπτης τακτικής παρουσίας για ένα φιλολογικό περιοδικό δεν είναι λίγα. Κι όμως. Η «Νέα Εστία», που ξεκίνησε την δύσβατη πορεία της τον χειμώνα του 1941, συνεχίζει και σήμερα να εκδίδεται.

Ἡ «Νέα Ἐστία» τὸν τρομερὸ χειμῶνα τοῦ '41 ἐψώμισε, μὲ τὸν τρόπο της καὶ κατὰ τὴ δύναμή της, τὸ ἑλληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ: ἀφιέρωσε τὸ χριστουγεννιάτικο τεῦχος της στὸν Παπαδιαμάντη. Ἡ ἀνταπόκριση ἦταν ἄμεση: «Τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς, πού ἐκυκλοφόρησε ἡ Χριστουγεννιάτικη "Νέα Ἐστία", τὸ βιβλιοπωλεῖο Κολλάρου κατακλύσθηκε κυριολεκτικὰ ἀπὸ κόσμον πού ζητοῦσε τὸ τεῦχος ἀπὸ πολὺ πρῶτ, καὶ δὲν παράλλαζε ἀπὸ πολιορκούμενον φούρνον τῶν πολεμικῶν αὐτῶν ἡμερῶν. Φαινόμενο πού δὲν ἔχει τὸ ὄμοιό του στὰ ἑλληνικὰ φιλολογικοβιβλιοπωλικὰ χρονικά, ἀλλὰ καὶ καθαρὴ ἔνδειξη ἐμπιστοσύνης πρὸς τὶς πραγματικὲς ἀξίες», (Πέτρος Χάρης, «Ν.Ε.» 1 Ἰαν. 1942, σ. 3).

Παρά τὶς δύσκολες συνθήκες τὸ τεῦχος ἀποτελέσθηκε ἀπὸ 214 σελίδες καὶ ἦταν τὸ πρῶτο σημαντικὸ καὶ συστηματικὰ συγκροτημένο ἀφιέρωμα τοῦ περιοδικοῦ, πού ἔκλεινε δεκαπέντε χρόνια ζωῆς. Φέτος λοιπόν, πού συμπληρώνονται πενήντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἐκδόσή του, ἔπρεπε νὰ τὸ θυμηθοῦμε καὶ νὰ τοῦ ἀποδώσουμε τὸν ὀφειλόμενο φόρο τιμῆς.

Κυρίως ὁμως νὰ δοῦμε συνοπτικώτατα: α) πῶς τὸ ὑποδέχτηκαν οἱ λόγοι καὶ β) τὸν «ἑσωτερικὸ» ἀντίκτυπό του στὸ περιοδικό. Ἀντὼ τὶς πληροφορίες μου γιὰ τὴν κριτικὴ τοῦ ἀφιερώματος ἀπὸ τὴ στήλη «Περιοδικὰ κι Ἐφημερίδες» τῶν τευχῶν τοῦ 1ου τόμου τοῦ 1942. Κατὰ τὸν συντάκτη τῆς στήλης: «Εἰς ὄλας τὰς Ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας ἐσχολιάσθη εὐρύτατα τὸ ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Παπαδιαμάντην Χριστουγεννιάτικον τεῦχος μας μὲ ἐκτενῆ ἄρθρα ἢ σύντομα σημειώματα, τὰ ὁποῖα

καθ' ὄλον τὸν Ἰανουάριον ἦσαν τὰ ἀξιολογώτερα φιλολογικὰ δημοσιεύματα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Τύπου. Πλὴν τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Κ.Θ. Δημαρᾶ («Ἐλεύθερον Βῆμα» 31 Ἰαν.), εἰς τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται μὲν ὡς πραγματικὸν ἐκδοτικὸν κατόρθωμα τὸ τεῦχος Παπαδιαμάντη, ἀλλὰ καὶ ἀορίστως διατυπώνεται «κάποιες ἐπιφυλάξεις» διὰ τὴν φιλολογικὴν του ἐμφάνισιν, ὅλα τὰ ἄλλα ἦσαν ἐνθουσιῶδεις κρίσεις, ἐγγιζούσαι τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ ἐγκωμίου, καὶ ἀνεπιφύλακτος ἀναγνώρισιν τῆς γενικωτέρας προσπαθείας τῆς "Νέας Ἐστίας"» (τευχ. Φεβρ. 1942, σ. 127).

Πρῶτο δημοσιεύεται τὸ ἄρθρον τοῦ Θ. Ξύδη στὴν «Καθημερινή» τῆς 7.1.42, ὅπου ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης «ἐκφράζει μὲ τόση συνέπεια στὸ ἔργον του τὴ διπλὴ παράδοσιν τοῦ ἔθνους: τὴν ἑλληνικὴ καὶ τὴν χριστιανικὴ». Ὁ κ. Βάρναλης στὴν «Πρῶτα» τῆς 13 Ἰαν. ὑπογραμμίζει ὅτι «ἀληθινὰ ὑπῆρξε ἅγιος ὁ Παπαδιαμάντης, ὄχι μοναχὰ γιὰτὶ ἦτανε θρησκός καὶ τὸ ἔργον του γεμᾶτο χριστιανικὴ μυστικοπάθεια, παρά καὶ γιὰτὶ ἐπέρασε μιά μαρτυρικὴ ζωὴ ὄλο στερήσεις καὶ φτώχειας, χωρὶς νὰ βγῆ ἀπὸ τὸν ἴσιον δρόμον τῆς ἀρετῆς καὶ χωρὶς νὰ κατεβῆ οὔτε ἓνα σκαλί ἀπὸ ὅ,τι καλοῦμε πνευματικὴ ἀξιοπρέπεια». Στὰ «Ἀθηναϊκὰ Νέα» τῆς 19 Ἰαν. ὁ Βασ. Ἡλιάδης ἀποκαλεῖ τὸ ἀφιέρωμα ὠραῖο πνευματικὸ μνημόσυνο, καὶ ὁ Αἰμ. Χουρμούζιος στὴν «Καθημερινή» τῆς 24 Ἰαν. ἐπαινεῖ τὴν φιλολογικὴ συγκρότησιν τοῦ τεύχους, τὶς συνεργασίας τοῦ Βαλέτα καὶ τὸ δοκίμιον τοῦ Π. Χάρη. Ὁ χρονογράφος Π. Παλαιολόγος στὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» τῆς 31 Ἰαν. δείχνει ἐντυπωσιασμένος ἀπὸ «τὴν εἰδικότητα τῶν μὴ εἰδικῶν». Ἐννέα καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου μας ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἔργον τοῦ Παπαδιαμάντη. (...) Θεολόγοι, νομικοί, οἰκονομολόγοι... Καὶ μιλοῦν μὲ τὴν ἐμβριθεῖα τοῦ εἰδικοῦ, μὲ τὴν σαφήνεια τοῦ σοφοῦ, μὲ τὴν παρατηρητικὴν ἀληθινοῦ ἐπιστήμονα»¹.

«Εἰς μνήμην Παπαδιαμάντη» τιτλοφορεῖται τὸ κείμενον τοῦ Γ. Φτέρη στὰ «Ἀθηναϊκὰ Νέα» (2 Φεβρ.)· ἐγκωμιάζοντας τὸ τεῦχος σημειώνει καὶ ὅτι «ἔπρεπε, τώρα πού βγήκαμε πιά ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς μα-

χητικῆς λογοτεχνίας, νὰ καταπιαστοῦμε μὲ τὸ ἔργον τοῦ καθορισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν ἀξιών, καὶ νὰ ἰδοῦμε τί ἀξίζει ἡ καθεμίᾳ, ἀφοῦ ἀφαιρεθῆ τὸ βάρος τῆς γλωσσικῆς προκαταλήψεως πού ἐνόθευε ἕως τώρα τὴν κριτικὴν». Ὁ Ἀδ. Παπαδήμας ἐξάλλου («Ἀκρόπολις», 1 Φεβρ.) ὑποδεικνύει ὅτι πρέπει νὰ διασωθῆ τὸ σπῆτι τοῦ διηγηματογράφου καὶ νὰ ἰδρυθῆ Μουσεῖον Παπαδιαμάντη.

Κατὰ πᾶσα πιθανότητα καὶ τὸ σημείωμα τοῦ Δημ. Γατόπουλου στὴ «Βραδυνή» (2 Μαρτίου) γιὰ τὸ ὅτι οἱ δάσκαλοι στὸ δημοτικὸ σχολεῖο ἔκαναν τὴν ἐγγραφή τοῦ Παπαδιαμάντη μὲ τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος Ἀδαμαντιάδης γράφτηκε μὲ ἀφορμὴ τὸ τεῦχος τῆς «Νέας Ἐστίας». Ὁ Γ. Πράτσιας στὴν ἴδια ἐφημερίδα (9 Μαρτίου) θεωρεῖ ὅτι τὸ ἀφιέρωμα «εἶναι ἓνα τεῦχος αἰώνιον».

Ὁ ἀπόηχος κρατᾶει ὡς τὸ Πάσχα. Τότε ὁ Ξενοπούλος («Ἀθηναϊκὰ Νέα», 6 Ἀπρ.) ἀρθρογραφώντας γιὰ τὸ τεῦχος ἀποφαίνεται ὅτι τὸ κριτικώτερον ἀπὸ τὰ περιεχόμενα τοῦ ἀφιερώματος εἶναι τὸ μελέτημα τοῦ Δ.Σ. Μπαλάνου². Πάντως ἡ «Νέα Ἐστία», μὲ ἀφορμὴ τὰ ὅσα γράφει ὁ Ξενοπούλος περὶ ἰωβηλαίου, σημειώνει μὲ πείσμα (τευχ. Μαΐου, σ. 335): «Ἄλλ' ἢ "Νέα Ἐστία" μόνον ἰωβηλαῖον δὲν ὀνόμασε τὸ "Τεῦχος Παπαδιαμάντη". Ἐνόμισε ὅτι, εἰς τοὺς δυσκόλους καιροὺς πού περνοῦμε, εἶναι καταφύγιον ψυχῆς τὸ ἔργον τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ ἐκάλεσε τοὺς συνεργάτας της, μαζί καὶ τοὺς ἀναγνώστας της, εἰς τὴν μελέτην του. Ἄλλὰ μήπως πρέπει νὰ ἔχουν συμπληρωθῆ 25, 50, 100 ἢ 200 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατον ἢ τὴν γέννησιν ἐνός συγγραφέως διὰ νὰ μελετηθῆ τὸ ἔργον του καὶ, ἂν εἶναι ἀνάγκη, νὰ ἀναθεωρηθοῦν αἱ περὶ αὐτοῦ ἀντιλήψεις; Περισσότερον ἀπὸ τὰς τυπικὰς ἡμερομηνίας ἀξιζοῦν μῖα ψυχικὴ διάθεσις ἢ ἓνα αἴτημα κριτικῆς. Καὶ τὸ "Τεῦχος Παπαδιαμάντη" εἶναι ἀποτέλεσμα ἀμφοτέρων».

Ἄς δοῦμε καὶ τὴν «ἑσωτερικὴν» συνέχεια τοῦ ἀφιερώματος, τὶς ἀπορροές του· στὸ τεῦχος Ἰαν. 1942 ὁ Πέτρος Χάρης, διαπιστώνοντας ὅτι στὰ βιβλιοπωλεῖα δὲν ὑπάρχει Παπαδιαμάντης, γράφει τὸ ἄρθρον γραμμῆς "Ἀποδέσμευσις κεφαλαίων", ὅπου προτείνει, ὅταν οἱ κληρονόμοι ἐνός συγγραφέως δὲν ἐπιτρέπουν τὴν ἐκδόσιν του, νὰ ἀ-

αφιερώματος

του Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου

ποδεσμεύονται "τά λίγα αξιόλογα πνευματικά μας κεφάλαια" με νόμο που θα προβλέπει την επέμβαση του κράτους και την αναγκαστική αποζημίωση των συγγενών. Στο επόμενο τεύχος ο Τάσος Ί. Ίωάννου εκθέτει τη νομική προϊστορία του ζητήματος. Στο ίδιο τεύχος το περιοδικό πληροφορεί τους αναγνώστες ότι ο Γενικός Διευθυντής Γραμμάτων και Θεάτρου του Ύπ. Παιδείας Μιχ. Μαντούδης δήλωσε ότι το Ύπουργείο θα προσπαθήσει "ν' αποδεσμεύσει" τον Παπαδιαμάντη και να αγοράσει τό σπίτι του. Στη συζήτηση μπαίνει ο Κώστας Έλευθερουδάκης (τεύχ. Απριλίου), που γράφει, εκτός των άλλων, ότι παλαιότερα είχε εκφράσει την πρόθεσή του να δωρήσει στο Ύπουργείο αυτόγραφα συγγραφέων, μεταξύ των οποίων και του Παπαδιαμάντη. Το έρώτημα είναι: Π ο υ β ρ ί σ κ ο ν τ α ι σ ή μ ε ρ α τ ά χ ε ι ρ ό γ ρ α φ α

τ ο υ ά ρ χ ε ί ο υ Έ λ ε υ θ ε ρ ο υ δ ά κ η ς;

Στό τεύχος Μαρτίου, πάντα εξαφορμής του αφιερώματος, αναδημοσιεύεται το διήγημα του Σκιαθίτη Εύσταθίου Ί. Βλάχου «Τό γέλιο του Σατανά», όπου προτάσσεται τό σημείωμα του Πέτρου Χάρη «Ένας μαθητής του Παπαδιαμάντη». Στο τεύχος Μαΐου δημοσιεύεται επιστολή του Στρ. Παπαϊωάννου, που δίνει λεπτομέρειες για τή ζωή του «μαθητή του Παπαδιαμάντη».

Ο Πάνος Ί. Βασιλείου με επιστολή του (τεύχ. Μαΐου) προτείνει να στηθεί μαρμαρίνη προτομή του Παπαδιαμάντη στη Δεξαμενή³.

Θεωρώ ότι ή «Νέα Έστία» όφειλε να τιμήσει τό πενήντάχρονο αφιέρωμά της αναδημοσιεύοντας σέ κάποιο από τά φετινά τεύχη της τά άρθρα και τά σημειώματα που μνημονεύσαμε. □

1. Ύποχωρώ για μία και μόνη φορά στον πειρασμό του σχολιασμού: τίποτε σχεδόν από όσα «έμβριθη και σαφή» είπαν οι περισσότεροι ακαδημαϊκοί διδάσκαλοι δέν έχει σχέση με τό πνεύμα του Παπαδιαμάντη. Έκοψε και έραφε ο καθένας κατά τό ιδεολογήμά του.

2. Σημειώνω πώς ο διευθυντής του περιοδικού μόνο τό άρθρο του Μπαλάνου συνόδευσε με προειδοποιητική ύποσημείωση, όπου δήλωνε καθαρά τή διαφωνία του.

3. Άς προστεθεί και ή επιστολή του Κώστα Καλαντζή «Μιά "συγκινητική" Ιστορία» (τεύχ. Μαρτίου), όπου γίνεται λόγος για κάποιο περιστατικό σχετικό με τό ποίημα του Μ. Λουντέμη για τον Παπαδιαμάντη, τό δημοσιευμένο στό αφιέρωμα.

Άξιανάγνωστη είναι και ή άπάντηση του περιοδικού από τή στήλη Άλληλογραφίας (τεύχ. Φεβρ.) στην Γ. Σοφ. Δάσ., που από άξέπαινη έπίσης φιλοτιμία, δέν δεχόταν, καιτοι συνδρομήτρια, να λάβει δωρεάν τό τεύχος Παπαδιαμάντη.

Και όμως αληθινό!

BIBLIA ME ΕΚΠΤΩΣΗ 70%

Η μεγαλύτερη εκποίηση - προσφορά που έγινε ποτέ στο χώρο του βιβλίου

Τα "BIBLIA για ΟΛΟΥΣ" δημιούργησαν ένα ειδικό τμήμα - παράρτημα, στη μεγάλη αίθουσα του βιβλιοπωλείου τους (Αιόλου 104 α' όρ. Ομόνοια, τηλ. 3250650), όπου μια ομάδα γνωστών εκδοτών (ΑΙΓΟΚΕΡΩΣ, ΑΙΟΛΟΣ, ΑΛΜΠΑΤΡΟΣ, ΑΣΤΑΡΤΗ, ΑΣΤΕΡΙ, ΕΙΡΗΝΗ, ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ, ΕΡΑΤΩ, ΕΡΜΕΙΑΣ, ΗΡΙΑΝΟΣ, ΚΑΛΒΟΣ, ΚΕΔΡΟΣ, ΜΙΝΩΑΣ, ΜΝΗΜΗ, ΜΠΟΥΚΟΥΜΑΝΗΣ, ΟΔΥΣΣΕΑΣ, ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ, ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ κ.ά.) προσφέρουν εκατοντάδες τίτλους βιβλίων με έκπτωση 70%.

Μια μοναδική ευκαιρία να επιλέξετε και να πλουτίσετε τη βιβλιοθήκη σας με αξιόλογα βιβλία σε τιμές απίστευτα χαμηλές (Ένα βιβλίο π.χ. των 800 δρχ. προσφέρεται 240 δρχ. κ.τ.λ.)

Τα βιβλία στέλνονται και στην Επαρχία (και στο Εξωτερικό) με το σύστημα των ταχυδρομικών αντικαταβολών. Τηλεφωνήστε μας ή γράψτε μας να σας στείλουμε δωρεάν κατάλογο των βιβλιοπροσφορών μας.

Η αίθουσα παραμένει ανοιχτή κάθε μέρα από τις 8 το πρωί ως τις 8 το βράδυ (το Σάββατο ως τις 3 μ.μ.) και στο διάστημα αυτό μπορείτε να μας επισκέπτεστε ή να μας τηλεφωνείτε.

Ο κατάλογος των βιβλιοπροσφορών συνεχώς ανανεώνεται.

ΔΙΑΘΕΤΟΥΜΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΣΤΙΣ ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ ΤΙΜΕΣ

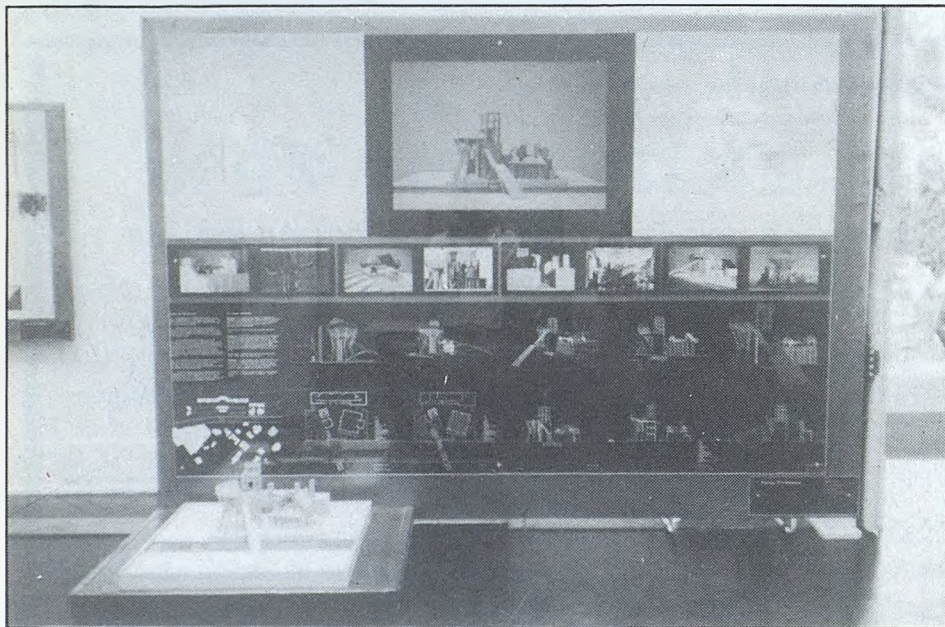
BIBLIA ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ ΑΙΟΛΟΥ 104 α' όρ. ΟΜΟΝΟΙΑ 10564 ΑΘΗΝΑ, τηλ. 3218934, 3250650, 3214941

Παράταιρες σκέψεις ενός Έλληνα επισκέπτη

● Στην Μπιεννάλε Βενετίας

Τριπλή η ελληνική συμμετοχή στην φετινή Μπιεννάλε αρχιτεκτονικής της Βενετίας, αλλά και μεγάλο ενδιαφέρον στα πάμπολλα εθνικά περίπτερα. Μια ενδιαφέρουσα περιήγηση στους χώρους της Μπιεννάλε.

του Δημήτρη Φιλιππίδη

Ιδέες για το ελληνικό περίπτερο.

Το τι γίνεται αυτό τον καιρό στην Βενετία, με τη μεγάλη έκθεση αρχιτεκτονικής στους Κήπους της πόλης (*Giardini di Castello*) και με την παράλληλη έκθεση από 43 σχολές αρχιτεκτονικής στα παλιά ναυπηγεία της (*Corderie dell'*

Arsenale), είναι λίγο-πολύ γνωστά σε όσους ενδιαφέρονται για τέτοια θέματα.

Το ίδιο θα λέγαμε για τους τέσσερις παράλληλους διαγωνισμούς που είχαν προκηρυχθεί —για τις καινούριες εγκαταστάσεις της Μόστρας στο Λίντο, την «Είσοδο» στην

Βενετία, για το ιταλικό περίπτερο και τέλος, για την καλύτερη σπουδαστική συμμετοχή (*Venice Price*). Στις ελληνικές εφημερίδες άλλωστε δημοσιεύτηκαν τελευταία διάφορα, από περιληπτικά σχόλια ως μεταφράσεις εκτεταμένων ξένων ανταποκρίσεων. Για να μην πούμε για την προετοιμασία της ελληνικής συμμετοχής, όπου και εκεί πάλι είχε δοθεί αρκετή δημοσιοποίηση, με τη μορφή κάποτε αρνητικής κριτικής ή άλλοτε απλής ενημέρωσης, τους προηγούμενους μήνες.

Ύστερα από τόση πληροφόρηση, δεν έχει νομίζω νόημα να σχολιάσει κανείς, βαθυστόχαστα ή ρηχά, τις «τάσεις», τα «ρεύματα» κ.τ.λ. ή να μιλήσει —κατ' απομίμηση— για τις «αγωνίες» και τα «αδιέξοδα» της εποχής, που χοροΐδευε ο Μ. Αναγνωστάκης. Άλλοι τα καταφέρνουν καλύτερα.

Ας πούμε τα πράγματα από τη δικιά μας σκοπιά, που δεν μπορεί να είναι ποτέ η ματιά εκείνου που βρίσκεται μέσα στο μάλεβράσε, εκεί που φήνονται οι μόδες και τα ρεύματα, εκεί που χτίζονται τα εντυπωσιακά κτίρια «που κάνουνε μπαμ», εκεί που κυκλοφορούν οι σούπερσταρ του επαγγέλματος, σέρνοντας από πίσω τους ουρές τους οπαδούς και τους μιμητές. Ή, για να το θέσουμε πιο απλά, εκεί που τυπώνονται τα «διεθνή περιοδικά» για να κάνουν το γύρο του κόσμου και να επιβάλουν τη μία ή την άλλη «γραμμή». Γιατί η αλήθεια είναι πως εμείς (και όχι μόνο εμείς) έχουμε ελάχιστη πρόσβαση σε αυτά τα κέντρα, όχι μόνο για ενημέρωση αλλά και για την απλούστερης μορφής αναγνώριση.

Όλα αυτά μας επηρεάζουν και μας σφραγίζουν. Μας κάνουν (δικαιολογημένα) να νοιώθουμε εκτός παιχνιδιού, ίσως και αδικημένοι όπως φάνηκε —τουλάχιστον στα μάτια μας— όταν αγνοήθηκε η τόσο φροντισμένη παρουσίαση της Θεσσαλονίκης για το *Venice Price*. Δεν είμαστε αρκετά πρωτοπορία; Δεν είχαμε τα μέσα; Δεν αρκούσε η παρουσία του Δημήτρη Φατούρου, που πάντα πρόσβλεπε σε τέτοια ανοίγματα προς τα έξω; Σίγουρα, ο ανταγωνισμός ήταν σκληρός και τα κριτήρια αμφίβολα (ευρηματικότητα; αισθητική τελειότητα; φινιρίσμα;). Αλλά μια τέτοια απόρριψη αλλιώς μετριέται εδώ —οι ευκαιρίες να δείξεις το πρόσωπό σου είναι τόσο σπάνιες, που δύσκολα αποφεύγεις την απογοήτευση. Και ήταν κρίμα, γιατί τόσοι —κυρίως Θεσσαλονικιοί— είχαν ταξιδέψει με την ευκαιρία για να συμπαρασταθούν και να βοηθήσουν στο στήσιμο της έκθεσης.

Ελληνικό περίπτερο

Η έκθεση στο ελληνικό περίπτερο (με δημόσια κτίρια των Αντωνάκη, Βαλσαμάκη και Τομπάζη και τις «ιδέες» από 18 ομάδες νέων αρχιτεκτόνων) και η συμπληρωματική της σε τμήμα του ιταλικού περιπτέρου (για τον Πικιώνη) ήταν ένα πετυχημένο μίγμα που μπορούσε να προβάλλει επάξια το εύρος της δικής μας αρχιτεκτονικής παραγωγής. Οι τρεις αντίστοιχοι υπεύθυνοι —Ελένη Φεσσά - Εμμανουήλ, Τάκης Κουμπής και Αγνή Πικιώνη— δούλεψαν υπεράνθρωπα με αντίπαλο το χρόνο και τις συνθήκες αντιζοότητες για να προλάβουν προθεσμίες και να υποκαταστήσουν μια εντελώς απούσα υποδομή.

Μια τέτοια προβολή της ελληνικής αρχιτεκτονικής αποκτούσε γενικότερο ενδιαφέρον τη στιγμή που τόσα λίγα είναι γνωστά έξω (ας αφήσουμε το μέσα) για την αρχιτεκτονική μας. Θα έχει όμως κανένα αντίκτυπο στην πραγματικότητα; Όσο καλοί και αν είναι οι αρχιτέκτονές μας, δεν μπορούν να ανταγωνιστούν τους δυτικούς ή τους γι�πωνέζους «διεθνείς», με τις τεράστιες αναθέσεις έργων υψηλών προδιαγραφών και —το κυριότερο— με τα άφογα δίκτυα δημοσίων σχέσεων.

Αλλά ούτε και την παράδοσή μας μπορούμε να πλασάρουμε πειστικά. Να φέρω ένα παράδειγμα: οι Γερμανοί έστησαν μια μεγάλη σε έκταση έκθεση για τον «εθνικό» τους αρχιτέκτονα *Tessenow*, που σε σύγκριση με το δικό μας Πικιώνη μάλλον είναι «λίγος». Και τι δεν δείχνουν —ώς και αναπαράσταση του δωματίου εργασίας του. Εμείς, μάλλον χάσαμε μια μοναδική ευκαιρία να προβάλλουμε τον Πικιώνη όπως του αξίζει. Όχι πως η έκθεσή του είναι κακή, κάθε άλλο. Η φροντίδα της Α. Πικιώνη εξασφάλισε μια αξιοπρεπή παρουσίαση, με διακριτικότητα και σωστές επιλογές. Αλλά θα μπορούσε να ήταν πέντε φορές μεγαλύτερη και πληρέστερη, με «σωστό» κατάλογο σχολιασμένο για να καθοδηγήσει τον ανίδεο ξένο επισκέπτη, που το πολύ να έχει πιάσει κάπου το μάτι του το όνομα του Πικιώνη.

Απομένει εκείνο το κεφάλαιο που λέγεται «νέοι αρχιτέκτονες» και είναι πάντα μια θαρραλέα υπόσχεση για το μέλλον. Χάρηκα που μια τόσο ριψοκίνδυνη ιδέα (γιατί όλα έπρεπε να γίνουν την τελευταία στιγμή) όπως ήταν οι «ιδέες για το ελληνικό περίπτερο», μπόρεσε να παρουσιαστεί έτσι και να προσφέρει μια μεγάλη ποικιλία από αντιμετωπίσεις, από τις πιο συγκεκριμένες ως τις πιο αφηρημένες. Η ελευθερία αυτή ταίριαζε με το πνεύμα της ίδιας της Μπιεννά-

λε, όπου κάθε περίπτερο είχε το δικό του χαρακτήρα.

Αλλά τι δείχνει άραγε για την ελληνική αρχιτεκτονική; Ίσως τίποτε περισσότερο ή λιγότερο από ό,τι καταγράφηκε για το σύνολο των περιπτέρων από επίσημα χείλη. Δηλαδή ότι υπάρχει μεγάλη διάσταση ανάμεσα στην «οραματική» αρχιτεκτονική των σχεδιασμένων προτάσεων και τη συγκριτική πεζότητα των χτισμένων έργων. Να λοιπόν που ευθυγραμμίζομαστε με την κυρίαρχη τάση —αλλά αυτό ήταν το ζητούμενο, δηλαδή να δείξουμε πόσο καλά συμπλέουμε;

«Κεντρικά» περίπτερα

Οι απαντήσεις ίσως δεν θα έπρεπε να αναζητηθούν μέσα στους χώρους του ελληνικού περιπτέρου, αλλά εκεί έξω, στα γεμάτα κόσμο «κεντρικά» περίπτερα με τα λαχταριστά εκθέματα και τα διάσημα ονόματα. Πάνω απ' όλα, στο αμερικανικό περίπτερο, με τις δύο μεγάλες πριμαντόνες, τον *Eliseman* και τον *Gehry*, που παρουσιάζουν ένα έργο καθένας —αλλά πόσο επιβλητικά, πόσο εντυπωσιακά, δεν μπορείς με τίποτα να τους αγνοήσεις. Ο *Philip Johnson* που το οργάνωσε είχε μια πρώτης τάξεως αίσθηση του μάρκετινγκ και ας λένε ό,τι θέλουν πως πέθανε το *decon struction*. Το μήνυμα εδώ ήταν ότι τα «ονόματα» και η επαγγελματική διαφήμιση αρκούν για να εντυπωσιαστείς, άσχετα αν πείθεσαι ή όχι για το περιεχόμενο.

Στο αυστριακό περίπτερο, πάλι, που «απέσπασε» το πρώτο βραβείο με μια λαμπρή έκθεση βιεννέζικης εκλέπτυνσης και γοητείας, το διδάγμα ήταν ανάλογο: χρειάζονται σίγουρα τα διάσημα ονόματα αλλά επίσης και κάποια ατιμόσφαιρα καταξιωμένης κουλτούρας στο είδος. Αλλά και το βρετανικό περίπτερο που προωθούσε το *high tech* ως εθνικό προϊόν, δεν πήγαινε πίσω σε εντυπωσιασμό —ακόμα και αν τα τσιτάτα του Καλβίνο που χρησιμοποιήσε ο *Foster* ήταν κάπως άσχετα. Τελικά, είχαν κάτι να πουλήσουν και αυτό είναι που μετράει.

Εξίσου γοητευτικό ήταν το γαλλικό περίπτερο, που είχε την τόλμη να παρουσιάσει 40 + 40 «άγνωστους» αρχιτέκτονες κάτω των 40 ετών με άφογη τεχνική, αντί του να προβάλλει τα εντυπωσιακά μεγάλα έργα στο Παρίσι (να κάπου που την πάτησαν οι Ισπανοί με την μονόπλευρη διαφήμιση της Βαρκελώνης). Μπορεί οι επισκέπτες να ήταν αραιοί εκεί, αλλά το μήνυμα ήταν πως από εδώ και μπρος θα πρέπει να λογαριάζομαστε με μια αξιόλογη νέα γενιά στη Γαλλία —τι πιο ωραία υπόσχεση!

Η συμμετοχή της Αρχιτεκτονικής Σχολής του ΑΠ Θεσσαλονίκης.

Ας σταθούμε όμως εδώ και ας κλείσουμε με το φινλανδικό περίπτερο, όπου ο *J. Pallasmaa* μέσα σε ελάχιστο χώρο με τις κατασκευές, τα έπιπλα και τα κτίριά του έδινε τόσο διακριτικά (αλλά και πόσο πιστά) το ύφος μιας αρχιτεκτονικής οικείας και φιλικής, λες και ερχόταν από έναν άλλο κόσμο.

Η Βιομηχανική πόλη

Αλλά η Μπιεννάλε υπάρχει σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Στο *Ca' Pesaro* πάνω στο Μεγάλο Κανάλι, εκτίθεται αυτή την εποχή το στιβαρό έργο του *Sant' Elia*, του οραματιστή της φουτουριστικής «βιομηχανικής πόλης» και της «μελλοντικής πόλης», που σκοτώθηκε στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Στο μανιφέστο του (1914) έκφραζε κάθε περιφρόνηση ενάντια στις δήθεν πρωτοπορίες της εποχής του, που σήμερα προσκυνάμε. Αν τώρα φεύγοντας από την έκθεσή του πάρεις το βαπορέτο προς το λιμάνι, μπορεί να δει από μακριά τη φρίκη της *Marghera*, της βιομηχανικής ζώνης της Βενετίας στα δυτικά, το απαραίτητο συμπλήρωμα αυτής της ονειρικής πόλης των καναλιών. Αλλά και διάφευση κάθε αρχιτεκτονικού μεσοιανισμού. Οπότε καθένας διαλέγει ό,τι του ταιριάζει: τη γοητεία της ιστορικής μούμιαις με τον απέναντι Φρανκεστάιν ή τους χάρτινους παραδείσους που προσφέρονται, πού αλλού, μέσα στη μητέρα Φύση. □

Η μόνη σταθερή πρόταση προς το μέλλον

Είναι ίσως αυτονόητο ότι το Πανεπιστήμιο Κρήτης έχει ενδιαφέρον ιδιαίτερο σε ό,τι αφορά την ιστορία και τον πολιτισμό του νησιού. Αφού το ίδιο όχι απλώς ανασαίνει στα χώματα της Κρήτης, αλλά αποτελεί μία συνιστώσα —και θα έλεγα, την κυριότερη συνιστώσα— του σύγχρονου πολιτισμού της.

Ένα Πανεπιστήμιο, ωστόσο, τουλάχιστον στα χαρτιά —και κάποτε, φοβούμαι, μόνον στα χαρτιά— είναι προορισμένο να συντηρεί αξίες και κριτήρια, και ως εκ τούτου έχει χρέος να αίρεται πάνω από τα εφήμερα και την κρίση μιας εποχής. Το παρόν Κρητολογικό συνέδριο είναι λοιπόν το κατάλληλο και βαρύ ως προς την ψυχή βήμα, για να ειπωθούν μερικά πράγματα που έχουν τον χαρακτήρα καταγγελίας, αλλά και κάπου το στοιχείο της απόγνωσης.

Από καιρό τον ομιλούντα αλλά και άλλους καλύτερους από κείνον κατέχει η αγωνία για την ελληνική υπόθεση. Μου φαίνεται ότι η πορεία που ακολουθούμε τώρα και χρόνια είναι πορεία άγονη και γεμάτη φτιασίδα. Δεν εννοώ τη λειτουργία των θεσμών, την οικονομική μας πρόοδο ή τα πολιτικά πράγματα της χώρας. Εκεί καθέννας έχει τη γνώμη του, και η δική μου δεν έχει λόγο να ζυγίζει περισσότερο. Εννοώ τα θέματα του πολιτισμού και της παιδείας, που, όπως λένε οι σοφοί, είναι προϋπόθεση και κριτήριο για όλα τα άλλα. Δεν ξέρω πώς φθάσαμε εμείς στο σημείο να τα θεωρούμε παρένθεση στα σημαντικά του έθνους. Αλλά αν συνεχίσουμε έτσι η Ελλάδα η σημερινή κι αυτή που θα βρουν οι επόμενες γενιές δεν θα έχει ανάσα, μήτε ζωή εσωτερική. Θα απομείνει με την καταναλωτική της ψευδαισθήση και τα μεγάλα λόγια, που δεν μετρούν στους ανοικτούς ορίζοντες της Ευρώπης.

Και αν η κατάσταση αυτή έχει ήδη ορατές τις συνέπειες

Στο Ρέθυμνο, τις τελευταίες μέρες του Αυγούστου έγινε το 7ο Κρητολογικό Συνέδριο. Το μεγαλύτερο τακτικό συνέδριο τοπικού χαρακτήρα που διοργανώνεται στη χώρα μας που εξετάζει προβλήματα της ιστορίας και του πολιτισμού της Κρήτης —που έχουν όμως πολύ πιο ευρύ ενδιαφέρον.

στην πορεία του έθνους, η Κρήτη —ίσως γιατί εκείνη βρέθηκε στο μάτι του κυκλώνα— παράλληλα με αναμφισβήτητα επιτεύγματα έδειξε τάσεις αυτοκαταστροφής που δεν έχουν εύκολη την ερμηνεία. Διότι μια ανερμάτιστη ανάπτυξη έχει αλλοιώσει εν πολλοίς τις ομορφιές της γης και της θάλασσας, τα μνημεία της —αλλά κάποτε και η γεωγραφική της θέση— θεωρήθηκαν απλώς είδη προς αξιοποίηση και ο πολιτισμός συγχέεται με τις εκδηλώσεις του συρμού και την κούφια επίκληση των παραδόσεων.

Χρειάζεται να το πει κανείς, και να το πει χωρίς περιστροφές: για την εξέλιξη αυτή των πραγμάτων δεν υπάρχουν δικαιολογίες. Η Κρήτη αποτελούσε πάντοτε, όπως αναδεικνύεται και από τα πεπραγμένα των κρητολογικών συνεδρίων, κύταρο πολιτισμού, παιδείας και ψυχικής αρχοντιάς. Για την πρόοδο και την καλή τύχη των κατοίκων της χρειαζόταν —και τώρα η ανάγκη αυτή είναι επείγουσα— άλλη αντίληψη και ύφος αναπτύξεως. Και τούτο, όχι όπως λέγεται συνήθως, ως χρέος προς το παρελθόν, αλλά ως χρέος βαρύ και αδιάφευστο προς το μέλλον.

Διότι είναι αλήθεια ότι η ανάπτυξη η τουριστική ή οι δείκτες της οικονομίας της μαρτυρούν τον αξιοθαύμαστο δυναμισμό του Κρητικού λαού και τα ανοικτά του μάτια. Και κανείς δεν μπορεί να μην χαιρέται αφού έτσι ανοίχτηκαν δρόμοι επικοινωνίας και πλούτου και βελτιώθηκαν, αν όχι ο βίος, τουλάχιστον οι βιοτικές συνθή-

κες των κατοίκων. Ωστόσο θα είναι δύσκολο να εξηγηθεί στις μεταγενέστερες γενιές, το ελπίζω αυστηρότερες από τη δική μας, ότι αυτά δεν θα μπορούσαν να συνδυασθούν με το σεβασμό του περιβάλλοντος και των μνημείων του τόπου, ή με την παράλληλη ενίσχυση των αντιρροπων —όπως το Πανεπιστήμιο— προς τα αναπτυξιακά μας σύνδρομα δυνάμεων του νησιού. Ή γιατί λίγα από τις χιλιάδες τετραγωνικά που εκάλυψαν την γη και τις ψυχές μας δεν έγινε να στεγάσουν την τέχνη, το θέατρο ή χώρους μάθησης και γνώσεων.

Ότι για τα καλά ή τα οδυνηρά ενός τόπου οι ευθύνες έχουν την μορφή της πυραμίδας είναι πεποίθηση του ομιλούντος και γεγονός περίπου αυταπόδεικτο. Για την σημερινή ανάπτυξη της Κρήτης, που κινείται σε γραμμή τεθλασμένη και όχι όπως θα έπρεπε σε επίπεδα πολυδιάστατα, μεγαλύτερη ευθύνη έχουν ασφαλώς όσοι κατά καιρούς διαχειρίστηκαν τις τύχες της ή εκώφευσαν σε φωνές υπεύθυνες και σοφές. Τούτο όμως δεν αίρει την ευθύνη των υπολοίπων, που ανήκουμε σε αυτό ή το άλλο σημείο ή ακόμα και στην βάση της πυραμίδας.

Λένε ότι οι Κρήτες είμαστε σπουδαίοι πατριώτες, και έτσι με δίδαξαν και μένα στα σχολεία. Δεν ξέρω για τους πολέμους, αλλά για την ειρήνη έχω συχνά δεύτερες σκέψεις. Ο πατριωτισμός, βλέπετε, όταν τα πράγματα είναι ειρηνικά, είναι υπόθεση δύσκολη. Χρειάζεται να πειθαρχεί κανείς σε αξίες έξω από τα καθημερινά, να διεκδικεί την αξιοπρέπεια και

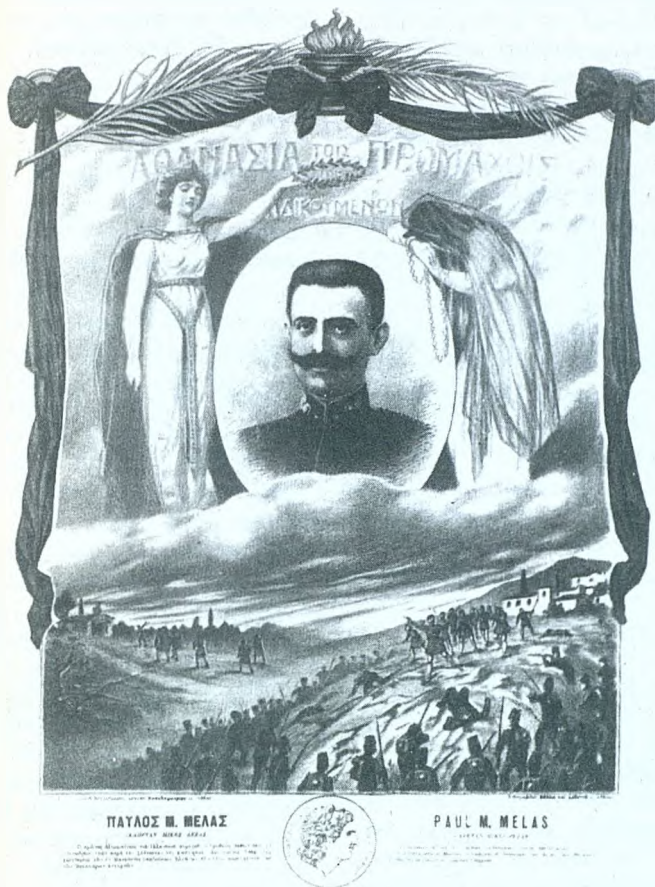
την ουσία του τόπου του, να αναζητεί την δικαίωση χωρίς να έχει πάντα κατά νου κάποιο υλικό συμφέρον. Ότι εμείς εδώ έχουμε πάρει τον δρόμο που θεωρίζουν άρματα δρεπανηφόρα, δεν θέλω να το πιστέψω. Και αναζητώ σε αιχμές ομάδων ή ανθρώπων μοναχικών, σε εκπροσώπους της Πολιτείας με ευρύτερη από την συνήθη όραση, στις διαμαρτυρίες που διαρκώς διογκώνονται, για σημάδια αισιοδοξίας, για τα σημάδια μιας άλλης στάσης.

Σε αυτό το πλαίσιο ας μου επιτραπεί να θεωρήσω ότι το Ζ' Κρητολογικό Συνέδριο έχει ένα συμβολισμό που υπερβαίνει τις θεωρητικές του προθέσεις. Διότι υποθέτω ότι χρειάστηκε πίστη και μόχθο πολύ για να φθάσει στην σημερινή ημέρα, και διότι έφερε στο ιστορικό για την επίδοσή του στα γράμματα Ρέθυμνος ανθρώπους που έκαναν έργο ζωής την Κρήτη ακούν, συνεπώς, τις μυστικές φωνές ή την αγωνία της.

Ότι αποτελούν αυτοί και άλλοι πολλοί τους τελευταίους μιας εποχής, δεν είναι εύκολο να το δεχτεί κανείς. Η ελπίδα είναι ότι, αντίθετα, αποτελούν τους παραπομπούς μιας νέας. Σε αυτή την ελπίδα ή τον άξονα αξίζει να συσπειρωθούν όσες από τις πολιτικές, πνευματικές ή οικονομικές δυνάμεις του νησιού έχουν συνείδηση των καιρών.

Ο πολιτισμός ή η παιδεία, ας μου επιτραπεί άλλωστε ένας αδόκιμος ορισμός, είναι στη βαθύτερη ουσία τους μια πρόταση προς το μέλλον. Μια τέτοια πρόταση προς το μέλλον μπορεί ωστόσο να εκπορεύεται από το παρόν ή το παρελθόν, και αυτό συνιστά την δυσκολία, ή το μεγαλείο της. Ας μου επιτραπεί να ελπίζω ότι το Κρητολογικό συνέδριο, πέραν από το αξιόλογο των γνώσεων που θα αναδείξει, συνιστά, ως ύφος και ποιότητα πραγματικής αγάπης προς το νησί, μια πρόταση πολιτισμού, την μόνη σταθερή πρόταση προς το μέλλον. □

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

Με τίτλο «Η Μακεδονία στο πέρασμα των αιώνων» έγινε στην Βέροια, την προηγούμενη εβδομάδα, διεθνές συμπόσιο.

Οι εισηγήσεις από αρχαιολόγους και ιστορικούς αλλά και από πολιτικούς (Παπαθεμελής - Μάρτης) κατένειναν στο να τεκμηριωθεί με ιστορικά στοιχεία και αρχαιολογικά ευρήματα ότι οι Μακεδόνες ήταν Έλληνες και όχι «Βάρβαροι» και ότι η σημερινή Ελληνική Μακεδονία αποτελεί συνέχεια της Μακεδονίας του Φιλίππου και του Μ. Αλεξάνδρου και ταυτόχρονα να αντιμετωπισθεί πειστικά η προπαγάνδα των Σκοπιών που ισχυρίζονται ότι αυτοί είναι οι γνήσιοι Μακεδόνες, απόγονοι του Μ. Αλεξάνδρου.

Πολύ ενδιαφέροντα ήταν από αυτή την άποψη τα αρχαιολογικά ευρήματα από τις ανασκαφές του Μ. Ανδρόνικου (π.χ. διάφορες επιγραφές στους τάφους της Βεργίνας που πείθουν ότι οι Μακεδόνες ήταν Έλληνες), σημαντικά στοιχεία που παρουσίασε η κ. Γλύκατζη - Αρβελέρ για την Μακεδονία την εποχή του Βυζαντίου καθώς και ιστορικά στοιχεία που παρουσιάστηκαν και τεκμηριώνουν ότι δεν υπήρχε πριν από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αμφισβήτηση της ελληνικότητας της Μακεδονίας από τα Σκόπια, ενώ αντίθετα πείθουν ότι και διεθνώς υπήρχε η αναγνώριση της ελληνικότητας της Μακεδονίας.

Το γενικό πνεύμα που επικράτησε στο Συμπόσιο ήταν η ανάγκη να οικοδομηθεί ένα ισχυρό μέτωπο στην Ελλάδα και διεθνώς που θα στηρίξει τις ελληνικές απόψεις για το μακεδονικό πρόβλημα και θα αποκρούσει πειστικά την επίθεση των Σκοπιών.

JANINE CHASSEGUET-SMIRGEL,
C. DAVID, B. GRUNBERGER, C. LUQUET-PARAT,
M. TOROK, J. McDOUGALL

Γυναικεία Σεξουαλικότητα

ΝΕΕΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

Στό βιβλίο αυτό επανεξετάζονται κάποιες θεωρητικές θέσεις σχετικές με τη γυναικεία σεξουαλικότητα, φωτίζονται θεωρητικές διαφορές και υποβάλλονται σε κριτική μερικές βεβαιότητες, με βάση τη φροϊδική μέθοδο έρευνας. Στά άρθρα του βιβλίου συγκαταλέγονται μία επισκόπηση της ψυχαναλυτικής βιβλιογραφίας για τη θηλυκότητα, μελέτη των ανδρικών μύθων για τη θηλυκότητα, διερεύνηση των έννοιών της «άλλαξης αντικειμένου» και του γυναικείου μαζοχισμού, προσέγγιση του γυναικείου ναρκισσοισμού, της γυναικείας ένοχης και του φθόνου του πέους και τέλος μία προσπάθεια διείσδυσης στη γυναικεία όμοφυλοφιλία.

Βασικό μέλημα των συγγραφέων αυτού του βιβλίου, που είναι ψυχαναλυτές και ψυχαναλύτριες πρώτης γραμμής, είναι να αποφύγουν να προσεγγίσουν τα προβλήματα της θηλυκότητας μέσω της μελέτης της ανδρικής σεξουαλικότητας, κάτι που θα αντιστρατευόταν την ίδια την ουσία της θηλυκότητας και να αποκαθάρουν τη ματιά τους από άσυνειδητες φαντασιώσεις και στερεότυπες προσεγγίσεις που θα μπορούσαν να αποτελέσουν εμπόδιο στην έπιστημονική αντικειμενικότητα.

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΕΙΡΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ
ΖΑΝ ΛΑΠΛΑΝΣ: Ζωή και θάνατος στην ψυχανάλυση

ANNA ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ: Τά παιδιά της τρέλας -
'Η βία στις ταυτίσεις

ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9, 106 79 'Αθήνα
τηλ. 363.99.62 - 360.77.93

Σημειωματάριο

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

● Η νέα χρονιά αρχίζει, ουσιαστικά, από την επόμενη Παρασκευή: μετά την προθέρμανση των αρχών της σεζόν, μπορείτε να απολαύσετε στην οθόνη τρεις «βροντόσαυρους» του παγκόσμιου κινηματογράφου και τις νέες ταινίες τους:

□□□ «Ραψωδία τον Αύγουστο» του Ακίρα Κουροσάβα. Διακοπές στο Ναγκασάκι, σήμερα. Η γιαγιά και τα εγγόνια της. Μνήμες ατομικής καταστροφής, λυρισμός και οικολογία —στο δρόμο που ο Γιαπωνέζος σκηνοθέτης χάραξε με τα «Όνειρα». Παίζουν: Ρίτσαρντ Γκνερ, Σατσίκο Μουράσε.

□□□ «Άρες αγωνίας» του Μάικλ Τσιμίνο. Ένας δραπέτης κρατάει ομήρους τα μέλη μιας εύπορης οικογένειας. Ρημίκ ενός κλασικού θρίλερ του Γ. Γουάιλερ με τον Μίκυ Ρουκ στο ρόλο που υποδύεται ο Χ. Μπόγκαρντ.

□□□ «Ω, Καρμέλα» του Κάρλος Σάουρα. Δύο артиστες του μουζίκ-χάλ (Κάρμεν Μάουρα,

Ο Αντρές Παχάρες και η βραβευμένη Κάρμεν Μάουρα στη νέα ταινία του Σάουρα.

Αντρές Παχάρες) προσπαθούν να επιβιώσουν δίνοντας παραστάσεις την εποχή που μαινεται ο ισπανικός εμφύλιος.

□□□ Κινηματογραφικό Πανόραμα της «Ελευθεροτυπίας». Πλούσιο πρόγραμμα με καινούριες ταινίες που θα δούμε το φετινό χειμώνα, με παλιότερες ταινίες που αγαπήσαμε και με κάποιες που δεν θα έχουμε την ευκαιρία να δούμε ποτέ στην Ελλάδα. Μέχρι την επόμενη Παρασκευή, στους κινηματογράφους «Όπερα» και «Στούντιο».

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

□□□ Με ενδιαφέρον αναμένεται από τους φιλολογικούς και λογοτεχνικούς κύκλους, αλλά και από όσους αγαπούν τα Νεοελληνικά Γράμματα το Διεθνές Συνέδριο για τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη, το οποίο θα πραγματοποιηθεί στην Σκιάθο από τις 20 έως και τις 24 Σεπτεμβρίου 1991.

Στις εργασίες του Συνεδρίου θα λάβουν μέρος 41 εισηγητές πανεπιστημιακοί, ειδικοί επιστήμονες, λογοτέχνες, δημοσιογράφοι κ.ά. από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

□□□ Με αφορμή την έκθεση *Bauhausfotografie* του Ινστιτούτου Goethe Αθηνών και το περιοδικό «Τεύχος» συνδιοργανώνουν στην αίθουσα εκδηλώσεων του Ινστιτούτου (Ομήρου 14-16) δύο συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης γύρω από το θέμα «Bauhaus: παρελθόν και μέλλον». Την Τρίτη 1η Οκτωβρίου, ημέρα των εγκαινίων

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

● Εγκαινία —άτυπα— αυτή την εποχή και της νέας εικαστικής περιόδου. Οι νέες εκθέσεις:

□□□ Ο Βασίλης Θεοχαράκης φιλοξενείται στο μουσείο Βορρέ (πάρδος Δ. Κων/νου 4, Παιανία). Εγκαινία 30.9, διάρκεια έως 3.11.

□□□ Στις 10.10, στην αίθουσα τέχνης «Κρεωνίδης» εγκαινιάζεται η νέα έκθεση της γλύ-

πτριας Μαρίας Βογιατζόγλου. Έχει τίτλο «Κόσμος - Έρωτας».

□□□ Ξεκίνησε στην αίθουσα τέχνης «Αένας» (Αντερσεν 18, Κατεχάκη) η έκθεση του Βούλγαρου Βεντσιαλάφ Ιότωφ. Μια σειρά γλυπτικών εφαρμογών που, κατά τον καλλιτέχνη, είναι το σημείο όπου ενώνονται η μορφή, η γραμμή, το χρώμα. Διάρκεια, έως 28.9.

Από την φετινή κρίση δεν θα γλύτωναν τα διεθνή συνέδρια —τα περισσότερα ακυρώθηκαν ενώ επέζησαν τα πιο καθιερωμένα. Έμειναν και μερικά συνέδρια - μαϊμούδες, αφορμές για εισπραξη επιχορηγήσεων, για αυτοπροβολή των διοργανωτών τους, για φιλοξενίες των φίλων τους. Είναι εύκολο να ξεχωρίσετε ένα τέτοιο συνέδριο ακόμη και αν δεν είστε ειδικός: γίνεται για πρώτη φορά, έχει πολύ γενικό θέμα, διοργανώνεται από κάποιο σωματείο με βαρύδουπο τίτλο που ιδρύθηκε πέρσι, δεν υποστηρίζεται από τις ειδικευμένες οργανώσεις που προϋπάρχουν στον χώρο, και δεν ανακοινώνει τα οικονομικά του.

Έτσι για εξάσκηση, ακόμη και αν δεν σας συγκινεί το θέμα, κάνετε την σύγκριση με το διεθνές συνέδριο για την έρευνα του χορού, που περνάει κάθε χρόνο απαρατήρητο. Με φετινό θέμα «Χορός και Αρχαία Ελλάδα» συγκέντρωσε 300 συνέδρους από 20 χώρες που όλοι πλήρωσαν την εγγραφή τους και ούτε ένας δεν φιλοξενήθηκε. Διοργανώθηκε από την Διεθνή Οργάνωση Λαϊκής Τέχνης και το Θέατρο «Δόρα Στράτου». Η πρώτη είναι μη-κυβερνητική οργάνωση της ΟΥΝΕΣΚΟ με τμήματα σε 150 χώρες και 1.000 μέλη στην Ελλάδα. Η «Δόρα Στράτου», μετά από 38 χρόνια καθημερινή λειτουργία έχει γίνει συνώνυμο του δημοτικού χορού για τους Έλληνες, ενώ οι ξένοι της αναγνωρίζουν σαν το μοναδικό στο είδος του ίδρυμα στον κόσμο.

Ένα θέμα τόσο πλούσιο όπως ο χορός στην Αρχαία Ελλάδα αγνοήθηκε πλήρως από τους έλληνες ιστορικούς και αρχαιολόγους, που έχουν μείνει ακόμη στις φιλολογικές, αισθητικές και αρχιτεκτονικές αναλύσεις. Έτσι ακούγονται καθημερινά ανοησίες του τύπου «οι Πόντιοι χορεύουν τον πυρρίχιο», ενώ οι χορογράφοι θεωρούν τα χορικά του αρχαίου δράματος ξέφραγο αμπέλι γερμανοπρεπών φαντασιώσεων. Συγχρόνως υπάρχουν αμέτρη-

τες αναφορές στα κείμενα και χιλιάδες παραστάσεις με χορευτές που δεν έχουν μελετηθεί.

Στο εξωτερικό, η Ιζαντόρα Ντάνκαν, η Ρούμπυ Τζίνερ και άλλες έδωσαν ώθηση στην μελέτη και την δημιουργία, ήδη από τις αρχές του αιώνα. Υπάρχουν πολλές χορογραφικές προσεγγίσεις, μια μικρή βιβλιογραφία και αρκετοί δάσκαλοι που επιμένουν να βλέπουν τους αρχαίους μας σαν πρότυπο και σαν υπόβαθρο της σύγχρονης κινητικής έκφρασης. Η Ραλού Μάνου προσπάθησε κι αυτή αλλά, χωρίς μελέτη και μακροχρόνια επεξεργασία, ήταν φυσικό να μείνει μετέωρη.

Και τώρα ήρθαν στην Αθήνα όσοι έχουν μελετήσει το θέμα και όσοι ενδιαφέρονται για την έρευνα του χορού γενικότερα, γνωρίστηκαν μεταξύ τους και δοκίμασαν να επικοινωνήσουν. Αυτό ήταν το πιο δύσκολο. Προσωπικότητες με μεγάλο κύρος στον χώρο τους αλλά τόσο μακρινοί γεωγραφικά και θεματολογικά. Ελληνιστές μιλήσαν για γυμνικούς χορούς στην Σπάρτη, για χορευτικές φιγούρες σε μυκηναϊκούς σφραγιδολίθους, για τελετουργικούς χορούς στην Ελευσίνα και την Μινωική Κρήτη. Χορογράφοι ανέλυσαν επιδράσεις στους χορούς μπαρόκ, στον Σερζ Λιφάρ και στην Μάρθα Γκράχαμ. Ένας ιστορικός από την Ρουμανία βρήκε ομοιότητες με γετο-δακτικούς χορούς, άλλοι έκαναν συγκρίσεις με χώρες όπως η Ισπανία, η Μαλαισία, η Αρμενία και οι Αντίλλες.

Πάνω από 30 ερευνητικές ανακοινώσεις, δέκα εκθέσεις, συνεχείς προβολές ταινιών σε άλλες αίθουσες και κάθε βράδυ παραστάσεις ώστε να είναι πρακτικά αδύνατο να τα προλάβει κανείς όλα. Το επόμενο συνέδριο θα γίνει τον Ιούλιο με θέμα «Εθνογραφία του χορού» και ανάλογα εξουθενωτικό πρόγραμμα. Αναμένεται η ανάλογη εξουθενωτική επιχορήγηση.

Άλκης Ράπτης

ΤΑ ΦΥΛΛΑ

Φορώντας ένα λεπτότατο δίχτυ που τύλιγε όλο μου το κορμί σαν ανάλαφρη κουνουπιέρα, άνοιγα την πόρτα που έτρεξε —ακόμη ακούω τους στεναγμούς της— κι έβγαينا έξω στη νύχτα.

Πηδούσα το φράχτη κι οι πέτρες ξεκόλλαγαν πίσω απ' τη ράχη μου, κατακυλώντας στη βαθεία γούρνα.

Τα ρουθούνια μου, που όλη μέρα ανάσαιναν την μπόχα της σάπιας βάρκας, ρουφούσαν τώρα τις μυρωδιές της νύχτας απληστα· ποτέ δεν κατάφερα να τις συνηθίσω.

Έβρισκα το δέντρο. Καθόμουν στις ρίζες τους ώρες και περιμένα. Κάποτε άρχιζε η βροχή των φύλλων. Τεράστια φύλλα, πράσινα, παχιά και χνουδάτα πέφταν συνέχεια ολόγυρά μου.

Τα μάζωνα και στο γυρισμό γέμιζα το μπασούλο. Ύστερα έβανα τ' αυτί μου κι άκουγα το τραγούδι τους.

«Θαρρείς πως δεν θα ξεραθούν και τα μαζώ- νεις», μου λέγανε σπιτί, που παραφύλαγαν πότε θα γυρίσω δίνοντάς μου το κερί στο σαμντάι

γεμάτο κίτρινα σάλια, «ακούγεται κιόλας το τραγούδι τους· όσο πιο ωραίο γίνεται, τόσο περισσότερο πίνει το χυμό τους. Ως αύριο θα χουνε γίνει σκόνη».

«Ναι», τους αποκρινόμουν, συμφωνώντας τάχα μαζί τους, «δικιο έχετε, έτσι είναι. Πεθαίνουν και τραγουδάνε».

Αμα ξαπλώναν όμως πάλι στα κρεβάτια τους, και μόνο τα δάχτυλα των ποδαριών τους έξω απ' τις κόκκινες βελόντζες έφεγγαν σαν καντήλια στο σκοτάδι, τότες έτρεχα και κολλούσα το μάτι στην κλειδαρότρυντα του μπασούλου μου.

Ω, πώς ταξιδεύανε, σαν μαλακά ποταμόψαρα, αστράφοντας μέσα στο χάος! Δεν ξεχωρίζαν ποια είχα κουβαλήσει απόψε και ποια βρισκότουσαν πολλά χρόνια εκεί. Όλα πράσινα, με γυαλιστερή ολοζώντανη σάρκα.

Οι χυμοί, που κυκλοφορούσαν στις φλέβες τους ανεξάντλητοι, τραγουδούσαν.

Ποτέ δε θα μου ξεραθούνε.

Γ. Ν. Γονατάς. Η καρίτσι (εκδ. Στιγμή). Αθήνα 1991.

Στίβω το κεφάλι μου: ο Σύνδεσμος Εκδοτών Βιβλίου φαίνεται πως έκανε το ίδιο και επιτέλους (!) και για πρώτη φορά διεξάγει Παναθηναϊκή Έρευνα (έστω) με σκοπό την καταγραφή των προτιμήσεων του αναγνωστικού κοινού και των τρόπων προσέγγισης του βιβλίου. Μια έρευνα που γίνεται με τη συνεργασία του Εργαστηρίου Πειραματικής Ψυχολογίας της Εκπαίδευσης και της Ειδικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Πατρών στο Πεδίο του Άρεως από τις 13 έως τις 29 Σεπτεμβρίου —κατά τη διάρκεια της Έκθεσης βιβλίου. Για να δούμε...

Τίτλοι βιβλίων όπως () συγγραφέας και το εξώφυλλο (Κώστας Κοντοδόμος, εκδ. Θέμα. 1991) παρακινούν όπως τα διαφημιστικά. Δυστυχώς, παρα το χιούμορ, ξεχνιούνται πολύ γρήγορα —όπως, ακριβώς, και τα διαφημιστικά.

Υψηλά, υψηλότερα!

Φαίνεται πως το κακό δεν τταμάτα στους τίτλους αλλά, συχνότερα, περιέχεται: «Ανάλωτος πια απ' το θάνατο ο Ρωμιός και αγείρωγτος καμπός δεν μπορεί να κατασκευάσει ούτε μια καλύβα για κάποιον θεό. Φλυαρεί βέβαια μεγαλόστομα, αλλά μιλάει με τις μάσκες που κρύβουνε πίσω τους ένα λείψανο. (Συνεχίζεται)

Σπαράγματα συμπεριφοράς

Νίκη Μαραγκού
Μια στρώση άμμου
(εκδ. Καστανιώτης),
Αθήνα 1990

Η συλλογή διηγημάτων της Νίκης Μαραγκού έχει ένα βασικό προσόν: δεν εμφορείται από την συνείδηση του αλυτρωτισμού ή της εθνικής τραγωδίας που με τους υψηλούς της τόνους ταλαιπωρεί αρκετούς Κυπρίους συγγραφείς. Η Μαραγκού αντλεί τα θέματα της από αναμνήσεις των παιδικών της χρόνων ή από καθημερινές εμπειρίες της ενήλικης ζωής, φροντίζοντας να τοποθετήσει το «εθνικό στοιχείο» στο βάθος του κειμένου, ως ένα είδος διακριτικής αντήχησης. Επιπλέον, τα καταφέρνει αρκετά καλά όταν αναμιγνύει ρεαλισμό και κοινωνική ηθογραφία, με σκοπό να αποδώσει σύγχρονες καταστάσεις της Κύπρου, όπως στα καλογραμμένα διηγήματα «Ο μάγος» και «Ένας σβώλος χώμα». Οι χαρακτήρες εδώ δεν προλαβαίνουν να ολοκληρωθούν, αλλά τα σπαράγματα της συμπεριφοράς τους παραπέμπουν διακριτικά σε γενικότερα ήθη και νοοτροπίες, που διαμορφώθηκαν στο νησί με την εισβολή, χωρίς εκπαλλήλου να χάνουν το ενδιαφέρον τους ως πρόσωπα

τα οποία συμμετέχουν στη δράση μιας έξυπνα στημένης ιστορίας.

Οι αρετές, ωστόσο, του βιβλίου τελειώνουν σε αυτό το σημείο, διότι κατά το πλείστον η Μαραγκού υποκύπτει σε σχήματα και κλισέ, που καταπιέζουν αφόρητα τα υπόλοιπα κομμάτια της συλλογής. Το πιο ενοχλητικό απ' όλα είναι η μονίμως φιλότεχνη διάθεση της αφηγήτριας, που λειτουργεί εις βάρος του μύθου και της πλοκής, εξαντλούμενη σε αισθητικές κοινοτοπίες και επίπεδες περιγραφές. Δυσάρεστη εντύπωση προκαλούν και οι ταξιδιωτικές αναφορές, οι οποίες καταρρέουν υπό το βάρος του πεποιημένου λόγου και της συμβατικής καταγραφής. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει εντέλει η συγγραφέας είναι μεγαλύτερα από εκείνα που λύνει και θα χρειαστεί νομίζω αρκετή δουλειά για να προχωρήσει σε κάτι ωριμότερο.

Βαγγέλης Χατζηβασιλείου

Παρακάμπτοντας...

Φαρμακόφιλο πνεύμα και θηριοπρόσωπος δεν έγινε' ασεβής από το μεγάλο του' σεβασμό, ούτε είχε μάτια να δει την ιστορική μας βιτρίνα με τα πανάρχαια πτώματα και να αγριέψει: Τάκης Αντωνίου, *Τωρινά και χαμένα πρόσωπα*. Δοκίμια (εκδ. Δωδώνη, 1991).

Χασμάτα ο χαρτοκόπτης... ζωή σε σάς!

Ψευδοσοφία κυκλοφορεί παντού και ελεύθερα: Μαθαίνουμε, λοιπόν, πως ο κ. Στέλιος Ράμφος, Κυριακή πρωί στο *New Channel* τα 'βαλε πάλι με το μονοτονικό. Τώρα, μάλιστα, με ιατρικά τεκμήρια «αποδεικνύεται» η ευθύνη (του μονοτονικού;) για τα «αφασικά προβλήματα δυσλεξίας, δυσγλωσσίας, αλαλίας» των παιδιών!

Ω του θαύματος! (μαζί και ολίγη επιστήμη).

Αριθμοί: ένα βιβλίο με εικόνες που κάνει τη μάθηση παιχνιδι! (Εκδ. Πατάκης, 1991). Στη σειρά: «Οι πρώτες μου γνώσεις» κυκλοφορούν ήδη τα *Χρώματα*, τα *Σχήματα*, τα *Μεγέθη*, τα *Αντίθετα*, το *Σπίτι*, οι *Εποχές* και η *Αφή*. Καλή αρχή (!) με 5 ταρτάκια, όπως υποδεικνύεται στη σ. 10.

Βήματα εμπρός, βήματα πίσω. Θέματα παιδείας, έρευνας και κοινωνικής παρέμβασης της Μαρίας Ηλιού (εκδ. Πορεία, 1991). Ένας τόμος στον οποίο συγκεντρώνονται άρθρα (κυρίως επιφυλλίδες στο *Βήμα*) μιας δωδεκαετίας. Μια πλούσια και ερεθιστική συγκομιδή όπου συζητούνται προβλήματα μεθόδου αλλά και ειδικότερα θέματα: οι δυσμενείς διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, μέσα και έξω από το εκπαιδευτικό σύστημα· ζητήματα εκπαιδευτικής πολιτικής· προβλήματα της εκπαιδευτικής πραγματικότητας

R. Sayre, M. Lowy

Μορφές ρομαντικού
αντικαπιταλισμού

Μετ.: Στέφανος Ροζάνης
(Εκδόσεις «Έρασμος»),
Αθήνα 1991

Ο ρομαντισμός έχει καταστεί μία από τις πιο περίπλοκες έννοιες στην σύγχρονη θεωρία και κριτική. Οι συζητήσεις για τους ρομαντικούς και οι αναγνώσεις των έργων τους έχουν λάβει τέτοια έκταση και ανάπτυξη, ώστε κάθε καινούρια προσέγγιση στο θέμα να προκαλεί δέος στο ενήμερο κοινό με τον όγκο των πηγών στις οποίες θα πρέπει να αναφερθεί και με το πλήθος των απόψεων τις οποίες οφείλει να διεξέλθει. Το σύντομο δοκίμιο των Sayre - Lowy διαθέτει την ακόλουθη αξιοπρόσεκτη αρετή: χωρίς να αγνοεί τα πορίσματα των πρόσφατων ερευνών, τα παρακάμπτει ευσχήμως, για να εξετάσει το ζήτημα της γένεσης και της εξέλιξης του ρομαντισμού από κοινωνιολογική - φιλοσοφική

σκοπιά. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι συγγραφείς μεταχειρίζονται τα ρομαντικά κείμενα με τον γνωστό βάνουσο τρόπο που επιφυλάσσουν στα έργα τέχνης ορισμένοι κοινωνικοί επιστήμονες: η κριτική τους προπαίδεια αποτελεί όχι μόνον γερό εφόδιο, αλλά και λειτουργικό παράγοντα, που προσδίδει στη σκέψη τους ευλυγισία και ακρίβεια.

Όπως παρατηρεί στην εισαγωγή του ο Στέφανος Ροζάνης, που μετέφρασε υποδειγματικά το έργο, βασικός στόχος των δοκιμιογράφων είναι να δείξουν την αντίσταση που πρόβαλαν οι ρομαντικοί στα ιδεολογικά πρότυπα και στις οικονομικές και κοινωνικές αρχές της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας. Το εγχείρημα εκτελείται

με όλη τη δέουσα προσοχή. Οι Sayre - Lowy φροντίζουν να μη χρεώσουν αυτά τα στοιχεία στο σύνολο του ρομαντικού κινήματος, αποφεύγοντας παράλληλα να τα θεωρήσουν ως εκ των ων ουκ άνευ χαρακτηριστικά του. Η αντικαπιταλιστική ρομαντική στάση ανιχνεύεται, κατά περιοχές και κατά περίπτωση, με σεβασμό τόσο στο πνεύμα, όσο και στο γράμμα των υπό εξέταση κειμένων. Οι κατηγορίες στις οποίες εντάσσονται οι επαναστατημένοι δημιουργοί είναι προσεκτικά οροθετημένες —το ίδιο και τα συμπεράσματα των συγγραφέων: και αυτό συνιστά, νομίζω, το κυριότερο προσόν του βιβλίου.

B.X.

Πλανόδιον

Το «Πλανόδιον» έχει κιόλας την ιστορία του, που είναι, κυρίως, ιστορία της ανανέωσης την οποία επιχείρησε να φέρει στα πράγματα του λογοτεχνικού Τύπου της τελευταίας δεκαετίας. Αναφέρω επί τροχάδην ορισμένα χαρακτηριστικά, τα οποία κατόρθωσε να διαμορφώσει και να προβάλει πειστικά καθ' όλη τη διάρκεια της έκδοσής του το περιοδικό: ανεξίτητος σχολιασμός των γενομένων στην «αγορά» (είτε σε επίπεδο συγκεκριμένων περιπτώσεων είτε σε επίπεδο γενικότερων φαινομένων), συστηματικά και κάθε άλλο παρά ακαδημαϊκά αφιερώματα σε πρόσωπα και έργα της ξένης ιδίως λογοτεχνίας, θαρ-

ραλέα άσκηση της βιβλιοκριτικής και επιμονή στην παρουσίαση ικανών δειγμάτων γραφής τόσο των νεωτέρων, όσο και κάποιων μεγαλύτερων —όχι πολύ συζητημένων— δημιουργών. Από αυτή την άποψη, το «Πλανόδιον» μπόρεσε, πράγματι, να μιλήσει αρκετές φορές επί της ουσίας, αποφεύγοντας, σε μεγάλο βαθμό, τις συμβάσεις και τα αυτονόητα.

Από την άλλη πλευρά, οι επιλογές του περιοδικού δεν υπήρξαν πάντα εύστοχες. Δημοσίευσε κατά καιρούς σχολιογραφικά κείμενα με εμφανή διάθεση φλυαρίας ή με «αστυνομική» πρόθεση καταγγελίας και εμφανίστηκε να θεσπίζει αξιολογικά κριτήρια με μίαν αυστηρότητα η οποία δεν εφαρμόστηκε με την ίδια συνέπεια ως προς το υποτονικό ή απλώς αδιάφορο μέρος της πρωτότυπης ύλης που φιλοξε-

νήθηκε ως τώρα στις σελίδες του. Ακόμη, το «Πλανόδιον» δεν κατάφερε εντέλει να ξεφύγει από τον περιεργό νόμο του τακτού αφιερώματος, που παιδεύει εδώ και χρόνια αρκετά λογοτεχνικά περιοδικά. Φυσικά, οι ενστάσεις βαρύνουν μόνο το γούστο και τις απόψεις του υπογράφοντος, ο οποίος εκ παραλλήλου δεν ξεχνά ότι η φθορά είναι κατά κανόνα αποτέλεσμα της μεγάλης διάρκειας. Και ως προς τις «υπερβάσεις» των σχολίων, όμως, θέλω να θυμίσω ότι η ζωντάνια και η ένταση προϋποθέτουν μια εγγενή οργή, που, όπως και να το κάνουμε, δεν γίνεται ποτέ και με τίποτε ευχάριστη. Εκείνο που έχει τη μεγαλύτερη σημασία είναι ότι το «Πλανόδιον» ισορρόπησε, μέχρι τώρα, προς τη σωστή πλευρά της ζυγαριάς.

B.X.

Κάποιες σκιές

Γιάννης Βαββέρης

Πιάνο βυθού

(Εκδ. Ύψιλον), Αθήνα 1991

Ο βαθμός αδημονίας του κοινού για το καινούριο βήμα ενός ποιητή σηματοδοτεί —τις περισσότερες φορές— τον αναβαθμό που κατέχει στην κλίμακα της ποιητικής γραμματείας και γενικότερα το μέγεθος και το βάρος της προσφοράς του. Αν μια τέτοια άποψη ευσταθεί, βρίσκει οπωσδήποτε την ανταπόκρισή της στην περίπτωση του Γιάννη Βαββέρη, ενός από τους πιο αξιολογούς και πιο αξιοπρόσεχτους εκπροσώπους της νεότερης ποιητικής γενιάς (για να αποφύγουμε τον αμφιλεγόμενο όρο «της γενιάς του '70»).

Πέντε χρόνια χωρίζουν το «Πιάνο βυθού», την καινούρια του κατάθεση, από την προτελευταία και, ίσως σημαντικότερη, συλλογή του ποιητή «Ο θάνατος το στρώνει» που, δικαιολογημένα, σημείωσε σε μικρό χρονικό διάστημα δύο εκδόσεις.

Όσοι έχουν παρακολουθήσει την ποιητική πορεία του Γιάννη

Βαββέρη, μπορούν εύκολα να διακρίνουν, μέσα από τα πενήντα ένα κομμάτια που συνθέτουν τη νέα συλλογή, τα στοιχεία που τη διαφοροποιούν από τις προηγούμενες. Παρ' όλο που ο ποιητής μένει ακόμη μια φορά στις καρυωτακικές καταβολές της ποίησής του, όπως και στην ιδεολογική του ιδιαιτερότητα, δύο χτυπητά χαρακτηριστικά κυριαρχούν επίμονα: η πολυθεματικότητα και οι μορφολογικές αναζητήσεις.

Κύκλοι επάλληλοι τα θέματα που τον απασχολούν, διατηρούν τον κοινό τους άξονα: την οδύνη για τη φθορά. Κι αυτός είναι ο βασικός λόγος που ο ποιητής καθηλώνεται στο παρελθόν, χωρίς καν να ατενίζει το μέλλον παρά μόνο για να το προκαλέσει:

«... Έλα λοιπόν, φύγε κι εσύ
λοιπόν
φύγε να μείνω μόνος με το μέλλον
μου
μια και το μόνο μέλλον μου είναι
να γίνουν όλα γύρω παρελθόν».

Αμετανόητος νοσταλγός των έμφυχων και άφυχων που χάθη-

καν, βυθίζεται στις μνήμες, που πλαστικά αναπλάθει με τις γνωστές ποιητικές του αρετές, ενώ ένας κλονισμός, μια μόνιμη αμβολία αναστέλλει τις προθέσεις και τις παρορμήσεις του, ακόμα και αυτή την ηδονή, όπου κυριαρχεί ο εφιάλτης της οδύνης.

Τις δυνατές και άφθογες αυτές σελίδες σκιάζουν κάποιοι εκφραστικοί πειραματισμοί, που δεν μπορούν να θεωρηθούν σαν ένα ευτυχισμένο αποτέλεσμα των αναζητήσεων του ποιητή. Διατηρώντας πάντα την τιθασευμένη και ελεγχόμενη υπερρεαλιστική διάθεση, που αρμόδια χαρακτηρίζει ολόκληρο το μέχρι σήμερα έργο του, ο Γιάννης Βαββέρης επιχειρεί κάποια ανοίγματα πεζολογικής υφής, κάποια λεκτικά παιχνίδια, όπου τελικά δημιουργούν μια αίσθηση ανισότητας σε σύγκριση με το υπόλοιπο έργο, έτσι ώστε να μοιάζουν ξένα μέλη πάνω σε ένα άρτιο και ιδιαίτερα αξιόλογο ποιητικό σώμα.

Τάκης Μενδράκος

(προσχολική εκπαίδευση, αναλφαβητισμός, λαϊκή επιμόρφωση, κ.ά.).
Θέματα γύρω από την επιστημονική έρευνα στον τόπο μας. Ορισμένα είναι από το 1979... Κι όμως ακόμη παραμένουν επίκαιρα!

Για την πληροφωρία, τη μηνιαία ενημερωτική εφημερίδα που διανέμεται δωρεάν στους δημότες Νέας Ιωνίας, καθώς και επιλεγμένα σημεία της Ριζούπολης, Νέας Φιλαδέλφειας και Μεταμόρφωσης, ο χαρτοκόπτης δεν έχει παρά καλά λόγια. Μια εφημερίδα, πρωτοβουλία δημοτών, που ασκεί καλόπιστο έλεγχο στη Δημοτική Αρχή, θέτει προβλήματα, διερευνά ζητήματα που απασχολούν τους πολίτες, ενημερώνει και ευαισθητοποιεί. Αδριανουπόλεως 8, Ν. Ιωνία 14 232, τηλ. 27.71.042 και 25.12.300.

Δεν βρισκω τίποτ' άλλο να σ' αφήσω / παρά κραυγές φορτία των ημερών / όπως οι άνεμοι σαράνουν τα ξεριζωμένα / όπως η θάλασσα ξεβράζει τα ναυάγια. / Μην περιμένεις / ακόμα κι αν φυσήσουν αντίθετα οι άνεμοι / πως το ποτάμι θα γυρίσει να χαθεί μες τις πηγές του (...): Σούλα Δρακοπούλου *Εμπόριο χρόνου* (εκδ. Τρία φύλλα) Αθήνα 1991.

Ο χαρτοκόπτης

Η ταυτότητα των αντιθέτων

Βερονίκη Δαλακούρα

Μέρες ηδονής.

Εκδόσεις «Φόρμα»,

Αθήνα 1990

Στο τελευταίο βιβλίο της η Βερονίκη Δαλακούρα εντάσσει ποιήματα γραμμένα κατά τη διάρκεια των δύο περασμένων δεκαετιών. Δεν είναι όλα ίδια από την άποψη της τεχνικής και του συγκινησιακού αποτελέσματος, έχουν, όμως, ένα κοινό και μονίμως επανερχόμενο θέμα: την ταυτότητα των αντιθέτων. Έρωτας και θάνατος, αρσενικό και θηλυκό, εικόνα και ιδέα αποτελούν το ένα την όψη του άλλου και συμπληρώνονται αρμονικά μεταξύ τους. Τα διαπερνούν η απουσία, η έντονη αίσθηση της σήφης και η πεποίθηση ότι η ύπαρξη

έχει περισταλεί σε μια κατώτερη —πνευματικά και σωματικά απισχνασμένη— μορφή ζωής: «*πρινά αυτές τις όμορφες μέρες πετώντας, ο κόσμος είναι διάφανος μόνο μέσα από τα φτερά των εντόμων*».

Τα πιο επιτυχημένα σημεία της συλλογής είναι τα πεζόμορφα ή στιχόμορφα κομμάτια, όπου η αφηρημένες έννοιες, χωρίς να χάνουν την πρωτογενή τους σημασία, μετατρέπονται σε καθαρώς ποιητικά στοιχεία, με την προβολή τους στο φυσικό περιβάλλον ή στις τραυματικές αναμνήσεις των παιδικών χρόνων. Το παιχνίδι, όμως, αυτό είναι εν γένει επικίνδυνο και προϋποθέτει ιδιαιτέρως λεπτές ισορροπίες ανάμεσα στην εικονοπλασία και στο πιεστικό κατά

κανόνα απόθεμα των ποιητικών ιδεών. Πρέπει να πω ότι από τον αγώνα αυτόν η Δαλακούρα δεν βγαίνει πάντοτε νικήτρια. Σε αρκετές περιπτώσεις το μήνυμα ρέπει προς τη στοχαστική γενικολογία, υπονομευμένο από τη γλωσσική περιβολή του, που αναλώνεται στην παραγωγή ενός αμήχανου ή κοινότοπου δοκιμιακού ύφους. Το όλον πράγμα επιβαρύνεται και από έναν ακόμη παράγοντα: την άδηλη επιβίωση ορισμένων σχημάτων καταγγελίας, τα οποία κατά τη γνώμη μου ανήκουν ανεπιστρεπτι στο παρελθόν. Ωστόσο, οι «*Μέρες ηδονής*» δεν στερούνται, όπως το έλεγα και προηγουμένως, αξίας: στις καλές τους ώρες προσφέρουν στον αναγνώστη πραγματική συγκίνηση και προκαλούν τη συμμετοχή του.

Β.Χ.

EX LIBRIS

Άλλη μία έκθεση βιβλίου στο πεδίο του Άρεως. Ο τόπος κοινός όπως άλλωστε και το αντικείμενο. Κοινές και πανομοιότυπες και οι εξαγγελίες των εκάστοτε υπουργών πολιτισμού που εμμένουν —με αγγλοσαξωνικού τύπου συνέπεια— να αντιμετωπίζουν το βιβλίο ως εμπορικό προϊόν μεταξύ πολλών άλλων. Ωστόσο η εξαγγελία που έγινε διά στόματος κ. Ψαρούδα - Μπενάκη ότι εντός των ημερών θα κατατεθεί στην Βουλή ο νόμος «για την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων» καθώς και η διαβεβαίωσή της ότι αντιμετωπίζεται θετικά η περίπτωση καθιέρωσης ενιαίας τιμής πώλησης των βιβλίων (με την τιμή να αναγράφεται υποχρεωτικά στο οπισθοφύλλο, γεγονός που αποκλείει τη δημιουργία μονοπωλίων και λειτουργεί εξυγιαντικά για την αγορά) είναι θετικές εξελίξεις —φτάνει να μην παρεμποδισθούν ή

να μην παραπεμφθούν άλλη μία φορά στις καλένδες.

Το αίτημα των εκδοτών, που έχει διατυπωθεί εδώ και χρόνια, για απαλλαγή του βιβλίου από τον ΦΠΑ αλλά και η χορήγηση ατέλειας χαρτιού στο βιβλίο είναι, επίσης, χωρίς άλλο, καθήκον του κράτους —αν τουλάχιστον εννοεί το βιβλίο όχι απλώς ένα οποιοδήποτε εμπορεύσιμο προϊόν, αλλά εργαλείο παιδείας και πνευματικής καλλιέργειας.

Αλλά και οι εκδότες έχουν υποχρεώσεις απέναντι στο αναγνωστικό τους κοινό: και οφείλουν με τη σειρά τους να μην το υποτιμούν. Οι φιλαναγνώστες δεν είναι ένα απλό καταναλωτικό κοινό και έχουν απαίτηση και δικαίωμα να διαβάζουν καλαισθητά, σωστά επιμελημένα, καλομεταφρασμένα και καλοτυπωμένα βιβλία.

Κάποτε κατηγορούσαν το συγκρότημα του Ταύρου για αποστροφή απέναντι στην τέχνη —και ιδίως στους ...κουλτουριάρηδες. Τώρα τα πράγματα άλλαξαν και μαζί τους κι οι διαθέσεις— τουλάχιστον απέναντι στους ...κουλτουριάρηδες που «επενδύουν» στα έργα τέχνης. Εναρμονισμένοι με τους σύγχρονους καιρούς οι Κουρήδες οργανώνουν από το κανάλι τους δημοπρασία έργων τέχνης, παρακαλώ! Και, μάλιστα, διαφημίζουν στις εφημερίδες τους την «τέχνη για τον λαό». Η όψιμη λατρεία της οικονομίας της αγοράς από πολλούς δεν έχει αφήσει τίποτε όρθιο;

ΠΤΥΧΙΑ. Διάλογος αυθεντικός μεταξύ εξεταστών και εξεταζομένου σε πρόσφατες εξετάσεις εικονοληπτών που αποφοίτησαν από σχολή κινηματογράφου και ήταν υποψήφιοι για το κρατικό πτυχίο που θα τους εξασφάλιζε

δυνατότητα άσκησης επαγγέλματος:
Ερώτηση: Ποιες ταινίες είδατε φέτος;
Απάντηση: Καμιά! Δεν πρόλαβα να πάω στον κινηματογράφο...
Ερώτηση: Τελειόφοιτος κινηματογραφικής

σχολής; Καλά, πείτε μας αν είδατε καμιά ταινία στην τηλεόραση...
Απάντηση: Δεν βλέπω τηλεόραση. Είμαι πολύ κουρασμένος επειδή δουλεύω...
Ερώτηση: Α... Και πού δουλεύετε;
Απάντηση: Στην ...τηλεόραση!

Θεσσαλονίκης τις απέρριψε.
Δύο τουλάχιστον είναι οι περιπτώσεις στις οποίες αναφερόμαστε: Οι ταινίες «Η μοίρα μας χυμένο μολύβι δεν μπορεί να αλλάξει» και «Γαλάζιο σε κόκκινο φόντο». Ο σκηνοθέτης της δεύτερης, μάλιστα, άρπαξε κυριολεκτικά την κόπια του από την καμπίνα προβολής και την ...φυγάδευσε, ενώ είχε αρχίσει ήδη να προβάλλεται στον κινηματογράφο της Δράμας όπου γινόταν το Φεστιβάλ.

Διότι δεν έχει τόση σημασία το να επιμένεις, απλώς. Σημασία έχει να επιμένεις ...ελληνικά.

ΜΟΣΤΡΑ '91

Κάθε χρόνο, με το τέλος του καλοκαιριού, στη Βενετία διοργανώνεται το ετήσιο κινηματογραφικό φεστιβάλ μαζί με το Βερολίνο, κυρίως, φημισμένο

μεγάλο φεστιβάλ που δίνει έμφαση στον κινηματογράφο του δημιουργού.
Και πάλι φέτος πολλά τα μεγάλα ονόματα που συνέρευσαν: Μιχάλλκωφ, Ολιβέιρα, Χέρτζογκ, Σζάμπο, Ραίυ, Τέρυ Γκίλιαμ, ακόμη κι ο Γκοντάρ που ...ανάστησε κινηματογραφικά τον Λέμου Κώσιον. Και το αίτημα, ένα. Η ύπαρξη ενός δυναμικού όσο και πνευματικού κινηματογράφου. Ένα αίτημα κρίσιμο, που, όμως, στην πλειοψηφία τους επωμίζονται οι «δεινόσαυροι» του κινηματογράφου από τα παλιά. Κι οι νέες δυνάμεις; Οι νέες τάσεις;
Προς το παρόν ακούονται να εμφανίζονται σε μικρά φεστιβάλ, να διεκδικούν το χώρο τους στις παράλληλες εκδηλώσεις των μεγάλων και να ελπίζουν ότι, κάποτε, θα τους ανακαλύψουν τα φώτα.
Όσο για μας, ελπίζουμε αυτό να γίνει σύντομα. Και, στο μεταξύ, ελπίζουμε ακόμα ότι δεν θα τους πάρει «από κάτω» η συμβατικότητα της εμπορευματοποίησης.

στοιχείο της επιτροπής πρόκρισης δεν ήταν ευνοϊκή. Η ταινία τους θεωρήθηκε αδύναμη και κόπηκε από το διαγωνιστικό τμήμα του θεσμού.
Όμως αυτοί, απτόητοι. Εκμεταλλούμενοι ένα άρθρο του κανονισμού του Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, που ορίζει ως προϋπόθεση για να μπορεί μία ταινία να διαγωνιστεί να μην έχει ουδέποτε προβληθεί δημόσια, ξαναυπέβαλαν τις ταινίες τους φέτος. Και, βέβαια, και η επιτροπή του φεστιβάλ

Ο ΜΟΝΟΘΥΜΟΣ
1991

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

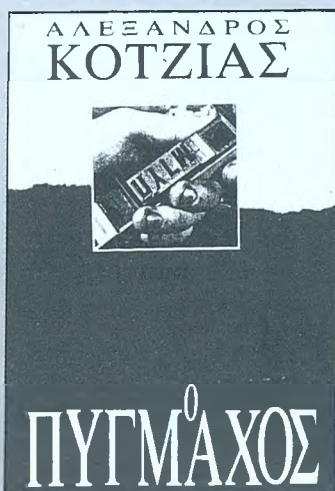
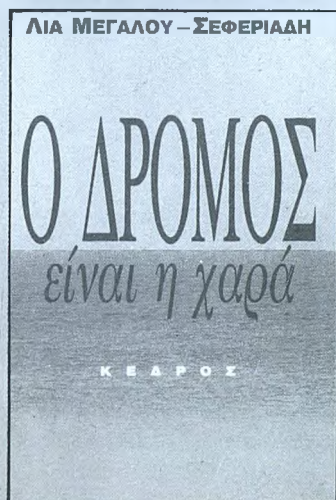
Γ. Γενναδίου 3, Τηλ. 36.09.712 — 36.02.007

Αλέξης Πανσέληνος ΒΡΑΔΥΕΣ ΜΠΑΛΕΤΟΥ

Μυθιστόρημα

Ο Κρις Καλλίτης και η Κάτια Γεροδήμου, δυο μάλλον άσημοι χορευτές του μπαλέτου, βρίσκονται ξαφνικά μπλεγμένοι στα δίχτυα μιας πλεκτάνης που σκοπεύει ν' αναδείξει την Κάτια από το κορντε-μπαλέ σαν σολίστα. Η πλεκτάνη αποτυχαίνοντας ξετυλίγει ένα κουβάρι από αλυσσιδωτές αντιδράσεις, που φτάνει ίσαμε τα Δεκεμβριανά κι από κει, πίσω πάλι στη δεκαετία του '50, στην εποχή της Χούντας και στη σύγχρονη Ελλάδα. Η αδυναμία των νεότερων γενιών να συνδέσουν τα σημερινά προβλήματά τους με την προϊστορία του τόπου στις δεκαετίες που πέρασαν, αποτελεί το κύριο θέμα του βιβλίου. Δυο παλιοί αριστεροί ανακαλύπτουν την άσημη αλήθεια για τον εαυτό τους στο πρόσωπο ενός δεξιού, κοινού τους φίλου, κι εκείνος τη δική του ομορφιά στα πρόσωπα των παλιών συντρόφων της νεότητάς του. Οι δυο χορευτές συμβιβάζονται με την πραγματικότητα, ενώ ένα νέο αστέρι γεννιέται στο χώρο του ελληνικού θεάτρου. Κέρδη και ζημιές από την όλη ιστορία, μένει να εκτιμηθούν στο τέλος του βιβλίου, καθώς ο αναγνώστης μια μουσκέυει στο βυθό της θάλασσας και μια στεγνώνει κάτω από τις ακτίνες του αττικού ήλιου.

Λία Μεγάλου- Σεφεριάδη Ο ΔΡΟΜΟΣ ΕΙΝΑΙ Η ΧΑΡΑ

Μυθιστόρημα

Μέσα στη δίνη της μικρασιατικής καταστροφής ένα βρέφος φυγαδεύεται, για να βρει καινούργια πατρίδα και οικογένεια σ' ένα νησί του Αιγαίου. Αυτή είναι η Ελένη, μια αγράμματη νησιώτισσα, που κατέχει τη δυσκολότερη απ' όλες τις τέχνες: την τέχνη της ζωής. Το «ιαματικό» αυτό βιβλίο εξιστορεί το βίο της, βίο παράλληλο με εκείνον της νεότερης Ελλάδας.

Αλέξανδρος Κοτζιάς Ο ΠΥΓΜΑΧΟΣ

Νουβέλα

Η τρίτη νουβέλα της σειράς ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΚΡΟΝΟΥ που άρχισε ο συγγραφέας με τον *Ιαγουάρο* και συνέχισε με τη *Μηχανή*. «Αν έχεις τύχη διάβαινε και ριζικό περπάτει» πιστεύει ο Ελληνικός λαός και ο κλητήρας που αφηγείται τον *Πυγμαχό*. «Κι έτσι που όλα στη ζωή μου έρχονται ανάποδα δεν απομένει για ν' ανταπεξέλθουμε παρά ο προσωπικός μου δυναμισμός – η πυγμαχία –» σε τούτα έχει καταλήξει ο κακότηχος αφηγητής έπειτα από τις «διδαχές» ενός δυναμικού δημοσιογράφου στην εφημερίδα όπου κι οι δυο εργάζονται. Και καθώς τις δικές του αναποδιές και αντιξοότητες αφηγείται ο νεαρός απόκληρος της τύχης, στην πραγματικότητα ξετυλίγει, χωρίς να τη λέει και χωρίς να τη γνωρίζει, την κατά πολύ συναρπαστικότερη ιστορία του «διδάχου» του, ενός αυθεντικού *Πυγμαχού*.

Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος ΜΕ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Συλλογή διηγημάτων

Φέτος, που συμπληρώνονται 80 χρόνια από το θάνατο του μεγάλου Σκιαθίτη πεζογράφου μας, ο ΚΕΔΡΟΣ παρουσιάζει, με την επιμέλεια του Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου, την Ανθολογία

«Με τον τρόπο του Παπαδιαμάντη»

Τα χαριτωμένα αφηγήματα της Ανθολογίας, γραμμένα από παλαιότερους (Βάρναλη, Καραγάτση, Λαπαθιώτη) και νεώτερους με το ύφος του Παπαδιαμάντη, αντανακλούν τη μαγεία του κόσμου του και της γραφής του.

..ΤΟ ΑΚΟΥΣΑ
ΣΤΟΝ SKY!

BBDO ATHENS

ΕΝΗΜΕΡΩΘΕΙΤΕ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟ*

Στο ραδιόφωνό σας θα βρείτε μέρα-νύχτα τους λόγους που έφεραν τον SKY 100,4 στην πρώτη θέση ακροαματικότητας.

ο καθαρός ήχος

* Σύμφωνα με τα τελευταία αποτελέσματα των εταιριών NIELSEN, FOCUS.